A. K. Sodeika
1942. II. 21.

PLATONAS

PUOTA
FAIDONAS

IŠ GRAIKŲ KALBOS VERTĖ
M. RAČKAUSKAS

INVADĄ PARAŠĖ
V. SEZEMANAS

ŠVIETIMO MINISTERIJOS KNYGŲ LEIDIMO
KOMISIJOS LEIDINYS NS 468


SM



SPAUDĖ AKC. „RYTO" B-VĖS SPAUSTUVĖ KLAIPĖDOJ 1935 M.

I

„Puota“ ir „Faidonas“ — ne tik du gražiausi perlai Platono dialogų vėrinyje, bet tai, be abejo, ir intakingiausi bei inspūdingiausi jo veikalai, kurie visuomet buvo daugiausia skaitomi ir kuriais visų pirma remiasi Platono, to genialaus rašytojo bei mąstytojo, garsumas. Abu dialogai, matyt, priklauso tam pačiam šio filosofo kūrybos laikotarpiui. Tai pasireiškia ir jų filosofišku turiniu ir tam tikru stiliaus bei bendros kompozicijos giminiškumu: Platonui čionai rūpi ne tik išdėstyti savo idėjų mokslo pradmenis, bet šalia to ir nutapyti gyvą bei inspūdingą paveikslą mylimojo mokytojo — Sokrato, to idealaus filosofo, kuris, užsidegęs tikra išmintíes meile, sugebėjo invykdyti jos reikalavimus savo gyvatoj ir savo mirtyje. — Tačiau mes klystumėm, jei manytumėm, kad idėjų mokslas ir Sokrato likimas esančios dvi savarankiškos temos, tik išoriniu būdu viena su antra sujungtos abiejuose tuose Platono dialoguose. Jų sąryšis kaip tik yra esmingas ir organiškas. Ne tik ta prasme, kad Platono filosofija išaugo iš bendravimo su Sokratu, bet ir ta prasme,

kad Sokrato asmuo ir gyvenimas, Platono giliausiu insitikinimu, rodyte inrodo filosofijos gyvybinę reikšmę bei galią ir laiduoja kiekvienam, pasiryžusiam sekti Sokrato pavyzdžiu, galimybę ingyvendinti jos idealą.

Filosofiją Platonas supranta toli gražu ne gryna teorija, grynai teoretiniu mokslu, kuris galima būtų pasisavinti vien proto pastangomis, atsidėjus gamtos reiškinių ir visuomenės gyvenimo žiūrai bei nagrinėjimui. Jinai apima vienodai ir teoriją ir praktiką. Tatai reiškia: filosofijos pirmiausias uždavinys — išaiškinti, kas yra žmogus, kokia jo prigimtis ir vieta pasaulyje ir tuo pačiu nušviesti jo pašaukimą, jo gyvenimo prasmę. Kitaip sakant, tikra filosofija yra kartu ir e t i k a, dorovės mokslas, nubrėžiąs žmogaus elgesio ir gyvatos rikiuojamuosius pradmenis. Štai kodėl filosofija užima išskirtinę vietą ir negali būti statoma vienon eilėn su kitais mokslais, kuriems nerūpi žmogaus likimas, ir pats žmogus tėra tik vienas iš galimų tyrinėjimo objektų. Kas tyrinėja, pavyzdžiui, fizinį pasaulį, turi visiškai atsidėti gamtos reiškinių stebėjimui bei bandymui, ir jo darbas sekasi juo geriau, juo labiau jis užmiršta pats save ir savo asmeninius reikalus bei rūpesčius. Mokslininko asmeninis gyvenimas vyksta, tarytum, kitoje srityje, kuri neturi nieko bendra su jo moksliškais siekiniais. Filosofijai, priešingai, rūpi ne tik tiriamas dalykas (objektas), bet drauge ir paties tyrinėtojo asmuo (tiriąs subjektas), nes filosofuodamas žmogus ješko ir tiria *pats save.* Tiktai

insisąmonindamas, kas jis yra ir kokia jo gyvenimo prasmė, jis gali invykdyti savo pašaukimą. Ir atvirkščiai, jam pavyksta pažinti save vien paskyrus visą savo gyvatą ir visas savo jėgas filosofiškam tyrinėjimui. Vadinas, *filosofijoj kelias ir tikslas sutampa.* Pats tiesos jieškojimas atveria žmogui akis in savo tikrą esmę ir leidžia jam invykdyti paskirtą gyvybinį uždavinį. Todėl filosofija kartu ir bendriausias ir konkrečiausias mokslas: iš vienos pusės, ji nustato tą augščiausią tikslą, kuriam turi tarnauti ir kurį turi invykdyti visi kiti mokslai, ir paskiria kiekvienam iš jų tinkamą vietą žinojimo sistemoj. Iš antros pusės, ji rūpinasi vienu, „ko reikia" žmogaus asmenybei, tuo, ko priklauso ne tik jos gerovė bei laimė, bet ir visų jos dvasinių jėgų ir sugebėjimų išsiskleidimas bei klestėjimas. Kad toks filosofijos supratimas ne fikcija, ne tuščia svajonė, svetima tikrovės reikalavimams, o svarbiausias gyvenimo dalykas, nulemiąs žmogaus likimą, tai liudija Sokrato asmenybė. Kas supras jos nepaprastą ir su niekuo nesulyginamą vertę bei pavyzdingumą, tas kartu ir suvoks, kas yra tikra filosofija ir kodėl filosofavimas neatskiriamas nuo žmogaus prigimties ir nuo jo gyvenimo prasmės.

Pirmu žvilgsniu gali pasirodyti, kad toks filosofijos apibrėžimas sukasi klaidingame rate. Iš vienos pusės, filosofija turi vadovauti žmogaus elgesiui bei gyvenimui ir nustatyti galutinį gyvenimo siekinį, bet, antra vertus, tikroji filosofija gali kilti vien iš paties gyvenimo ir gali būti vykdoma tik paties gy-

venimo jėgomis. Platono ir Sokrato pažiūros in filosofiją paradoksališkumas pasireiškia dar kitokiu būdu. Pažinimo svarbiausias uždavinys, pagal Sokrato mokslą, pagauti ir suprasti, kas yra gėris. Bet kartu Sokratas pripažįsta, kad gėris nesąs kas kita, kaip tikras pažinimas. Vad., pažinimas, eidamas priemone gėriui siekti, kartu sutampa ir su savo objektu arba tikslu, t. y. su pačiu gėriu. Ir čionai aiškinimas, rodos, baigiasi tuo, nuo ko jis buvo prasidėjęs. Ką gi reiškia šitie paradoksai? Ar jie nepanašūs in tą tariamąją dialektiką, kuria gebėjo klaidinti savo klausytojus Sokrato ir Platono karščiausi priešai — sofistai?

II

In šiuos klausimus duoda atsakymą abu minėtieji dialogai — „Puota“ ir „Faidonas“. Svarstomosios juose temos, tiesa, yra griežtai priešingos: meilė ir mirtis. Meilė — gyvybės kūrėjas ir variklis. O mirtis, nutraukdama gyvybę, tuo pačiu, rodos, panaikina ir meilės galią ir visus jos padarus. Tačiau, atidžiau insižiūrėjus, filosofinės analizės šviesoje meilės ir mirties problemos pasirodo esančios viena ir ta pati problema. Jau Herakleitas Efesietis (VI ir V š. p. Kr. g.) buvo nustatęs, kad gyvybės ir mirties priešingumas tėra tik reliatyvas; nes juntamajame pasaulyje viskas kinta arba tampa; o tapime (kitėjime) glūdi vienodai ir būtis ir nebūtis. Arba, tiksliau, tapimas reiškiasi kartu kaip atsiradimo ir

išnykimo procesas, kaip nesiliaujamas gimimo ir mirimo kaitaliojimasis. Viskas, kas gimsta, kyla iš to, kas išnyko. Bet kartu ir pats gimimas jau yra žuvimo pradžia. Tačiau, jei taip yra, jei viskas pasaulyje priklauso tapimo dėsnio, jei net žmogaus prigimtis nesudaro išimties ir pasmerkta neišvengiamai pražūčiai, tai natūraliai iškyla klausimas: ar verta gyventi? ar visos kuriamos gyvenimo vertybės ir visi žadami jo pomėgiai nėra tik tariami, tik tuščios iliuzijos, galinčios suvilioti vien tą žmogų, kuris dar neinsisąmoninęs visų daiktų ir būtybių pareinamumo bei kintamumo? — Nuo VII amž. prieš Kr. lyrikoj šis klausimas pasidaro nuolatiniu graikų filosofinės refleksijos motyvu. Juo sielojasi ir Platonas, ir suprantama, kad po Sokrato tragiškos mirties jis ingavo jam ypatingos svarbos ir aštrumo. Teigiamai invertinti žmogaus buvimą būtų galima vien tuo atveju, jei pavyktų parodyti, kad jo prigimtis ne ištisai pavergta tapsmo geležinio būtinumo, kad joje glūdi kažkas, kas nesiduoda sunaikinti bei pražudyti, kad žmogus sugeba pasiekti ir tikrą, tobūlą būtį, kuri nesumaišyta su nebūtimi ir nesužalota jokių blogybių bei trūkumų. Šią tobūlą būtį Platonas vadina *nemirtingumu,* ir todėl pagrindinis jo filosofijos klausimas galima formuluoti tokiu būdu: *Ar žmogui prieinamas nemirtingumas ir, jei prieinamas, tai kokia prasme, ir kaip jis gali būti pasiektas?*

Keldamas nemirtingumo problemą, Platonas imasi atsakingiausių uždavinių pateisinti žmogaus bu-

vimui. Šioji problema iškyla pirmu kartu ne filosofijoj. Jau priešfilosofinėj refleksijoj ji ingyja lemiamą reikšmę ir pasirodo dvejopu aspektu: arba nemirtingumas suprantamas pomirtiniu sielos egzistavimu, arba nemirtingumu žemiško gyvenimo ribose. Mirties akivaizdoj žmogus negali apsilenkti su klausimu: ką ji iš tikro reiškia? Ar tai gyvybės galutinis išnykimas, ir žmogus miręs nustoja egzistavęs, ar, priešingai, tai tik perėjimas in kitonišką buvimo lytį? Liaudies religija paprastai atsako teigiamai in šitą klausimą, tačiau, ir pripažindama sielos nemirtingumą, ji nevienodai invertina pomirtinį gyvenimą. Graikų religija Homero laikais žiūrėjo in jį kaip in žemesnį buvimo laipsnį, kaip in šešėlių buvimą Hade, kur žmogus nebegyvena, bet tik slankioja nebetekęs beveik visų savo fizinių bei dvasinių jėgų ir sugebėjimų. Orfizmo mistinė religija, insigalėjusi Graikijoj V š. pr. Kr., priešingai, perkelia svorio centrą in pomirtinį gyvenimą ir laiko žmogaus žemiškąjį buvimą vien pereinamuoju laikotarpiu, kuriuo jis turi rengtis paskirtam jam aname pasaulyje likimui; nuo jo gyvensenos bei elgsenos pareis, ar tai bus amžina palaima, ar amžinos kančios. Platonas buvo Orfizmo intakoj, tačiau jis negalėjo tenkintis šios mistikos dogmatišku mokslu ir todėl mėgino pamatuoti sielos nemirtingumo tezę filosofišku būdu, surišdamas ją su savo mokslo centru, su *idėjų teorija.* Bet šios teorijos šviesoje esmingai pasikeitė ir pati nemirtingumo idėja; ji ingavo platesnę ir gilesnę prasmę, aprėpdama vienodai ir

šį ir aną žmogaus buvimą. Pirmąją nemirtingumo reikšmę Platonas iškelia bei aiškina „Puotoje“, antrąjį aspektą „Faidone“ ir iš dalies X-je „Valstybės“ knygoj. Tokiu būdu nemirtingumo idėjoje Platonas sujungia ir suveda in sisteminę vienybę dvi priešingas temas: gyvenimo ir mirties problemas. Pažiūrėsim dabar, kaip jis sprendžia šitą uždavinį.

III

Mes pradėsim savo analizę nuo „Puotos“, nes iš to, kaip Platonas supranta nemirtingumą paties gyvenimo rėmuose, jau galima bent iš dalies numatyti jo požiūris in sielos pomirtinį buvimą*). Šio dialogo turinį sudaro 7 kalbos, pasakytos Sokrato ir jo draugų, susirinkusių pas tragiką Agatoną pirmo jo pasisekimo dramos scenoje proga. Puotai pagyvinti ir kartu sugrakštinti vienas iš svečių, Pausanijas, siūlo skirti laiko kalboms meilės dievaičiui pagerbti. Kiti pritaria ir, išrinkę Faidrą puotos pirmininku, nustato kalbėtojų eilę. Kalbos, kuriose kiekvienas iš dalyvių iškelia bei išgiria Eroto galybę ir nuopelnus, suskirstytos in tris grupes. Pirmoji apima penkias kalbas (Faidro, Pausanijo, Eriksimacho, Aristofano

---

*) Ar „Puota“ buvo parašyta anksčiau už „Faidoną“, mes nežinom. Šiaip ar taip, abiejų dialogų kalbos bei stiliaus ypatumai visiškai patvirtina tą išvadą, kurią prieinam, nagrinėdami jų turinį, būtent, kad jie giminiški ir turi būti priskiriami tam pačiam Platono rašymo periodui.

II*

ir Agatono) ne filosofiško pobūdžio, kuriose išdėstomos invairios pažiūros in meilę, insigalėjusios tais laikais Atėnų šviesuomenėj. Antrąją grupę sudaro viena Sokrato kalba, kuriai paskirta dialoge centrinė vieta. Ji išaiškina Eroto tikrą esmę, jo filosofišką prasmę. Pagaliau, visą trečią dalį užima kalba Alkibiado, kuris ateina kiek vėliau ir kiek nukrypsta nuo numatytos kalbų tvarkos, išgirdamas savo žodžiu ne Erotą, bet patį Sokratą, tikrą filosofiškos meilės insikūnijimą ir jos siekimų invykdytoją. Bet šitas nukrypimas tik išorinis, tik tariamas: savo esme Alkibiado žodis papildo išreikštas Sokrato mintis, paaiškindamas gyvu šio pastarojo pavyzdžiu filosofijos gyvybinę galią.

Norint išaiškinti Platono meilės mokslą, nėra reikalo ilgai stovėti ties kitų „Puotos" dalyvių kalbomis. Paskyręs joms visą pirmą dialogo dalį, Platonas sumanė apibūdinti kiekvieno kalbėtojo asmenybę, parodydamas, kaip jo individualinės ypatybės atsispindi jo kalbėsenoj. Bet šalia to šios kalbos turi dar paruošti skaitytoją, kad galėtų kaip reikiant suprasti ir invertinti Sokrato žodį. Pereinant nuo jų prie šio pastarojo iškart krinta in akis, kiek ir kuo skiriasi nuo nefilosofiškos galvosenos tikrai filosofiškas problemos svarstymo būdas. Paprastas žmogus, kuriam nerūpi filosofija (tiesos meilė), tenkinasi arba tomis pažiūromis, kurių laikosi jo socialinė aplinka, arba atskiromis nesurištomis viena su kita mintimis, atsitiktinai jam ateinančiomis in galvą. Šios mintys ir pažiūros gali būti ir teisingos—

išdėstydamas savo meilės teoriją, Sokratas iš dalies pritaria kai kurioms nuomonėms, pareikštoms kitų kalbėtojų (pav., Pausanijo nuomonei apie dorovinę meilės intaką žmogui arba Aristofano meilės interpretacijai), — tačiau, kol neišaiškinta, koks yra priskiriamų daiktui žymių bei savybių ryšys su pačia daikto esme, šių pažiūrų tikros dalykų padėties atitikimas lieka abejotinas, nes nėra jokios galimybės atskirti teisybę nuo neteisybės, tai, kas iš tikrųjų esti, nuo to, kas tiktai tariama. Nevadovaujamas jokio teisybės kriterijaus, mąstymas klaidžioja, kaip laivas be vairo jūroje, ir neišvengiamai suviliojamas arba žmogaus polinkių arba tuščių žodžių bei posakių skardumo, kitaip sakant, jis pasiduoda *sofistikai* — tikrosios filosofijos kraštutinei priešingybei. Sofistika pripažįsta teisybe tai, kas žmogui malonu arba naudinga laikyti teisybe, slėpdama savo nežinojimą už gausių ir prašmatnių žodžių. Nefilosofiškas mąstymas todėl šiaip ar taip išsigimsta ir virsta sofistika. Tatai pasireiškia ir pirmųjų penkių kalbėtojų žodžiuose, itin aiškiai paskutinio iš jų, Agatono, prakalboj, kuri pranešа visas kitas savo grynai sofistišku prašmatnumu bei išpūstumu. Prieš tokią kalbėseną, kuriai rūpi vien išorinis žodžių efektingumas ir sklandumas, Sokratas stato savo Eroto pagerbimo būdą, kurio vienintelis tikslas — iškelti tai, kas yra teisybė. Ir todėl jis pradeda savo kalbą tuo, kad visų pirma sugriauna Agatono tezę, pagal kurią Erotas esąs visų dievų laimingiausias ir gražiausias. Kad šita tezė klaidinga, paaiškėja iš Eroto

esmės nagrinėjimo. Jei Erotas yra grožio meilė, tai jis trokšta to, ką jis myli. Tapatybindamas meilę su troškimu, Sokratas (kurio lūpomis kalba pats Platonas), vadovaujamas ne tik to neabejotino fakto, kad meilė, kaip emocija, glaudžiai surišta su troškimu (geismu), bet jis atsižvelgia ir in graikiško žodžio ἔρως reikšmę: ἔρως reiškia ne tik meilę, bet visų pirma troškimą (geismą) (ἐρᾶν — 1 trokšti, geisti, 2 mylėti.*) Bet trokšti galima vien to, ko neturima, ko tam, kas trokšta, stinga. Vad., Erotas, geisdamas grožio, negali būti gražus; bet tuo pačiu jisai negali būti nei laimingas nei dievas; nes grožio stoka yra netobūlybė, nesuderinama su dievo visišku tobūlumu ir laimingumu. Tačiau būtų klaidinga daryti iš to išvadą, kad Erotas esąs bjaurus ir nelaimingas, nes iš tikrųjų tarp dviejų priešingybių esama dar trečios galimybės, būtent, tam tikros vidurinės būsenos arba pereinamojo laipsnio, surišančio vieną priešingybę su kita. Pav., pažinimo srityje be tikro (t. y. patikrinto bei pamatuoto) žinojimo ir nežinojimo galima dar trečia būsena, užimanti tarp dviejų priešingybių vidurinę vietą, kuri vienodai skiriasi nuo nežinojimo ir nuo žinojimo: nuo nežinojimo tuo, kad jau turi savo objektą akivaizdoj; nuo žinojimo tuo, kad dar reikalinga pamatavimo (patikrinimo), t. y. dar nepasisavino savo objekto. Panaši yra ir Eroto prigimtis. Neturėda-

*) Toliau paaiškės, kad toks Eroto apibrėžimas—vienašališkas. Jis apsprendžia tik vieną jo aspektą arba šalį.

mas to, ką jis myli, jis nukreiptas in mylimąjį daiktą, santykiuoja su juo tam tikru būdu. Bet kartu šis santykiavimas dar nerealus, netobūlas. Tokią savotišką Eroto prigimtį Sokratas aiškina mitine lytimi iš jo kilmės. Jisai esąs *Penijos* (stokos, skurdo) ir *Poroso* (pertekliaus) sūnus ir suderinęs savyje savo tėvų priešingas ypatybes. Iš motinos paveldėjęs netobulumą (grožio stoką), iš tėvo, priešingai, nepaprastą veiklumą bei sugebėjimą šitą netobulumą nugalėti. Todėl Erotas nesąs nei dievas nei žmogus, o galingas daimonas, tarpininkaująs tarp žmonių bei dievų ir jungiąs juos in viena. — Išvertus šitą mitinę Eroto charakteristiką in moksliškų sąvokų kalbą ir pasiremiant tuo, kaip Sokratas toliau apibūdina visų gyvių lytinį instinktą, galima ji taip paaiškinti. Kiekviename geisme (troškime) susiję du priešingi momentai: vienas neigiamas, — tatai geidžiamo objekto stokos jausmas, antras — teigiamas, būtent, siekimas šiąją stoką pašalinti. Stokos jausmas iš pradžios gali būti dar neaiškus ir neapibrėžtas. Gyvulys arba žmogus tik šiek tiek nuvokia, kad jam ko nors stinga, bet dar neinsivaizduoja ryškiai, koks yra trokštamasis daiktas. Tačiau ir šitos neaiškios nuovokos jau užtenka gyvio veiklumui sužadinti: jis imasi ieškoti priemonių atsikratyti esamąja būkle ir patenkinti savo reikalą. Šiuo atžvilgiu nėra skirtumo tarp pirmykščio gyvuliško instinkto ir kilniausių žmogaus veržimųsi. Visados tai yra kaip tik stoka, stokos jausmas, kuris jį priverčia parodyti savo sumanumą,

savo mokėjimą pasiekti geidžiamąjį daiktą. Geismo prigimtis visur ta pati. O kadangi Erotas nėra kas kita kaip geismas, troškimas, tai Sokratas (Platonas) ir supranta jį šiąja plačiausia prasme: kaip sąmoningą arba instinktyvišką gėrio siekimą ir sugebėjimą šitą gėrį išgauti.

Bet jei taip yra, jei Erotas viešpatauja visoj organiškojoj gamtoje (Sokratas čia pritaria pareikštai Eriksimacho nuomonei), tai kyla tolesnis klausimas: kokia yra Eroto ypatinga funkcija žmogaus gyvenime ir kodėl jis pasireiškia čia pirmiausia grožio meile? Ir in šitą klausimą duoda atsakymą mitas apie Eroto kilmę. Būdamas daimonu, jisai tarpininkauja tarp dievų ir žmonių. Tai reiškia — iš žmogaus pusės žiūrint — jis žadina žmogų siekti ne vieno arba kito gėrio, bet smelktis in *augščiausią* gėrį, kurį teturi vien dievai, tos visiškai tobūlos būtybės. Šitas augščiausias gėris yra *išmintis* Erotas todėl — tikras filosofas, išminties mylėtojas. Vad., tai, kuo pasižymi ingimtas žmogui Erotas, yra jo *protingumas arba sąmoningumas.*

Tiktai šita ypatybė artina žmogų prie dievų ir leidžia jam pasirinkti jų tobūlybę augščiausiu siekiniu. Tačiau ištisai jo išminties troškimas niekuomet negali būti patenkintas. Tam kliudo žmogaus kūniška arba gyvuliška prigimtis, kuri priklauso organiškosios gamtos aklo būtinumo. Jinai visų jo netobūlybių ir jo apribotumo priežastis. Ir kadangi žmogus savo žemiškoj gyvatoj negali nuo jos atsipalaiduoti, tai jam pavyksta vien artėti in

išminties idealą, bet niekuomet jis jo nepasiekia. Juo toliau jis žengia pirmyn, juo aiškiau jis mato, kad tikslas dar tolimas, ir stokos jausmas, lyg tik išnykęs, atgimsta vėl ir neleidžia jam sustoti ties pasiektu žinojimo laipsniu, nes šitame žinojime visuomet glūdi ir neigiamas momentas; jisai neišvengiamai lydimas nusimanymo *apie nežinojimą*. Tai reiškia: skleisdamas ir gilindamas savo žinojimą, išminties mylėtojas stebi, kad kiekvienu žingsniu pasiimtas jo uždavinys auga, ir įgytų žinių niekuomet neužtenka tiriamajam dalykui visiškai aprėpti bei suvokti. Iš to suprantama, kodėl Sokratas savo pasikalbėjimuose kaskart pabrėžia, kad nieko nežinąs. Šitas kuklumas ir pasižeminimas nėra vien ironiško apsimetimo forma; jis kyla pirmiausia iš jo išminties meilės, neleidžiančios jam tenkintis netobulu ir nepilnu žinojimu.

IV

Tokiu būdu Erotas, kaip išminties meilė, suteikia visam žmogaus gyvenimui *dinamišką* pobūdį. Tatai niekuomet nesiliaujamas veržimasis in tikslą, kuris, rodos, tebelieka anapus to, kas žmogui prieinama žemiškajame buvime. Bet tuo apibūdinta tik bendra Eroto būsena. Reikia dar tiksliau išaiškinti, kaip invyksta artėjimas in išminties idealą ir ką jis duoda žmogui, jei niekados neveda prie galutinio rezultato. — Išmintis ingyjama per žinojimą, bet vien per tokį žinojimą, kurį žmogus pajėgia

tikrai pasisavinti, padaryti savo neatimama nuosavybe. Toks žinojimas negali būti suteikiamas iš šalies, jis turi būti artimas, giminiškas žmogaus prigimčiai, arba dar daugiau, jis turi išaugti iš pačios proto esmės. Štai kodėl tas pažinimas, kuriuo pagrįsta išmintis, būtinai yra paties savęs pažinimas. Pažindamas tai, ko priklauso daiktų esmė bei vertė, žmogus, tiesą pasakius, tik insisąmonina ir iškelia aikštėn tai, kas slypi jo sielos gelmėse. Šitas vidinis sąryšis tarp augščiausio gėrio pasiekimo ir paties savęs pažinimo sudaro tą centrinį tašką, apie kurį sukasi visa Platono filosofija; juo remiasi Platono pažiūra in pažinimo eigą ir sąrangą, bet juo pagrįsta ir visa jo etika (dorovės mokslas); arba tiksliau, iš šito sąryšio aiškėja, kodėl, pasak Platono, pažinimo ir moralinio tobulėjimo keliai sutampa.

Iš tiesų: tikras pažinimas nesitenkina paprastu daiktų bei reiškinių stebėjimu ir aprašymu; jis stengiasi suvokti daiktų esmę, tai, kas sudaro visų jų savybių pamatą ir apsprendžia jų prigimtį. Pav., nagrinėjant klausimą, kas yra Erotas (meilė), neužtenka nurodyti vieną arba kitą jo ypatumą arba pasireiškimą; reik išaiškinti jo esmę, iš kurios išplaukia visi jo savumai ir pasireiškimo būdai. Daiktų esmę kaip tikro pažinimo objektą — Platonas vadina *idėja.* Idėja — visų pirma daikto *prototipas,* nuo kurio pareina daikto būtis bei prigimtis, visų jo pažymių sąranga bei sąryšis. Bet tuo pačiu jinai yra ir jo vertingumo pamatas ir tobūlumo idealus

mąstas. Suteikdama daiktui visa tai, kuo jis pasižymi, idėja pasireiškia jame, bet niekuomet neinsikūnija ištisai. Kas priklauso juntamajam pasauliui, negali būti tobūla, nes tai valdoma tapsmo dėsnio. O tai, kas tampa, kinta, t. y. blogėja arba gerėja, ir todėl nesuderinama su tobūlybe. Idėja, priešingai, nekintama būtis, iškylanti viršum jusminių daiktų sferos ir nepriklausanti nei erdvės nei laiko. Jei žmogaus pažinimas pasibaigtų šiąja sfera, tai idėjų pasaulis liktų jam neprieinamas. Daiktų vaizdai, kuriuos jam patiekia pojūčių organai (regėjimas, girdėjimas ir k.) netikslūs, neryškūs, nuolat mainosi, prieštarauja vienas kitam, dažnai net būna apgaulingi. Vien iš jų žmogus niekuomet negalėtų suvokti tikros daiktų esmės, t. y. idėjų tobūlybės. Bet būdamas protinga būtybė, jis turi dar kitą augštesnę pažinimo galią. Tatai — *mąstymas*. Jis sugeba tai, kas slepiasi už jusminių fenomenų tapsmo, t. y. inžiūrėti idėjų pasaulį. Tačiau toks idėjų inžiūrėjimas nesiduoda lengvai invykdomas. Jis reikalauja iš žmogaus nepaprastų pastangų. Visas jo sielos nusistatymas turi iš pagrindo pasikeisti. Paprastai žmogus būna nugrimzdęs jusminių reiškinių sferoj, jo kūno reikalai, jo geiduliai, asmeniniai interesai, turto, garbės, galios troškimas pririša jį prie regimųjų daiktų pasaulio, traukia jį tai in vieną, tai in kitą pusę, išblaško jo sielos jėgas ir neleidžia jam atsikvošėti bei susivokti, koks yra gyvenimo svarbiausias dalykas ir kas sudaro jo tikrą ir nesunaikinamą vertę. Tik atsikračiusi visais kasdieniniais rūpesčiais ir išsi-

nėrusi iš juntamojo pasaulio nesiliaujamo tapsmo, žmogaus siela gali susikaupti, sutelkti savo jėgas ir atsiduoti grynam mąstymui. Bet mąstydama siela nenukreipta in išorinį objektą, ji kalbasi, kaip Platonas sako, pati su savimi ir, insižiūrėdama in tai, kas glūdi joj pačioj, atranda tuos tobūlus daiktų prototipus (pavyzdžius), kurie eina pagrindu visiems jos sprendimams apie ją apsupantį pasaulį. Vad., idėjų pažinimo šaltinis yra pačios sielos prigimtis; ir tai suprantama, nes siela, pasak Platono, esanti dieviškos kilmės, ji giminiška idėjoms ir, lig tik nusigręžia nuo jusminių reiškinių srities ir insigilina in pačią save, susiliečia su savo būties pradmenimi (dieviška sfera — idėjų pasauliu). —

Tačiau kad ir kaip Platonas pabrėžia bei iškelia priešingumą tarp jusminių daiktų ir idėjų, tarp pojūčių duomenų ir mąstymo padarų, jisai vis dėlto neišleidžia iš akių ir šių priešingybių esminio sąryšio. Šio sąryšio, jo nuomone, turi būti vadovaujamas ir žmogaus pažinimas; nes jo kūniška prigimtis insišaknijusi jusminiame pasaulyje ir visais savo gyvybiniais reikalais nesutraukomai susijusi su juo. Todėl ir žmogaus pažinimas iš pradžių nukreiptas visiškai in išorinę aplinką ir tesibaigia tais daviniais, kuriuos jam suteikia pojūčių organai. Ir dar daugiau: paties proto lavinimasis prasideda tuo, kad jis aprūpina kūną priemonėmis savo reikalams bei geismams patenkinti. Su tokia dalykų padėtimi turi skaitytis ir filosofiškas pažinimas. Bendraudama su juntamuoju pasauliu, žmogaus siela, tiesa, rizikuoja

pasiduoti jo suvedžiojimams ir visiškai paskęsti kasdieninio gyvenimo tuštybėj. Bet, antra vertus, kaip tik šio pasaulio inspūdžiai bei vaizdai duoda jai progos iškilti viršum regimosios sferos ir paruošti kelią grynam mąstymui. Iš tikrųjų: jusminiuose daiktuose, kad ir neaiškiu, netobūlu būdu, atsispindi idėjų prigimtis bei sąranga. Šitas panašumas kelia aikštėn tas žinias (apie idėjas), kurios slepiasi sielos gilumoj, ir sužadina protą atidžiau insižiūrėti in daiktų jusminius vaizdus, kad surastų, kokia jų tikra esmė bei vertė. Tokiu būdu insigilinimas in juntamųjų reiškinių turinį sudaro gryno mąstymo bei filosofavimo pradžią. Platonas vaizduoja šitą procesą mitiškai *prisiminimu*. Veikiama jusminių inspūdžių siela prisimenanti tai, ką buvo mačiusi prieš gimimą, kai kūnas dar jai nekliudė laisvai bendrauti su idėjų pasauliu. Bet šitas prisiminimas invyksta (insigali) vien palaipsniui ir pradžioje reikalingas vaidinių paramos. Taip, pav., grožio mylėtojas (vadovaujamas Eroto) suvokia grožį visų pirma vieno gražaus kūno pavidale. Bet gėrėdamasis juo jis pamato, kad grožis visuose gražiuose kūnuose tas pats ir visur vienodai gerbtinas. Tačiau ir ties šituo grožio suvokimu jis negali apsistoti. Iš jo akių negali išslysti, kad grožis pasireiškia ir kitose gyvenimo srityse, kurios, nors ir santykiuoja su daiktų pasauliu, vis dėlto jam nebepriklauso, būtent, kultūrinėj veikloje, liečiančioj religiją, meną arba socialinį gyvenimą. Dar daugiau atitolęs nuo regimųjų daiktų grožio tas grožis, kuriuo pasižymi viso-

kie mokslai (Platonas turi galvoj ypač matematiką, ir astronomiją). Tačiau visi šie grožio pasireiškimai tiktai preliminarūs, pagalbiniai laipsniai, paruošią inžvelgimą paties grožio (grožio idėjos), vienalyčio ir nekintamo, iš kurio visi gražūs daiktai gauna savo grožį.

Ką gi reiškia šitas kilimas in grožio idėjos žiūrą žmogui (išminties mylėtojui)? — Pirmu žvilgsniu rodos, kad tai yra grynai teoretinis procesas, logiškas apibendrinimas, nustatąs tam tikros sąvokos tūrį, jos bendrą galiojimo sferą ir tuo pačiu leidžiąs atskirti jos esmines žymes nuo neesminių. Tačiau tuo jo reikšmė toli gražu nesibaigia. Jisai ne tik išplečia pažinimą, bet ir *gilina* jį bei didina jo vertę. Meno kūrybos, socialinės veiklos arba mokslo grožis augštesnis negu kūno grožis, nes priklauso gilesniam būties sluogsniui, kurs artimesnis sielai ir duoda jai daugiau progos pareikšti ir išskleisti savo savaimingumą (aktyvumą). O sielos savaimingas veiklumas nėra kas kita, kaip *mąstymas*. Juo augštesnis grožio laipsnis, juo mažiau jis pareina nuo jusminių inspūdžių, juo giminiškesnis jis grynam mąstymui*), ir juo didesnis pagaunančio jį mąstymo intempimas. Vad., pereidamas nuo juntamųjų daiktų prie tų objektų, kurie prieinami vien mąstymui, filosofas prisiartina prie visos būties pirmosios pradžios, prie idėjų pasaulio. Tai nereik

*) Iš to suprantama, kad Platonas mokslui priskiria augštesnį grožio laipsnį negu praktiškai veiklai.

suprasti ta prasme, kad kylant augštyn tesikeičia vien mąstymo pakraipa bei mąstymo objektas. Keičiasi drauge ir pats mąstymas, t. y. visas sielos nusistatymas bei jos vidinė būsena. Jos veikla ir apskritai visas gyvenimas vyksta dabar, taip sakant, gilesniame ir realesniame (vertingesniame) būties plane. Kol siela nugrimzdus jusminių reiškinių tapsme, ji užmiršus ir pametus pati save. Atsidavus grynam mąstymui, ji grįžtanti vėl in save. Pažindama save ir insisąmonindama, kokia jos tikra prigimtis, ji tuo pačiu ugdo bei lavina savo kūrybines jėgas; nes išaugęs iš mąstymo pažinimas savo esme yra ir *kūryba.* O šita kūryba aprėpia visą žmogaus gyvatą ir prisunkia ją tikrų vertybių ir visų pirmiausia dorovės vertybių. Tatai, o ne kas kita, yra tas grožis, kurį filosofas, vadovaujamas Eroto, anot Sokrato, gimdo ir išveda in pasaulį. Grožis grindžiasi *harmonija,* darna ir todėl priskiriamas kiekvienam daiktui, kiekvienai visybei, kur visos dalys užima tinkamą vietą ir atlieka paskirtą joms funkciją (pareigą). Tokiu darnumu remiasi ir žmogaus dorovė. Protui, tai augščiausiai bei vertingiausiai sielos galiai, pritinka rikiuojamasis vaidmuo; o kūnas ir susijusi su juo žemesnioji sielos dalis turi klausyti proto ir vykdyti jo nurodymus. Valdomas proto, žmogus insigyja išmintį, t. y. tą pagrindinę sielos dorybę, kuri laiduoja jam ir tikrą laimingumą (eudaimoniją), nes išmintis, leisdama žmogui inžiūrėti idėjų pasaulį ir su juo bendrauti, sutampa su augščiausiu gėriu ir su augščiausiu grožiu. Bet prieš

iškylant iki grynos idėjų žiūros, susivokusi siela pareiškia savo kūrybinį veiklumą išorinėj aplinkoj, ji gimdo visas tas vertybes, kuriomis pagrįsta medžiaginė bei dvasinė kultūra ir kurios insikūnija amatuose, mene, valstybės santvarkoj ir visuomeniniame gyvenime. Kiekvieną iš šių sričių atitinka tam tikra apibrėžta grožio ir dorybės rūšis. Bet visur esminis kūrybos akstinas tas pats: tai — troškimas invykdyti tą idealų (tobūlą) vaizdą, kuris gimė sielos gelmėse. Ir panašiu būdu kaip siela reikalinga jusminių inspūdžių, kad joje atsirastų atsiminimai tų tobūlų pavyzdžių, kuriuos ji buvo išvydusi prieš gimimą, taip ir inkvėptas Eroto žmogus gali pareikšti ir išskleisti savo kūrybinę galią vien tada, kai bus apvaisintas kito žmogaus kūninio arba dvasinio grožio. Individo moralinės ir intelektualinės jėgos ir apskritai visa jo asmenybė bręsta ir auga vien per bendravimą su kitais individais. Auklėti save ir tobūlintis tegali tik tas, kam rūpi ir kitų auklėjimas ir tobūlinimas. „Aš" ir „Tu", — vienas reikalingas antro. Ir tik drauge tie, „Mes", kiekvienas pasidaro tuo, kuo jis savo esme turi būti. Erotas, išminties meilė, neleidžia žmogui atsiduoti vien savo asmeniniams interesams ir rūpesčiams; jisai uždeda jam ir tam tikrą socialinę pareigą ir inteigia tinkamą nusistatymą šiai pareigai atlikti*).

*) Štai kodėl Sokratui dialogas, pasikalbėjimas tinkamiausias filosofavimo būdas. Tiesos ieškojimas galimas vien bendraujant su kitu išminties mylėtoju.

V

Trumpai suglaudus, galima taip apibrėžti Eroto kilimo ir rutuliojimosi procesą: tai perėjimas nuo matomųjų daiktų prie nematomųjų (idėjų) žiūros; nuo išorinio pasaulio pažinimo prie sielos (paties savęs) pažinimo, ir tuo pačiu nuo tampamųjų reiškinių prie nekintamosios būties; nuo antrinių bei išvestinių vertybių prie pirminių bei pamatinių vertybių, nuo žmogaus netobūlumo prie dieviškosios sferos tobūlybės. Vad., šitas procesas vyksta kartu ir gilyn ir augštyn. Idėjos, būdamos visos būties pradmenimis, kartu ir vainikuoja visetą, kaip tobūlybės amžini pavyzdžiai, kuriems prilygti trokšta viskas, kas tampa bei kinta. Iš to aiškėja, kad meilė ir pažinimas savo esme susiję viena su kitu ir sudaro neatskiriamą vienybę. Nukreipdama savo žvilgsnį in pačią save, t. y. in mąstomųjų daiktų sferą, žmogaus siela prasiveržia in gilesnius ir vertingesnius būties sluogsnius ir tuo pačiu pasisavina tai, ką buvo inžvelgusi. Pažindama idėjas, ji dalyvauja jų būtyje, prisipildo jų tobūlumo. Tiesa, šitas pažinimas bei dalyvavimas lieka dar nepilnas, neužbaigtas. Žmogaus gyvuliška prigimtis neleidžia jam visiškai pasitraukti iš tapsmo sferos ir galutinai atsipalaiduoti nuo juntamybės intakos. Tačiau — kaip aiškina Platonas — grožio mylėtojui, išėjusiam visus paruošiamuosius pažinimo laipsnius, kai kada pavyksta pasiekti meilės kelio galą, ir tada jam atsiveria švenčiausia Eroto paslaptis. Tatai tie

momentai, kur jis staiga išvysta „tikrąjį dieviškąjį vienalytį grožį, skaistų kaip saulė“, ir tiesiog su juo susiliečia. Kad ir kaip trumpi būtų tokie momentai, jie su niekuo nesulyginami ir iškyla viršum tos laikinumo sferos, kurios apribotas kasdieninis žmogaus gyvenimas. Jų vertė bei reikšmė *absoliuti*; nes čionai įvyksta tikras žmogaus *sudievėjimas*; jo siela susilieja su savo amžinu dieviškuoju pradmenimi. Tuo patenkinamas bei numalšinamas ir įgimtas jai *nemirtingumo troškimas*. Bendraudama su dieviškosios būties nekintamumu bei tobūlumu, siela dalyvauja ir jos nemirtingume.

Bet jei žmogui sudievėjus galutinis Eroto tikslas pasiektas, ar tai nereikštų kartu ir pačios Eroto mirties? — Jei Erotas iš esmės nėra kas kita, kaip geismas, tai kitaip negalėtų būti; nes geismo visiškas patenkinimas neišvengiamai sunaikina patį geismą. — Tačiau toks Eroto supratimas negalima pripažinti pakankamu. Pritarus jam pasirodytų, kad Eroto prigimtyje persvarą turėtų jo motinos — Penijos (Stokos) neigiamybės ir tobūlumas būtų jam visiškai neprieinamas. Bet Eroto prigimties teigiamą esmę apsprendžia paveldėta iš tėvo (Poroso) galia — nugalėti motinos netobūlybę ir pasisavinti trokštamą gėrį. Sakykim, šis pasisavinimas palieka nepilnas ir negalutinis. Kiekvienu atveju jis leidžia žmogui susiliesti su dieviškuoju pasauliu. Ir jei tais momentais, kai susilietimas virsta tiesioginiu bendravimu, Erotas — troškimas turi mirti, tai šita mirtis nereiškia, kad jis visiškai išnyksta, bet

kad, miręs, jis atsikelia nauju pakitusiu pavidalu. Dinamiškas Eroto aspektas papildomas statiško. Jisai ne tik smelkiasi in augščiausią gėrį, bet ir sugeba jį pasiekti ir juo džiaugtis.

Insidėmėjus šį Eroto prigimties dvilypumą, galima lengviau išaiškinti, kaip Platonas supranta nemirtingumą ir kokiam jo momentui priskiria lemiamą reikšmę. Trokšdamas nemirtingumo Erotas stengte stengiasi nugalėti tampamojo pasaulio neigiamybę, pasireiškiančią dvejopu būdu: *daiktų praeinamumu ir jų netobūlumu.* Abu šie trūkumai glaudžiai susiję, bet vis dėlto ne visiškai sutampa. Visų pirma Erotui rūpi pirmojo trūkumo pašalinimas, ir jis invykdo savo tikslą gimdydamas tai, kas išlieka po individo mirties. Organiškojoj (kūno) sferoj tai — naujoji individų karta, kuri daugėdama savo rėžtu laiduoja giminės amžinumą (nepraeinamumą). Kultūros arba socialinio gyvenimo srityje tatai — garbė bei atminimas, pergyveną naujų medžiaginių bei dvasinių vertybių sukūrėją, davusį pasauliui naudingų amatų (technikos) išradimus, gerus (teisingus) instatymus arba žymius meno veikalus. Tačiau jau šitame Eroto raidos laipsnyje pasirodo, kad tikrajam nemirtingumui vieno gyvybės arba jų padarų nepraeinamumo nepakanka ir kad amžinumas vertingas bei geistinas vien tiek, kiek tuo pačiu šalinama ir žmogaus buvimo netobūlybė. Ir juo daugiau Erotas gilėja ir kilnėja, juo griežčiau visos jo pastangos nusikreipia ne in gyvybės (gimininės arba individinės) pailginimą, o in

III*

pačios asmenybės tobūlinimą bei taurinimą. Pagaliau kai Erotas iškyla iki filosofiško sąmoningumo, tai vienintelis jo siekinys — pasisavinti tą augščiausią gėrį, kuris nėra kas kita kaip išmintis arba bendravimas su idėjų pasauliu, su tobūlybės pradmenimi. Vad., esminį nemirtingumo pamatą sudaro sielos susilietimas su Absoliutu, ta gryniausia jos būsena, kuri teikia jai galią „gimdyti ne dorybės šešėlius", o tikrąją, t. y. absoliučios vertės dorybę. Toks tobūlybe pagrįstas amžinumas visiškai nepriklauso laiko trūkio. Jis gali tilpti net trumpiausiame akimirksnyje ir todėl pasiekiamas ne tik anajame augštesniajame pasaulyje, bet ir paties žemiškojo buvimo ribose. Tuo ir nubrėžiamas žmogaus, kaip išminties mylėtojo, pašaukimas ir jo gyvenimo tikslas.

VI

Išdėstytas „Puotoje" Eroto mokslas apsprendžia pagrindą Platono pažiūros in nemirtingumą. Jis palieka tas pats ir „Faidone", nors problema čia nušviečiama iš kitos šalies. Tiesa, skaitant šitą dialogą, pirmas inspūdis visai kitoniškas. Rodos, kad, palyginus su „Puota", žemiškojo gyvenimo invertinimas radikališkai pasikeitė. Platonas čia imasi uždavinį inrodyti, kad mirtis esanti ne blogybė, kaip paprastai manoma, bet gėrybė, nes išvaduojanti sielą nuo kūno pančių ir perkelianti ją in anąjį pasaulį, kur ji galinti pasiekti tą laimę (eudaimoniją), kuri jai šiame gyvenime ne visai prieinama.

Iškeldamas „Puotoje“ Eroto kūrybinę jėgą, Platonas, rodos, pateisina žmogaus gyvenimą ir priskiria jam teigiamą vertę. „Faidone“ bendra nuotaika ir minčių pakraipa kaip tik priešinga: žemiškasis buvimas neturįs jokios savarankiškos vertės. Filosofas žiūrįs in jį vien kaip in ruošimąsi mirčiai, ir juo greičiau jis atsisveikins su juntamuoju pasauliu, juo jam geriau. Todėl ir sielos nemirtingumą Platonas supranta čia *transcendentiškai*, kaip anapusišką pomirtinį sielos egzistavimą, kuriame filosofas tikisi išgausiąs tai, ko visų pirmučiausia trokšta, — nieko netrukdomą mąstymo laisvę ir visišką sielos nuo kūno atskyrimą. Šiuo atžvilgiu „Faidono“ pasaulėžvalga (arba tiksliau pasaulėjauta) žymiai nukrypsta nuo Eroto teorijos; ji prisunkta asketiško, atsiskyrusio nuo gyvenimo idealizmo, kuris svetimas „Puotoje“ išdėstytam mokslui. Tačiau šitas skirtumas neliečia Platono filosofijos pagrindinės pozicijos; jis pareina visų pirma nuo tų ypatingų aplinkybių, kuriose invyksta paskutinis Sokrato pasikalbėjimas su savo mokiniais. Prieš išsiskiriant su jais Sokratui itin svarbu juos intikinti, kad mirtis, kuri paprastam žmogui pasirodo kaip gaivalinga katastrofa, numetusi jį nuo žemės paviršiaus, filosofui nesudaro jokios naujos situacijos, kuri galėtų jį sutrikdyti ir pakeisti jo dvasios nusistatymą; nes siela esanti nemirtinga, ir todėl jis galėsiąs po mirties dar palankesnėse aplinkybėse atsidėti tam dalykui, kurs jam rūpi: grynam mąstymui ir idėjų žiūrai. Vad., sielos nemirtingumas, pasak Sokrato, sudaro tą būtiną sąlygą, kuri

leidžia filosofui invykdyti iki galo savo pašaukimą. Štai bendra linkmė tų samprotavimų, kuriais Sokratas steigiasi pamatuoti sielos nemirtingumo tezę. Insižiūrėsim dabar iš arčiau in šituos inrodymus. Pirmas inrodymas remiasi Heraklito Efesiečio nustatytu bendru dėsniu, pagal kurį visi gamtos procesai yra ciklinio pobūdžio ir vyksta priešingybėms besikaitaliojant. Kas gimsta, atsiranda iš savo priešingybės ir nykdamas vėl pavirsta tuo, iš ko buvo gimęs. Taip nuolat kaitaliojasi visi tampamojo pasaulio reiškiniai bei daiktų būsenos: šilima ir šaltis, sausumas ir drėgnumas, didėjimas ir mažėjimas, miegas ir budėjimas ir t. t. Tapsmo cikliškumas būtina pasaulio buvimo bei išsilaikymo sąlyga. Jei jis eitų tiktai viena kryptimi, tai neišvengiamai visi reiškinių skirtumai išsilygintų, ir tapsmas nustotų vykęs. Todėl reikia pripažinti, kad ir gyvybė atsiranda iš savo priešingybės, iš mirties, ir atvirkščiai mirtis iš gyvybės, vad., kad gimimas (atgijimas) ir mirimas nuolat kaitaliojasi. O jei taip yra, tai, rodos, ir siela turi būti nemirtinga; jos būta ne tik prieš gimimą, bet išlikta ir po mirties, pasikeičia tik viena antrai priešingos jos būklės.
Šitas inrodymas neišeina už priešsokratinės gamtos filosofijos ribų; jame nėra dar nieko tipiška Platono ir Sokrato filosofavimo būdui. Prilyginant sielos buvimą gamtiniams reiškiniams protaujama, kad jis turi priklausyti bendro šių pastarųjų dėsningumo (priešingybių ciklinio kaitaliojimosi). Vad., inrodymo pagrindas yra tam tikra analogija,

t. y. tokia išprotavimo forma, kuri duoda vien problematiškas arba šiek tiek tikėtinas išvadas. Matyt, ir pats Platonas nepriskiria jam griežto tikslumo bei intikimumo ir pripažįsta, kad reikalingas tolesnio patikrinimo bei pamatavimo. Tam tikslui jis paremia jo išvedžiojimus kitais samprotavimais, kurie nebesinaudoja gamtos filosofijos duomenimis, o išeina iš paties Platono sistemos branduolio, iš idėjų teorijos. Viso dialogo svorio centras yra kaip tik šiuose inrodymuose.

Sielos buvimą prieš žmogui gimus priverčia pripažinti *pažinimo analizė.* Insižiūrėdami in tai, kaip vaidiniai atsiranda mūsų protе, mes stebim, kad dažnai tam tikro daikto suvokimas sukelia mumyse kito panašaus in jį daikto vaizdą, kurį buvom anksčiau matę. Vad., šiuo atveju panašumas eina prisiminimui pagrindu. Bet panašumas, būdamas ne kas kitas, kaip dalinė arba nepilna lygybė, negali būti suvokiamas be šios pastarosios sąvokos arba idėjos. Todėl kyla klausimas: iš kur atsiranda pati lygybės idėja? Iš jusminio patyrimo negalima jos gauti, nes matomųjų daiktų pasaulyje mes niekuomet nesutinkam ištisos arba tobūlos lygybės. Vis dėlto jusminiai inspūdžiai, kurie yra šiek tiek lygūs, sukelia mumyse šitą idėją dėl panašumo su ja. Tas pats galima sakyti apie visas kitas idėjas, apsprendžiančias daiktų esmę ir jų esminius santykius. Mes suvokiam arba atpažįstam jas tuose netobūluose atvaizduose, kuriuos suteikia juntamoji aplinka. Todėl reik manyti, kad idėjų pažinimas vyksta mums

prisimenant tai, ką buvom suvokę prieš sielai apsivilkus kūnu ir ką esam užmiršę kaip tik gimimo metu. Vad., idėjų pažinimo kilmė aiškiai parodo, kad žmogaus siela buvo prieš jam užgimus ir kad ji turėjo tobūlą (būties tobūlų pavyzdžių) žinojimą. Tačiau ir šito inrodymo dar nepakanka, nes jis nelaiduoja sielos pomirtinio buvimo. Sielos nemirtingumas bus užtenkamai pamatuotas vien tuo atveju, jei pavyks inrodyti, kad ji savo esme nesiduoda ardoma arba naikinama. Šitai tezei paremti paskirti tolesni Platono protavimai „Faidone". Visų pirma jis nustato nykimo arba žuvimo galimumo sąlygas. Išnykdamas daiktas nepavirsta nieku, bet išsiskirsto in savo sudedamąsias dalis arba elementus. Vad., išnykti tegali vien tai, kas *sudėtinga*. O jeigu sudėtingumas praeinamumo priežastis, tai, rodytųs, sudėtingų daiktų priešingybė būtų tie paprasčiausi jų medžiaginiai elementai, kurie nekintami ir visados lieka tai, kas yra. Tačiau Platonas supranta naikinamųjų ir nenaikinamųjų daiktų priešingumą visai kitokiu būdu, atsižvelgdamas in pagrindinį skirtumą dviejų būties planų arba sluogsnių, būtent in skirtumą tarp juntamojo ir nejuntamojo, arba idėjų pasaulio. Idėjos, tos daiktų esmės, nepriklauso tų sąlygų, kurios apsprendžia jusminių reiškinių sąrangą, t. y. jos nepriklauso nei erdvės nei laiko. O kur nėra erdviškumo ir laikiškumo, ten negali būti nei išsiskirstymo (suskilimo) nei kintamumo arba nykimo. Vad., idėjos iš prigimties yra amžinos. Kokia išvada išplaukia iš to sielos esmei apibrėžti?

Pirmiausia reik pažymėti, kad siela nematoma ir šiuo atžvilgiu panaši in idėjas. Bet tuo šitas panašumas nesibaigia, nes nematomumas (nejuntamumas) vienas dar nelaiduoja jos nemirtingumo. Jei ji sudarytų kūno dalių harmoniją (darną) — kaip nurodo Simmijas,—tai būtų nematoma ir vis dėlto turėtų išnykti kartu su kūno mirtimi. Bet siela nepareina nuo kūno tuo pačiu būdu, kaip harmonija nuo savo medžiaginio pamato (stygų). Tai aiškėja iš to, kad esmingiausias jos ypatumas yra sugebėjimas *mąstyti*. O mąstymas vyksta juo sėkmingiau, pasiekiamas jo pažinimas juo tikslesnis bei gilesnis, juo mažiau siela bendrauja su kūnu ir nesinaudoja jo pojūčiais, nes mąstymo intencija nukreipta in jusminių reiškinių priešingybę, in idėjų sferą. Susikaupus ir atsidėjus grynam mąstymui siela inžvelgia tai, kas jai giminiška ir tuo pačiu pareiškia savo tikrąją esmę. Tai reiškia: insižiūrėdama in idėjas, siela kartu darosi panaši in jas, ji tobulėja. O tobulėjimas iš pagrindo pakeičia jos santykį su kūnu. Siela ne tik išsivaduoja iš kūnoverguvės, bet ir sutvardo jo geidulius ir paima jį savo valdžion. Tokio žmogaus būsena, kur siela viešpatauja, o kūnas jai tarnauja, yra dorovės pagrindas; ji nustato tą sielos bei kūno santykiavimą, kuris atitinka jų prigimtį bei paskyrimą. Augštesnioji ir vertingesnioji dalis turi vadovauti žemesniajai. Tokiu būdu ir sielos vertingumas ir jos kūrybinė jėga dorovės srityje pareina nuo jos giminiškumo su idėjomis. Štai kodėl ir idėjų amžinumas, rodos, turi būti pri-

skirtas žmogaus sielai. — Tiesa, insižiūrėjus atidžiau in šitą samprotavimą gali kilti abejonė, ar jis nesiremia paprasta analogija, ar sielos panašumo (arba giminiškumo) su idėjomis jau užtenka jos nemirtingumui laiduoti. Šiai abejonei pašalinti paskirtas paskutinis „Faidono“ inrodymas, kuriame Platonas mėgina išaiškinti grynai logišku būdu būtiną nepraeinamumo ryšį su sielos esme.

Idėjos, kaip mes matėm, ne tik daiktų idealūs pavyzdžiai; nuo jų pareina ir kiekvieno daikto esmės apibrėžtumas. Jis yra tai, kas yra, kiek dalyvauja toj idėjoj, kuri atstoja jo esmę. Ir visos jo savybės bei būsenos taip pat sąlygojamos dalyvavimo vienoj arba kitoj idėjoj. Iš to aiškėja, kaip reik suprasti daiktų kitimai (pav., didėjimas, mažėjimas, šilimas, aušimas ir k.). Daiktui kintant, pasikeičia vietomis apsprendžiančios jo būklę idėjos. Tai reiškia: kadangi pačios idėjos nekintamos ir negali pavirsti viena kita, tai daiktas nesugeba iškart dalyvauti dviejose priešingose idėjose. Vad., lig tik jis pereina iš vienos būsenos in kitą priešingą, tai ta idėja, kuri apsprendė jo pirmutinę būseną, turi užleisti vietą savo priešingybei (didumo idėja mažumo idėjai, šilčio idėja šalčio idėjai ir t. t.). O jeigu daikto prigimtis pareina nuo vienos iš priešingų idėjų (pav., ugnis nuo šilimos idėjos), tai jo buvimas nesuderinamas su dalyvavimu antrojoj (pav., šalčio idėjoj), ir todėl kiekvienas procesas, vedąs prie šios pastarosios pasirodymo, baigiasi arba daikto žuvimu, arba, jei pats daiktas nenykstamas, tuo, kad priešindama-

sis, jisai neprisiima priešingosios idėjos ir nutolsta nuo jos. Kas gi išplaukia iš tokios dalykų padėties atsižvelgiant in sielą? Siela yra tas pradmuo, kurs teikia kūnui gyvybę. Sielos esmė todėl nesutraukomai susijusi su gyvybe ir būtinai šalina gyvybės priešingybę, t. y. mirtį. Kai kūnas miršta, t. y. mirtis išstumia iš jo gyvybę, tai siela negali drauge su juo pražūti, nes žuvimas prieštarauja jos esmei — gyvybei. Vad., siela išliekanti ir po kūno mirties, nemirtingumas sudarąs neatimamą jos prigimties savumą.

Šitas inrodymas galioja vien pripažinus, kad siela gyvybės pradmuo, ir todėl gyvybė neatskiriama nuo jos prigimties. Norint jį kritiškai invertinti, reik pirmiausia išsiaiškinti, ką reiškia šioji tezė Platono filosofijos rėmuose. Jei visi kitimo procesai tampamajame pasaulyje pareina nuo to, kad ta idėja, kuri apsprendžia daikto būseną arba prigimtį, užleidžia vietą savo priešingybei, tai reikėtų manyti, kad tokiu pat būdu vyksta ir mirimas, t. y. kad kūnas, nustojęs dalyvavęs gyvybės idėjoj, pasiima mirties idėją. Tačiau ar mirtis gali būti laikoma idėja ta pačia prasme, kaip gyvybė? Idėjos, tie tobūli būties pradmens, apsprendžia fenomenų sferą vien teigiamai ir iš esmės nesuderinami su būties neigimu, su nebūtimi. Mirtis, priešingai, būdama gyvybės priešingybė, yra grynai neigiamas dalykas; ji panaikina gyvybę, nepakeisdama jos jokiu teigiamu momentu. Vad., gyvybės ir mirties priešingumas esmingai skiriasi nuo tų priešingumų

nesudėtingą, prieš fizinių daiktų sudėtingumą, Platonas sugretina ją su medžiaginiu pasauliu, priklausančiu erdvės ir laiko, o tai nesuderinama su sielos giminiškumu su idėjomis. Antra vertus, lieka neaišku, kaip Platonas skiria sielą nuo gyvybės idėjos, nes ji, suteikdama kūnui gyvybę, atlieka kūno atžvilgiu kaip tik gyvybės idėjos funkciją. Tuo dar nesibaigia tie neaiškumai, kurie galima būtų prikišti Platono argumentacijai. Tačiau visi šie trūkumai nė kiek nemažina „Faidono" filosofiškos reikšmės. Ir jeigu šis dialogas ir mūsų laikais padaro rimtam skaitytojui neišdildomą inspūdį, tai pareina ne tik nuo jo nepaprastų meniškų vertybių, bet pirmiausia nuo jo problematikos gilumo*) ir nuo platumo tų perspektyvų, kurias jis atveria filosofiškam mąstymui. Sakykim, idėjų mokslas ta lytimi, kurią jam suteikė Platonas, mums dabar nepriimtinas; sakykim, jis supranta žmogaus dvasinį buvimą vienašališku, racionalistišku būdu, apibrėždamas sielos esmę grynojo mąstymo sugebėjimu, — vis dėlto nubrėžti „Puotoj" ir „Faidone" filosofijos metmens iki šiol neišjudinami; jie teberodo kelią, kuriuo turi eiti kiekvienas, kas yra rimtai atsidėjęs tiesos ieškoti. Itin reikšminga šiuo atžvilgiu Eroto teorija. Ji leidžia mums suvokti ir pajausti, koks yra tikrojo filosofo dvasios nusistatymas. Tai toli gražu ne

---

*) Pažymėkim tik, kad Platonas tarp kitko iškelia „Faidone" *hipotezių* reikšmę pažinimui ir nubrėžia logiškąjį metodą joms patikrinti.

tas ramumas ir nieko netrukdomas gėrėjimasis grynąja žiūra, kurią vėlesnieji senovės mokyklų (stoikų, epikuriečių) atstovai priskyrė filosofui. Tai, priešingai, nesiliaujama ir intempta kova Absoliutui pasiekti, kova, reikalaujanti nepaprasto budrumo bei inžvalgumo, nes kovoti tenka dviejuose frontuose: ne tik su sunkumais, glūdinčiais objekte, bet ir su tomis kliūtimis, kurias filosofas sutinka pačiame savyje, — su savo galvosenos vienašališkumu, su vidiniu inertingumu, su teršiančia dvasią kasdieniškumo tuštybe bei šlykštybe. Filosofiškam pažinimui svarbiausias dalykas ne plėstis, o eiti *gilyn*. Arba tiksliau, jis insigyja tikrą universališkumą vien prasiskverbdamas in gilesnius būties sluogsnius. Bet pasiekti šitą gilumą filosofas gali tik per patį save, t. y. per tokį savo dvasinių jėgų intempimą, kuris leidžia jo asmenybei augti gilyn ir susiliesti su būties pradiniu šaltiniu, maitinančiu visą pasaulio gyvybę ir gyvybės kūrybinį veržimąsi. Štai ta neabejojamoji ir nevystamoji tiesa, kurią Platonas apreiškė žmonijai „Puotoje“ ir „Faidone“. Tikruoju filosofu gali pasidaryti tiktai tas, kurs ištisai ją suvokia ir insisąmonina.

V. Sezemanas.

SYMPOSION
(PUOTA)

I

Rodos, esu neblogai pasiruošęs tam, ko klausiate.
Taigi užvakar atsitiktinai kėliaus iš namų, iš Falėro,[1] 172
in miestą, o čia vienas mano pažįstamų, ėjęs užpakaly, pamatęs mane iš tolo pasišaukė ir, juokais[2] pavadindamas mano kilmėvardį, pasakė:

— Falėro pilieti, šaunus Apollodorai, bene palauktum?

Ir aš sustojęs lukterėjau. O anas sako:

— Iš tiesų, Apollodorai, šiomis dienomis čia ieškojau tavęs, norėdamas pasiteirauti apie anų vaišių pasikalbėjimą tarp Agatono, Sokrato, Alkibiado ir kitų svečių, kokios, būtent, buvo kalbos apie Erotą.
Man pasakojo apie tai kažkas kitas, girdėjęs iš B
Filippo Foiniko, pasakė ir tave tai žinant. Tačiau nieko nemokėjo dorai papasakoti. Taigi tu bent man papasakok; juk tau labiausiai tinka skelbti savo bičiulio[3] kalbas. Bet, sako, pirma pasakyk man, ar tu pats anuomet šnekėjai su jais, ar ne.

O aš atsakiau, kad, matyt, kalbėjęs su tavim iš tik- C
rųjų nieko tau dorai nepapasakojo, jei manai ne-

seniai invykus aną pasikalbėjimą, apie kurį klausi, kad ir aš būčiau galėjęs prie jo prisidėti.

— Aš bent manau.

— Kaip tatai, sakau, Glaukonai?[4] Nežinai, kad jau daug metų, kaip Agatonas čia nebegyvena? Juk nuo to laiko, kai aš pradėjau bičiuliauti su Sokratu, kasdien rūpindamasis sužinoti, ką jis kalba ar vei-
173 kia, dar nesuėjo nė trejų metų. O iki to laiko basčiaus, kur tinkamas, ir vaizdavaus šį tą darąs, iš tikrųjų gi būdamas menkesnis už bet ką kitą, ne mažiau kaip tu dabar, kuris manai reikiant verčiau bet kuo kitu rūpintis, tik ne filosofija.

O jis: — Nesityčiok, sako, verčiau pasakyk man, kada buvo anas pasikalbėjimas.

Atsakiau, kad dar mums vaikaujant, kada pirmąja savo tragedija Agatonas nugalėjo[5], o kitą dieną su choreutais atnašavo aukas savo pergalėjimo proga.

— Taip, sako; pasirodo, iš tikrųjų seniai būta. O kas tau pasakojo? Ar pats Sokratas?

— Dievaži, sakau, visai ne — tik tas pats, kas pa-
B sakojo ir Foinikui. Buvo čia toks Aristodemas[6], kidatėniškis, toks žemutis, visada basas; jis buvo prisidėjęs prie ano pasikalbėjimo, būdamas vienas iš didžiausių tada, kaip man rodos, Sokrato gerbėjų. O be to, vieno kito dalyko, kur buvau iš jo girdėjęs, paklausiau dar ir Sokratą, ir šisai patvirtino man ano pasakojimą.

— Nagi, sako, kodėl nepapasakotum ir man? Juk kelias in miestą[7] visiškai nuteikia beeinant ir kalbėti ir klausyti.

Taigi tada beeidami apie šituos dalykus ir kalbėjo- C
me. Tokiu būdu, kaip jau pradžioje pasakiau, esu
neblogai pasiruošęs pasakoti. O jeigu jau reikia jums
papasakoti, dera tatai padaryti. Aš bent apskritai la-
bai kažkaip džiaugiuosi arba pats ką pradėjęs kalbėti
apie filosofiją, arba kito klausydamas, nekalbant
jau apie tai, kad tikiuosi dar ir naudos turėti. Klau-
sant kitų kalbų, ypač jūsų, pasiturinčių žmonių,
prityrusių vertelgų kalbų, kartais man darosi ne-
smagu, kartais — gaila jūsų ir jūsų draugų: nieko
nedarydami, vaizduojatės kažką darą. Lygiai ir D
jūs savo ruožtu laikote mane nelaimingu ir, gali-
mas daiktas, teisingai manote, o aš tai jau nebema-
nau, bet tikrai žinau jus nelaimingus esant.

DRAUGAS

Amžinai tu toks pat, Apollodorai: amžinai kaltini ir save ir kitus, ir, man rodos, visus, išskyrus tik patį Sokratą, pradėjęs nuo savęs, negudriai laikai nevykusiais. Iš kur tave ėmė vadinti piktos dvasios apsėstu[8], iš tiesų nežinau, tik savo kalbose tu visada toks: tūžti ir ant savęs ir ant kitų, išskyrus Sokratą.

APOLLODORAS

Mano mielasai, juk, be abejonės, aišku, kad taip E
manydamas ir apie save ir apie jus, paikauju ir klystu.

DRAUGAS

Neverta, Apollodorai, ginčytis dabar dėl to. Bet,

kaip jau prašėme tave, neatsisakyk verčiau papasakoti, kas tenai buvo kalbėta.

APOLLODORAS

Taigi buvo kalbėta maždaug taip... Bet verčiau pasistengsiu ir aš jums visa iš pat pradžių papasakoti,
174 kaip ir anas man pasakojo.

II

Taigi sakė, kad jį sutikęs Sokratas, nusimazgojęs ir prisirišęs kurpes, — o tai retai jam atsitikdavo, — ir paklausęs jį, kur einąs toks pasišvietęs.

Sokratas atsakęs, kad pas Agatoną pietų. „Vakar per epinikijas, pabūgęs minios, išsprukau nuo jo, bet susitariau šiandien ateisiąs. Štai ir pasipuošiau nueiti gražus pas gražų. O tu“, paklausė, „kaip manai, ar nenorėtum eiti pietų, nors ir nekviestas?“
B O aš, sako, pasakiau, kad padarysiu taip, kaip tu insakysi.

— Na, eikiva, tarė Sokratas, kad ir patarlę iškreiptumėm, pakeitę ją šitaip: „eina gerieji puotauti pas gerąjį; nors nekviesti jie“ [9]. Homeras, matyti, bus ne tik iškreipęs šitą patarlę, bet ir iškoneveikęs ją, atvaizdavęs Agamemnoną itin smarkiu karžygiu, o Menelają — išlepintu jietininku; Agamemnonui at-
C našaujant ir keliant puotą, privertė ateiti nekviestą Menelają, būtent, blogesnį ateiti in geresnio puotą [10].
Tai išgirdęs, sako, pastebėjęs: — Taip pat, rodos, atsitiks ir man, ir ne taip, kaip tu sakai, Sokratai,

bet, anot Homero, netikęs būdamas eisiu in iš-
mintingo žmogaus puotą nekviestas. Taigi, suti-
kęs mane nusivesti, kaip nors ir užtark mane,
pavyzdžiui, kad aš nenorėjęs eiti nekviestas, bet tu
mane išsivadinęs.

— Dviese eidami, pasakė Sokratas, iš anksto su- D
galvosime ką pasakyti[11]. Taigi eikiva.

Tokiais, maždaug, sako, žodžiais pasikeitę, nuvykę.
Pakeliui Sokratas kažko susimąstęs ir ėmęs atsi-
likti[12]; anam norint jo palaukti, liepęs eiti toliau.
Priėjęs Agatono namus, radęs duris atdaras, ir čia,
sako, atsitikę kažkas juokinga. Jį tuojau pasitikęs E
vienas iš namų tarnų ir nusivedęs ten, kur visi jau
buvo sugulę; radęs juos jau besiruošiančius pie-
tauti. Vos tik jį pamatęs Agatonas taręs: „A, Aristo-
demai, pačiu laiku ateini, pietausi su mumis. O jei
dėl ko kito atėjai, atidėk kitam kartui. Aš ir vakar
jieškojau tavęs, norėdamas pakviesti, bet niekur
negalėjau pamatyti. O Sokrato mums kodėl neat-
sivedi?"

O aš, sako, dairaus ir niekur nematau Sokrato
sekant užpakaly. Taigi pasakiau, kad ir pats ėjau
su Sokratu, jo pakviestas čion pietų.

— Gerai, sako, padarei; bet kur Sokratas?

— Ėjo užpakaly netoli manęs. Ir pats stebiuosi, 175
kur jis galėjo būti.

— Ar nepažiūrėtum, sako, vaike, — taręs Agatonas,
— ir ar neatvestum Sokrato? O tu, sako, Aristo-
demai, drėbkis šalia Eriksimacho[13]).

III

Ir jam, sako, tarnas numazgojęs kojas, kad galėtų atsigulti, o kitas tarnas atėjęs ir pranešęs, kad tas Sokratas pasukęs kitur stovįs pas vieno kaimyno priebutį ir, jam kviečiant, pasakęs nenorįs ineiti.
— Niekus tauziji, tarė Agatonas; kviesk jį ir nepaleisk.

B O jis, sako, pastebėjęs: — Nieku būdu, palikit jį.
Toks jau jo inpratimas: sustos kitą kartą kur nors
ir stovi. Jis tuoj ateis, kaip aš manau. Tik nelieskite
jo, bet palikite ramiai.

— Jei, sako, taip manai, aišku, taip reikia ir pasielgti,
pasakęs Agatonas. O mus, tarnai, visus kitus vaišinkite.
Duokite iš eilės, ką tinkami: juk niekas
nestovi čia jums ant sprando[14]; aš niekuomet to
C nedarau. Ir dabar tarykitės esą pakvietę pietų mane
ir visus kitus; tenkinkite mus, kad galėtume jus
pagirti.

Po to, sako, jie pradėję pietauti, o Sokratas vis nesirodęs.
Paskui Agatonas kelis kartus liepęs pajieškoti
Sokrato, bet jis neleidęs. Pagaliau po kiek laiko Sokratas
atėjęs, savo papratimu kiek užtrukęs, pietums
jau gerokai inpusėjus. Tada, sako, Agatonas — jis
gulėjęs vienas guolio gale — pakvietęs: — Čionai,
Sokratai, išsitiesk šalia manęs, kad ir aš paragaučiau
D tos išminties, kurios tu prisisėmei prie ano priebučio.
Aišku juk, kad radai ją ir turi su savim:
antraip, būtum stovėjęs dar ilgiau.

O Sokratas atsisėdęs ir taręs:

— Gerai, pasakęs, būtų, Agatonai, jei išmintis būtų toks daiktas, kad mums prisilietus vienas prie antro imtų tekėti iš pilnesnio in tuštesnį, lygiai taip pat kaip taurės vanduo, kurs per vilną nubėga iš pilnesnės taurės in tuštesnę[15]. Jei ir su išmintimi būtų taip pat, labai vertinčiau gulėjimą šalia tavęs. Tada, E
manau, prisipildyčiau iš tavęs gausingos ir puikios išminties. Juk manoji išmintis menkutė ir abejotina, kaip koks sapnas; na, o tavoji — blizganti ir smarkiai auganti; jaunas esi, o kaip ji užvakar skaisčiai sužibėjo, kaip iškilo augštyn trijų dešimčių tūkstančių graikų liudininkų akivaizdoje[16].

— Pajuokas esi, Sokratai, tarė Agatonas, bet mes tai netrukus pasvarstysime — aš ir tu — apie aną išmintį, pasinaudodami teisėju Dionisu[17]. O dabar pirmiausia užšveisk pietų.

IV

Potam, sako, Sokratas atsigulęs ir pavalgęs, kiti taip 176
pat; visi, nuliejç kiek iš taurių, sugiedoję giesmę dievui pagerbti ir atlikę visa, kas reikalinga[18], ėmę gerti. Čia, sako, prašnekęs Pausanijas maždaug taip:

— Gerai, vyrai, sako, o kuriuo būdu palengvintume lėbavimą? Aš bent turiu jums pasakyti, kad iš tikrųjų visai blogai jaučiuos po vakarykščio pokylio ir esu kiek reikalingas poilsio; manau, kad ir daug kas iš jūsų jo reikalingi: juk ir jūs čia buvote vakar. Taigi B

pagalvokime, kuriuo būdu padarytumėm išgertuves lengvesnes.

O Aristofanas in tai pastebėjęs:

— Tai iš tikrųjų, Pausanijau, teisingai sakai reikiant kuriuo nors būdu kiek palengvinti lėbavimą. Juk ir aš pats esu vienas iš tų, kurie vakar išsimaudė vyne.

Juos išklausęs, sako, Akumeno Eriksimachas taip prabilęs.

— Iš tiesų gerai sakote. Tik dar vieno pasigendu iš jūsų išgirsti: ką mano apie gėrimo pajėgumą Agatonas?

— Nė kiek, atsakęs Agatonas, pajėgsiu ir aš išsigerti.

— Mums, matyti, gerai išeitų, tarė Eriksimachas,
C — man, Aristodemui, Faidrui ir šiems štai visiems, jei jūs, stipriausi gėrikai, dabar atsisakytumėt: juk mes visuomet šiuo atžvilgiu silpniausi. Apie Sokratą, tiesa, čia nekalbu: jis tinka ir vienam ir antram; jam vis viena, kaip pasielgtumėm[19]. O niekam, mano galva, iš čia esančių nesant linkus daug gerti vyno, ne kiek, galimas daiktas, tenusidėsiu, jei pasakysiu keletą teisybės žodžių apie girtavimą,
D koks jis yra. Iš medicinos mokslo man iš tikrųjų, taip bent manau, aišku, kad girtavimas yra žmogui kenksmingas. Ir pats aš nenorėčiau toliau laisva valia gerti, ir kitam nepatarčiau, ypač jei kas po vakarykščios dar neišsipagiriojo.

— Tiesą sakai, pasišovęs mirriniškis[20] Faidras; aš visuomet pratęs tavęs klausyti, ypač kai pradedi

kalbėti apie mediciną; bet šiandien, jei gerai pagalvos[21], paklausys tavęs ir kiti.

Tai išklausę, visi sutikę šiam susirinkime daug ne- E
gerti, — tik tiek, kad būtų malonu.

V

— Taigi, pasakęs Eriksimachas, kadangi jau nutarta, kad kiekvienas gertų, kiek tinkamas, ir kad nebūtų jokios prievartos, aš, turėdamas tai galvoje, siūlau ką tik inėjusią fleitininkę atleisti: tebirbina sau, arba, jei panorės, moterims rūmų viduje; o mes pasikalbėdami vieni su kitais praleisime šiandien laiką; gi apie ką kalbėdami, jei sutinkate, noriu jums pasiūlyti.

Visi pasakę sutinką ir prašę Eriksimachą padaryti 177
pasiūlymą.

Tada Eriksimachas taręs:

— Pradėsiu taip, kaip pradeda Euripido Melanippa[22]:

Ne mano pasakojimas, bet...

Faidro tai, ką noriu pasakyti. Inširdęs Faidras tolydžio kartoja man: ar ne keista, sako, Eriksimachai, —
kitiems kai kuriems dievams poetų kuriami himnai
ir peanai[23], o Erotui, tokiam senam ir galingam
dievui, niekados dar nė vienas poetas — o kiek jų
yra! — nėra sukūręs nė vienos giriamos giesmės. B
Arba vėl, jei nori, pažvelk in garbiuosius sofistus,
kurie, kaip, pavyzdžiui, dorasis Prodikas, proza rašo
pagyrimus Heraklui[24] ir kitiems. Tačiau tatai dar

nieko nuostabu. Bet aš kažkaip užtikau knygą,
kurioje buvo kalbama... apie druską, vertą didžiau-
sio pagyrimo dėl savo naudingumo. Ir nemaža kitų
C panašių daiktų ten sutiktumei. Taigi tokius menk-
niekius pagirti nemaža stengtasi, o tinkama giesme
pagerbti Erotą dar nė vienas žmogus iki šios dienos
nedrįso. Ir taip niekinamas toks galingas dievas!
Man rodos, Faidras gerai sako. Taigi aš trokštu
pridėti savo dalį Eroto garbei ir maldauti jį; be to,
man rodos, kad mums, čia dabar esantiems, tinka
D papuošti dievą. O jei jūs man pritariate, tai mūsų
pasikalbėjimui yra užtenkamai medžiagos. Todėl
siūlau: kiekvienas mūsų, pradedant iš dešinės, turi
pasakyti gražiausią, kiek įstengia, kalbą Erotui pa-
girti; o pirmam pradėti tenka Faidrui, nes jis ir
guli pirmas iš dešinės ir iš jo išėjo toks pasiūlymas.
— Niekas, Eriksimachai, pasakęs Sokratas, nebal-
suos prieš tavo pasiūlymą. Ir aš taip pat, galimas
daiktas, neatsisakysiu: juk sakaus viena težinąs,
E būtent tai, kas liečia Erotą. Neatsisakys, tur būt,
nei Agatonas, nei Pausanijas, nei, žinoma, Aristofa-
nas, kurio visos mintys sukasi apie Dionisą ir Afro-
ditę; ir niekas kitas neatsisakys iš tų, kuriuos čia
matau. Tačiau ne vienodos susidaro sąlygos mums,
užgulusiems paskutines vietas; bet jei pirmieji kalbės
pakankamai ir gerai, pakaks mums ir to. Na, lai-
mingos kloties, tepradeda Faidras, tepagiria Erotą.
Čia visi kiti jam pritarė ir reikalavo to paties, ko ir
178 Sokratas. Tačiau viso to, ką kiekvienas pasakė, gerai
neatsiminė nei Aristodemas, nei aš neatsimenu viso

to, ką anas pasakojo. Bet tai, kas man pasirodė itin atsimintina, mėginsiu jums išdėstyti, atpasakodamas kiekvieno kalbą.

VI

Taigi pirmas, kaip sakau, pradėjęs kalbėti Faidras maždaug taip, kad didis esąs dievas Erotas ir nuostabiai daug kuo pasižymėjęs žmonių ir dievų tarpe, o ypač, tur būt, savo kilme. Juk garbinga būti vienu iš seniausių dievų tarpo. Štai tam inrodymas: B
Eroto gimdytojų nėra; apie juos nekalba nei poetai[25], nei šiaip žmonės, tik Hesiodas sako pirma atsiradus chaosą,

o paskui
Žemė plačiakrūtinė, saugi visiems, amžina vieta,
Erotas ar[26].

Sako, kad po chaoso atsiradę tuodu abudu, žemė ir Erotas. O Parmenidas[27] tvirtina, kad Kilimas

pirma kitų in pasaulį leidęs Erotą dievą.

Su Hesiodu sutinka ir Akusilajas[28]. Tokiu būdu daug kas sutartinai tvirtina Erotą esant vieną iš se- C
niausių dievų. O būdamas seniausias, jis yra priežastis didžiausių mums gėrybių. Iš tikrųjų, aš bent nemoku pasakyti, kokia gėrybė, žmogui inžengiant in jaunystę, yra didesnė už kilnųjį mylimąjį arba numylėtąjį. Juk to, kuo turi vadovautis žmonės, besirengią gražiai praleisti savo gyvenimą, jiems negali

D taip puikiai inkvėpti nei giminystė, nei garbė, nei turtai, nei kitas kas, tik meilė.

Ką, galiausiai, turiu galvoje? Taigi, iš vienos pusės pasibjaurėjimą tuo, kas gėdinga, iš kitos — troškimą to, kas gražu. Juk be šitų dalykų nei valstybė nei atskiras žmogus nesugeba didžių bei gražių darbų atlikti. Todėl sakau: jei pasirodys, kad mylįs žmogus padaro ką nors gėdinga arba ką tokio iš ko kito patiria ir, neturėdamas drąsos, nuo to nesigina, toks, tai pastebėjus tėvui ar draugui, ar kitam kam,
E nesielvartaus tiek, kiek jis sielvartaus savo mylėtojo pastebėtas. Tą pat matome ir dėl mylėtojo: būdamas pastebėtas darąs ką nedora, labai gėdysis mylimojo.

Taigi, jei atsirastų kokia priemonė sudaryti valstybę ar karo stovyklą vien iš mylimųjų ir mylėtojų, tai negalima būtų jos geriau sutvarkyti, kaip tik sulaikant nuo viso nedoro ir savitarpy rungtyniaujant;
179 ir kovoje, palaikydami kits kitą, tokie žmonės, nors ir maža jų būtų, nugalės, drįstu sakyti, visus žmones. Iš tikrųjų, mylįs vyras, palikęs eiles ar ginklus pametęs, aišku, lengviau visa tai pakeltų, jei būtų bet ko kito, tik ne savo mylėtojo, pastebėtas: jis kitą sykį verčiau net mirtų, negu šitaip pasielgtų. O palikti mylėtoją ir nepadėti jam pavojaus valandą — neatsiras tiek nupuolusio žmogaus, kuriam neinkvėptų drąsos pats Erotas, taip kad jis savo prigimti-
B mi geriausiam vyrui prilygtų. Ir paprastai, taip kaip Homeras[29] sako, kad dievas kiekvieną didvyrį padrąsindavęs, taip ir Erotas padrąsina tuos, kurie myli.

VII

Maža to, net mirti vienas už antrą trokšta tik tie, kurie myli, ir ne tik vyrai, bet ir moterys. Graikams apie tai pakankamai liudija Pelijo dukters Alkestidos[30] pavyzdys; tik ji viena panorėjo mirti už savo vyrą, nors buvo gyvi ir jo tėvas ir motina. Bet Alkestida, pagauta meilės, savo prisirišimu prie vyro pralenkė juos tiek, kad jie pasirodė esą svetimi
savo sūnui, tiktai vardu jam artimi. Tai padariusi, C
ne tik žmonių, bet ir dievų buvo pripažinta atlikusi tokį kilnų žygį; todėl, jos žygiu sužavėti, leido jos sielai grįžti iš Hado, tuo tarpu, kai tiek žmonių yra padarę kilnių žygių, o labai lengva suskaičiuoti tuos, kuriems dievai suteiktų tokią dovaną.[31]

Taip ir dievai ypačiai pagerbia kilnią, meilėje pasi- D
reiškiančią aistrą.

Tuo tarpu Ojagro sūnų Orfėją dievai išsiuntė iš Hado nieko nepešusį: parodė jam žmonos, kurios jis atėjo, šešėlį, o pačios jos neatidavė, nes nutarė, kad Orfejas, kaip kitarodas, esąs išlepintas ir nedrįsiąs mirti dėl meilės, kaip Alkestida, tik stengsiąsis gyvas patekti in Hadą. Todėl tat ir nubaudė Orfėją, padarydami
taip, kad jį ištiko mirtis nuo moterų[32]. Dievai ne- E
pagerbė Orfejo taip, kaip Tetidės sūnų Achillą, kurį pasiuntė in laimingųjų salas už tai, kad jis, sužinojęs iš motinos, jog nukovęs Hektorą mirsiąs, o nenužudęs, grįšiąs namo ir mirsiąs senatvėje, nusprendė pasirinkti mirtį, kad tik pagelbėtų savo numylėtam
Patroklui, ir atkeršijęs mirė, ne tiktai už jį, bet ir 180

netrukus po jo. Ir būtent todėl dievai, labai nudžiugę dėl šio žygio, ypatingu būdu pagerbė Achillą už tai, kad taip aukštai statė savo numylėtąjį. O Aischilas niekus tauzija, sakydamas, kad Achillas buvęs insimylėjęs Patroklą[33]: Achillas buvo gražesnis ne tik už Patroklą, bet ir už visus kitus didvyrius: be to, jis buvo dar jaunikaitis, — ir žymiai jaunesnis už Patroklą, kaip sako Homeras[34].

B Iš tikrųjų, dievai ypatingai gerbia šitokią kilnybę, kuri pasireiškia meilėje; vis dėlto jie stebisi, gėrisi ir rodo savo malonę greičiau tuo atveju, kada mylimasis myli savo mylėtoją, negu kada mylėtojas myli savo mylimąjį. Juk mylėtojas dieviškesnis už mylimąjį: jis dievo inkvėptas. Štai kodėl dievai labiau už Alkestidą pagerbė Achillą, nusiųsdami jį in palaimintųjų salas. Ir taip aš bent tvirtinu, kad Erotas yra vyriausias dievų tarpe, vertas didžiausios pagarbos, itin galingas, kai reikia siekti laimės ir gerovės, žmonėms gyvenant ir mirus.

VIII

C Tokią maždaug kalbą pasakęs Faidras; po jo ir kiti kalbėję, bet jų nelabai teprisiminė. Taigi jų neminėdamas pasakojo Pausinijaus kalbą. O šis pasakęs:

— Man rodos, Faidrai, kad mūsų kalbų turinys nėra tinkamai nusakytas; siūloma mums taip, paprastai, garbinti Erotą. Žinoma, jei dar būtų tik vienas Erotas, tatai tiktų. O tuo tarpu Erotas ne vienas. Ir kadangi jis ne vienas, teisingiau būtų pirma pa-

skelbti, katrą Erotą reikia garbinti. Taigi mėginsiu dalyką atitaisyti ir nurodyti iš pradžių, katrą Erotą reikia garbinti, o tik paskui pagerbti jį taip, kaip dievą verta gerbti. D

Visi žinome, kad nėra be Eroto Afroditės. Jei ji būtų viena, būtų vienas ir Erotas. Bet kadangi yra dvi Afroditės, turi būti ir du Erotai.

Iš tikrųjų, argi ne dvi deivės? Viena — vyresnioji, neturinti motinos, Urano duktė, kurią ir vadiname Uranija (Dangiškąja); antra — jaunesnioji, Dzeuso ir Dionos duktė, kurią vadiname Pandemos (Žemiš-
kąja)[35]. Taigi būtinas dalykas, kad ir aną Erotą, E
kurs antrajai deivei padeda, teisingai vadintume Žemiškuoju, o pirmąjį — Dangiškuoju.

Garbinti reikia, žinoma, visus dievus, bet mėgintina pasakyti ir tai, kas kiekvieno iš abiejų Erotų paveldėta. Kiekvieno veiksmo savybė yra ta, kad jis, vykdamas, pats savaime nėra nei geras nei blogas.
Pavyzdžiui, nors ir tai, ką mes dabar darome — ge- 181
riame, giedame, kalbame — visa tai savaime nieko gražaus; grožis atsiras tik veikiant, būtent, kaip tatai bus daroma: jei daroma gražiai ir teisingai, pasidaro gražu, jei neteisingai — bjauru[36]. Tas pats ir su meilės sąvoka: ne kiekvienas Erotas gražus ir pagarbos vertas, bet tiktai tas, kurs gražiai sužadina meilę.

IX

Žemiškosios Afroditės Erotas ir pats tikrai yra že-
miškas: jis veikia kur tinkamas. Tatai yra tas Erotas,
B kuriuo myli netikę žmonės. Tokie, visų pirma, myli
ir moteris ir jaunuolius; paskui, mylėdami, myli
daugiau kūną, negu sielą; be to, pasirenka kiek gali-
ma kvailiausius, stengdamiesi vien greičiausiai tikslą
pasiekti, nė kiek nesirūpindami tuo, ar tai gražu ar
ne. Todėl tatai jiems ir atsitinka atlikti savo veiks-
mus taip, kaip pasitaikys, — kartais gerai, kartais
blogai. Pareina tai ir nuo deivės, daug jaunesnės už
C anąją ir dalyvaujančios kaip moteriškos, taip ir vy-
riškos lyties atsiradime.
Iš dangiškosios Afroditės gimstanti meilė pirmiau-
sia, kaip ir ji pati, neturi nieko bendro su moteriš-
kuoju pradu, tik su vyriškuoju — tai ir yra jaunuolių
meilė; — toliau, ji vyresnė, nesutepta geiduliais.
Todėl tokios meilės inkvėpti yra linkę prie vyriš-
kojo prado, mylėdami tai, kas savo prigimtimi yra
daugiau galinga bei išmintinga. Ir pačioje jaunuolių
meilėje galima pažinti tuos, kurie yra ypatingai šia
D meile apimti: jie myli ne šiaip jaunuolius, bet myli
juos tiktai tada, kada šie jau pradeda vadovautis
protu, kas paprastai sutampa su brendimo amžium.
Tie, kurie myli jaunuolius šituo laikotarpiu prade-
dant, yra pasiruošę, manau, būti su mylimuoju ir
visą gyvenimą drauge su juo gyventi, o ne apgauti
jauną žmogų, suvedžioti jį nesubrendusį ir, pasijuo-
kę, bėgti prie kito.

Turėtų būti ir instatymas[37] — nereikšti meilės
jausmų jaunuoliams, kad nebūtų eikvojama daug E
pastangų neaiškiam tikslui: juk dar nežinia, kas iš
tokių jaunuolių bus, kur jie nusives savo sielą bei
kūną — in nuodėmę ar dorą. Geri žmonės, aišku,
patys gera valia nustato sau šitą instatymą, bet rei-
kėtų ir visus palaidesnius mylėtojus versti prie to
paties, taip pat kaip juos verčiame nereikšti neteisėtų
meilės jausmų laisvoms moterims[38]. Ir iš tikrųjų, 182
šitokie mylėtojai taip iškoneveikia meilę, kad vienas
kitas net drįsta tvirtinti bendrai esant gėdinga patai-
kauti mylėtojams; taip sako nusižiūrėję in šitokius
mylėtojus, matydami jų nesusivaldymą bei neteisin-
gumą, nes, aišku, visa, kas daroma nepadoriai ir
neteisėtai, yra reikalinga teisingo papeikimo.
Kitų gi vėl valstybių galiojantį meilės instatymą
lengva suprasti, nes jis paprastai nusakytas; bet
čionykštis ir Lakedaimono instatymas nėra aiškus.
Juk Elidoje, Bojotijoje ir ten, kur žmonės nėra tiek B
gudrūs kalbėti, instatymas tiesiai sako esant gražu
intikti mylėtojams, ir niekas nepasakys — nei jau-
nas nei senas, — kad tai gėdinga, manau, tuo tikslu,
kad neturėtų reikalo bergždžiomis kalbomis inti-
kinėti jaunuolius: juk jie nemoka kalbėti[39].
Tačiau Jonijoje ir daug kur kitur tatai palaikoma
gėdinga; ten, kur gyvena barbarų tautos[40]. Juk bar-
barams, dėl viešpataujančios pas juos tironystės,
tatai yra negarbinga, lygiai kaip filosofija ir gimnas- C
tikos[41] pamėgimas: valdantiems, manau, nepatogu,
kad valdiniuose atsirastų gilesnės mintys, pastovūs

2*

bičiulystės ryšiai bei bendrumas, o visa tai, tarp
kitko, ir yra linkęs sukelti Erotas. Ant savo sprando
patyrė tatai ir čionykščiai tironai, nes ir jų valdymui
padarė galą Arstogeitono meilė ir Harmodijaus prie
jo prisirišimas, virtęs tvirta bičiulyste[42].
Tokiu būdu, ten, kur įstatymai laiko gėdinga in-
tikti mylėtojams, tai įvyksta dėl įstatymų leidėjų
netinkamumo, — valdančiųjų despotizmo ir val-
D dinių bailumo. O ten, kur tai pripažįstama paprastu
ir gražiu dalyku, tai įvyksta dėl įstatymų leidėjų
dvasios atbukimo.
Tačiau pas mus įstatymas daug gražesnis už anuos,
bet, kaip pasakiau, nelengva jame susivokti.

X

Jei žmogus pagalvos, tai viešoji meilė, kaip sakoma
pas mus, geresnė už slaptąją meilę, ypač meilė kil-
niausių ir geriausių, nors jie, palyginus su kitais,
ir negražūs būtų; ir kad mylėtojas savo ruožtu su-
tinka nuostabų pritarimą iš visų kitų, kaip žmogus,
E nedarąs nieko gėdingo; kad laikoma gražiu daiktu
laimėti mylimąjį ir gėdinga — nelaimėti; kad įsta-
tymas leidžia mylėtojui stengtis gauti pasisekimo ir
įsigyti pagarbos, prasimanant nebūtus daiktus: kas
183 išdrįstų taip elgtis kitko siekdamas ir norėdamas kitką
įsigyti, išskyrus meilę, užsitraukia gėdą ir panieką.
Jei toks, pavyzdžiui, įsigeistų gauti iš ko nors pi-
nigų, ar pasiekti kokią valdžią, arba kitą kokią įta-
kingą vietą, ir elgtųsi taip, kaip elgiasi mylėtojas su

savo mylimaisiais — maldautų juos, su savo prašymais pultų ant kelių prieš juos, inžadus darytų, gulėtų prie jų durų, griebtųsi tokio nusižeminimo,
su kuriuo nesutiktų joks vergas, — tada taip elgtis B
jam neleistų nei jo bičiuliai nei priešai: šitie prikaišiotų jam pataikavimą ir nusižeminimą, netinkamą laisvam žmogui, o anie stengtųsi jį perkalbėti ir patys dėl jo gėdytųsi.

Priešingai, jei taip elgiasi insimylėjęs, jam tatai dera, ir instatytmas leidžia tatai daryti, niekam nesipiktinant, nes mylėtojas yra pasiryžęs atlikti patį gražiausią žygį. O kas svarbiausia (tai bent daug kas sako), jei toks priesaikos neištesės, tik jam vienam dievai atleis: juk sakoma, kad meilės priesaika nepriesaika[43].

Tokiu būdu, ir dievai ir žmonės viską leidžia tam, kurs myli; taip bent skelbia vietos instatymas.
Taigi iš čia galima būtų daryti išvadą, kad šioje, C
būtent, valstybėje ir mylėti ir bičiuliauti su savo mylėtojais laikoma itin gražiu dalyku.

Tačiau, jei dievai insako pastatytiems pedagogams žiūrėti, kad neleistų masingiesiems kalbėti su savo mylėtojais (ir pedagogai gauna tam tikrą šiuo atveju insakymą), tai ámžininkai ir draugai, kažką tokio pastebėję, tyčiojasi iš jaunuolio, o vyresnieji jiems
to nedraudžia ir nebara jų, kad nereikią taip kalbėti. D
Taigi, jei vėl kas, tai pastebėjęs, insidėmėtų, savo ruožtu galėtų padaryti išvadą, kad pas mus toks poelgis laikomas labai nepadoriu. Tuo tarpu, mano išmanymu, dalykas atrodo taip: ne tuščiomis pra-

džioje buvo pasakyta, kad joks veiksmas nėra savaime
gražus ir nėra savaime bjaurus, bet yra gražus, jei
gražiai daromas, ir bjaurus — jei bjauriai. Tokiu
būdu, blogam ir blogai pataikauti yra bjauru, gražu —
geram ir gražiai. O viešas mylėtojas, mylįs labiau
E kūną už sielą, yra nedoras; jis, be to, ir nepastovus,
nes myli nepastovų daiktą. Kada kūnas, kurį jis
mylėjo, nustojo žydėjęs, jis spurdena[44] kitur, be-
gėdiškai niekais pavertęs visas savo kalbas ir paža-
dus. O doras mylėtojas pasilieka visam gyvenimui,
nes jis yra sutirpytas su kažkuo pastoviu. Tokius
184 mylėtojus mūsų instatymas reikalauja gerai ir tikrai
išbandyti ir vieniems jų pritarti, o antrų — šalintis.
Todėl instatymas dėl to, būtent, ir ragina — šiuos —
vytis ir gaudyti, o anuos — bėgti ir ištrūkti: per
tokias rungtynes ir bandymus aiškėja, katrai žmonių
rūšiai priklauso mylimasis ir katrai mylėtojas. Taigi
dėl tos, visų pirma, priežasties laikoma negarbinga
greitai nusileisti: reikalingas tam tikras laikas, per
kurį galima atlikti atsakomą ir daugeriopą bandymą.
Toliau, laikoma negarbinga nusileisti dėl pinigų ar
dėl politinės karjeros, kai koks vargšas, nusiminęs,
B neišsilaikys arba, sušelpiamas, nelaikys garbinga be
paniekos žiūrėti in pinigus ar in politinę karjerą.
Juk visa tai, rodos, yra dalykai netvirti ir nepasto-
vūs, išskyrus vien tik tai, kad iš jų negali atsirasti
kilni meilė.

Taigi mūsų instatymui belieka vienas kelias, jei my-
limasis nori gražiai intikti mylėtojui. Mūsų insta-
tymas sako: kaip mylėtojams bet koks savo noru

tarnavimas mylimiesiems nelaikomas negarbingu C
dalyku ir nesukelia pasityčiojimų, lygiai taip pat
kitos pusės vien tik savanoriškas tarnavimas irgi
nėra peiktinas. O šitoks tarnavimas liečia doros
dalykus.

XI

Iš tikrųjų, pas mus vyrauja tokia pažiūra, kad jei
kas savo noru atsiduoda, tikėdamasis tokiu būdu
pasidaryti geresnis, išmintingesnis ar kitu kuriuo
atžvilgiu doresnis, tai toks savarankiškas tarnavimas
nėra negarbingas ir pataikavimu nelaikomas. Yra,
matyti, reikalo, kad tos dvi pažiūros sutaptų —
pažiūra in jaunuolių meilę ir pažiūra in filosofiją D
bei kitą kokią dorybę, jei jau reikia pripažinti, jog
gražu mylimajam intikti mylėtojui.
Juk jei susieis mylėtojas ir mylimasis, kiekvienas
prisilaikydamas savo instatymo — pirmas, kad kuriuo
nors teisingu būdu patarnautų jam intikusiam myli-
majam, antras — kad kuriuo nors teisingu būdu
pagelbėtų tam, kas jį padaro išmintingą ir gerą;
pirmas, kaip galįs paveikti antrąjį protinės bei kito-
kios dorybės atžvilgiu, antras, kaip jaučiąs reikalo
auklėjamam būti ir kitokios išminties insigyti —
tada, jei šitie abu instatymai sutampa, ir tik vien E
tada būtinai išeina, kad gražu yra mylimajam intikti
mylėtojui, o visais kitais atvejais — ne. Tokia są-
lyga ir apsuktam būti nė kiek nėra gėdinga. O vi-
sais kitais atsitikimais — gėda ir apsigavus, gėda
ir neapsigavus. Taip: jei kas, pasistengęs intikti

185 mylėtojui kaip turtingam žmogui dėl jo turtų, ap-
sivils ir pinigų negaus, nes pasirodys, kad anas žmo-
gus neturtingas, — tai ir toks pasielgimas ne ma-
žiau negarbingas: juk tuoj matyti žmogus, jei dėl
pinigų buvo pasiryžęs kiekvienam bet kuo patar-
nauti, o tai negražus daiktas. Protaukime taip ir
toliau: jei kas pasistengęs intikti kitam, kaip doram
žmogui, ir, pats tikėdamasis pasidaryti geresnis bi-
čiuliaudamas su tokiu mylėtoju, vis dėlto apsivils,
nes pasirodytų, kad mylėtojas blogas žmogus ir do-
B ros neinsigijęs, — šitoks apsivylimas bus gražus:
irgi matyti žmogus, jei dėl dorybės ir dėl noro to-
būlėti buvo pasiryžęs viską bet kam padaryti, —
o tai vėl gražiausias dalykas. Taip tatai stengtis
intikti dėl dorybės — yra visiškai gražus daiktas.

Toks yra Erotas, Dangiškosios deivės sūnus; dan-
giškas, brangintinas ir valstybei ir šiaip žmonėms,
verčiąs ir mylėtoją ir mylimąjį ypatingai stengtis
C pažengti dorybėje. O visi kiti Erotai — antrosios
deivės, Žemiškosios, sūnūs. Štai tatai, pasakė, Faid-
rai, apie Erotą kelios mintys, kurias greitosiomis
sumečiau.

— Pausanijas padarė pauzą — iš sofistų mokaus
taip kalbėti vienodai skambančiais žodžiais —[45], tarė
Aristodemas, o turėjo kalbėti Aristofanas, bet jį pa-
ėmė kažkoks žegsulys, ar nuo persivalgymo ar nuo
kitko, ir jis negalėjo kalbėti, tik kreipėsi in gydytoją
D Eriksimachą (šis gulėjo kiek toliau):

— Eriksimachai, tau tiktų ar sustabdyti mano žeg-

sulį ar kalbėti vietoje manęs, kol nustosiu žegsėjęs.
O Eriksimachas atsakęs:

— Ne, padarysiu ir viena ir antra: aš kalbėsiu vietoje tavęs, o tu, kai žegsulys pereis, — vietoje manęs. Kol aš kalbėsiu, žegsulys pereis, jei mokėsi ilgesniam laikui sulaikyti kvapą; jei nepereis, pasiskalauk gerklę vandeniu. Jei jau žegsulys labai at- E
kaklus, paimk ką, pakutenk nosį ir sučiaudėk; kai tai padarysi vieną ar du kartus, žegsulys pereis, nors ir labai smarkus būtų[46].

— Na, na, negaišuok, kalbėk, — pasakęs Aristofanas: aš jau taip pasielgsiu.

XII

Tada Eriksimachas prabilęs taip:

— Kadangi Pausanijas, pradėjęs savo kalbą gražiai,
ne visai vykusiai pabaigė, tai man rodosi esant bū- 186
tino reikalo, kad aš turėčiau pabandyti prikergti jai tinkamą pabaigą. Juk tai, kad Erotas dvejopas, man rodosi, puikiai nusakyta. Tačiau, kad jis yra ne tiktai žmonių sielose, joms siekiant grožio, bet ir daugely kitų daiktų, jiems siekiant invairių tikslų, kad jis gyvena kaip visų gyvių kūnuose, taip lygiai ir tame, kas tarpsta žemės gelmėse ir, trumpai sakant, visame, kas tik yra pasauly, — esu, manau, išmokęs iš medicinos, to mūsų mokslo, kurs inrodo, kaip tas dievas yra didis, kaip nuostabus, kaip visur
pasireiškia — ir žmonių ir dievų dalykuose. B
Pradėsiu savo kalbą, išeidamas iš medicinos dalykų,

kad tokiu būdu ir pagerbčiau šitą mokslą. Iš tikrųjų, jau pati gyvųjų kūnų prigimtis turi šitą dvejopą Erotą: juk kūno sveikata ir jo liga — yra du skirtingi ir nepanašūs dalykai. O juo kas mažiau panašus in kitą, juo mažiau trokšta tokių dalykų, kaip anas, ir juo labiau skirtingus daiktus myli. Taigi kitokia meilė sveiko, kitokia — liguisto. Panašiai, kaip ką tik sakė Pausanijas, kad geriems žmonėms intikti yra gražu, o pasileidusiems — negarbinga, taip ir
C su pačiais kūnais: tam, kas kiekviename kūne yra gero ir sveiko, intikti yra gražu ir reikia tatai daryti, — toks elgimasis yra medicinos uždavinys, — o blogiems ir nesveikiems palinkimams intikti yra negarbinga ir pataikauti jiems nereikia, jei kas nori būti medicinos mokovas[47].

Medicina, apskritai kalbant, yra mokslas apie kūno Erotus-pradus, kiek tie pradai liečia kūno pripildymą ir ištuštinimą. Ir geriausias gydytojas bus toks, kuris sugebės atskirti tuose praduose gražų Erotą nuo bjauraus, toks, kuris mokės tuos Erotus sukeisti taip, kad vietoj vieno Eroto žmogus insigytų antrą;
D tas, galų gale, bus geras savo dalyko mokovas, kurs sugebės, reikalui esant, padaryti taip, kad Erotas atsirastų ir ten, kur jo visiškai nėra, arba jau esantį mokės pašalinti[48].

Iš tikrųjų, reikia mokėti priešingiausius kūno pradus padaryti draugingiausius ir priversti juos vienas antrą pamilti. O priešingiausi pradai yra patys kraštutinieji, pav., šaltis ir karštis, kartumas ir saldumas, sausumas ir drėgnumas, ir viskas kita taip pat. Mo-

kėjo šiems pradams inskiepyti meilę ir santaiką mūsų E
pirmtakas Asklepijas, kaip tatai pasakoja šitie štai
poetai — ir aš tikiu, nes jis sugebėjo sutvarkyti
mūsų meną[49]. Taigi, kaip sakau, visa medicina yra
šito dievo tvarkoma, lygiai kaip gimnastika ir že-
mės darbas[50].

O dėl muzikos, tai ji — aišku kiekvienam, kurs nors 187
šiek tiek atkreips in tai dėmėsio — turi tų savybių,
kaip ir minėtasis menas; galimas daiktas, kad ir He-
rakleitas nori tatai išreikšti, nors neaiškiais žodžiais
šituo klausimu pasisako. Juk jis sako vienete esant
tam tikros atskirų dalių darnos, nors tos dalys ir
skiriasi nuo viena kitos, — taip kaip lanko ar lyros
harmonijoje[51]. Labai neišmintinga būtų manyti,
kad Herakleitas tvirtinąs harmonijoje esant išsiskirs-
tančių dalių, arba net ją susidarant iš išsiskiriančių
pradų. Bet, galimas daiktas, jis norėjo pasakyti,
kad harmonija susidaro iš tik pradžioje išsiskirstan-
čių aukštų ir žemų tonų, o jau paskui susiderinusių,
muzikos menui veikiant. Juk, visai aišku, iš išsiskirs- B
tančių aukštų ir žemų tonų harmonija negali susi-
daryti, nes harmonija yra garsų darna, o darna —
tam tikras sutikimas. O sutikimas negali atsirasti
iš išsiskirstančių pradų tol, kol jie išsiskirsto.

Iš kitos vėl pusės, to, kas išsiskirsto ar nesutinka,
negalima vesti in darną; juk ir ritmas atsiranda iš
greitų ir lėtų slinkčių, kurios iš pradžių išsiskirdavo,
o paskui sutiko. O visam tam sutikimą, kaip anks- C
čiau minėta medicina, teikia muzika, kuri inkvepia
meilės ir sandoros priešingiems elementams. Taigi

ir muzika yra mokslas apie Erotus, esančius harmonijoje ir ritme[52].

Jau net pačiame harmonijos bei ritmo sudaryme visai nesunku inžiūrėti Eroto pradų, o dvejopo Eroto tenai ir būti nėra.

D Bet kai ritmą ir harmoniją tenka taikyti žmonėms, ar sudarant tai, kas pastebima dainų kūryboje, ar taisyklingai atliekant jau sukurtas dainas bei ritmus, kas irgi yra tam tikras mokslas, — tada uždavinys iš tikrųjų sunkus ir reikalauja prityrusio menininko. Ir vėl ateina ta pati mintis, kad doriems žmonėms ir tiems, kurie, dar nebūdami tokie, turi pasidaryti doresni, reikia intikti ir saugoti jų meilę: tai yra gražusis Erotas, Dangiškasis, Dangiškosios mūzos sūnus. O žemiškos Mūzikos globėjos sūnus yra Že-
E miškasis Erotas, ir su juo reikia atsargiai elgtis tiems, kam jis pasiperša, kad jo teikiamu malonumu būtų galima pasinaudoti, bet kad iš to nekiltų jokio pasipiktinimo[53]. Taip pat ir mūsų moksle labai sunku gražiai naudotis smagumais, kuriuos teikia virėjų menas, kad būtų galima ir malonumą gauti, ir ligos nepatirti. Taigi ir muzikoje, ir medicinoje, ir visuose žmonių bei dievų dalykuose reikia, kiek galint, akylai žiūrėti ir vieno ir kito Eroto, nes abiejų tenai esama.

XIII

188 Pagaliau ir metų laikų santvarka jų abiejų yra kupina. Juk kai tik ima savitarpy santykiuoti anie

gerojo Eroto pradai, apie kuriuos ką tik kalbėjau,
t. y. pradai šilti ir šalti, sausi ir drėgni, ir kai jiems
susijungus gaunama padori darna, jie teikia tarpą
ir sveikatą ir žmonėms ir kitiems sutvėrimams bei
augalams, nėmaž jiems nekenkdami. Tačiau, jei
metų laikus ima valdyti smurto Erotas, jis daug ką B
pagadina ir daug atneša žalos: iš tokių pradų mėgsta
atsirasti maras ir daug kitokių invairių ligų gyvuliuose
ir augaluose. Juk ir šerkšnas, ir kruša, ir amaras
(sausiai) atsiranda dėl pertekliaus ir savitarpio ne-
sitvarkymo tokių meilės pradų, kurių pažinimas dan-
gaus kūnų judėjime ir metų laikuose vadinasi astro-
nomija[54]. Galiausiai ir visoki aukojimai ir visa tai,
kas sudaro mantikos dalyką — juk visa tai yra dievų
ir žmonių savitarpio santykiavimo apsireiškimai —
yra ne kas kita, kaip tik Eroto apsauga ir gydymas; C
nes ir kiekviena bedievybė paprastai atsiranda todėl,
kad nesistengiama intikti dorajam Erotui, neger-
biama jo, neatsižiūrima in jį pradedant bet kokį
darbą, bet tarnaujama anam kitam, ar kreipiantis in
gyvus ir numirusius tėvus, ar in dievus. Todėl reli-
gijai ir pavedama prižiūrėti mylinčiuosius ir juos
gydyti, nes religija kaip tik ir sužadina meilės bend- D
ravimą tarp dievų ir žmonių, kiek nuo jos pareina
meilės pradai tame, kas dora, ir tame, kas nedora.
Taigi, labai didelę galybę, tiksliau sakant, visišką
galybę turi kiekvienas Erotas. O labiausiai galingas
yra tas, kuris pasireiškia geruose veiksmuose, susi-
valdydamas ir teisingai elgdamasis: jei jo nebūtų,
nepatirtume laimės, negalėtume nei bendrauti ir bi-

čiuliauti su žmonėmis, nei palaikyti ryšių su dievais, galingesniais už mus.

E Galimas daiktas, kad ir aš, šlovindamas Erotą, daug
ko nepasakiau, bet iš tikrųjų netyčia. O jei ką ir
apleidau, tavo dalykas, Aristofanai, tai papildyti.
Arba, jei manai kaip nors kitaip pagarbinti dievą,
garbink, juo labiau, kad ir tavo žegsulys jau liovėsi.

189 Čia Aristofanas, pritardamas Eriksimacho žodžiams,
prabilęs:

— Jau ir visiškai liovėsi, tačiau tik gerokai nusičiaudėjus. Aš net stebiuosi, kad padori kūno dalis reikalinga tokio triukšmo ir niežėjimo, kaip tas čiaudėjimas. Juk žegsulys tuoj aprimo, vos tik jam čiaudėjimą pritaikiau.

In tai Eriksimachas pastebėjo:

— Matai, gerasai, ką darai! Užuot kalbėjęs, juokus
kreti ir verti mane sekti tavo kalbą, ar nepasakysi
B ko nors juokinga; tuo tarpu galėtum kalbėti visai
rimtai.

Aristofanas nusijuokęs ir taręs:

— Gerai sakai, Eriksimachai, ir kas pasakyta, tenebūnie bloga palaikyta. Bet nežiūrėk jau manęs taip, nes ir aš pats žiūrėsiu, ką turiu pasakyti; ne tiek, kad ko nors juokinga nepasakyčiau, — tai dar būtų mano nuopelnas ir atsakytų mūsų mūzai, — kiek to bijau, kad nepasidaryčiau pajuokiamas.

— Juokais, Aristofanai, manai atsigriebti[55], — pastebėjęs Eriksimachas, — tačiau saugokis ir kalbėk
taip, kaip pasiryžęs duoti dėl savo žodžių apyskaitą.
C Tada, galimas daiktas, jei man patiks, atleisiu tau.

XIV

— Tavo tiesa, Eriksimachai, — pasakęs Aristofanas, — esu pasiryžęs visai kitaip kalbėti, negu kaip tu ir Pausanijas kalbėjote. Man atrodo, kad žmonės visiškai nesupranta Eroto galybės, nes jei suprastų, pastatytų jam didžiausių maldyklų bei aukurų ir atnašautų turtingiausias aukas, — ne taip, kaip dabar, kada nieko tokio dėl jo nedaroma, nors ir reikėtų visa tai ypačiai daryti. Juk jisai didžiausias žmonių D
bičiulis dievų tarpe, žmonių gelbėtojas ir gydytojas tokių ligų, kurias pagydžius būtų didžiausia žmonių giminei laimė. Taigi mėginsiu jums paaiškinti Eroto galybę, o jūs kitiems paaiškinsite.

Visų pirma reikia jums susipažinti su žmogaus prigimtimi ir su nuostabiu jos likimu. Senovėje mūsų prigimtis nebuvo tokia, kokia ji dabar yra, bet kitokia: iš pradžių buvo trys žmonių lytys, o ne dvi, kaip dabar — vyriškoji ir moteriškoji; buvo dar tre- E
čia — joms abiem bendra lytis. Josios dabar vien vardas pasiliko, o pati ji išnyko. Tada buvo dar, kaip atskiras vienetas, androginas: savo išvaizda ir vardu jis buvo bendras kaip vyriškajai, taip ir moteriškajai lyčiai. Dabar tos lyties nebėra, tiktai josios vardas vartojamas burnojimuose[56]. Taigi visas kiekvieno žmogaus pavidalas buvo apvalus: žmogus turėjo apvalią nugarą bei šonus, turėjo keturias rankas, tiek pat kojų, porą visiškai tolygių veidų ant apvalaus kaklo. Abiejų, in priešingas puses nukreiptų 190
veidų, galva buvo viena, keturios ausys, pora gė-

dingų dalių ir taip toliau, kaip jau pagal tai kiekvie-
nas gali sau insivaizduoti. Vaikščiodavo žmogus,
kaip ir dabar, tiesiai, viena ir kita kryptimi, kur tinka-
mas. O kai leisdavosi greitai bėgti, smarkiai ritosi,
sukdamasis ir pasiremdamas turimais tada aštuo-
niais kūno nariais, visai taip, kaip tie, kurie rieda
B kūlvirkščiai, laikydami kojas aukštyn. O šitų trijų
lyčių, ir būtent tokių lyčių, būta todėl, kad vyriškoji
lytis iš pradžių buvo kilusi iš saulės, moteriškoji —
iš žemės, o joms abiem bendroji — iš mėnulio, nes
mėnulis turi bendra ir su žeme ir su saule. Tokiu
būdu ir patys žmonės buvo apvalūs, ir jų eisena
apvali, nes jie buvo panašūs in savo gimdytojus.
Milžiniška buvo jų stiprybė bei jėga, ir sumanymus
turėjo didelius: kėsinosi dievus nuversti, ir ką pasa-
koja Homeras apie Efialtą ir Otą, apie anuos tat kal-
bama, būtent, jie kėsinęsi užkopti in dangų, kad
C paskui pultų dievus[57].

XV

Taigi Dzeusas ir kiti dievai ėmė tartis, ką jiems rei-
kėtų daryti, ir nežinojo: iš vienos pusės, jiems kaž-
kaip nepatogu buvo žudyti ir perkūnu nutrenkiant,
kaip nutrenkė gigantus, išnaikinti žmonių giminę —
išnyktų tada pagarba jiems ir žmonių aukos, — iš
kitos pusės, sunku buvo leisti žmonėms toliau sauva-
liauti. Pagaliau Dzeusas, vargais negalais sugalvojęs,
sako: „Man rodos, suradau priemonę, kad ir žmonės
išliktų gyvi ir kad, pasidarę silpnesni, liautųsi sauva-

liavę. Štai dabar, sako, perkirsiu kiekvieną iš jų pu- D
siau: tada jie ir silpnesni bus, ir mums naudingesni,
nes jų skaičius padidės; ir vaikščios jie tiesiai, dviem
kojomis. O jei pasirodytų vis dar sauvaliaują ir ne-
norėtų ramiai sėdėti, dar kartą, sako, perpjausiu
pusiau: tegu vaikščioja viena koja, pasišokėdami".
Tai pasakęs, perkirto žmones pusiau, kaip pjausto
strazdaną, rengdamiesi sūdyti, arba kaip pjausto
kiaušinius plaukais[58]. O kai vieną kurį perkirsdavo, E
tuoj insakydavo Apollonui pasukti veidą ir pusę
kaklo in pjūvio vietą, kad nuolat matydamas šitą
pjūvį žmogus būtų kuklesnis, o kitas dalis paliepė
Apollonui užgydyti[59]. Taigi Apollonas atsukdavo
veidą ir sutempdavo iš visų pusių odą in tą vietą,
kuri vadinasi pilvu, panašiai kaip sutempiamos pini-
ginės, o vieną skylutę, susidariusią pilvo vidury,
būtent tą, kurią dabar vadina bamba, užmezgė. Ir 191
daug kitų atsiradusių raukšlių išlygino, ir krūtinei
suteikė pavidalą, pavartodamas tam kažkokį tokį
inrankį, kokį vartoja kurpiai, išlygindami ant kurpalio
užtemptos odos raukšles. Tačiau kelias raukšles ant
pilvo ir prie bambos paliko, kad žmonės atsimintų
pirmykštę savo būklę.
Tokiu būdu, kai žmogaus kūnas buvo perkirstas
pusiau, kiekviena jojo pusė, geisdama antrosios pu-
sės, ėmė su ja susieiti; apkabinusios viena antrą ran-
komis ir susipynusios, troško vėl suaugti; mirė iš bado
ir dėl kitokio apsileidimo, nes viena be antros nieko B
nenorėjo daryti. Ir kiekvieną kartą, kai kuri puselė
mirdavo, o antra pasilikdavo gyventi, pastaroji ieš-

kodavo kitos puselės ir susipindavo su ja, vistiek,
ar sutikdavo pusę anksčiau sveikos moters — tai,
ką dabar vadiname moterim, — ar pusę buvusio
vyro. Ir taip žuvo žmonės. Pagailo jų Dzeusui, ir
kitą priemonę sugalvojo: perstatė jų gėdingas vietas
in pryšakį — iki šiol jos buvusios žmonėms už-
pakaly: apsivaisindavo ne vienas in antrą, bet in
C žemę, tartum cikados[60]. Taigi Dzeusas perstatė
jiems šias vietas in priekį ir padarė taip, kad dabar
apsivaisina vienas in antrą, vyriškai lyčiai susijungiant
su moteriškąja, ir padarė tatai tam, kad vyriškis,
suėjęs su moterim, ją apvaisintų, ir kad gimtų vai-
sius.

D Taigi štai kaip seniai savitarpio meilė, ingimta žmo-
nėms, sujungia pirmykštę jų prigimtį, stengiasi iš
dviejų vieną sutverti ir taip žmogaus prigimtį pa-
gydyti.

XVI

Kiekvienas mūsų yra žmogaus „pusmarkis“[61], nes
jis, tarytum plekšnė, perkirstas iš vieno in du, ir
kiekvienas nuolat savo „pusmarkio“ ješko. Todėl
tie vyrai, kurie yra atkarpa nuo bendrosios lyties,
kuri anuomet vadinosi androginu, myli moteris, ir
E daugumas paleistuvių yra atsiradę iš šitos lyties;
iš kitos vėl pusės, ir tokios moterys, kurios myli vy-
rus — ir savo ir svetimus, iš šitos lyties yra kilusios.
O tos iš moterų, kurios yra moters atkarpa, nelabai
kreipia dėmesio in vyrus: jos greičiau domisi mo-
terimis; iš šitos lyties išeina tribados. Kas yra vyro

atkarpa, bėginėja paskui vyrus ir dar vaikai būdami,
tarytum kokios vyrų atkarpėlės, myli vyrus ir mėgsta
su vyrais glamonėtis. Ir tokie berniukai bei jaunuo- 192
liai yra geriausi, būdami vyriškiausi iš prigimties.
Tiesa, kai kas sako juos esant begėdžius; bet tai me-
las: ne iš begėdiškumo jie tatai daro, bet iš drąsu-
mo, narsumo bei vyriškumo, mylėdami tai, kas in
juos panašu. Štai rimtas tam inrodymas: juk tiktai
tokie vyriškiai, galutinai subrendę, kimba in poli-
tiką. O kai jie jau išauga vyrais, myli jaunuolius,
nebūdami gamtos spiriami rūpintis vedybomis ir B
vaikais; jei jų neverstų papročiai, jiems pakaktų
gyventi su kits kitu, pasiliekant viengungiais. Bend-
rai tokie vyrai pasidaro filerastais, nes jie visados
myli tai, kas jiems gimininga[62].
Taigi kai toks[63] susitiks su savo puse, tada jie nuo-
stabiai susibičiuliauja, susiartindami ir mylėdamiesi,
nenorėdami, taip sakant, skirtis su vienas antru net C
trumpam laikui. Ir visą gyvenimą jie gyvena drauge,
nemokėdami net pasakyti, ko jie vienas iš antro nori.
Juk, tur būt, niekam nesirodys, kad tatai tik savitar-
pio smagumai taip veikia, jog jiems tiek nepapra-
stai malonu dideliai stengtis būti drauge. Ne. Aišku,
kiekvieno jų siela trokšta kažko kita, ko ir pati pa- D
sakyti nemoka, vien tik spėlioja ir neaiškiai užsi-
mena, ko trokšta. Ir jeigu juos taip drauge esančius
užkluptų Hefaistas su savo pabūklais ir paklaustų:
„Ko jūs, žmonės, norite vienas iš antro?“ — o
jiems nežinant, ką pasakyti, vėl paklaustų: „Jūs,
galimas daiktas, norite nuolat būti drauge, kaip ga-

3*

lima arčiau prie vienas antro, kad nei dieną nei naktį
nesiskirtumet nuo kits kito? Jei būtent to norite,
E galiu jus sulieti ir sunituoti in viena, kad būdami
du viena sudarytumėt. Ir kol gyvensite, abu gyven-
site bendrą gyvenimą, tartum vienas žmogus, o kai
mirsite, tai ir ten, Hade, vietoje dviejų vienu virsite
mirties šešėliu. Taigi žiūrėkit, ar to jūs geidžiat, ir
ar būsite patenkinti, jei jums šitaip atsitiks". Esame
tikri, kad išgirdę tai, nė vienas jų neatsisakytų ir ne-
pasirodytų ko kita norįs, bet ir vienas ir antras, ilgai
negalvodamas, pripažintų, kad yra išgirdęs būtent
tai, ko jau seniai troško — susijungti ir susilieti su
mylimuoju, iš dviejų viena pasidaryti. O viskas tas
pareina nuo to, kad tokia buvo senoji mūsų prigim-
tis, ir kad mes sudarėme vieną sveiką. O tas trokštas
sveiko, noras jį pasiekti — vadinasi meile. Tuo
193 tarpu anksčiau, kaip sakau, buvome viena; o dabar
už mūsų neteisybes dievas apgyvendino mus invai-
riose vietose, kaip lakedaimoniečiai arkadus [64]. Maža
to, dar tenka bijoti, kad, jei nesielgsime padoriai
dievų atžvilgiu, dar kartą nebūtume perkirsti, ir
vaikščiosime tada kaip tie paminkluose išpjaustyti
profiliai, perpjauti per nosies vidurį, arba kaip pu-
siau perskelti bičiulių kauliukai [65]. Ir todėl kiekvie-
nam žmogui reikia savo artimą raginti dievų klau-
syti, kad šitokio likimo išvengtume, o surastume
B savo porą, vardan Eroto ir Erotui mus vedant. Jam
niekas tenesipriešina, o priešinasi kiekvienas, kas
dievus prieš save nustato. Pasidarę dievo draugais
ir sugyvendami su juo geruoju, atrasime ir užtik-

sime mūsų mylimąjį, mūsų pačių dalį, kas nedaug kam mūsų laikais pasitaiko. Ir teneprieštarauja man Eriksimachas, tyčiodamasis iš mano kalbos, neva aš turiu galvoje Pausaniją ir Agatoną. Labai gali- C
mas daiktas, kad ir jie yra iš tų laimingųjų, nes abu jie yra savo prigimtimi vyriškosios lyties. Ne, aš turiu galvoje bendrai visus, ir vyrus ir moteris, ir sakau mūsų giminę būsiant laimingą tik tuo atveju, jei patys padėsime meilei visiškai savo teises išvystyti, ir jei kiekvienas mūsų, grįžęs in savo pirmykštę prigimtį, atras savo mylimąjį. Jei tatai yra augščiausia laimė, reikia jau ir dabartinėje būklėje artintis prie augščiausios laimės; o tai reiškia — kiekvienam atrasti savo mylimąjį, atsakantį jo asmenybei. Gies- D
me pagerbdami dievą, šitokios laimės teikėją, mes teisingai pagerbsime ir Erotą. Jis jau ir šiandien daugiausia mums padeda, nukreipdamas mus prie idealo, jis ir ateičiai didžiausios vilties mums teikia, jei dorai elgsimės dievų atžvilgiu: Erotas grąžins mums senobinę prigimtį, pagydys ir padarys mus palaimintus bei laimingus.

Štai, sako, Eriksimachai, mano mintys apie Erotą; jos kitokios, negu tavo; kaip aš jau prašiau tavęs, nesityčiok iš jų, verčiau kitų paklausykime, ką kiek- E
vienas pasakys, tiksliau, ką pasakys šiuodu likę, o tie likę — Agatonas ir Sokratas.

XVII

— Žinau, žinau, pasakęs Eriksimachas: ir man pa-
darė gero inspūdžio tavo kalba. Jei nežinočiau Sok-
ratą ir Agatoną gerai nusimanant apie meilės dalykus,
labai nerimaučiau, kad jie, bekalbėdami, nepatirtų
kokių keblumų: juk nušnekėta daug ir invairiausiais
klausimais. Bet dabar esu visiškai ramus.

O Sokratas in tai pastebėjęs:

— Pats tu, Eriksimachai, gražiai pasirodei; bet jei
194 atsirastum mano kaily, arba tiksliau — kokiam būsiu
kaily, kai ir Agatonas pabaigs kalbėti, tai, galimas
daiktas, gerokai nerimautum ir jaustumeis taip, kaip
aš dabar.

— Nori mane sužavėti, Sokratai, pasakęs Agatonas:
nori, kad imčiau nerimti, pagalvojęs, jog žiūrovai
daug ko tikisi iš mano būsimos gražios kalbos.

— Tikras užuomarša būčiau, Agatonai, pasakęs Sok-
B ratas, jeigu stebėjęs tavo drąsumą ir susivaldymą,
kai išeidavai su vaidilomis in estradą, ir, pamatęs
prieš save tokią žiūrovų minią, ruošdavais kalbėti
savo kalbas, nė kiek neišsigandęs, — dabar pama-
nyčiau, kad nerimausi dėl mūsų keleto žmonių.

— Ką gi, Sokratai, paklausęs Agatonas: argi
manai mane esant tiek sužavėtą teatro, kad net ne-
žinant, kiek protaujančiam žmogui keli išmintingi
vyrai gali invaryti daugiau baimės, negu pulkas
kvailių?

— Negražiai pasielgčiau, Agatonai, pasakęs Sokra-
C tas, jei palaikyčiau tave tokiu stačioku. Ne, aš gerai

žinau, kad jeigu ir susitiktum su kuo nors, ką laikai išmintingais, tai tokiais rūpintumeis daugiau, negu minia. Aišku, apie mus čia ir kalbos negali būti: juk ir mes tenai, teatre, buvome ir sudarėme anos minios dalelę. Bet jei susitiktum su kitais išminčiais, tai, galimas daiktas, susigėdintum jų, jei manytum ką gėdinga pasakęs. Kaip manai? D

— Tiesą sakai, pastebėjęs Agatonas.

— O minios ar nesigėdintum, jei manytum ką gėdinga darąs?

Faidras, nutraukdamas jų pasikalbėjimą, prabilęs:

— Mielas Agatonai, jei atsakinėsi Sokratui, jam nerūpės tolimesnė posėdžio eiga, kad tiktai jis turėtų su kuo kalbėti, ypač su gražiu vyru. Ir aš mielai klausau, kai Sokratas kalba, bet dabar man rūpi Eroto pagerbimas, ir turiu gauti iš katro jūsų po kalbą. Taigi pirma paaukokite kiekvienas savo kalbą dievui, o paskui jau galėsite kalbėtis.

— Teisingai sakai, Faidrai, pritaręs Agatonas: ir niekas man nekliudo pradėti kalbėti. O su Sokratu E
aš ir taip dažnokai gausiu pasikalbėti.

XVIII

Taigi aš iš pradžių noriu pasakyti, kaip man reikia kalbėti, ir tik paskui kalbėsiu. Man rodos, visi anksčiau čia kalbėję kalbėtojai ne dievą garbino, bet žmones gyrė už tas gėrybes, kurių teikėjas yra dievas. Bet koks yra tas, kuris visa tai jiems suteikė, 195

to niekas nepasakė. Tuo tarpu yra vienas teisingas kelias bet ką bet kuriuo būdu pagerbti: reikia nupasakoti, koks yra ir kokių gėrybių teikia tas, apie kurį bus kalbama. Tokiu būdu ir mes teisingai pasielgsime su Erotu, iš pradžių pagerbdami jį tokį, koks jis yra, o paskui paminėdami ir jo dovanas.

Taigi sakau Erotą esant laimingiausią iš visų laimingųjų dievų, jei taip galima nebaustinai pasakyti, nes jis yra pats gražiausias ir pats geriausias. Būdamas gražiausias, jis atrodo štai kaip: pirmiausia, Fraidrai, jis pats jauniausias iš dievų; didelį tam inrodymą jis pats teikia, bėgte bėgdamas nuo senatvės, o kad
B senatvė greita, aišku kodėl: ji aplanko mus greičiau, negu reikia. Senatvės Erotas iš prigimties neapkenčia, iš tolo ją aplenkia; nuolat bendrauja su jaunais ir pats visados yra jaunas. Gerai sako senas priežodis: panašūs visada prie panašių šliejasi [66].

Daug kur pritardamas Faidrui, vis dėlto negaliu sutikti su juo, kad Erotas esąs vyresnis už Kroną ir Japetą, bet sakau Erotą esant jauniausią iš dievų ir
C amžinai jauną; o anie senieji dievų darbai, apie kuriuos pasakoja Hesiodas ir Parmenidas, padaryti Anankės [67], bet ne Eroto, jei poetai tiesą sakė: jie, be abejonės, neišdarinėtų kits kito, nekaustytų ir daugelio kitų prievartos veiksmų nedarytų, jei Erotas būtų jų tarpe. Priešingai, viešpatautų bičiulybė ir taika, kaip dabar, kada dievams vadovauja Erotas. Taigi Erotas — jaunas. Maža to: ne tik jaunas, bet ir švelnus. Tokio poeto reikia, koks buvo Home-
D ras, kad būtų galima aną dievo švelnumą aprašyti.

Homeras pasakoja apie Atę[68], kad ji esanti deivė
ir esanti švelni, bent jos kojos esančios švelnios:

> lengvakojė, prieina nė nepastebėta.
> Vis neaukštai ties galvom mirtingųjų žmonių
> [tiktai slenka[69].

Puikiai, man rodos, vaizduoja Homeras Atės kojų
švelnumą, sakydamas, kad ji žengia ne kietu, bet
minkštu keliu. Štai ir mes pasinaudosime tuo
pačiu inrodymu dėl Eroto, kad jis švelnus: juk jis E
nevaikščioja nei žeme nei galvomis — visa tai yra
nelabai minkšta, — jis vaikščioja ir gyvena tame,
kas visų švelniausia: žmonių ir dievų širdyse bei
sielose insikuria jis. Tačiau ne visose iš eilės sielose:
užtikdamas kietą širdį, apleidžia ją, o užtikdamas
švelnią — apsigyvena joje. Nuolat liesdamas savo
kojomis visur vien tai, kas iš švelniausių švelniausia,
Erotas ir pats būtinai yra švelnus.
Taigi, jis pats jauniausias ir pats švelniausias; be to, 196
jis ir lankstus[70]: juk kitaip jis negalėtų visur insi-
skverbti, in kiekvieną sielą ineiti, palikęs joje iš pradžių
nepastebėtas, ir išeiti iš jos, jei ji pasirodytų šiurkšti.
Kad Eroto prigimtis yra harmoninga ir lanksti,
svarbus inrodymas tam — jo graži išvaizda, kuria
Erotas, anot visų, ypatingai išsiskiria iš kitų esybių,
o su bjaurumu nuolat kovoja. Dievo odos graži
spalva pareina nuo to, kad jis gyvena tarp gėlių: Ero-
tas nelanko bespalvių arba spalvos nustojusių kūnų B
bei sielų. Tose vietose, kurios žydi ir kvepia, sėdi
Erotas ir jose gyvena.

XIX

Apie dievo gražumą pakaks ir to, nors dar daug lieka nepasakyta. O dabar tenka kalbėti apie Eroto dorumą. Svarbiausia tai, kad Erotas neskriaudžia nei dievo nei žmogaus, ir pats nei mūsų nei dievų nėra skriaudžiamas. Juk jis pats nekenčia prievartos, jeigu aplamai ką kenčia: prievarta Eroto neliečia; ką nors darydamas, jis nedaro to prievarta: kiekvienas visu kuo savo valia patarnauja Erotui, o juk
C įstatymai, anie „valstybių valdovai“[71], sako teisinga esant visa tai, ką vienas kitam gera valia sutinka daryti.

Be teisingumo, Erotas pasižymi ir didžiausiu protingumu. Tuo tarpu juk pripažinta, kad protingumas ne kas kita, kaip susivaldymas nuo malonumų ir aistrų; o nėra didesnio malonumo, kaip tas, kurį teikia Erotas; jei kiti malonumai silpnesni, tai jis, tur būt, visas aistras ir malonumus valdo, o valdydamas juos, turi būti pats nepaprastai susivaldąs. Taip pat ir narsumo atžvilgiu „net Arėjas Erotui
D negali atsispirti“[72]: juk ne Arėjas valdo Erotą, bet Erotas Arėją — turiu galvoj Afroditę[73]. O tas, kurs valdo, galingesnis už tą, kurį valdo. O kas valdo galingiausią iš galingųjų, pats turi būti visų galingiausias.

Taigi apie dievo teisingumą, susivaldymą bei narsumą jau pasakyta. Lieka dar pakalbėti apie jo išmintį. Reikia pabandyti, kiek tatai galima, nieko

neapleisti. Visų pirma, — kad ir aš savo ruožtu pagerbčiau mūsų meną, kaip Eriksimachas pagerbė savo, — šitas dievas yra tiek tobulas poetas, kad net ir kitus poetus padaro. Bet kas, ką tik paliečia Erotas, E
pasidaro poetas, „nors anksčiau ir nebuvo su mūza bendravęs"[74]. Tuo inrodymu tenka mums pasinaudoti tvirtinant, kad Erotas — geras poetas bet kurios rūšies mūzų kūryboje: juk kas ko neturi arba nežino, negali to nei kitam duoti nei kito pamokyti. O kas čia bent su tuo nesutiks, kad visų gyvų bū- 197
tybių kūryba pareina nuo Eroto išminties, iš kurios gimsta ir atsiranda visi gyvi padarai? O dėl meno kūrybos—nejaugi nežinome, kad tas, kieno mokytoju buvo šitas dievas, insigijęs šlovės ir garbės, o kas nebuvo Eroto paliestas, nežinojimo ūkanų apgaubtas. Iš lanko šaudymo meną, gydymo meną ir pranašavimo meną išgalvojo Apollonas, vedamas aistringos meilės[75]; tokiu būdu ir Apollonas Eroto mokinys, lygiai kaip ir mūzos—Mūzikos meno srity, Hefaistas — kalvystėje, Atėnė — audėjystėje, Dzeusas — B
dievų ir žmonių valdymo meno srity. Dėl to tai ir dievų dalykai susitvarkė tik tada, kai jų tarpe atsirado Erotas, — būtent Grožis. Tatai aišku: juk ten, kur bjauru, nėra meilės. O prieš tai, kaip iš pradžių paminėjau, daug, sako, baisybių dievų tarpe atsitikdavę, nes tada juos valdžiusi Anankė. Bet kada gimė šitas dievas, iš Grožio meilės atsirado visos gėrybės — ir dievams ir žmonėms.

Tokiu būdu, Faidrai, man rodos, kad pats Erotas, C
pirmiausia, yra visų gražiausias ir geriausias, o

paskui — ir jo dovanos kitiems yra tokios pat, kaip ir jis.

Ateina man in galvą ir eilėmis šį tą pasakyti, būtent, kad Erotas yra tas, kurs padaro

taiką žmonėse, jūroj ramybę;
vėjus nuramdo, varguos užmigdo.
Jis mūsų širdies atšalimą pašalina,
D jis bendrauti paragina.
Štai tokias sueigas, kaip šita mūsiškė,
invykdo jis, pats vadovaudamas
iškilmėse, rateliuose, aukojimuose.
Daro meilumą, storžieviškumą išvaro,
palankumą suteikia, nepalankumą paneigia;
geriems mylėtinas, išmintingiems stebėtinas;
dievams stebuklas, žmonėms pabuklas,
palaimintiems turtas;
smagumo ir švelnumo, aistros ir geismo,
lepumo ir grakštumo tėvas;
jam rūpi, kas dora; vengia, kas nedora;
E nelaimėj, laimėj, ilgesy, pašnekesy
vairininkas, kryptininkas, tvarkytojas
ir geriausias išganytojas.
Jis — visų dievų linksmybė,
visų žmonių grožybė;
vadas puikiausias ir geriausias.
Visi vyrai jį turi sekti,
grožį dainuodami, giesmę giedodami,
kurią jis gieda, žavėdamas
visų dievų ir žmonių protą.

Štai, Faidrai, mano kalba, skirta dievui. Yra joje linksmumo, yra ir tam tikro rimtumo: kaip sugebėjau, taip ir kalbėjau.

XX

Agatonui pabaigus kalbėti, visi puotos dalyviai, 198
anot Aristodemo, triukšmingai pritarę, nes jaunuolis pasakęs taip, kaip jam pačiam tiko pagerbti ir kaip dievui tiko pagerbtam būti. O Sokratas, žvilgterėjęs į Eriksimachą, pastebėjęs:

— Ar nesirodo tau, Akumeno sūnau, kad aš kiek prieš tai „ne nebaiminga baime bijojau"[76], ir ar ne pranašingai tada inspėjau, kad Agatonas ypatingai gerai pasakys savo kalbą, ir mano būklė bus sunki?

— Viena, atsakęs Eriksimachas, rodos, iš tikrųjų pasakei, būtent, kad Agatonas gerai pasakys; bet kad B
tavo būklė būsianti sunki, nemanau.

— Ir kaip, mielasai, pasakęs Sokratas, — mano būklė nebus sunki — ir mano ir kiekvieno kito, kurs turės kalbėti po tokios puikios ir tokios turtingos kalbos? Nors jo kalba ištisai ir nesužadina vienodo pasigėrėjimo, užtat kas nesusižavės josios pabaiga, girdėdamas tokius gražius posakius ir atskirus žodžius? Kai pagalvosiu, jog pats nesugebėsiu pasakyti tiek gražiai, kad nors bent kiek prilygčiau Agatonui, iš gėdos bėgčiau kur inmanydamas, jei
tik galėčiau. Agatono kalba priminė man Gorgiją, C
ir patyriau tiesiog tai, ką Homeras pasakoja: bijo-

jau, kad galų gale Agatonas, sviedęs in mano kalbą
didelio kalbėtojo Gorgijo galvą, nepaverstų manęs
nebyliu akmeniu[77]. Ir pagalvojau tada, kiek buvau
D juokingas, sutikdamas drauge su jumis, mano eilei
atėjus, pagerbti Erotą ir pasisakęs stiprus esąs Eroto
dalykuose, tuo tarpu kai nieko neišmanau, kaip reikia
bet ką pagerbti. Kvailas būdamas, maniau reikią
apie kiekvieną gerbiamąjį vien teisybę kalbėti, ir
esą svarbu pasirinkti iš to viso tai, kas gražiausia,
ir tinkamiausiu būdu sutvarkyti savo kalbą. Per
daug pasitikėjau savimi, rengdamasis pasakyti gra-
žią kalbą, tartum man žinomas tikras būdas bet ką
pagerbti. Tuo tarpu, matyti, ne tas buvo uždavinys,
kad gražiai bet ką pagirtum, bet tas, kad giria-
E majam primestum kuo daugiausia kilnių ir gražių
savybių, nepaisant to, ar šis jų turi ar neturi. Jei
kiek ir prasilenktum su teisybe, tai nieko nereiškia:
iš anksto, rodos, buvo susitarta apie tai, kad rody-
tųsi, lyg kiekvienas mūsų giria Erotą, bet ne apie
tai, kad jį iš tikrųjų girtų. Todėl tat jūs, manau,
visokių žodžių griebdamiesi, atnašaujate Erotui ir
sakote jį tokį ir tokių dalykų kaltininką esant, kad
atrodytų visų gražiausias ir visų geriausias, — aišku,
tiems, kurie jo nepažįsta, ir, žinoma, ne tiems,
199 kurie jį žino. Toks pagyrimas ir gražus ir garbingas.
Bet aš nežinojau, kad pagerbimo būdas bus būtent
toks, ir, jo nežinodamas, sutikau garbinti Erotą,
kada ateis mano eilė. Taigi mano liežuvis žadėjo,
o mano protas ne[78]. Na, ir gerai. T o k i u būdu
negarbinsiu. Ir nemokėčiau. Vis dėlto tiesą bent,

jei norite, sutinku pasakyti ir aš savaip, prie jūsų kalbų nesitaikydamas, kad nebūčiau pajuoktas. Na, Faidrai, ar reikalinga ir tokia kalba, — išgirsti teisybę apie Erotą, pasakytą tokiais žodžiais ir tokia tvarka, kokia atsitiktinai ateis in galvą? B

Faidras ir visi kiti prašė Sokratą kalbėti taip, kaip jis pats mano esant reikalinga kalbėti.

— Bet pirma, Faidrai, pasakęs Sokratas, leisk man paklausti Agatoną apie vieną kitą mažmožį, kad susitaręs su juo galėčiau paskui kalbėti.

— Gerai, pasakęs Faidras, — sutinku, klausk. C

Tada Sokratas maždaug taip pradėjęs:

XXI

— Iš tikrųjų, mielas Agatonai, tu, mano nuomone, gražiai pradėjai savo kalbą, pabrėždamas, kad iš pradžių reikią parodyti, koksai yra pats Erotas, o paskui, — kokie jo darbai. Tokia inžanga man labai patinka. Na, o dabar, kadangi jau taip gražiai ir iškilmingai išdėstei apie Erotą, koks jis yra, atsakyk man ir in tokį klausimą: būdamas toks, koks jis yra, ar Erotas yra meilė ko nors ar nieko? Aš neklausiu, D ar tai yra meilė kokio tėvo arba motinos — juokingas būtų klausimas, ar Erotas yra motinos ir tėvo meilė — ne, aš klausiu taip, kaip klausčiau tą pat apie tėvą: ar tėvas yra kieno nors tėvas ar ne? Žinoma,

jei norėtumei in tai žmoniškai atsakyti, pasakytum, kad tėvas yra tėvas sūnaus arba dukters. Bene taip?

— Taip, atsakęs Agatonas.

— Ar ne taip pat ir motina?

E Agatonas ir su tuo sutikęs.

— Atsakyk man, pasakęs Sokratas, dar truputį, kad geriau suprastum, ko iš tavęs noriu. Jei tave paklausčiau: nagi, žinai, kas tai yra brolis; ar jis yra kieno nors brolis ar ne?

— Yra, atsakęs Agatonas.

— Brolis broliui arba seseriai.

— Sutinku.

— Pasistenk tą pat pasakyti ir apie meilę. Ar Erotas yra meilė ko nors ar nieko?

200 — Žinoma, yra meilė.

— Taigi, pasakęs Sokratas, atmink palaikyti pas save tai, ko meilė yra Erotas. O dabar pasakyk man vien tai: ar Erotas geidžia to, in ką nukreipia meilę, ar negeidžia?

— Aišku, geidžia, atsakęs Agatonas.

— Ar jis geidžia ir myli, turėdamas tai, ko geidžia ir ką myli, ar neturėdamas?

— Neturėdamas, galimas daiktas, atsakęs Agatonas.

— Insidėmėk, pasakęs Sokratas: ne „galimas daiktas“, bet būtinai taip esti, kad geidžiame to, ko esame reikalingi, ir negeidžiame, jei nesame reikalingi. Aš bent, Agatonai, visiškai esu tikras, kad
B būtinai taip esti. O tu kaip?

— Ir aš taip manau, pasakęs Agatonas.

— Gerai sakai. Na, o kas nors, būdamas didelis, ar norėtų būti didelis, arba būdamas stiprus, norėtų būti stiprus?

— Išeinant iš to, su kuo sutikome, tatai negalimas daiktas.

— Juk būdamas toks, neturės reikalo norėti būti tokiu?

— Tiesa.

— Jei kas nors, pasakęs Sokratas, būdamas stiprus, vis dėlto panorėtų būti stiprus, greitas būdamas — užsigeistų būti greitas, būdamas sveikas — norėtų būti sveikas, na, galimas daiktas, kas nors pagalvotų, kad žmonės, būdami tokie ir turėdami visas tokias savybes, geidžia viso to, ką jau turi, — kalbu taip C
tam, kad nesuklystume, — juk tokie žmonės, Agatonai, jei pagalvosi, būtinai turi turėti kiekvieną tų savybių, kokias jie tuo metu turi, vis viena, ar jie to nori ar ne; o kas, savaime suprantama, gali geisti to, ką jau turi? Bet jei kas sako: štai aš, būdamas sveikas, ir noriu būti sveikas, būdamas turtingas, ir noriu būti turtingas, — žodžiu sakant, geidžiu to, ką turiu, tada mes jam pasakysim: tu, žmogau, turėdamas turtus, sveikatą ir jėgą, nori palaikyti visa tai ir ateičiai, nes dabar, ar nori ar D
nenori, visa tai turi. Taigi pagalvok, ar sakydamas: geidžiu to, ką dabar turiu, — ne kitką sakai, bet tik tai: noriu ir ateity turėti tai, ką dabar turiu. Ar toks sutiktų su mūsų pasakymu?

Agatonas pasakęs, kad sutiktų.

— O ar tatai nereiškia, paklausęs Sokratas: mylėti tai, kas jam dar nesuteikta, ko jis neturi, norėti, kad tatai pasiliktų jam ir ateity?

E — Taip, atsakęs Agatonas.

— Vadinas, ir toks ir kiekvienas kitas, kas tiktai geidžia, geidžia to, kas jam dar nesuteikta, ko dar nėra, ko dar neturi; nori būti toks, koks dar nėra, geidžia to, ko jam trūksta; ar ne toks, maždaug, yra kiekvienas geismas, kiekviena meilė?

— Aišku, atsakęs Agatonas.

— Na gerai, pasakęs Sokratas, padarykime išvadas iš to, kas pasakyta. Pirmiausia, ar Erotas nebus meilė ko nors, o paskui, ar jis nebus meilė to, kas kam reikalinga?

201 — Taip, atsakęs Agatonas.

— Be to, atsimink in ką, kaip pasakei savo kalboj, linksta Erotas? Jei nori, galiu tau priminti. Esi, man rodos, pasakęs maždaug taip, kad dievų reikalai susitvarkė po to, kai jie pamilo grožį: juk pamilti tai, kas bjauru, negalima. Ar ne taip, mažiau daugiau, kalbėjai?

— Taip kalbėjau, atsakęs Agatonas.

— Ir teisingai sakai, mano bičiuli, pasakęs Sokratas. Jei tatai taip, ar nebus tik Erotas meilė to, kas gražu, o kas bjauru — ne?

Agatonas sutiko.

B — O ar nesame susitarę, kad Erotas myli tai, ko yra reikalingas ir ko neturi?

— Taip, pasakęs Agatonas.

— Vadinas, Erotas yra reikalingas grožio ir jo neturi.

— Turi būti taip, pastebėjęs Agatonas.

— Kaip tatai? Grožio reikalingą būtybę, kuri to grožio visai neturi, sakai gražią esant?

— Visai ne.

— Na, jei taip, ar vis dar tvirtini Erotą gražų esant?

O Agatonas atsakęs:

— Nieko, matyti, Sokratai, nemoku pasakyti apie tai, ką tada kalbėjau.

— Ir vis dėlto, Agatonai, gražiai kalbėjai. Bet pa- C
sakyk man dar viena: ar nemanai, kad kas gera, tai ir gražu?

— Aš bent, taip.

— Vadinas, jei Erotas reikalingas grožio, o kas gera, tai ir gražu, išeina, kad jam trūksta ir to, kas gera?

— Aš, Sokratai, pasakęs Agatonas, neinstengčiau su tavim ginčytis; tebūnie taip, kaip tu sakai.

— Ne, mielas Agatonai: tu su tiesa negali ginčytis, o su Sokratu — visai nesunku.

XXII

Bet jau duosiu tau ramybę. D

Dabar, kaip mano ir Agatono buvo susitarta, mėginsiu pats, kiek galėdamas, papasakoti jums apie Erotą.

Šitą pasakojimą esu kitados girdėjęs iš mantinietės Diotimos, kuri gerai nusimanė ir apie šiuos ir kitus dalykus, tarp kitko, kada anuomet atėniečiai atnašavo prieš marą, ji jiems dešimčiai metų atidėjo ligos pasirodymą[79]. Taigi toji Diotima ir mane išmokė Eroto dalykų. Ji man ir šitą pasakojimą papasakojo. Iš tikrųjų reikia, Agatonai, kaip ir tavo buvo padaryta, iš pradžių panagrinėti, kas yra tasai Erotas ir
E kokie jo ypatumai, o paskui — ir jojo darbai. Man rodos, visų lengviausia tai ištirti tokiu pat būdu, kaip kitados tatai darė, mane apklausinėdama, ana svetimšalė. Ir aš sakiau jai tada beveik tą pat, ką dabar man sakė Agatonas: kad Erotas esąs galingas dievas, kad jo sritis — visa, kas gražu. O Diotima intikino mane tokiais pat žodžiais, kokiais ir aš Agatoną, kad Erotas, kaip aš buvau manęs, nei gražus nei geras.

— Kaip sakai, Diotima? paklausiau. Ką gi? Erotas bjaurus ir blogas?

— Nekalbėk taip negražiai, pasakė ji. Nejaugi manai, kad kas negražu, būtinai turi būti bjauru?

202 — Žinoma.

— Ir kas nėra išmintinga, turi būti kvaila? Argi nežinai, kad tarp išminties ir kvailumo yra kažkas vidury?

— Kas gi tokio?

— Ar nežinai, sako, kad negalima teisingai spręsti, nemokant sprendimo paremti, kad toks sprendimas dar nėra žinojimas, nes kaip galėtų būti žinojimu ne-

pamatuotas daiktas? Bet neteisingas manymas nėra ir nežinojimas, nes kaip gali būti nežinojimas tai, kas liečia daiktų esmę? Be abejonės, teisingas manymas yra kažkas vidury tarp nežinojimo ir tikro sprendimo.

— Teisingai kalbi, pasakiau.

— Taigi netvirtink užsispyręs, kad kas nėra gražu,
esą bjauru, ir kas nėra gera, esą bloga. Tas pat ir
dėl Eroto: po to, kai pats sutikai jį nesant nei gerą B
nei gražų, visai nemanyk, kad jis esąs piktas ir
bjaurus, bet laikyk jį kažkuo viduriniu tarp viena
ir kita.

— O vis dėlto, pastebėjau, visų yra laikomas galingu dievu.

— Visų žinančių, paklausė Diotima, ar ir visų nežinančių?

— Kiaurai visų.

Diotima prasijuokė ir pasakė:

— Kaip gi tai, Sokratai? Pripažįsta jį galingu dievu C
tie, kurie sako jį net dievu nesant?

— O kas tokie? — paklausiau.

— Vienas, atsakė, — tu, antra — aš.

Aš klausiu:

— Kaip tatai suprasti?

O ji:

— Visai paprastai. Iš tikrųjų, pasakyk man, ar nesakai visus dievus esant gražius ir laimingus? Ar drįstumei kurį iš dievų laikyti negražiu ir nelaimingu?

— Prisiekiu Dzeusu, aš bent, ne, atsakiau.

— O ar ne tuos vadini laimingais, kurie turi tai, kas gera ir kas gražu?

— Žinoma.

D — Tačiau sutikai, kad Erotas, reikalaudamas to, kas gera ir gražu, trokšta to, ko yra reikalingas?

— Sutikau.

— O kaip gali būti dievu tas, kuriam likimo nėra skirta nei tai, kas gera, nei tai, kas gražu?

— Matyti, jokiu būdu negali.

— Taigi matai, pasakė, kad ir tu nepripažįsti Erotą dievą esant?

XXIII

— Tai kas gi galėtų būti tas Erotas? Mirtingasis?

— Visai ne.

E — Na, tai kas?

— Kaip ir anksčiau pasakiau: kažkas vidurinio tarp mirtingos ir nemirtingos būtybės.

— Bet kas gi, Diotima?

— Didysis daimonas, Sokratai; juk kiekvienas daimonas užima vidurį tarp dievybės ir mirtingojo.

— O kokią galią turi tas daimonas? — paklausiau.

— Jis yra tarpininkas ir aiškintojas dievams to, kas darosi žmonėse, žmonėms — to, kas dedasi pas dievus. Dievams jis perduoda žmonių maldas ir au-

kas, o žmonėms — dievų insakymus ir dovanas už aukas. Būdamas vidury tarp dievų ir žmonių, daimonas ir vienus ir antrus papildo, padaro, kad viskas jungiasi in viena. Daimonui tarpininkaujant, vyksta ir visa mantika, šventėjų aukos ir burtai, stebuklai ir kerėjimai, visas mantikos menas ir būrimai. Dievas 203
betarpiškai su žmonėmis nesueina: visas bendravimas ir kalbos žmonių su dievais, — ir kada jie miega ir kada jie budi, — vyksta vien per daimonus[80]. Kas visa tai supranta, yra išmintingas kūrėjas, kas moka visa kita, ar tai apie meną ar apie kokį amatą, yra amatininkas[81]. Yra daug invairių daimonų; vienas iš jų yra ir Erotas.

— Kas jo tėvas ir motina? — paklausiau.

Per ilgai, sako, būtų pasakoti. Vis dėlto papasakosiu B
tau. Taigi, Afroditei gimus, dievai suruošė puotą. Tarp kitų dalyvių buvo ir Apsigalvojimo sūnus Poros. Pavalgius, kaip paprastai puotose esti, atėjo prašytų išmaldos Penija ir sustojo prie durų[82]. Poros, pasigėręs nektaru — vyno tada dar nebuvo, — išėjo in Dzeuso sodą ir ten, apsvaigęs, užmigo. Penija, būdama labai neturtinga, sugalvojo C
turėti nuo Poros'o vaiką. Ji atsigulė šalia jo ir pradėjo Erotą. Štai kodėl Erotas pasidarė Afroditės palydovu ir tarnu: buvo pradėtas deivės gimimo dieną; savo prigimtimi jis yra gerbėjas to, kas gražu, nes ir Afroditė graži.

Tai, kad Erotas yra Penijos ir Poros'o sūnus, atsakomai nukreipė ir visą jo likimą: pirmiausia, jis

visados neturtingas, ir toli gražu ne toks švelnus bei
gražus, kokiu jį daug kas laiko. Priešingai, jis šiurkš-
D tus, nešvarus, neapsiavęs, be prieglaudos, guli visa-
dos ant žemės, be patalo, miega prie durų arba ant
kelio, neturi pastogės — visa tai paveldėjo iš savo
motinos: bėda — nuolatinis jo bičiulis. Iš kitos
vėl pusės, iš tėvo jis kupinas visokių gražių ir gerų
sumanymų, drąsus, narsus, atkaklus, karštas me-
džiotojas, nuolat pina kokias nors pinkles, visą savo
gyvenimą filosofuoja, labai mėgsta apsisvarstymą
ir inkvepia jį kitiems, baisus burtininkas, kerėtojas
ir sofistas. Savo prigimtimi jis nei žmogus nei dievas;
E tą pačią dieną, pertekliaus turėdamas, jis tai gyvena
ir žydi, tai miršta, tačiau dėl savo tėvo prigimties
vėl prisikelia iš numirusiųjų; o tai, ką jis įsigyja,
nuolat išnyksta, taip kad jis nei turtingas nei vargšas.
Jis yra vidury tarp išminties ir kvailumo, ir štai
kodėl: iš dievų nė vienas nemyli išminties, nesi-
204 stengia pasidaryti išmintingas: juk jis jau išmintingas,
vis tiek kaip ir kiekvienas kitas išminčius, nemyli iš-
minties. Ir kvailiai nemyli išminties ir nesiekia pasi-
daryti išmintingi: čia ir glūdi kvailumo nelaimė,
kad kvailys, nebūdamas nei gražus, nei geras, nei
išmintingas, atrodo savimi patenkintas, nemano save
esant ko nors reikalingą ir nesiekia to, ko jis, jo
manymu, nėra reikalingas.

— Kas gi, Diotima, paklausiau, myli išmintį, jei jos
nemyli nei išminčiai nei kvailiai?

Diotima atsakė:

— Bet tai aišku ir vaikui: tie, kurie yra tų dviejų priešybių vidury: jiems priklauso ir Erotas. Juk išmintis yra vienas iš gražiausių daiktų, o Erotas yra meilė to, kas gražu; vadinas, Erotas būtinai myli išmintį, o mylįs išmintį užima vidurį tarp išminčių ir kvailių. Tai pareina ir nuo jojo kilmės: jo tėvas išmintingas ir turtingas, motina — neišmintinga ir neturtinga. B

Štai kokia, mielas Sokratai, šio daimono prigimtis [83]. O kad laikei kitokį Erotą esant, nėra ko stebėtis: tu, rodos, laikei — remiuos tavais žodžiais — Erotą C
esant tuo, kas mylima, o ne tuo, kas myli. Todėl tau, manding, Erotas ir atrodė gražus. Tai, kas verta meilės, iš esmės yra tikrai gražu, švelnu, tobūla, palaiminta; o tai, kas myli, kitaip atrodo, būtent taip, kaip aš tau pasakojau.

XXIV

In tai aš pasakiau:

— Gerai, viešnele; kalbi labai gražiai. Bet jeigu Erotas toks, kokia nauda iš jo žmonėms?

— Štai, Sokratai, atsakė Diotima, aš ir pamėginsiu D
tau tatai išaiškinti. Taigi tokios Eroto savybės, tokia jo kilmė. Jojo žinioje, kaip tu sakai, — visa, kas gražu. Jeigu kas paklaustų mus: Sokratai ir Diotima, kokia prasme Erotas — visa tai, kas gražu? Arba dar aiškiau paklausiu: tas, kuris myli tai, kas gražu, ko trokšta?

O aš atsakiau: — kad tai pasiektų.

— Bet, sako, šitas atsakymas sukelia tokį klausimą: kas bus tam, kuris pasieks grožį?

— Nelabai dar, sakau, galėčiau iš karto in šį klausimą atsakyti.

E Na, sako, o jeigu kas pakeistų tai, kas gražu, tuo, kas gera, ir paklaustų: Sokratai, klausiu tave, — siekiąs to, kas gera, ko trokšta?

— Tai pasiekti, pasakiau.

— Ir kas bus tam, kuris pasieks tai, kas gera?

— In tai, sakau, moku atsakyti: toks bus laimingas.

205 — Taip, sako, nes kas laimingas, laimingas dėl to, kad turi tai, kas gera; ir nėra ko toliau klausinėti, kodėl trokštąs būti laimingas, trokšta to. Šituo atsakymu klausimas, rodos, baigtas.

— Tiesą sakai, tariau aš.

— Bet šį troškimą, šį meilės siekimą ar nemanai esant visiems žmonėms bendrą? Ar nuolat visi trokšta sau laimės? Kaip manai?

— Taip, atsakiau: tai visiems bendra.

B — O kodėl mes, Sokratai, nesakome visus žmones mylint, nors kiekvienas myli tą pat ir visados, bet sakome vienus mylint, kitus ne?

— Stebiuos, tariau aš, ir pats.

— Na, sako, nesistebėk! Juk išskiriame tam tikrą meilės esmę ir vadiname ją bendrai meile, teikiame jai visos giminės vardą, o kitiems jos pasireiškimams vartojame kitokius pavadinimus.

— Pavyzdžiui? paklausiau.

— Pavyzdžiui, taip: žinai, kad kūryba yra plati są-
voka. Iš tiesų, kiekvienas kurio nors daikto perėji-
mas iš nebūties in būtį yra pagrįstas tam tikra
kūryba; taigi ir kiekvienas veikimas visų menų sri- C
tyse yra tam tikra kūryba, o visi menininkai —
kūrėjai.

— Tiesą sakai.

— Bet vis dėlto, sako, žinai, kad jie nėra vadinami
kūrėjais, bet turi kitokius vardus; visoje kūryboje
aiškiai išskiriame vieną jos dalį, būtent, kūrybą
muzikos ir metrų srity, ir šitą kūrybą pavadiname
visos giminės vardu. Juk tik šitą dalį vadiname
poezija ir tik tokius žmones vadiname poetais, kurie
turi šitokią visos kūrybos dalį.

— Teisingai kalbi, pasakiau.

— Taigi tas pat ir su meile. Bendrai imant, kiek-
vienas gėrio ir laimės geismas yra labai didelė ir D
labai vylinga meilė. Bet jei kieno mintys ir troškimai
yra linkę in pinigus, in gimnastiką ar in filosofiją,
tada apie tokius nesakoma, kad jie myli ar yra
mylimi. Tiktai jei kas siekia vienos tam tikros jos
(meilės) rūšies, jei ja rūpinasi, toks palaiko visos gi-
minės vardą, tada sakoma: tai meilė, mylėjimas,
mylimasis.

— Rodosi, pastebėjau, teisingai kalbi.

— O kai kas, kalbėjo ji toliau, yra tos nuomonės,
kad kas myli, tas ieško savo pusės. O mano nuomo- E
nė yra tokia, kad meilė nėra nei savo pusės meilė
nei sveiko meilė, jei tik tatai, bičiuli, nebus

atsitiktinai kas nors gero. Juk sutinka žmonės, kad jiems būtų nupjautos ir kojos ir rankos, jei jos, jų nuosavybė, atrodo jiems žalingos. Taigi, manau, ne būtinai „savo" kiekvienas myli, nebent jei kas vadina savo nuosavybe kaip tik tai, kas gera, o kas bloga — „ne savo". Aišku, ne ko kito siekia žmonės mylėdami, kaip tik to, kas gera. Ar tatai tau kitaip atrodo?

206 — Dievaži, pasakiau, man bent ne.

— Tokiu būdu, tarė ji, ar galima tiesiog taip pasakyti, kad žmonės myli tai, kas gera?

— Galima, pasakiau.

— Kas toliau? Ar nereikia, sako, pridėti, kad jie geidžia ir turėti tai, kas gera?

— Reikia pridėti.

— O gal, sako, ne tik turėti, bet ir amžinai turėti?

— Ir tatai reikia pridėti.

— Taigi, tarė, suglaudus galima pasakyti: meilė yra siekimas amžinai turėti tai, kas gera.

— Tikriausią tiesą sakai, pritariau aš.

XXV

B — O jei meilė, tarė ji, nuolat siekia tokio tikslo, kokia turi būti sieksena, kokiam darbe pasireiškiąs uolus žmogaus veikimas gali būti pavadintas meile? Koks yra tasai darbas? Ar moki pasakyti?

— Ne, atsakiau aš: jei mokėčiau, nesistebėčiau tavo, Diotima, išmintimi ir neičiau pas tave, tikėdamasis tatai bent išmokti.

— Na, sako, aš tau pasakysiu. Tatai yra gimdymas tame, kas gražu, — ir kūno ir sielos atžvilgiu.

— Reikia, sakau, kad orakulas paaiškintų tai, ką sakai: nieko nesuprantu.

— Gerai, tarė, aš pasakysiu aiškiau. Visi, sako, žmonės, Sokratai, pasidaro nėšti, — ir kūno ir sielos C
atžvilgiu; kada jie susilaukia tam tikro amžiaus, prigimtis stengiasi atsipalaiduoti nuo nėštumo. O gimdyti negali tame, kas bjauru, tik tame, kas gražu. Juk vyro ir moters susijungimo padarinys yra gimdymas. Palinkimas prie kits kito ir gimdymas — tai dieviškas dalykas, ir gyvoj mirtingoj būtybėj yra nemirtingas pradas. Nedarnumui esant, tatai negali pasireikšti. Kas bjauru, tai nesuderinta nė su D
vienu dieviškuoju pradu, o kas gražu — tai suderinta. Taigi Kallona yra Moira ir Eileitija gimdymui[84]. Todėl: kiekvieną kartą, kai nėščia būtybė prisiartina prie to, kas gražu, ji pasidaro linksma, džiaugdamasi išsilieja, gimdo ir atveda in pasaulį; o kai prisiartina prie to, kas bjauru, ji pasidaro niauri, nuliūdusi, susitraukia, atsisuka, susiriečia ir neatveda in pasaulį, — vien tik liūdi, pasilaikydama vaisių. Taip tat nėščiai ir jau besirengiančiai gimdyti E
būtybei atsiranda didelis troškimas to, kas gražu, nes tatai gali ją išvaduoti nuo didžių gimdymo kančių. Taigi, sako, Sokratai, ne vien grožio siekia meilė, kaip tu manai.

— Bet ko?

— Gimdymo ir atvedimo in pasaulį tame, kas gražu.

— Gerai, tariau aš.

— Žinoma gerai, sako.

— Bet kodėl, būtent, gimdymo?

— Nes gimdymas yra kažkas amžina ir nemirtinga, kiek tatai gali būti mirtinguosiuose. O kad meilė
207 geidžia to, kas nemirtinga, lygiai kaip ir to, kas gera, — būtinai eina iš to, su kuo esame sutikę, būtent, kad meilė nuolat siekia insigyti gera. Tokiu būdu, šituo protavimu, meilė siekianti ir to, kas nemirtinga.

XXVI

Viso to mokė mane Diotima kaskart, kai kalbėjo apie meilės dalykus. O kartą paklausė:

— Ką manai, Sokratai, esant šitos meilės ir šito geismo priežastimi? Ar nepastebi, kaip nerimsta visi gyviai, kai juos apima apsivaisinimo geismas, — ir keturkojai ir sparnuočiai? Visi jie apimti meilės inkarščio, iš pradžių dėl susiporavimo su vienas
B antru, paskui dėl vaikų maitinimo, už kuriuos patys silpnieji yra pasiruošę kautis su stipriausiais, pasiruošę ir žūti už juos; kad tik juos išmaitintų, patys pasiryžę ir badą kentėti ir visa kita padaryti. Galėtų, sako, kas pamanyti, kad žmonės tai daro dėl naudos; bet kas per priežastis tokios meiliškos būklės
C gyvuliuose? Moki pasakyti?

Aš vėl pasisakiau nemokąs.

O ji pastebėjo:

— Ir tu tariesi galėsiąs kada nors tapti stiprus meilės dalykuose, jei net to nesupranti?

— Bet juk todėl, kaip sakau, ir atėjau pas tave, Dio-

tima, nes suprantu, kad esu reikalingas mokytojo. Tad pasakyk man ir šito reiškinio ir kitų meilės reiškinių priežastį.

— Taigi, sako, jei tiki, kad prigimties dėsniais meilė yra siekimas to, ką jau ne kartą esame sutiktinai aptarę, tau nėra ko stebėtis. Nes ir čia mirtingoji prigimtis siekia to paties, ko ji siekia ir pirma minėtu atveju, būtent, kiek galima būti amžina ir nemirtinga.
O pasiekti tai ji gali vien tik atvesdama in pasaulį D
inpėdinių, nuolat palikdama vietoj senos—kitą, naują būtybę. Juk dėl to paties atsitinka, kad kiekviena atskira būtybė gyvena ir yra, kaip sakoma, ta pati, lygiai kaip tas pat žmogus vadinamas žmogumi nuo kūdikystės iki senatvės. Iš tikrųjų, žmogus vadinamas vis tuo pačiu žmogumi, nors jį sudarančios dalys nėra visą laiką tos pačios, bet nuolat atsinaujina,—ar tai plaukai, ar raumenys, kaulai, kraujas, aplamai, visas
kūnas. Ir ne tiktai kūnas, bet ir dvasia: papročiai, E
būdas, nuomonės, norai, malonumai, nemalonumai, baimė — visa tai niekuomet nepasilieka žmogui tie
patys, bet viena atsiranda, kita išnyksta. Dar 208
labiau keista tai, kad mūsų žinios ne tik vienos atsiranda, o kitos pranyksta, kad mes aplamai niekuomet savo žinių atžvilgiu neliekame tie patys, bet kad ir kiekvienam žinojimui atsitinka tas pat. Juk tai, ką vadiname žinojimo kartojimu, numato žinojimo išnykimą. Žinojimo netekimas yra užmiršimas, o kartojimas vėl atgaivina žinojimą vietoje išnykusio ir taip apsaugo jį, kad jis atrodo esąs tas pats. Taigi tokiu būdu išsilaiko viskas mirtinga,

B nelikdamas nuolat tuo pačiu, kaip kad tai, kas dieviška, bet vietoje to, kas nyksta ir sensta, lieka kita, jauna, tokių pat savybių, kaip ir ana buvo. Tokiais, sako, keliais, Sokratai, mirtinga dalyvauja tame, kas nemirtinga, — ir kūnas ir visa kita. Kitų kelių nėra. Todėl nesistebėk, kad kiekviena būtybė iš prigimties gerbia savo palikuonis: siekiant nemirtingumo, kiekvieną būtybę lydi rūpesnis ir meilė.

XXVII

O aš, išgirdęs tokį protavimą, nustebau ir tariau:

— Gerai, išmintingiausioji Diotima; bet ar iš tiesų visa tai taip yra?

C O jinai, kaip tikra sofistė, pasakė:

— Būk tikras, Sokratai, kad taip. Jei tik panorėtum pažvelgti in žmonių garbės troškimą, tai nustebtum — jei nelaikai neišmintingu daiktu to, ką esu pasakiusi, — pamatęs, kokio galingo meilės troškimo jie yra apimti, kad tik pasidarytų šlovingi ir insigytų visiems laikams amžiną garbę; dėl jos jie yra pasiryžę dar daugiau pakelti visokių pavojų, negu dėl savo
D vaikų, — ir turtą eikvoti, ir bet kokį vargą vargti, ir galvą padėti. Argi, sako, tu manai, kad Alkestida mirtų už Admetą, arba Achillas žūtų tuoj po Patroklo, arba jūsiškis Kodras prieš laiką mirtų už savo vaikų viešpatavimą[85], jei visi jie nemanytų būsiant nemirtingą jų kilnumo atminimą, kurį mes dabar palaikome? Labai, sako, abejoju. Bet, manau,

visi jie visa tai daro dėl „kilnių žygių nemirtingumo“
ir dėl „gero vardo žmonėse“, ir juo kas geresnis, juo E
labiau: juk jie nemirtingumo meilės inkvėpti.
Tie vyrai, kurie trokšta apvaisinti kūnus, kreipiasi
daugiau in moteris: tenai kiekvienas patenkina savo
meilę ir, gimdydamas vaikus, tikisi visiems laikams
insigyti sau nemirtingumą, atminimą bei laimę. O 209
tie, kurie trokšta apvaisinti sielas — o esama, sako,
tokių, kurių sielos daugiau turi sėklų, negu kūnai, —
trokšta apvaisinti tai, kas turi būti apvaisinta sieloje
ir atvesta in pasaulį. O kas turi būti atvesta? Pro-
tingumas ir kiekviena kita dorybė. Jųjų gimdytojai
yra visi poetai, o iš amatininkų tie, apie kuriuos
sakoma, kad jie turi išrandamąją dovaną. Bet daug
pranašesnė ir gražesnė už protingumą esanti ta
dorybė, kuri tvarko valstybę ir namus, ir kurios
vardas yra susivaldymas ir teisingumas. Taigi, kas B
iš jaunų dienų yra toks sėklingas, tas turi sieloje kažką
dieviška. Subrendėlis trokšta gimdyti ir kurti; ir
vaikščiodamas šen ir ten, ieško, manau, grožio, kurį
galėtų apvaisinti, nes to, kas bjauru, niekuomet ne-
apvaisins. Ir kūnus gražius labiau myli, negu
bjaurius, nes turi daug sėklų ir džiaugiasi sutikęs
gražią, kilnią bei taurią sielą. Labiausiai džiaugiasi
aptikęs kur ir viena ir antra: tokiam žmogui tučtuo-
jau pradeda daug kalbėti apie dorybę, apie tai, koks
turi būti doras vyras, kuo jis turi verstis, — ir ap- C
lamai, pradeda jį auklėti. Taigi, paliesdamas grožį
ir su juo bendraudamas, gimdo ir atveda in pasaulį
tai, kuo seniai buvo nėščias, ir atsimena jį, ir drauge

būdamas ir skyrium nuo jo. Gimdinį jie drauge auklėja, taigi jų savitarpio bendravimas pasidaro daug augštesnis ir draugavimas daug stipresnis, negu paprastų vaikų gimdytojų: juk jie susibendravo dėl gražesnių ir nemaresnių vaikų. Ir kiekvienas
D mielai sutiktų, kad jam verčiau gimtų tokie vaikai, negu žmogiški, o pasižiūrėjęs in Homerą, Hesiodą ir kitus garsius poetus, ims jiems pavydėti, kad paliko tokius palikuonis, kurie jiems teikia amžiną garbę ir atminimą, nes ir patys yra amžini. Arba, sako, jei nori, pažiūrėk, kokius vaikus paliko Lakedaimone Likurgas: Lakedaimono, ir, galima pasakyti, visos Hellados išgelbėtojus![86]. Gerbiamas pas mus ir Solonas už tai, kad atvedė in pasaulį savo instatymus, ir daug kur kitur pas graikus ir barbarus yra gerbiami kiti vyrai, parodę daug kilnaus pasiry-
E žimo, atvesdami in pasaulį invairias dorybes. Jau ir šventovių jiems daug pastatyta už *tokius* jų vaikus; o už žmonių vaikus iki šiol dar niekas, berods, šventovės neturi.

XXVIII

In šitą Eroto mokslo dalį ir tu, Sokratai, gali būti investas; bet in aukščiausias ir švenčiausias[87] jojo
210 paslaptis, iš kurių viskas tas ir išeina, nežinau ar pajėgsi inžengti, jei net geru vadovu seksi. Taigi, sako, aš tau išdėstysiu ir, stengdamasi pamokyti, nieko nepraleisiu; o tu mėgink sekti, kiek pajėgdamas.

Reikia, sako, kad tikru keliu einąs in šitą dalyką jau
iš jaunų dienų eitų paskui gražius kūnus. Iš pra-
džių, jei vadovas rodys jam tikrąjį kelią, jis turi vieną
tų kūnų mylėti ir čia „gimdyti" gražias kalbas.
Potam jis pats turi pastebėti, kad žmogaus grožis —
vis viena kokiame kūne — yra giminingas kito kūno B
grožiui; ir jei reikia siekti to, kas gražu savo pavidalu,
būtų didelė nesąmonė nelaikyti grožio visiškai toly-
giu invairiausiuose kūnuose. Tai pastebėjęs, jis turi
pasirodyti bendras visų gražių kūnų gerbėjas, o aną
vieno kūno stiprią meilę turi susilpninti, paniekinti,
palaikyti nesvarbiu dalyku. Galiausiai, dvasios grožį
jis turi pripažinti pagarbos vertą daugiau, negu kūno
grožį. Jei kas, turėdamas tokią sielą, kokia ji turi C
būti, nelabai težydi kūnu, vis dėlto reikia tokiu
tenkintis, mylėti jį, rūpintis juo ir „gimdyti" tokias
kalbas, kurios jaunuolius padarytų geresnius, kad
priverstų stebėti tai, kas yra gražaus žmonių dar-
buose bei papročiuose, ir iš to stebėjimo insitikinti,
kad visa tai yra sau pačiam gimininga, kad kūno
grožį tenka laikyti kažkuo nereikšminga. Po šitokių
stebėjimų anas vadovas turi vesti jį in pažinimą, kad
sąmoningai suvoktų pažinimo grožį ir, matydamas D
grožio lobį, nesitenkintų, kaip vergas, vieno asmens
grožiu, mylėdamas kokio berniūkščio grakštumą,
arba kokio suaugusio, arba vieno kurio darbo gra-
žumą. Jis neturi būti netikęs vergas arba koks smulk-
menininkas, bet, nusigręžęs in plačias grožio jūres,
turi stebėti jas ir „gimdyti" daug gražių, kilnių
kalbų bei minčių, skatinamas nepasotinamo tiesos

troškimo. O kai šitam darbe sustiprės ir insigalės,
pamatys tik vieną *tokį* pažinimą, kuris yra *tokio*,
būtent, grožio pažinimas. Pasistenk, sako, dabar,
E kiek galėdamas, sukaupti savo dėmesį.

XXIX

Kas iki šitokio laipsnio bus išprusintas Eroto da-
lykuose, kas tam tikra tvarka tikrai stebės grožį,
tas, jau priėjęs meilės kelio galą, staiga savo pri-
gimtimi pajus kažką nuostabiai gražaus, pamatys,
Sokratai, būtent tai, dėl ko buvo nuveikti ir visi
paruošiamieji darbai. Pamatys, pirmiausia, kad gro-
žis yra amžinas, kad jis nei atsiranda nei nyksta,
211 nei didėja nei mažėja; paskui, kad jis nėra vienur
gražus, kitur bjaurus; nei iš vieno šono gražus, iš
kito ne; nei vienu atveju gražus, kitu bjaurus; nei
čia gražus, ten bjaurus. Ir grožis jam nepasirodys
nei kaip koks veidas, ar rankos, ar kita kuri kūno
dalis, nei kaip koks žodis, ar koks mokslas, ar, pavyz-
džiui, savybė kokio nors gyvio — žemėje, danguj
B ar kitur kur, ne: tik grožis, kaip toks, savyje vie-
nalytis ir amžinas[88]; o visi kiti gražūs daiktai daly-
vauja jame tokiu, maždaug, būdu, kad jie atsiranda
ir nyksta; grožis, atvirkščiai, nesidaro nei didesnis
nei mažesnis, ir aplamai jokia atmaina jo neliečia.
Taigi jei kas pradėjo, kaip reikia, nuo jaunuolių mei-
lės ir, vis augščiau pakildamas, pradeda patį aną
grožį stebėti, tas jau beveik pasiekė tikslą. Nes
čia eina tikras meilės kelias, ar kas pats šituo keliu

eina, ar jį kas kitas veda: pradedant nuo pavienių gražių daiktų nuolat kilti augštyn dėl ano augštesniojo grožio, lyg laiptais lipant nuo vieno gražaus kūno prie dviejų, nuo dviejų — prie bendrai visų gražių kūnų, o nuo gražių kūnų prie gražaus gyvenimo būdo, nuo gražaus gyvenimo būdo prie gražių pažinimų, galiausiai, nuo pažinimų prie ano pažinimo, kuris yra ne ko kito, tik augščiausiojo grožio pažinimas — visa tai tam, kad galų gale pažintų, kas tai yra grožis[89]. C

Jeigu žmogus, mielas Sokratai, kalbėjo Mantinikės viešnia, šitokį pažinimą pasiekė gyvenime, jis drąsiai gali pasisakyti tinkamai gyvenęs, nes jis regi tikrąjį grožį. Jei kada nors tatai pamatysi, tai insitikinsi, kad gyveni ne taip, kaip auksas, rūbai, gražūs berniukai ir jaunikaičiai, kurių pavidalu būdamas sužavėtas esi pasiryžęs — ir tu ir daugelis kitų žmonių — žiūrėti in mylimąjį, nuolat su juo bendrauti ir, jei tik tai būtų galima, nei valgyti nei gerti, tik žiūrėti in jį ir drauge su juo būti. D

Ką, sako, pamanytume, jei kam atsitiktų išvysti E
tikrąjį grožį, skaistų kaip saulė, gryną, nesumaišytą[90], laisvą nuo žmogaus kūno su visomis jo spalvomis ir kitais gausiais mirtingais menkniekiais, bet jei jam būtų lemta išvysti tikrąjį, dieviškąjį, vienalytį grožį?
Kaip, sako, manai, ar būtų netikęs žmogaus gyve- 212
nimas, jei jis tenai žiūrėtų, nuolat regėtų aną grožį ir bendrautų su juo? Ar nemanai, sako, kad tiktai ten, regėdamas grožį regėtinu būdu, jis galės gimdyti ne dorybės šešėlius[91], bet — kadangi jis ne su

šešėliu bendrauja, — tikrąją dorybę, nes jis bendrauja su tiesa. O pagimdęs ir išmaitinęs tikrąją dorybę, gali pasidaryti dievams malonus ir labiau už bet ką kitą nemirtingas.

B Štai ką, Faidrai, ir jūs, bičiuliai, kalbėjo Diotima. Mane ji intikino. Būdamas insitikinęs, stengiuos ir kitus intikinti, kad žmogaus prigimčiai siekiant šito tikslo nelengva rasti geresnį padėjėją už Erotą. Todėl aš bent tvirtinu, kad kiekvienas žmogus turi gerbti Erotą, ir pats gerbiu Eroto dalykus, ypatingu būdu juose lavindamasis bei kitus prie to ragindamas. Ir dabar ir visados, kiek galėdamas, garbinu Eroto galybę ir vyriškumą.

C Šituos mano žodžius, Faidrai, laikyk, jei nori, giriamąja Eroto prakalba, arba, jei nori, pavadink ją taip, kaip tau patinka pavadinti.

XXX

Sokratui pabaigus kalbėti, vienas kitas ėmę jį girti, o Aristofanas mėginęs kažką pasakyti, nes Sokratas savo prakalboje buvo paminėjęs ir jo žodžius, — tik staiga pasigirdęs didelis triukšmas: in lauko duris ėmę belstis kažkokie lėbūnai; buvęs girdėti ir fleitininkės švilpavimas.

— Bene pažiūrėtumete, vaikai, taręs Agatonas: jei
D ten kas pažįstamas, kvieskite in vidų; jei ne, pasakykite, kad baigėme gerti ir jau suguleme miego. Netrukus pasigirdęs priebutyje Alkibiado balsas: šis buvęs smarkiai ingėręs ir balsiai rėkęs, klausda-

mas, kur Agatonas, ir reikalaudamas vesti jį pas Agatoną. Fleitininkės ir vieno kito savo palydovų palaikomas, Alkibiadas inžengęs in vidų ir sustojęs prie durų; ant jo galvos buvęs tankialapės gebenės E
ir žibuoklių vainikas ir labai daug kaspinų.

— Sveiki, vyrai, pasakęs Alkibiadas: ar priimsite smarkiai ingėrusį žmogų? Jei ne, reikės mums pasitraukti. Tik pirma apvainikuosime Agatoną, nes tam ir atėjome. Aš, sako, vakar negalėjau atvykti, užtat šiandien ateinu su kaspinais papuošta galva. Nuo savo galvos juos nuimsiu ir apvainikuosiu šito, pasakysim, išmintingiausio ir šauniausio vyro galvą. Jūs juokiatės iš manęs, kaip iš girto? O aš, nors jūs ir juokiatės, vis dėlto gerai žinau, kad tiesą sakau. Tik man sakykite atvirai: tokiomis sąlygomis ineinu,
ar ne? Gersite su manim, ar ne? 213

Visi triukšmingai subruzdę, prašę ineiti ir išsitiesti gultoje. Agatonas irgi jį kvietęs. Alkibiadas žengęs savo palydovų palaikomas. Imdamas nuo galvos kaspinus, kad vainikuotų Agatoną, ir laikydamas juos prieš akis, nepastebėjęs Sokrato, tik atsisėdęs prie Agatono, vidury tarp šio ir Sokrato. O Sokratas
kiek pasitraukęs, kad jam būtų vietos sėsti. Atsi- B
sėdęs, pasveikinęs Agatoną ir ėmęs jį vainikuoti. Tada Agatonas taręs:

— Nuaukite, tarnai, Alkibiadą, kad galėtų trečias greta mūsų išsitiesti.

— Labai gerai, pasakęs Alkibiadas; bet kas su mumis šitas trečias lėbautojas?

Tai sakydmas, atsigręžęs ir pastebėjęs Sokratą; o
pamatęs, pašokęs ir taręs:
— Heraklai, o čia kas? Juk tai Sokratas! Vėl čia
C mane iš netyčia užklupai. Visuomet staiga pasirodai
ten, kur aš mažiausiai spėju tave būsiant. O dabar
ko atėjai? Ir kodėl čia būtent išsitiesei, o ne greta
Aristofano arba kito kurio juokdario, jei čia toks yra
arba apsimeta tokiu? Bet ne: sugalvojai užimti vietą
šalia gražiausio iš visos kompanijos.
O Sokratas pasakęs:
— Agatonai, žiūrėk, ar pasiseks tau mane apginti.
Man šito žmogaus meilė nėra menkas daiktas: nuo
to laiko, kai jį pamylėjau, man jau niekuomet ne-
galima nei pažiūrėti in ką gražų, nei pasikalbėti
D su tokiu, nes kitaip — jis, pavyduliaudamas ir pavy-
dėdamas, nuostabiai pradeda „veikti", koliotis ir
vos ne su kumščiais mane pulti. Taigi žiūrėk,
kad ir dabar nepradėtų veikti; verčiau sutaikyk mus
arba, jei mėgintų pavartoti jėgą, apgink, nes aš
labai bijau šito padūkėlio, šito jausmingo mylėtojo.
— Negali būti, pasakęs Alkibiadas, taikos tarp ma-
nęs ir tavęs. O už tatai aš tau atkeršysiu kitą kartą.
Tuo tarpu, sako, Agatonai, duok man keletą kaspinų,
E kad apvainikuočiau ir šitą štai nuostabią galvą: tene-
prikiša man, kad tave apvainikavau, o jį, nugalintį
visus žmones savo žodžio jėga, — ne tik užvakar,
kaip tu, bet visados, — dar neapvainikavau.
Tai sakydamas, Alkibiadas paėmęs keletą kaspinų,
apvainikavęs Sokratą ir paskui užėmęs vietą gultoje.

XXXI

Atsigulęs tarė:

— Na, gerai, vyrai. Tačiau man rodos, kad jūs blaivūs. Tatai jums neleistina, reikia gerti: juk taip buvo mūsų sutarta. Puotos vadovu iki tol, kol jūs užtenkamai pasigersite, skiriu pats save. Agatonai, insakyk atnešti kokią didelę taurę, jei kur turi. Tačiau ne, nereikia: atnešk, sako, vaike, aną šaldytuvą[92].

Alkibiadas pamatęs, kad jame tilps aštuoni su viršum 214
kotilai. Jį pripylęs, pirma pats išgėręs, paskui liepęs inpilti Sokratui ir taręs:

— Sokratui, vyrai, mano prasimanymas — niekai: kiek kas jam lieps, tiek jis išgers ir vis dėlto niekuomet nebus girtas.

Tuo tarpu berniukas inpylęs Sokratui, ir šis ėmęs gerti.

O Eriksimachas prabilęs:

— Kaip, Alkibiadai, darysime? Taip jau nei kal- B
bėsime nieko prie taurės, nei dainuosime, tik paprastai gersime, kaip gerti ištroškę?

— A, Eriksimachas, sušukęs Alkibiadas: doriausio ir išmintingiausio tėvo dorasis sūnau, sveikas!

— Sveikas, atsakė Eriksimachas: tai ką gi darysime?

— Ką tu insakysi. Juk reikia tavęs klausyti: „gydyti vyras mokąs vertesnis už daugelį šiaip jau“[93]. Taigi insakyk ką tinkamas.

— Na, tai klausyk, pasakęs Eriksimachas. Iki tau ineinant, mes štai ką buvome nutarę: iš dešinės

pradedant, kiekvienas paeiliui turi pasakyti kiek
galima gražesnę kalbą apie Erotą, ir tai turi būti
giriamoji kalba. Visi mes savo kalbas jau esame pa-
C sakę. O tu savosios dar nepasakei, bet jau suskubai
išsigerti. Taigi bus teisinga tau dabar kalbėti; insa-
kyk Sokratui ką tinkamas, o Sokratas insakys savo
kaimynui iš dešinės. Taip padarys ir visi kiti.
— Tu, Eriksimachai, gražiai sakai, pastebėjęs Alki-
biadas: tik neteisinga būtų girto žmogaus kalbą
lyginti su blaivių vyrų kalbomis. O be to, mielasai,
argi tiki tuo, ką dabar pasakė Sokratas? Argi neži-
nai, kad viskas yra visai kitaip, negu kaip jis pasakė?
D Juk Sokratas, jei aš jam girdint girčiau ne jį, o bet
kurį dievą ar žmogų, nesusilaikytų manęs neapkūlęs.
— Ar nesiliausi niekus plepėjęs, atsiliepęs Sokratas.
— Dėl Poseidono, pasakęs Alkibiadas: neprieštа-
rauk tam, kad aš tavo akivaizdoje negaliu nieko kito
girti.
— Na, gerai, sutikęs Eriksimachas, daryk taip, kaip
nori: girk Sokratą.
— Ką sakai? atsikirtęs Alkibiadas: tau, Eriksima-
E chai, rodos, kad taip turiu daryti? Turiu pulti šitą
vyrą jūsų akyse ir atkeršyti jam?
— Štai tau, insikišęs Sokratas: ką tu čia sugalvojai?
pašaipai mane girsi ar kitką darysi?
— Teisybę sakysiu. Tik ar leisi?
— Na, sako, teisybę bent sakyti leidžiu ir net
prašau.
— Negaišdamas pradėsiu, atsakęs Alkibiadas. O
tu štai ką padaryk: jei kur prasilenksiu su teisybe,

tučtuojau sustabdyk, jei norėsi, ir pasakyk, kad čia
meluoju. Gera valia niekur nemeluosiu; jei tačiau, 215
prisimindamas, kalbėsiu vienur vienaip, kitur kitaip,
nesistebėk: nelengvas daiktas taip šiandien man nusiteikusiam dailiai ir nuosekliai visas tavo keistenybes suminėti.

XXXII

Sokratą, vyrai, aš girsiu taip... palyginimais. Jisai, galimas daiktas, bus linkęs laikyti tatai pajuoka, bet mano palyginimas bus daromas teisingai, ne juokais. Tvirtinu jį esant labai panašų in anuos silėnus, išstatytus menininkų dirbtuvėse[94]. Skaptuotojai padaro
juos su siringais arba su fleitomis rankose; atidarius B
juos pusiau, viduje matyti dievų statulėlės. Be to, sakau jį esant panašų in satyrą Marsiją[95]. O kad tu, Sokratai, iš veido esi in anuos panašus, — net ir tu pats dėl to nesiginčysi. Dabar išgirsk, kad ir kitais atžvilgiais esi in juos panašus. Pirmiausia, esi šunšaipa. Gal ne? Jei nesutiksi su tuo, pristatysiu liudytojų. „Bet aš ne fleitininkas“ — pasakysi. Daug bent nuostabesnis už Marsiją: anas muzikos
instrumento pagalba užkerėdavo žmones savo jėga, C
einančia iš lūpų. Ir dabar dar to paties pasiekia kiekvienas, kas taip pučia fleitą. Juk ką ir Olimpas griežė, vadinu Marsijo muzika, nes jis buvo Olimpo mokytojas[96]. Geras fleitininkas arba šiaip jau fleitininkė tik tada sužavi klausytojus, jei griežia Marsijo muziką: tik tada klausytojų tarpe atsiras tokių, kuriems reikalingi dievų malonė ir pašventinimai, nes

šitokia muzika — dieviška. O tu tik tiek skiries nuo
Marsijo, kad be instrumento, paprasta kalba tą
patį pasieki. Kai mes klausomės kurio nors kal-
bėtojo — nors tai būtų ir labai gero oratoriaus kalba,
— jokio, pasakysiu atvirai, inspūdžio niekas negauna.
Bet jei kas tavęs klauso, arba jei kas kitas atpasakoja
D tavo žodžius, — nors tai būtų ir visai prastas kalbė-
tojas, visi, kas klauso, — ar moteris, ar vyras, ar
jaunikaitis — visi esame sujaudinti ir sužavėti. Aš
bent, vyrai, jei nesidrovėčiau pasirodyti visiškai gir-
tas, po priesaika pasakyčiau jums, ką pats esu patyręs
nuo jo kalbų ir ką patiriu dar ir dabar. Kada jį
E klausau, širdis man pradeda plakti daug smarkiau,
negu šokantiems koribantams[97], ir nuo jo kalbų ima
riedėti ašaros. Matau, kad ir daugelis kitų yra tą
pat patyrę.
Girdėdamas Periklą ir kitus gerus kalbėtojus, sutik-
davau, kad jie gerai kalba, bet nieko tokio nepatir-
davau: mano siela nebūdavo susijaudinusi ir nepyk-
davo, kad vergo gyvenimą gyvenu. Bet per šitą štai
Marsiją iš tiesų dažnai būdavau taip nusiteikęs, kad
man imdavo rodytis, jog neverta esą gyventi taip,
216 kaip gyvenu. Ir tu, Sokratai, nepasakysi, kad tatai
netiesa. Net dabar dar jaučiu, kad jei sutikčiau jo
klausyti, neatsilaikyčiau, bet tą pat patirčiau. Jis
verčia mane sutikti su tuo, kad pats būdamas dar
daug ko reikalingas, vis dar rūpinuosi ne savo, o
atėniečių reikalais. Todėl, jėga save versdamas, šalin
bėgu, užsikimšdamas ausis, kaip nuo sirenų, kad
nepasenčiau čia greta jo sėdėdamas. Šito vienintelio

žmogaus akivaizdoje esu patyręs tai, ko niekas nesitikėtų susilaukti iš manęs, būtent, gėdos jausmą: B
man tik jo vieno gėda. Prisipažįstu esąs bejėgis, prieštaraudamas, inrodyti jam, kad nereikia elgtis taip, kaip jis insako. Bet tenka tik man pasitraukti, — ir nusileidžiu pagarbai, kuria apsupa mane minia. Todėl stengiuos iš jo ištrūkti ir pabėgti. O kai jį pamatau, — gėda dėl anksčiau duotų jam pasižadėjimų. Ir ne kartą mielai matyčiau jį dingus iš žmonių tarpo. Bet jei tatai atsitiktų, gerai žinau, kad dar sunkiau man būtų... Jau ir pats nebežinau, C
kas man daryti su šituo žmogumi.

XXXIII

Štai kaip veikia ir mane ir daugelį kitų šito satyro fleitos garsai.

Bet paklausykite manęs toliau, kaip jis iš tikrųjų panašus in tai, su kuo aš jį sulyginau, ir kokią nuostabią jėgą jis turi. Būkite tikri, kad niekas iš jūsų jo nepažįsta. Bet aš kartą pradėjęs, tinkamai jį apibūdinsiu. Matote, kaip Sokratas yra erotiškai nusiteikęs in gražuolius, kaip nuolat bendrauja su jais, D
kaip išeina iš krašto — ir vėl kaip jis čia nieko nenusimano, nieko nežino, — bent atrodo toks. Ar tai ne silėno pažymiai? Ir labai net. Toks jis atrodo iš povyzos — kaip išskobtas silėnas. Bet kai jį atidarysime iš vidaus, kaip manote, taurės bičiuliai, kiek ten viduje susivaldymo? Žinokite, kad jam nė kiek nerūpi, ar kas yra gražus, ar turtingas, ar turi kitą

E kokią minios laiminamą pirmenybę, — in visa tai jis
žiūri su tokia panieka, kokios niekas ir insivaizduoti
negali. Visus šitokius turtus jis laiko nieko vertais,
ir mus ne kiek tevertina, nors ir kitaip kalba, visą
savo gyvenimą juokus krėsdamas ir pašiepdamas
žmones. Jam rimtam ir „atidarytam“ esant, neži-
nau, ar kas yra matęs jo viduje esančias statulėles.
Bet aš jau kartą mačiau, ir jos man pasirodė tokios
dieviškos, tokios auksinės, nuostabiai ir nepaprastai
217 gražios, kad..., ką čia bekalbėti, darytina taip, kaip
liepia Sokratas[98].

Manydamas, kad Sokratas rimtai susidomėjo mano
žydinčia jaunatve, laikiau tatai nepaprastu radiniu
ir nuostabia savo laime, nes, visiškai atsidavęs So-
kratui, tikėjaus galėsiąs sužinoti iš jo visa, ką jis
žino. Juk aš, aišku, taip nuostabiai pasitikėjau savo
žydinčia jaunatve! Taigi, taip nusiteikęs, ne kartą
paleisdavau tarną, kuris iki šiol nuolat mane lydė-
B davo, ir pasilikdavau vienas su juo. Turiu pasakyti
jums visą teisybę, o jūs klausykite, ir jei pameluosiu,
Sokratai, sustabdyk mane. Taigi, vyrai, pasilikdavo-
me vieni du, ir manydavau jį tuoj pradėsiant pasa-
koti man tokius dalykus, kokius kalba mylėtojas
savo mylimajam, kai jie pasilieka vieni du, — ir iš
anksto džiaugdavaus. Tuo tarpu nieko nepaprasto
neatsitikdavo: kaip paprastai, pakalbėjęs su manim
ir praleidęs visą dieną, eidavo sau.

Paskui pasikviesdavau jį in gimnastikos pratimus,
C ir mankštindavomės drauge, kad bent čia ką nors
laimėčiau. Jis atlikdavo su manim mankštą ir ne

kartą eidavo imtynių, kai nieko nebūdavo. Ir ką gi? Tuo viskas ir pasibaigdavo.

Kai tokiais keliais ničnieko nelaimėjau, pasirodė man reikią jėga paimti šitą vyrą ir nepaleisti, jei kartą darbas pradėtas: reikią jau sužinoti, koks bus galas. Taigi pasikviečiau jį pietų, visiškai taip, kaip mylėtojas gaudydamas mylimąjį. Ir čia jis ilgai nenorėjo nusileisti, bet pagaliau sutiko. Pirmą kartą D
atėjęs, papietavo ir norėjo išeiti. Ir tada — man pasidarė gėda — išleidau jį. Antrą kartą pasikėsinęs prieš jį, kai buvome papietavę, kalbėjau iki gilios nakties, ir jam išsirengus eiti, priverčiau pasilikti, nurodydamas, kad jau vėlybas laikas. Tada jis išsitiesė gultoje, kuri stovėjo greta manosios, ten, kur ir pietavo, o be mūsų niekas kitas kambary nenakvojo.

Iki šios vietos visa tai laisvai galima būtų bet kam pa- E
pasakoti. Bet toliau... iš manęs neišgirstumėte, jeigu, pirma, vynas ir be vaikų ir prie vaikų nebūtų teisybė[99], o antra, jeigu man, pradėjusiam girti Sokratą, neatrodytų neteisinga nuslėpti patį gražiausią jo pasielgimą. Be to, man yra taip, kaip žmogui, ingeltam gyvatės: sako tatai patyrusį nenorint pasakoti, kaip ten yra buvę, nebent tik tokiems pat ingeltiems, nes 218
jie vieni tik suprasią ir atleisią, jei ingeltasis iš skausmo buvo pasiryžęs bet ką daryti ir kalbėti. O aš esu ingeltas tuo, kas sukelia dar didesnį skausmą, ir in pačią jautriausią vietą, kokią tik galima ingelti, — in širdį, ar sielą, ar kaip ten reikia tatai pavadinti; smogtas ir ingeltas išminties meilės kalbomis, kurios

žiauriau už ėchidną insisiurbia in jauną ir jautrią
B sielą, — ir verčia žmogų dievaži ką daryti ir kalbėti. Štai matau čia tokius Faidrus, Agatonus, Eriksimachus, Pausanijus, Aristodemus ir Aristofanus — ką jau besakyti apie patį Sokratą, — o kiek dar kitų tokių? Visi jūs dalyvaujate išminties meilės pamišime ir bakchiškam džiūgavime, todėl visi ir išgirskite! Nes jūs atleisite už tai, kas tada buvo mano padaryta ir kas dabar pasakojama. O tarnai ir kitas koks ten prasčiokas užsiverkite ausis storiausiais vartais.

XXXIV

C Taigi, vyrai, žiburiui užgesus ir tarnams išsikrausčius, nutariau nesą jokio reikalo daryti su juo ceremonijų, bet tiesiai jam pasakysiu, ką manau. Stumtelėjęs jį, klausiu:

— Sokratai, miegi?

— Dar ne, atsakė jis.

— Žinai, kam esu pasiryžęs?

— Kam?

— Tu, sakau, vienas, man rodos, esi vertas tapti mano mylėtoju. Tik, matyt, pats nedrįsti man apie tai užsiminti. O aš taip galvoju: laikau labai neišmintinga ir tuo tau neintikti, kaip ir kitkuo, ar būtum reikalingas mano turto ar mano draugų. Juk man nėra nieko svarbesnio, kaip tapti doriausiu vyru, o šiuo atveju, manau, nėra padėjėjo galingesnio už
D tave. Jei aš tokiam vyrui neintikčiau, daug daugiau

gėdinčiaus nusimanančių žmonių, negu intikęs —
dalyko nesuprantančių.

O jis, išklausęs, pajuokdamas mane, visiškai savo-
tiškai, pagal savo papratimą, šiaip prabilo:

— Mielas Alkibiadai, tu, pasirodo, iš tikrųjų ne
mulkis, jei atsitiktinai tiesa tai, ką pasakoji apie
mane, ir jei manyje yra kažkokia jėga, per kurią
tu gali pasidaryti geresnis. Nepaprastą, iš tikrųjų, E
grožį inžiūrėtum manyje ir labai skirtingą nuo tavo
grakščios išvaizdos. O jei pastebėjęs šitą grožį dargi
stengies palaikyti santykius su manim ir iškeisti
grakštumą in grožį, nemažą pelną iš manęs turėti esi
sugalvojęs: vietoje tariamojo grožio stengies insi-
gyti tikrąjį, ir iš tikrųjų varį auksu pakeisti manai[100].
Bet, mielasai, žiūrėk geriau, ar nėra paslėptas nuo 219
tavęs mano menkumas. Iš tikrųjų, dvasios akys pra-
deda žvaliau matyti tik tada, kada kūno akių žvalumas
ima silpnėti. O tau dar toli iki to.

Tai išgirdęs, pastebėjau:

— Mano nusistatymas yra toks, ir nieko nebuvo
kitaip sakyta, — tik taip, kaip galvoju. O tu pats
su savim pasitark, ką manai esant geriausia ir sau
ir man.

— Štai bent, sako, gerai kalbi: taip nusistatę atei-
čiai, elgsimės ir šiuo ir kitais atvejais taip, kaip tat B
atrodys mums abiem geriausia.

Išgirdęs tai, pamaniau, kad mano žodžiai sužeidė jį,
lyg paleista strėlė. Atsistojau ir neleidau jam dau-
giau nieko kalbėti. Apsiautęs jį savo ilguoju ap-
siaustu — buvo žiema — pats atsiguliau šiuo

trumpuoju apsisiautęs, apkabinau šitą tiesiog daimo-
C niišką ir nuostabų žmogų ir išgulėjau taip kiaurą
naktį.
Ir čia vėl, Sokratai, nepasakysi, kad meluoju.
Taigi, nors visa tai padariau, jis taip nugalėjo pa-
gundą, paneigė, pajuokė ir pasmerkė mano žydinčią
jaunatvę! O aš maniau ją bent ko nors vertą esant,
teisėjai! — nes jūs esate Sokrato išdidumo teisėjai.
Būkite tikri, — prisiekiu dievais, prisiekiu deivėmis,
— miegojęs su Sokratu atsikėliau toks pat, kaip jei
D miegočiau su tėvu ar vyresniuoju broliu.

XXXV

Kaip manote, kaip po to buvau nusiteikęs, čia jaus-
damasis pažemintas, čia būdamas sužavėtas jo sti-
prybe, susivaldymu, vyriškumu? Sutikau žmogų
tokio galingo proto, tokios tvirtos valios, kokio nie-
kados nesitikėjau sutikti. Taigi nei pykti ant jo nemo-
kėjau, nei atsisakyti nuo santykių su juo, nei pa-
E daryti jį sau palankų. Juk gerai žinojau, kad pinigais
jis visiškai nėra ingeltinas, dar žymiai mažiau, negu
Ajantas geležim; o tas vienintelis ginklas, kuriuo
tikėjaus jį suvilioti, išslydo man iš rankų. Tad jau
nieko nežinojau, būdamas šito žmogaus taip paverg-
tas, kaip niekas kitas niekuomet nebuvo bet ką
pavergęs.
Bet visa tai atsitiko man seniau. Po to mudu drauge
atlikome žygį in Potidaiją [101] ir valgėme tada drauge.
Čia jis pralenkė ne tik mane, bet ir visus kitus,

pirmiausia, savo sugebėjimu pakelti vargą. Kai
pasitaikydavo būti kur atskirtiems nuo gurguolės,
kaip paprastai žygiuose būna, ir dėl to badą pakęsti,
niekas negalėdavo taip išturmingai kentėti, kaip jis.
Užtat puotose jis vienas temokėjo taip ūžti, kaip 220
niekas kitas, ypač gerti pajėgdavo, ir ne savo valia,
o kai kiti vertė: čia jis visus pralenkdavo, ir kas nuo-
stabiausia, — niekas niekuomet nematė Sokrato
girto. Pagaliau, man rodos, inrodymas tam ir dabar
bus.

O šaltį pakęsdamas — žiemos tenai žiaurios — jis
rodė tiesiog stebuklus. Ypač vieną kartą, kada buvo B
didžiausias šaltis, ir visi arba visiškai neišeidavo iš
palapinių arba, jei kas ir išeidavo, kaip nepaprastai
insigurdavo! kojas ir iš apačios apsirišdavo, ir in
kailį bei vėlinį invyniodavo, — o šis išeidavo su tuo
pačiu apsiaustu, kuriuo paprastai ir anksčiau vilkė-
davo, ir basas vaikščiodavo po ledą laisviau, negu
kiti apsiavę. Kareiviai ėmė skersuotis, neva jis
tyčiojąsis iš jų.

XXXVI

Tai tokios tokelės! C
„Ką gi sumanė tada, ką invykdė vyras narsusis"[102]
kartą tenai, aname žygyje, verta tatai paklausyti:
kažko susimąstęs, stovėjo ten nuo pat ryto ir galvojo.
Ir kadangi jam kažkaip nesisekė, nesijudino iš vietos,
tik stovėjo ir galvojo. Jau ir vidudienis buvo, ir
žmonės ėmė žiūrėti ir, stebėdamiesi, kits kitam sakė,
kad Sokratas iš pat ryto kažko susirūpinęs stovi.

Galų gale, kai jau atėjo vakaras, vienas kitas iš jaunesniųjų[103], pavakarieniavę ir išsinešę patalus —
D tada buvo vasaros laikas, — sugulė pavėsyje ir žiūrėjo, ar jis ir naktį stovės. Jis stovėjo, kol pradėjo aušti ir patekėjo saulė. Potam, pasimeldęs saulei, nuėjo.

O jei norite, kovose — teisinga bent iš tiesų jam tatai pripažinti, — kai ėjo kova, už kurią strategai man ir dovaną priteisė, niekas kitas neišgelbėjo manęs
E tiktai jis: nenorėdamas palikti sužeisto, išgelbėjo mane ir mano ginklus[104]. Aš, Sokratai, ir tada prašiau strategus tau priteisti dovaną už drąsą, taigi ir čia nebūsi nepatenkintas manim ir nesakysi, kad meluoju. O strategams atsižiūrint in mano aukštesnį laipsnį ir norint man priteisti dovaną už drąsą, tu užsispyręs dar labiau už strategus reikalavai, kad aš ją gaučiau, o ne tu.

221 Toliau, vyrai, dar verta buvo pamatyti Sokratą, kai mūsų kariuomenė bėgdama traukėsi nuo Delijaus[105]. Aš tada tarnavau raiteliuose, o jis hoplituose. Mūsų žmonėms išsisklaidžius, jis traukėsi iš kovos lauko drauge su Lachetu[106]. Susidūręs su jais, tuoj pažinau ir raginau nenusiminti, sakydamas, kad jų nepaliksiu. Štai čia dar geriau galėjau stebėti Sokratą, negu ties Potidaija, nes, būdamas raitas, dėl
B savęs ne taip jau bijojau. Pirmiausia, kaip jis pralenkė Lachetą savo atsigodimu! Paskui, prisimena man tavo, Aristofanai, žodžiai, ir man rodos, jis ir ten ėjo taip pat, kaip ir čia, mieste, „iškilmingai žengdamas, išdidžiai žvalgydamasis“[107], ramiai žiū-

rėdamas ir in draugus ir in priešus, o iš tolo kiekvienam buvo visai aišku, kad jei kas užkabins šitą vyrą, jis sugebės labai gražiai atsikirsti. Todėl ir jis ir jo bičiulis grįžo sveiki. Juk beveik niekuomet nepuola tų, kurie per karą taip elgiasi, bet vejasi tokius, kas bėga galvotrūkčiais.

Daug ir kitų nuostabių dalykų galima būtų papasa- C
koti Sokratui pagirti. Kitos jo savybės, galėtų kas pasakyti, tokios pat, galimas daiktas, kaip ir visų žmonių. Bet štai kas verta didžiausio nusistebėjimo: jis nepanašus nė in vieną žmogų, nei iš anksčiau gyvenusių nei iš dabartinių. Nes toks, kaip Achillas, D
galėtų kas pasakyti, buvo Brasidas[108] ir kiti; su Periklu galima lyginti Nestorą, Antenorą[109], — yra ir kitų; kiekvieną galima būtų su kuo nors lyginti. Bet tokio antro žmogaus, kaip šitas, su visomis jo keistenybėmis, — ir jis pats ir jo kalbos, — ir ieškodamas niekur nerastum, nei dabar nei anksčiau gyvenusių tarpe, nebent jei kas panorėtų sulyginti jį su tokiais, apie kuriuos aš kalbu, būtent, ne su kokiais žmonėmis, tik su silėnais bei satyrais, — jį patį ir jo žodžius.

XXXVII

Tiesa, pirma pamiršau pasakyti apie tai, kad ir jo kalbos yra nepaprastai panašios in atsivožiančius E
silėnus. Iš tikrųjų, jei kas norėtų klausyti Sokrato kalbų, jos iš pradžių atrodytų juokingos: tokių ten esama ir žodžių ir posakių, lyg jie būtų invilkti in

šunšaipos-satyro odą. Juk jis kalba apie junginius asilus, apie kažkokius kalvius, batsiuvius, odininkus, ir rodosi, kad visados jis kalba tą pat ir tokiu pat būdu, — taip, kad kiekvienas nepritytyręs ir negalvojąs žmogus turi juoktis iš jo kalbų. Bet jei tik kas pamatys jas „atidarytas" ir insigilins in jas, tučtuojau
222 ras, kad tik tokie žodžiai turi gilios vidujinės prasmės, o paskui insitikins jas esant dieviškas ir turint didžiausią dorybės lobį, jas viską paliečiant, o labiausiai visa tai, kuo tinka rūpintis norinčiam tapti gražiu ir doru žmogumi.

Štai, vyrai, ką aš sakau Sokratui pagirti. Bet drauge čia yra ir mano priekaištas jam, nes savo kalbai pri-
B dėjau pasakojimą ir apie tai, kaip jis mane išneivojo. Tačiau ne su manim vienu jis yra taip pasielgęs, bet ir su Glaukono Charmidu, su Dioklejaus Eutidemu[110] ir su daugeliu kitų. Visus juos jis suvedžiojo, apsimetęs jų mylėtoju, o iš tikrųjų pats pasidaręs mylimuoju, užuot buvęs mylėtoju. Taigi ir tave, Agatonai, inspėju: žiūrėk, kad nebūtum jo prigautas, bet, mano patyrimo pamokytas, saugokis ir nepasidaryk, kaip vaikas, anot patarlės, gudrus po bėdos[111].

XXXVIII

C Alkibiadui pabaigus kalbėti, ėmę juoktis iš jo atvirumo. Rodėsi, kad jis vis dar esąs insimylėjęs Sokratą.

O Sokratas taręs:

— Prablaivėjęs atrodai man, Alkibiadai: juk kitaip

niekuomet taip vikriai negalėtum sukti in ratą ir stengtis užtemdyti tai, dėl ko visa tai esti pasakęs, ir lyg tarp kitko, baigdamas kalbą, pridūrei, kad visa tai esi pasakęs ne tam, kad apšmeižtum mane Agatono akyse. Manei, kad aš turiu mylėti tik tave vieną ir D
nieko kito, kad Agatonas turi būti mylimas tik tavo ir nieko kito. Bet manęs tu neprigavai, ir šita tavo „satyriška bei silėniška" drama visiškai paaiškėjo. Pasirūpink, mielas Agatonai, kad ji neturėtų jokio pasisekimo, ir niekas negalėtų mūsų apšmeižti.

— Iš tikrųjų, Sokratai, atsiliepęs Agatonas; teisybę E
sakai — sprendžiu iš to, kad Alkibiadas ir vietą užgulė tarp mūsų, kad tik mus perskirtų. Tačiau tatai jam nė kiek nepadės: ateisiu pas tave ir greta atsigulsiu.

— Puiku, pasakęs Sokratas: eikš ir išsitiesk užpakaly manęs.

— Dzeusai! sušukęs Alkibiadas: ką vėl turiu iškentėti per šitą žmogų! Jis tariasi turįs visur mane nugalėti! Na, jei jau kitaip negali būti, tai bent leisk Agatonui išsitiesti tarp mūsų.

— Negalimas daiktas, atsakęs Sokratas: juk tu mane pagyrei, o dabar aš turiu pagirti savo kaimyną iš dešinės. Jei Agatonas užims vietą tavo dešinėje, jis, žinoma, negirs manęs dar kartą, kol aš jo nepagirsiu[112]. Tad liaukis, keistas žmogau, ir nepavydėk jaunuoliui, kad jis būtų mano pagirtas. O aš labai 223
noriu jį pagirti.

— Oi, oi, sušukęs Agatonas: aš čia, Alkibiadai, ne-

Sokratas. Bet jie nelabai klausę: snaudę kinkuodami galvomis. Pirmas užmigęs Aristofanas, o jau visai išaušus — ir Agatonas. Tada Sokratas, paguldęs juos, atsikėlęs ir išėjęs (Aristodemas, kaip paprastai, sekęs paskui). Atėjęs in Likėją[114], nusiprausęs ir visą dieną praleidęs taip, kaip visuomet. Vakarop grįžęs namo pasilsėti.

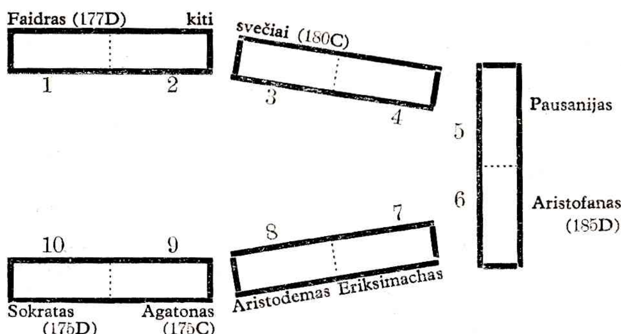
P A A I Š K I N I M A I

Šeštame amžiuje prieš Kr. Graikijai teko pergyventi didelį perversmą dvasinio ir išorinio gyvenimo srityse. Iš kolonijų skverbėsi in metropoliją svetimos pažiūros ir papročiai. Homeriškas paprastumas dingo. Gyvenimas darėsi vis pinklesnis.*)
Šitokį gyvenimo aplinkybių pakitėjimą galima pastebėti, tarp kitko, ir invairių švenčių proga ruošiamose iškilmėse bei puotose. Puotos ruošėjas turėjo iš anksto išsiuntinėti svečiams tam tikrus pakvietimus. Sukviestieji svečiai galėjo atsivesti su savimi ir nekviestų, kaip tat buvo atsitikę per Platono aprašomąją puotą, in kurią Sokratas atsivedė nekviestą Aristodemą. Vėlokai popiet, arba net ir visai vakarą, šventadieniškai apsirengę svečiai susirinkdavo gražiai gėlėmis bei vainikais išpuoštame šeimininko valgomajame. Vergai nuaudavo svečiams sandalus ir numazgodavo jiems kojas. Potam visi užimdavo paskirtas jiems gultoje vietas, kur ir pasilikdavo gulėti, jei po vaišių turėdavo būti ir išgertuvės. Gultos buvo lyg sofa aukštomis kojomis, kurią užguldavo paprastai pora žmonių, bet vietos užtekdavo ir trims. Kadangi šitokia sofa naktį pakeisdavo lovą, tai viename gultos gale būdavo pakiluma (mūsų priegalvio vietoje). Svečiai gulėdavo, ištiesę kojas ir atrėmę kairės rankos alkūnę in priegalvį. Prieš gultą būdavo statomas

*) Prof. Gronau, Symposion.

staliukas, paprastai žemesnis už gultą. Moterys ir vaikai puotose nedalyvaudavo.

Gultos ir staliukai prie jų stovėdavo pasagos pavidalu. Pirmoji vieta pirmoj gultoj iš kairės buvo laikoma garbės vieta. Šeimininkas sėdėdavo dešinėj, pasagos viršūnėje. Platono puotoj dalyviai buvo maždaug taip susėdę:



Pietums pasibaigus (valgius imdavo pirštais, tik skysčiams vartojo šaukštus), stalai būdavo nukeliami, asla išvaloma, paduodami vanduo ir rankšluostis (net ir muilas), ir svečiai tik dabar griebdavosi už vyno. Prieš geriant, gerajam daimonui būdavo aukojamas vynas ir giedama tam tikra giesmė, kuriai pritardavo fleitininkė. Potam pradėdavo lėbauti. Puotai vadovaudavo vad. simposiarchas. Šitokio „puotvedžio" pareiga buvo nustatyti išgertuvių eigos tvarką bei ją palaikyti; be to, jis žiūrėjo, kokia proporcija turi būti atmiešiamas vynas vandeniu. Gerdavo paprastai paeiliui, pradėdami iš kairės. Platono puotoje buvo atsisakyta nuo tokio puotvedžio, nes dalyviai dar po vakarykščios nebuvo visiškai išsipagirioję. Buvo atsisakyta taip pat nuo kitokių lėbautės painvairinimų — muzikos, šokių,

artistų, juokdarių ir pan. Buvo nutarta puotaujant kalbėti invairius juokus, užminti mįsles, dainuoti. Per Peloponeso karą sofistų buvo investa in madą puotaujant praktiškai lavintis retorikos. Todėl in puotos programą buvo investi sąspyriai (kalbų varžytynės, περίοδος τῶν λόγων *sermonum cursus)*, iš anksto nustatant kalbų temą. Ksenofonto puotoj, pav., kiekvienas svečias iš eilės turėjo pareikšti, kuo jis didžiuotųsi, ir paskui tai inrodyti. Sofistai ir filosofai tokiu būdu aptardavo invairius literatūros, filosofijos, net politikos ir kitokius klausimus. Platono puotoje, Eriksimachui pasiūlius, svečiai, kiekvienas paeiliui iš kairės in dešinę, turėjo pasakyti prakalbą Erotui pagerbti. Sokrato mokiniai savo puotose, kurios būdavo keliamos Akademijoj, kalbėdavosi apie mokytojo asmenį bei mokslą. Aristotelis ir Platono inpėdinis Akademijoje Speusippas (net Epikuras) per tokias literatūrines puotas aptardavo filosofijos klausimus. Stoiko Dzenono mokinys Persėjas, griežtai prisilaikydamas savo mokytojo mokslo, rašo συμποτικοὶ διάλογοι. Filosofus paseka gramatikai, k. a. Herodionas, Didymas ir kt. Iš šios gausios puotų literatūros, apie kurią žinome iš Plutarcho συμποσιακὰ προβλήματα *quaestiones symposicae*, išliko anuomet Plutarchui priskiriamas raštas „septynių išminčių puota“, kuriame populiariu būdu gvildenami invairiausi klausimai.

Toliau, yra žinoma Lukiano (gyv. Atėnuose 125 m. po Kr.) „lapitų puota“ — labai gyvai parašyta Platono puotos parodija, kur pešasi invairiausių filosofijos disciplinų atstovai. Panaši in tą satyriška Juliano Apostato puota — συμπόσιον ἢ Κρόνια — „karališka puota danguje“ (romėnų imperatoriai dievų puotoje, suruoštoje Romulo per Saturnalijų šventes). Gramatiką Didymą, parašiusį συμποσιακὰ σύμμικτα pasekė Atėnėjas („Mokslinčių puota“), Makrobijus

ir kiti. Tikra Platono puotos kopija, ir lyties ir turinio atžvilgiu, yra Likijos Olimpo vyskupo Metodijaus († 312) — συμπόσιον ἢ περὶ ἁγνείας — (apie skaistybę), kur jis pasikalbėjimą apie Erotą pakeičia dešimčia kalbų apie susilaikymą bei skaistybę, o filosofus — jaunomis merginomis, susirinkusiomis prie šaltinio, gražių medžių pavėsyje.

I. „Puotos“ dalyviai

1. Inžangos pasikalbėjimo dalyviai

1. Apollodoras, pasak jo paties, dailininkas-liejikas, buvo karštas Sokrato gerbėjas. Jis yra tas pats, kurs buvo pasiryžęs pabūti inkaitu Sokratui, kada šis turėjo sumokėti pabaudą (Apologija, 38 B). Jis buvo ir prie Sokrato mirties (Faidonas, 117 D). Jis greit susijaudindavęs; buvo pavadintas μανικός („svajotojas“).
2. Glaukonas. Kas jis toks, tiksliai nežinome. Tokio vardo buvo Platono brolis ir, galimas daiktas, kad tat buvo jis. Tačiau šitas vienų metų su Apollodoru Glaukonas yra, be abejonės, ne tas, kurs minimas kaip Charmido tėvas (222 B).

2. Puotos dalyviai (be Sokrato ir Aklibiado)

1. Agatonas. Tais laikais jis buvo apie 30 metų vyras, dar ne visai subrendęs, pagarsėjęs savo grožiu. Apsitrynęs draugijose, garbėtroška, gabus — jis buvo tipas moderniško jauno atėniečio, kurs moka pasekti naujas kryptis ir prie jų prisitaikyti. Aristofanas savo „Thesmophoriadzusen“ vadina jį „puikiu kalbėtoju“, pasityčiodamas iš sofistiškos, Gorgijo atstovaujamos, jo retorikos. Paskui Aga-

tonas drauge su Euripidu gyveno Makedonijos karaliaus rūmuose ir mirė apie 400 m. Vadinas, jis jau buvo miręs, kai buvo rašoma „Puota“. Agatono yra parašytos septynios tragedijos, kurių tačiau tik vardus težinome.

2. F a i d r a s (jo vardu pavadintas ir vienas Platono dialogas — apie Erotą), kilęs iš atikiško „Gau Myrrhinus“, rodosi mums gyvai susidomėjęs filosofijos klausimais, bet ne visai dar subrendęs asmuo. Mėgiamiausios jo temos buvo ἐρωτικοὶ λόγοι. Visai kitoks buvo

3. P a u s a n i j a s. Jo nuomonė apie Erotą — pagyvenusio kilnaus tų laikų atėniečio nuomonė: jaunuolius mylėti esą kažkas savaime suprantama. Jis kilęs iš Atėnų „Demos Kerames“ ir buvo didelis Agatono gerbėjas. Jo kalba, kaip ir Agatono, buvo sofistiško gudrumo ir mokėjimo išsisukinėti pavyzdys.

4. E r i k s i m a c h a s, Faidro bičiulis, kilęs iš žymios Atėnuose gydytojų šeimos ir pats gerokai prasilavinęs, kaip gydytojas. Platonas vaizduoja jį kiek komiškai, ypačiai scenoje su Aristofanu, kur jo vardas sugretinamas su ἐρεύγομαι („raugėti“, kam. ἐρυγ ir μάχομαι „atsirūgimo nugalėtojas“).

5. A r i s t o f a n a s. Šio didžiausio visų laikų komedijų rašytojo kilmė nežinoma. Net gimimo ir mirties metai nėra tiksliai nustatyti. Jis gimė Atėnuose maždaug apie 450 m. ir mirė apie 388 m. Taigi ir Aristofanas jau buvo miręs, kada buvo parašyta „Puota“. Savo pirmąją neišlikusią komediją jis paskelbė 427 metais; būdamas tada dar labai jaunas, jis pasirašė slapyvardžiu. Iš gausios jo kūrybos išliko tik 11 (maždaug ketvirtis) kūrinių; jų

tarpe „Debesys“ minimi Apologijoje ir Puotoje. Šiame kūriny (žiūr. vertimą „Židiny“, X t. 105 psl.) Aristofanas, pajuokdamas Sokratą, atvaizduoja jį kaip sofistų šalininką. Tačiau Platonas, nepaisydamas to, kad Aristofanas taip pasityčiojo jo mylimiausiu mokytoju, aukštai jį vertino ir gerbė. Aristofanas tikrai toks ir buvęs, kokį jį mums rodo Platonas savo „Puotoje“: didžiadvasis vyras, gabus poetas, kurs viską sugebėjo plastiškai atvaizduoti, savo sąmoju ryžosi savo tautą politiškai išjudinti ir morališkai išauklėti.

6. D i o t i m a. Tai yra Platono sukurtas moters tipas. Josios tėvynės vardas Μαντινική pažymi josios pašaukimą ir nežemišką kilmę (μαντεία — pranašavimo menas). Josios lūpomis Platonas pareiškia savo nuomonę, skiriančiąsi nuo Sokrato nuomonės.

7. A r i s t o d e m a s , vadinamas „mažuoju“, kaip ir Apollodoras, karštas Sokrato šalininkas ir gerbėjas. Sokratas kartais vaikščiodavo basas, o Aristodemas — visada. Jis buvo kilęs iš Demos Kydathenai (kur tikriausiai buvusi ir Aristofano gimtinė).

II. Paaiškinimai

[1]—172a. Falėras — vienas iš Attikos demų (valsčių), in pietus nuo Atėnų; tai buvo senasis Atėnų uostas.

[2]—172a. „Juokai“ aiškinami dvejopai: 1) žodis Φαληρεύς garsų atžvilgiu primena žodį φαλαρός (spindįs, visiškai lygus, čia perk. prasme: plikis); 2) ne vietoje iškilmingas kreipimasis, vardininko linksniu, nurodant kilimo vietą. Taip būdavo kreipiamasi tik nepaprastais atsitikimais — teisme ar kokiose iškilmėse *(Robin, Platon, Le banquet. Paris,* 1929, 2 psl.). Čia šitoks kreipimasis gali būti aiški-

namas taip: Apollodoras skubėjęs iš uosto in miestą. Iš tolo jį pastebėjęs Glaukonas ir norėjęs pasivyti, bet anas buvęs per toli. Taigi Glaukonas sušukęs jam taip, kaip šaukia in nusikaltėlį ar šiaip intariamą žmogų, kurį, skubiai einantį, norima sustabdyti. Išgirdęs šiurkštų balsą, nustebęs Apollodoras sustojo ir laukė, kol ateis jį šaukęs. Tokiu būdu Glaukonas be didelio vargo pasiekė tikslą — pasivijo Apollodorą (*Rettig*, *Platonis Symposium*, 56 psl.).

[3]—172b. Būtent, Sokrato.

[4]—172c. Galimas daiktas, kad čia minimas Glaukonas buvo Platono brolis, nors dėl to yra rimtų abejojimų. Palyg. *Robin*: *Tant d'ignorance se mele à la curiosité de ce Glaucon, que difficilement on chercherait sous son nom le frère de Platon, ou son grand oncle, le père de Charmide.*

[5]—173a. Tatai invyko 416 m., o 411 m. Agatonas iškeliavo in Makedoniją, iškviestas tenai karaliaus Archelajo: *multos annos desedisse videtur Agatho apud Archelaum usque ad necem tyranni* (*Wolf*, *Ol.* 95. 1). — Tragedijų rungtynėse dovanas gaudavo ne tik nugalėjęs autorius, bet ir choregas (choro vedėjas), kurio pareiga buvo parinkti ir išmokyti choreutus (choro dalyvius). Šitokie choreutai ir buvo Agatono pakviesti.

[6]—173b. Aristodemas Platono minimas tik „Puotoje“. Pamėgdžiodamas Sokratą, jis vaikščiojo basas. Čia jis, rodos, tik šituo išviršiniu pamėgdžiojimu bus pasižymėjęs. Be Platono, jį mini dar Ksenofontas (*Mem.* 1, 4, 2).

[7]—173b. Pausanijo liudijimu (8, 10, 3), iš Falėro in Atėnus buvo apie 20 stadijų (stadijas = 177,6mtr.).

[8]—173d. Vienas geriausių Platono rankraščių *(cod. Bodleianus)* teikia skaityma μαλακός (minkštas, romus). Priėmus šitą skaitymą, reikėtų manyti, kad šitoks epitetas teikiamas Apollodorui su ironija. Tačiau dviejuose rankraščiuose (vienas — Venecijos, antras — Vienos), kuriuose taip pat yra skaitymas μαλακός, viršuj tarp λ ir α yra parašytas skiemuo νι; tuo būdu čia peršama pataisa — μανικός. Skaitymą μανικός buvo priėmęs 1901 m. *Burnet*, nors 1910 metų leidiny jis nuo to skaitymo atsisakė. *Robin* palaiko skaitymą μαλακός. Man rodos, kad skaitymas μανικός labai gerai dera su kiek toliau einančiu paties Apollodoro prisipažinimu (173 e, antra eilutė): μαίνομαι (μανικός) καὶ παραπαίω, todėl šitą skaitymą, *Hermann'o ir Wohlrab'o* palaikomą, čia pasirinkau.

[9]—174b. Patarlė, galimas daiktas, buvo kitokia: „in gerų (ἀγαθῶν) žmonių puotą gerieji patys (be pakvietimo) ateina". Pakeitęs kirtį, Platonas iš ἀγαθῶν gavo Ἀγάθων. Verčiant žodžių sanbėgį (ἀγαθῶν — Ἀγάθων) palaikyti neinmanoma.

[10]—174c. Hom. Il. II, 408: αὐτόματος δέ οἱ ἦλθε βοὴν ἀγαθὸς Μενέλαος, kuris Il. XVII, 588 pavadintas μαλθακὸς αἰχμητής. Iš šitų dviejų Ilijados vietų (vienoje vietoje kalbama, kad Menelajas αὐτόματος atėjo in Agamemnono puotą, o antroje — Menelajas vadinamas μαλθακός — išlepintas, silpnas) ir padaryta išvada, kad Homeras bus iškreipęs anksčiau (žiūr. 9) nurodytą patarlę, pakeitęs joje sąvoką ἀγαθοί kita (μαλθακοί, δειλοί).

[11]—174d. Hom. Il. X. 224:

Einant dviese, vis abudu greičiau pastebės
ką naudingo (prof. Šilkarskio red. vert.).

[12]—174d. Rankraščiuose (ir *Hermann-Wohlrab*) πορεύεσθαι ὑπολειπόμενον (= ėjęs atsilikdamas).

Versdamas šitą vietą, pasirinkau *Rohde-Schanz* pataisą: πορευόμενον ὑπολείπεσθαι. — Šitas Sokrato paprotys (susimąsčius stovėti) ypatingai pabrėžiamas Alkibiado kalboje (220c, d; be to, žiūr. „Faidoną", 84b, c).

[13]—175a. Kiekvienoje gultoje paprastai būdavo vietos dviem svečiams; bet tilpdavo ir trečias (palyg. 213a, b).

[14]—175b. Jau *Wilamowitz (Platon*, II, 358) pastebėjo, kad šitie sakiniai vaizdžiai pasako, kokia palaida tvarka buvo Agatono namuose: jaunas ir, matyti, per geras šeimininkas būdamas, nemokėjo suvaldyti savo tarnų, ir dabar yra verčiamas kreiptis in jų savimylą, prašydamas juos taip vaišinti svečius, kad užsitarnautų pagyrimą.

[15]—175d. Kapiliarumo dėsnis.

[16]—175e. Kalbama apie Agatono pergalę Dioniso teatre (Atėnuose), kur buvo susirinkę žiūrovai iš visos Graikijos. Tačiau skaitmenį 30.000 reikėtų suprasti ne *ad litteram*, nes Dioniso teatre galėjo tilpti tik apie 15.000 žmonių. Be to, *Rettig*'as (*Pl. Symposium*, 87 psl.) sako, kad tas skaičius čia figūruoja arba kaip vartojamas patarlėse — dideliam skaičiui pasakyti (palyg. lot. *sescenti*), arba kaip ritmiškas prozos elementas sakinio gale.

[17]—175e. Dionisas minimas čia arba todėl, kad jisai, kaip tragikų dievas, gali būti ginčo δικαστής, arba kaip vyno (atseit, kiekvienos, taigi ir šitos puotos) globėjas.

[18]—176a. Paprotys nulieti vyną (σπονδή) arba vandenį (λοιβή) buvo labai paplitęs Graikuose: nuliedavo, pav., prieš valgant, prieš geriant, prisiekiant,

7*

atnašaujant ir tt. Čia kalbama apie vyno nuliejimą prieš geriant.

Vyną nuliejus, giesme buvo pagerbtas dievas. Nors čia nepasakyta, kurio, būtent, dievo garbei buvo sugiedota giesmė, bet tenka manyti, kad to paties Dioniso (*Retting*, 89 psl.).

Reikia pastebėti, kad invairiais atsitikimais graikai melsdavosi invairiems dievams; kartais kreipdavosi bendrai in dievus, bet dažniausiai minėdavo vieną kurį dievą, kurio žinioje ir galioje buvo prašomos malonės suteikimas. „Mes, žmonės“, sako Platonas, „nieko nežinome apie dievus: nežinome nei jų prigimties nei tų vardų, kuriais jie patys save vadina ir kurie yra tikrieji jų vardai“. Kad šitokia pažiūra in dievus buvo labai paplitusi, parodo nors tas pasakymas, paprastai vartojamas kreipiantis in dievus: „kokiu vardu norėtumet, kad jus vadintume“. Aischilo veikaluose randame tokį pasakymą: „Kas tu bebūtum, Dzeusai, bet jei tau patinka šitas vardas, taip tave vadindamas šaukiuos tavęs“.

Kadangi graikų tikyboje visiems privalomų dogmų nebuvo, kiekvienas savo maldoje vadovavosi savo nusistatymu, savo pažiūra in dievus, ir bendras religinės sąmonės lygis nebuvo augštas. Kalbamojo laikotarpio (Platono laikais) šviesesniems graikams grynas ateizmas buvo svetimas: net toks Sokratas visur ir visada pabrėždavo savo tvirtą religinį nusistatymą. Indomi Sokrato peršamos maldos formulė: „Dzeusai, suteik mums tikrąjį gėrį, neatsižvelgdamas in tai, ar mes to prašome ar neprašome, ir nukreipk nuo mūsų visa pikta net ir tuo atveju, kada mes to užsispyrę ieškome“. Tikintis Sokratas palaikydavo tradicija pašventintus išorinio pamaldumo ženklus, teikdamas gerą pavyzdį ir patardamas kitiems reikalingas apeigas atlikti. Net mirties valandą paskutiniai jo žodžiai buvo: „Kritonai, esame

skolingi Asklepijui gaidį: būtinai pasirūpink atiduoti". Taigi ir čia, Agatono svečiams giedant bendrą maldą dievui pagerbti ir atliekant „visa, kas reikalinga", Sokratas, be abejonės, nebuvo pasyvus žiūrėtojas.

Be minėto nuliejimo ir maldos-giesmės, buvo atlikta ir visa kita, „kas reikalinga": buvo nustatyta, kokiu santykiu atmiešti vyną vandeniu, kokia tvarka gerti ir tt. (smulkiau apie tai: *Xen. Symp.* II, 1; *Plut. Symp*, I, 1).

[19]—176c. Kad taip iš tikrųjų buvo, parodo 1) Alkibiado pasakojimas (220a) ir 2) „Puotos" pabaiga (223d).

[20]—176d. *Ipsius mollities denique significatur voce* Μυρρινουσίου, *quasi semper in toris myrteis discumbat, quemadmodum Pol. II, 12 homines otiosi describuntur. Myrrhinusius Phaedrus proprie dicitur a Myrrhino, tribus Pandionidis pago (Ast. 244, A)*. Faidras buvo kilęs iš Mirrino demo, pietų-rytų Attikos daly.

[21]—176d. Faidras visuomet buvo linkęs greitai klausyti autoritetų. Šiuo atveju, rūpindamasis savo sveikata, Faidras karštai palaiko Eriksimacho patarimą, skelbiamą kiek juokingai išdidžiu tonu. Jis vienas iš pirmųjų ir pasitraukė iš kompanijos (223b).

[22]—177a. Melanippa, Aijolo ir Hippojos duktė, Kentauro Chirono dukraitė, buvo Euripido atvaizduota dviejose (dingusiose) tragedijose: Μελανίππη ἡ σοφή ir Μελανίππη δεσμῶτις. Pirmosios tragedijos (M. Išmintingoji) išlikusi nuotrupa prasideda žodžiais: οὐκ ἐμὸς ὁ μῦθος, ἀλλ' ἐμῆς μητρὸς πάρα (ne mano pasakojimas, bet mano motinos). Apie šitą vietą *Stallbaum'as* sako: *Lepide et festive hoc*

versu utitur, quem a Graecis usurpatum esse tamquam proverbium, quo dictorum invidiam a se averterent... Quippe Phaedrum facit horum sermonum auctorem, hominem τὰ ἐρωτικὰ σοφώτατον.

[23]—177a. Himnas (ὕμνος — giesmė dievui ar didvyriui pagerbti) buvo lydimas kitaros akompaniamentu. Peanas (παιών — prašymo arba padėkos giesmė, kreipiantis paprastai in Apolloną ar Arėją) buvo lydimas fleitos akompaniamentu (apie himnus ir peanus žiūr. *Bernhardy, Grundriß der griech. Litt. Gesch.*, II, 550 ff., 559 ff.). Čia Platono tvirtinimą „niekados dar nė vienas poetas nėra sukūręs nė vienos giriamos giesmės (Erotui)" ne kartą mėginta paneigti, nurodant pav., in lyriškas tiradas apie meilę Sofoklo „Antigonoje" (781 sqq.), arba Euripido „Hippolite" (525 sqq.), arba „Medejoje" (835 sqq.). Tačiau šitie Eroto garbinimai kalbamuose veikaluose nėra dar ἐγκώμια, tam tikri atskiri kūriniai Erotui pagerbti. Apie šitokių Eroto enkomijų nebuvimą ir kalba Faidras.

[24]—177b. „Heraklas kryžkelėj". Apie tai pasakoja Ksenofontas (*Mem.* II, 1, 21—34).

Prodikas iš Julidos (Keo saloje), Sokrato amžininkas, jaunas būdamas, atvyko in Atėnus savo tėvynės reikalais. Čia jis nustebino atėniečius savo nepaprastai gražiomis kalbomis. Atėniečiams panorėjus pasimokyti iš jo kalbingumo, Prodikas pasiliko Atėnuose, kur gražiai sugyveno su tokiais vyrais, kaip Sokratas, Ksenofontas, Tukididas, Euripidas ir kt. Apie jo prakalbas (λόγοι) nieko tikro nežinome, nes neturime ne tik nė vienos jo prakalbos, bet net ir nuotrupų neišliko, išskyrus minėtą, Ksenofonto atpasakotą, straipsnelį apie Heraklą (vad. *Hercules Prodicius)*.

[25]—178b. Šitas griežtas Faidro tvirtinimas nėra tikslus: poetas Alkaijas nurodo in Dzefirą ir Iridę, kaip Eroto gimdytojus, o Simonidas — in Arėją ir Afroditę.

[26]—178b. *Hes. Theog.* 116:

ἦ τοι μὲν πρώτιστα χάος γένετ᾽, αὐτὰρ ἔπειτα
Γαῖ᾽ εὐρύστερνος, πάντων ἕδος ἀσφαλὲς αἰεί,
ἠδ᾽ Ἔρος.

[27]—178b. Permenidas — garsusis eleatų mokyklos filosofas. Platonas (*Theaet.* 183e) pasakoja, kad Parmenidas jau senas būdamas atvykęs in Atėnus, kur jį matęs jaunas Sokratas. Iš dialogo „Parmenidas" galime nustatyti, kad jis bus gimęs apie 515 m. Buvęs augštos kilmės, pažinojęs ir drauge dirbęs su eleatu Ksenofanu, parašęs (apie 470 m.) veikalą περὶ φύσεως, kuriame eilėmis atsakęs Heraklitui ir padėjęs pagrindą mokslui, paskui išvystytam Empedoklo, Anaksagoro, Leukippo ir Filolajo. Likusias jo veikalo nuotrupas sutvarkė *Karsten* ir *Mullach*, *A. Peyron* ir *Stein*. Čia Platono cituojama eilutė paimta iš jo minėto veikalo περὶ φύσεως.
[28]—178c. Akusilajas iš Argo, logografas VI amž. pabaigos, parašęs dievų geneologiją, kurios teturime kelias nuotrupas.

[29]—179b. Hom. Il. X, 482:

Drąsos nepasakomos didvyriui davė
Dievė Atena (prof. Šilkar. red. vert.).

ir Il. XV, 262:

Taip jam pasakęs (Apollonas) didžiausios jėgos
tuojau teikė herojui *(idem)*.

[30-31]—179b. Apollonui tarpininkaujant, likimo deivės Moiros sutiko pasigailėti Ferų (Tessalijoje) karaliaus Admeto, jei, atėjus jo mirties valandai, kas

nors kitas sutiks už jį numirti. Admeto tėvams atsisakius pasiaukoti dėl sūnaus, tatai padarė jo žmona, Pelijo duktė Alkestida. Pragaro karalienė Persefona, invertindama kilnų Alkestidos žygį, grąžino ją Admetui. — Šitas mitinis siužetas buvo panaudotas dviejų tragikų: Frinicho (mirė V-jo amž. pusėje), kurio veikalas neišliko, ir Euripido, kuris kiek kitaip vaizduoja Alkestidos grįžimą: nuo mirties ją išgelbėjęs Heraklas. Čia Platonas mini pirmąją versiją.

32—179e. Dainius Orfejas nusileidęs in pragarą, kad išvaduotų savo žmoną Euridikę. Šitas jo kilnus žygis antikinėje literatūroje dažnai yra gretinamas su Alkestidos žygiu (didelės meilės pavyzdžiai). Tačiau Orfejas nustojęs Euridikės todėl, kad, negalėdamas nugalėti savo meilės troškimo, neištesėjo duotojo pažado — neatsigręžti ir nepažiūrėti in žmoną einant iš pragaro. Platonas kiek nutolsta nuo paprastos versijos: niekur nėra sakoma, kad dievai, vietoje Euridikės, būtų jam parodę jos šešėlį, kad jie taip padarę dėl Orfejo lepumo ar bailumo, kad nubaudę jį tokiu būdu, jog jis miręs nuo moterų. Paprastai pasakojama, kad jis buvęs sudraskytas Trakijos bakchančių už savo nusižengimą Dioniso insakymui. O Orfėjo lepumas, pagal Platoną, pareinąs nuo to, kad jis buvęs kitarodas, vadinas, vartojęs styginį instrumentą (kitarą), kurios garsai išlepindavę klausytojus, tuo tarpu kai fleitos garsai mudrindavę juos ir sužadindavę drąsumo bei vyriškumo jausmus.

33—180a. Galimas daiktas, kad čia turima galvoje neišlikusi Aischilo tragedija „Mirmidonai“.

34—180a. Ilijados XI, 787:

Mano sūnau, prigimties augštesnės už tave yr Achillas.

Tu tik vyresnis už jį, nors jėga jo didesnė
už tavo (prof. Šilk. red.).

[35]—180e. Dangiškosios (Uranijos) Afroditės šventovė buvo in vakarus nuo Atėnų aikštės, o Žemiškosios (Pandemos) — pietų vakarinėje Akropolio atšlaitėje. Pirmoji buvo atsiradusi iš jūros putų (ἀφρός), kurios susidariusios Dangui (Uranui) pasinėrus in jūrą. Antrosios gimdytojai buvę Dzeusas ir Diona.

[36]—181a. *Robin*, 181a: c'est a peu près l'idée stoicienne: dans sa matière ou son objet, l'acte est en lui-même indifférent; il vaut par sa forme, par la façon de l'accomplir, oui ou non, selon le droite règle.

[37]—181d. Ir čia ir toliau (Pausanijo kalboje) „instatymą" reikėtų suprasti vien kaip paprotį, pagrįstą liaudies pasaulėžiūra.

[38]—182a. Turima galvoj invairūs nusižengimai prieš instatymus, kurie numatė smarkią bausmę už laisvųjų moterų garbės inžeidimą.

[39]—182b. Kad eolidiečiai ir bojotiečiai nebuvo „gudrūs kalbėti", žinome, be kitko, ir iš Cicerono *(Brut. 13)*: *Quis enim aut Argivum oratorem aut Corinthium aut Thebanum scit fuisse temporibus illis? nisi quid de Epaminonda docto homine suspicari lubet.*

[40]—182 b. Spartos diplomatas Antalkidas 387 m. pasirašė taikos sutartį su persais, kuria einant Mažosios Azijos (Jonijos) graikų miestai atiteko persams („barbarų tauta").

[41]—182 c. Sugretinimą reikėtų suprasti taip, kad suaugusių bendravimas su berniukais ir jaunuoliais dažniausiai vykdavo palaistrose ir gimnasijuose.

[42]—182 c. 514 metais, per Panatėniejų šventes, Aristogeitonas su savo draugu Harmodijum nudėjo Hipparchą, brolį tirono Hippijaus, paveldėjusio Atėnuose valdžią iš savo tėvo Pisistrato. Per kilusį sumišimą Harmodijus žuvo, o sulaikytas Aristogeitonas buvo nuteistas mirti. Po revoliucijos (510 m.), kilusios dėl Hippijaus žiaurumo, atėniečiai ėmė ypatingai garbinti Harmodijų ir Aristogeitoną, kaip žuvusius kovoje už laisvę. (Smulkiau žiūr. Tukidido ist. VI,54 ir I,20 ir Aristotelio Atėn. pol., 18).

[43]—183 b. Apie insimylėjusių priesaiką ne tik graikai buvo tokios nuomonės. Palyg. lot.: *amantis iusiurandum poenam non habet (Publ. Syrus)*; pranc. *serments d'amour ne durent qu'un jour*; vok.: *ein Liebesschwur ist kein Schwur.*

[44]—183 e. Palyg. Hom. Il. II, 71:

Tarė ir dingo. Mane gi apleido tuoj miegas saldusis.

[45]—185 c. Paranomasijos figūra (mažiau daugiau vienodai skambančių žodžių vartojimas, pav., *ex aratore orator)*. Šitos paranomasijos (Παυσανίου δὲ παυσαμένου) tikslus lietuviškas reiškimas negalimas, nes pasakius net „Pausanijas padarė pauzą", ją tik apytikriai reiškiame, palaikydami po du kiekvieno žodžio vienodai skambančius skiemenis, tuo tarpu kai originale čia vienodai skamba ir paskutinieji skiemens, o penultimos turi tos pačios rūšies priebalsius; be to, graikiškai ir tų žodžių skiemenų skaičius toks pat.

[46]—185 e. Hippokrato (?) „Aforizmuose" (VI,13, randame: žegsulio kankinamą ramina čiaudėjimas.

[47]—186 c. Graikijoje buvo du gydymo būdai: gydytojai arba vartojo tam tikrus burtus ir kerėjimus, arba stebėjo ligonis ir taikė jiems gydymo priemones, pagrįstas patyrimu. Pirmasis gydymo būdas buvo,

matyti, labai insigalėjęs Homero laikais (nors buvo ilgai vartojamas dar ir po Homero). Antrasis būdas ilgainiui nustelbė pirmąjį ir padarė pradžią medicinos mokslui. Iš vieno medicinos traktato („Apie epidemijas“), priskiriamo Hippokratui, sužinome, kaip anų laikų gydytojai rūpestingai tirdavo ligas: „Mes nustatome ligas iš bendros daiktų prigimties ir kiekvieno atskiro žmogaus savybių. Be to, čia mums rūpi ligos požymiai, ligonio savijauta, tai, kas jam buvo anksčiau patarta... taip pat atmosferos bendra būklė ir jos būklė kiekvienoje atskiroje šaly, ligonio inpročiai, jo gyvenimo būdas, jo kasdieninis darbas, jo amžius, kalba, būdas, tylumas, mintys, miegas, nemigas, sapnų rūšis ir laikas, rankų judesiai, niežtėjimas, ašaros, paroksizmai, išmatos, šlapumas, skrepliai, vėmimas. Reikia taip pat gauti žinių apie prakaitavimą, šiurpulį, kratulį, kosėjimą, čiaudėjimą, žegsulį, kvėpavimą, raugulį, gurguliavimą pilve, kraujaplūdį, hemorojų. Reikia ištirti, kokios šitų reiškinių išdavos ir reikšmė“. Kitame vėl traktate („Apie orą, vandenį ir vietos padėtį“) sakoma apie tai, su kuo turi būti susipažinęs gydytojas: „Kas nori verstis medicina, turi taip daryti: pirmiausia, reikia ištirti invairių metų laikų veikimą, nes jie ne tik nėra panašūs in kits kitą, bet turi didelius skirtumus, ir kiekvienas jų pasižymi invairiais svyravimais. Toliau, reikia atsižvelgti in šiltus ir šaltus vėjus, ypač in tuos, kurie pučia kiekvienam atskiram krašte. Reikia taip pat tirti vandenų savybes, nes jų skonies ir svorio skirtumai rodo ir jų kokybės skirtumą. Jei gydytojas keliasi in naują miestą, jis turi sužinoti, koks šito miesto padėjimas vėjų ir saulės tekėjimo atžvilgiais... Jam reikia susipažinti su tuo, ar ten plika ir sausa žemė, ar miškuota ir drėgna; ar miestas yra slėny ir turi tvankiai karštą orą, arba jis yra kalvoje, vėsioje vietoje. Galiausiai, gydytojas

turi gerai ištirti tą gyvenimo būdą, kuris labiausiai patinka ano miesto gyventojams. Jis sužinos, ar gyventojai mėgsta išsigerti ir gerai pavalgyti, ar jie tingūs, arba, priešingai, mėgsta gimnastikos pratimus, nevengia nuovargio, turi gerą apetitą ir nedaug geria".

Eriksimachas aiškiai skiria medicinos teoriją nuo jos praktikos. Gydytojus praktikus jis nelabai vertina, laikydamas juos amatninkais (τεχνικοί).

[48]—186 d. Hippokratui priskiriamam traktate „Apie kvėpavimą" (I, p. 570, *Kühn)* pasakyta: „Medicina yra pridėjimas ir atėmimas; atėmimas to, kas perviršˇ, pridėjimas to, ko trūksta; kas moka tatai geriausiu būdu padaryti, yra geriausias gydytojas". Tačiau šitą labai bendrą medicinos apibrėžimą Eriksimachas savo minčiai taiko šitaip, maždaug, pakeisdamas: žmogaus organizmas iš prigimties yra linkęs prisipildyti ir išsituštinti; šitas palinkimas gali būti arba sveikas arba liguistas; tatai pareina nuo to, kokia yra žmogaus meilė — gera ar bloga. Gydytojo uždavinys: 1) nustatyti palinkimų esmę ir 2) jei palinkimai liguisti, gydyti juos; o gydant, reikia arba pridėti trūkstamus sveikus pradus, arba atimti liguistus.

[49]—186 e. Seniausiais laikais dievu gydytoju buvo laikomas Apollonas, ir tik paskui pradėta laikyti gydymo meno kūrėju ir gydytojų globėju dievą Asklepiją, Apollono ir Kronidos sūnų. Asklepijas ne tik pagydydavęs ligonis, bet ir grąžindavęs gyvybę mirusiems. Kad pasaulio tvarka nebūtų keičiama ir kad žmonės nenustotų bijoję mirties ir dievų, Dzeusas žaibu nutrenkęs Asklepiją. Be gyvačių, kurias laikydavo Asklepijo šventovėse, jo ypatingoje globoje buvo gaidys.

— Sakydamas „šitie štai poetai", Eriksimachas turi galvoj Agatoną ir Aristofaną.

[50]—186 e. Gimnastika turi aiškaus sąryšio su žmogaus sveikata, taigi ir su medicina. Ne toks aiškus sąryšis žemės darbo su medicina. Galimas daiktas, kad čia žemės darbą reikia suprasti kaip gydomųjų žolių kultūrą.

[51]—187 a. Šitą vietą nuodugniai komentuoja *K. Gronau (Platons Symposion,* II,17): Der berühmte Satz Heraklits ist hier nicht genau wiedergegeben. Herakleitos behauptete, dass das Prinzip des Widerspruchs oder Gegensätze in der Welt herrschen und welterhaltend sei (πόλεμος πατὴρ πάντων). Ohne den Wechsel von Auf und Ab (ὁδὸς ἄνω und κάτω), von Anspannung und Abspannung (wie bei der Saite eines Bogens oder einer Leier) könnte nichts bestehen. So besteht für ihn jede Einheit, und vor allem die kosmische, aus Gegensätzen und strebt auseinander (διαφέρεται), aber sie findet sich doch in diesen Gegensätzen zugleich harmonisch, d. h. festgefügt, wieder zusammen (αὐτὸ αὐτῷ συμφέρεται = ἑωυτῷ ὁμολογέει). Diesen „dunklen" Satz (Ἡράκλειτος ὁ σκοτεινός) in der neueren Philosophie durch Hegel eine umfassende philosophische Anwendung erfaren hat, verwirft Eryximachos. Er schiebt von διαφερομένων ein ἔτι ein und meint, eine Harmonie könne nicht entstehen, solange die Gegensätze noch beständen. Herakleitos aber hatte von einer παλίντροπος (einer aus den Gegensätzen in sich „zurückkehrenden", die Gegensätze überbrückenden) Zusammenfügung gesprochen und diese vornehmlich in dem aus den entgegengesetzten Elementen bestehenden festen kosmischen Gefüge gesehen, während Eryximachos irrtümlich nur an die Musik denkt, die eine Harmonie dadurch zustande brächte, dass die anfänglichen Gegensätze beseitige.

[52]—187 c. Muzikos teorijoje graikai skirdavo šias dalis: 1) harmonija (mokslas apie tonus), 2) ritmika

(mokslas apie taktus) ir 3) metrika (mokslas apie metriškus saikus).

[53]—187 e. Kalbėdamas apie muziką, Eriksimachas mini jau ne Dangiškąją Afroditę, bet Dangiškąją Mūzą, ir ne Žemiškąją Afroditę, bet mūzą Polihimniją.

[54]—188 b. Meteorologiją Eriksimachas palaiko astronomijos dalimi.

[55]—189 b. Pažodžiui: „metęs (palikęs) manai pabėgti". Svidas, aiškindamas šitą vietą, sako, kad patarlė liečia tuos, kurie ką bloga padarę tikisi išsisukti.

[56]—189 e. Androginais pravardžiuodavo išlepintus vyriškius.

[57]—190 c. Odisėjoje (XI,305 sqq.) pasakojama, kaip broliai Otas ir Efijaltas, sumanę užkopti in dangų, norėjo užrioglinti ant Olimpo Ossą, o ant Ossos Pelioną:

Dar pamačiau čion aš Ifimedėją, kuri Aloėjo
buvo žmona: ji man sakės, jog ją Poseidonas mylėjęs:
ji iš tos meilės pagimdžius vaiku du trumpaamžiu ant žemės:
dievišką Otą ir dar Efialtą, garbingą pasaulyj.
Žemė vaisinga suteikus jiems ūgį žmonėse nebūtą.
Ir gražesni už kitus jiedu buvę, išskyrus tik garsų
vien Orioną. Dar tik devynių tebebūdamu metų,
storio dyvenis mastus, o aukštumo devynis turėję
sieksnius. Bepročiai, pradėję grūmoti dievams jie Olimpo,

karą triukšmingą pakelsią ir kruviną kovą prieš juosius.
315. Bandė užkelt ant Olimpo jie Osą, ant Osos norėję
jie Pelioną, apaugusį girioms, užnešti ir kelią
sau ik dangaus padaryti. Ir gal būt tai visa padarę,
jeigu būt metų sulaukę tikrų (Ralio vert.).

[58]—190 d. „... pjausto strazdaną, rengdamiesi sūdyti". Vieta ne visai aiški. Kurį laiką buvo manyta, kad čia kalbama apie kiaušinius (ᾠά), perpjautus ir laikomus druskoje. Bet sugretinus panašų pasakymą, rastą Pollukso (gramatikas, III-jo amž. po Kr. pabaigoje) raštuose ir Timėjaus leksikone, padaryta išvada, kad čia kalbama apie daržoves (ὄα, Arlesbeeren, les cormes, sadovaja riabina, strazdana?). Palyg. Ovid. Met. VIII, 665, kur kalbama, tarp kitko, apie iš rudens laikomas daržoves ir uogas.

Pasakymas „kaip pjausto kiaušinius plaukais" paimtas, galimas daiktas, iš kokios patarlės. Šiaip ar taip, čia kalbama apie veiksmą, kurį atlikus, visuma lengvai gali būti padalyta pusiau; bet tokiu būdu gautos dvi atskiros puselės nelengvai gali būti vėl sudėtos in viena, nes jos pačios pasidarė beveik visiškai savarankiškos.

[59]—190 e. Apollonui, kaip gydymo meno dievui.

[60]—191 c. Cikadų patelės išleidžia kiaušinėlius iš užpakaly esančio gylio, insmeigto in smėlį, kur patekusius kiaušinėlius veikia saulės šilima.

[61]—191 d. Markė (σύμβολον, *tessera hospitalis)*—žaidžiamasis kauliukas arba lentelė. Šeimininkas, skirdamasis su svečiu, laužsaid davo tokį kauliuką (arba lentelę, žiedą ir kit.) pusiau; vieną puselę inteikdavo svečiui, antrą — pasilikdavo. Tatai buvo daroma

tam, kad dar kartą susitikus (patiems bičiuliams arba jų ainiams) galima būtų atnaujinti draugiškus santykius, sudedant kauliukų puseles vieną su antra.

[62]—192 b. Filerastas — mylįs tą, kuris jį myli.

[63]—192 b. Vadinas, tos puselės, kurios atsirado iš androgino ir pirmykštės dvilypės moters.

[64]—193 a. Kalbama apie Mantinėjos miesto (Arkadijoje) bendruomenės padalijimą in keturias dalis, kas atsitiko 385—384 m. Čia aiškus anachronizmas: Aristofanas savo kalboje mini invykį, kuris atsitiko maždaug tik po 30 metų (Agatonas iškėlė puotą 416 m., apie ją pasakojama 401—400 m., o Platonas bus ją aprašęs 383—382 m.). Panašių anachronizmų nemaža randame graikų komedijose; pav., Aristofano „Paukščiuose“ 1072 sqq. 301. 395, „Varlėse“ 142 sqq. 276. 297. 308 etc., „Debesyse“ 1095 sqq.

[65]—193 a. Žiūr. paaišk. 61-ą.

[66]—195 b. Palyg. lot.: *similia similibus facile congregantur*. Odisėjoje (XVII, 212) šita patarlė skamba taip:

panašų dievai panašiam vis suranda (Ralio v.);

Platonas savo „Liside“ (214a) taip šitą mintį pasako: „panašus panašiam visados būtinai malonus“ (palyg. lot.: *similis simili gaudet)*.

[67]—195 c. Ἀνάγκη *(necessitas, fatum* — būtinumas, likimas) kaip dievybės inasmeninimas pirmą kartą pasirodo orfizme.

[68]—195 d. Atė, Dzeuso duktė, nelaimių deivė, aptemdanti protą ir užnuodijanti širdį, stumianti žmones in nusižengimus, už kuriuos paskui tenką jiems vargą kentėti. Ji švelniai, nejučiomis insiskverbianti

in žmonių širdį, nuslopinanti jų valią ir verčianti juos nusidėti.

[69]—195 d. Ilijada, XIX, 92.

[70]—196 a. Pažodžiui „drėgnas, tekamaas" (ὑγρός). Verčiant teko pavartoti perkelta prasme žodį „lankstus", nes skysčiai pasižymi savo ypatingu „lankstumu": „lanksčiai" keičia savo pavidalą, lengvai prisitaikydami prie to pavidalo, kurį apglėbia.

[71]—196 c. Metafora ateina, galimas daiktas, iš Gorgijaus mokinio, Alkidamanto (palyg. Arist. Rhet. III, 3, 1406 a, 18 sqq).

[72]—196 c. Cituojamas pasakymas iš dingusios Sofoklo tragedijos „Tiestas Mikėnuose" (fr. 235, Nauck).

[73]—196 d. Palyg. Odis. VIII, 270:

Dainius tuo tarpu, užgavęs stygas, savo dainą pradėjo
saldžiu balsu vainikuotos Kiprydos ir dievo Arėjo
prietykį baisiai juokingą... (Ralio vert.).

[74]—196 e. Cituojamas pasakymas iš žuvusios Euripido tragedijos „Steneboja" (fr. 663, Nauck).

[75]—197 a. „Pranašavimo meną išgalvojo Apollonas", „aistringai" norėdamas sužinoti ateities dalykus.

[76]—198 a. „Ne nebaiminga baime bijojau" — Sokratas pašiepia (pamėgdžiodamas) nenaturalų Agatono kalbingumą, pasireiškusį jo prakalbos pabaigoje.

[77]—198 c. Odisėjoje (XI, 644) pasakyta:

Pagavo išblyškėlė baimė
patį mane: pamaniau, gal prakeiktos baidyklės Gorgėjos
išlend iš Hado gelmių, per insakymą Persefonėjos (Ralio v.).

Sokratas žaidžia žodžiais: Gorgėja — Gorgijas.

Gorgėja (gorgona) — baisi pragaro šmėkla. Vėliau, kai priskaitydavo tris gorgėjas (Steno, Euriala, Meduza — Forkino dukterys), jų gyvenamąją vietą vaizduodavosi anapus Libijos, netoli Hesperidų. Gorgėjų baisiausia — Meduza: jos galva buvus apaugusi ne plaukais, tik gyvatėmis; pamatę ją, žmonės virsdavę akmenimis.

Gorgijas iš Leontinų (Sicilijoje), sofistas, nepaprastai gabus kalbėtojas, graikų dailiosios prozos tėvas. 427 m. Gorgijas buvo savo piliečių pasiųstas in Atėnus prašyti pagalbos kovoje su plėšriais kaimynais. Atėniečių sueigoje G. pasakė kalbą apie šios sąjungos (tarp Atėnų ir Sicilijos) reikalingumą ir reikšmę. Atėniečiai, patys mėgstą ir pratę kalbėti, buvo sužavėti G-jo pavartotomis figūromis, antitezėmis, retoriniais rimais ir kitais dar negirdėtais kalbos pagražinimais, kurie jau Diodorui atrodė nuobodūs ir beveik tušti. Šituo savo kalbingumu G. pasiekė tikslą: sąjunga buvo sudaryta, ir atėniečiai pasižadėjo remti tolimus siciliečius. Kiek Diodoro nuomonė apie Gorgiją yra teisinga, matome iš šios G-jo kalbos nuotrupos vertimo:

> „Nugalėję priešus, jie (kariai) pasidarbavo Dzeuso garbei, savo šlovei. Jiems nebuvo svetimas nei prigimtes suteiktas narsumas, nei įstatymo leistas meilumas, nei kovos ginčas, nei taikos tyla. Jie buvo Dzeuso mylimi dėl savo tvirtumo ir tėvų vertinami dėl savo klusnumo. Su piliečiais jie elgėsi kukliai, su draugais — meiliai. Todėl, jiems žuvus, meilė jiems nežus, bet nemirtinga, nematomuose kūnuose, gyvena ji ir dabar, jiems patiems atgyvenus“.

(Iš prakalbos kovoje žuvusiems kariams pagerbti).

[78]—199 a. Eurip. Hipp. 612: „Lūpos prisiekė; protas priesaika nevaržomas“.

[79]—201 d. Diotima ir viskas, kas apie ją pasakojama, Platono sugalvota. Neturime jokių inrodymų, kad tokio vardo vaidilutė iš tikrųjų būtų buvusi: vėlybesnių rašytojų kalbos apie Diotimą remiasi vien Platono šaltiniu.

[80]—203 a. Budintį Sokratą pamokydavo jo „daimonas“, miegantį — sapnai. (Palyg. „Kritonas“, 44 a: „... sprendžiu tai iš vieno sapno, kurį šią naktį, ne taip jau seniai, sapnavau... Man prisisapnavo, lyg atėjusi kažkokia graži moteriškė, malonaus veido, baltais rūbais pasipuošusi; ji pavadinusi mane ir pasakiusi: Sokratai, poryt tau teks keliauti in derlingą Ftijos šalį“. Arba „Faidonas“, 60 e: „... kūriau, norėdamas atspėti, ką reiškia kai kurie mano sapnai... Mane dažnai lankydavo vienas ir tas pats regėjimas, rodydamasis invairiu laiku ir invairiais pavidalais, bet kalbėdamas vis tą pat: „Sokratai, atsidėk mūzų menui“).

[81]—203 a. βάναυσος — taip vadindavo žmogų, gyvenantį iš kokio amato, kad atskirtų nuo laisvos profesijos žmogaus, kuris vadinamas „daimonišku“, nes daimonas jį inkvepia kurti.

[82]—203 b. Šito mito reikšmė invairiai buvo aiškinama Plutarcho, Plotino, kitų neoplatonikų ir krikščionių rašytojų, kurie Dzeuso sode inžiūrėdavo Rojų, o minimuose asmenyse — Adomą ir Žaltį. Viena aišku: Poros (Perteklius) statomas prieš Peniją (Bėdą, Skurdą). Išeina, kad Poros — turto, perteklius inasmeninimas. Šitaip suprasti galima todėl, kad πόρος reikšdamas „kelią, perkėlimą, važiavimą“, gali reikšti dar „galimumą keltis iš vienos vietos in

kitą, priemonę keltis". Perkelta prasme πόρος analogiškai su ἀπορία (tik priešinga prasme), reiškia priemonę ką nors pasiekti, kaip nors išeiti iš keblios padėties. Kad kas galėtų tapti turtingu, reikia, kad jis mokėtų, sugebėtų išgalvoti priemonę, susirasti lėšų ir kad jis būtų valios žmogus. Taigi Poros — aktyvumo pradas, Penija — pasyvumo, Perteklius — veiklus, Bėda — neveikli. Todėl ne be pagrindo Poros-Perteklius palaikomas išminties (Μῆτις) sūnum.

[83]—204 b. Šitą Sokrato pasakojimą apie Eroto kilmę *Celler'*is aiškina taip: Erote esančios sujungtos dvi priešingos savybės, nes ir meilėje, esą, pastebime dviejų mūsų prigimties savybių susijungimą. Erotas — Pertekliaus ir Bėdos (trūkumo) sūnus, nes ir meilė atsirandanti iš vienos pusės todėl, kad jaučiame trūkumą, iš kitos — todėl, kad meilėje esančios priemonės, kuriomis, esą, galima trūkumą pašalinti. Erotas — Pertekliaus sūnus, nes turtas — Perteklius esąs insigijimo inasmeninimas, o perteklius ir turtai atsirandą tada, kada nėra trūkumų. Erotas — Išminties sūnaitis, nes kiekvienas turtas — išmintingo veikimo išdava.

[84]—206 d. Kallona — grožio (κάλλος) inasmeninimas. Ji yra Moira gimdymui, nes, kaip Moira lemia naujagimio likimą, taip ji lemia fizinio ir dvasinio grožio gimimą. Ji yra Eileitija gimdymui, nes, kaip Eileitija palengvina gimdymo skausmus, taip ji pagreitina grožio užgimimą (atsiradimą).

[85]—208 d. Kodras, Melanto sūnus, viešpavato Attikoje. Dorėnams insiveržus in Attiką (1068 m. pr. Kr.), Kodras pasiaukojo ir išgelbėjo tėvynę. Jam žuvus, karaliaus valdžia buvo panaikinta, bet jo artimiausieji inpėdiniai ir ainiai (vad. archonatai iki gyvos galvos) kurį laiką palaikė karaliaus vardą.

[86]—209 d. Platonas visur kalba su pagarba apie Likurgą (palyg. „Instatymai“ III, 693 e). Likurgo instatymus jis čia vadina „visos Ellados išgelbėtojais“. Tenka sutikti su Platonu, prisiminus, kaip saujelė spartiečių, išauklėtų Likurgo instatymų dvasioje, drįso pastoti kelią priešų minių minioms Termopilų tarpekly.

[87]—210 a. „Švenčiausios paslaptys“ — taip verčiu terminą ἐποπτικά. Šitas terminas bus paimtas iš Eleusino misterijų kalbos, kur jis reiškė aukščiausiąjį pašventinimo laipsnį. Buvo keli tokio pašventinimo laipsniai: pirmas vadinosi καθαρμός (apsivalymas), o paskutinį laipsnį — ἐποπτικά — pasiekęs vadinosi ἐπόπτης (pažodžiui: regėtojas), tas, kuris regi tikrąją Tiesą, tikrąjį Grožį.

[88]—211 b. Palyg. „Faidono“ 78 d: „Lygybė, kaip tokia, grožis, kaip toks, ir kitos savaime esančios būtys, — ar kada gauna kokį nors pasikeitimą, ir kokį maždaug? Arba kiekviena tų esmių, būdama pati ir vienalytė, tokia ir pasilieka, ir niekuomet niekur jokiu būdu jokio pakeitimo neingyja? — Būtinai taip, Sokratai, — pasakė Kebetas, — ji pasilieka pastovi“.

[89]—211 c. Aukštyn kilimas numato keturis laipsnius: 1) gražių kūnų mylėjimas, 2) moralinio grožio stebėjimas, 3) grožio regėjimas, 4) absoliutaus grožio pažinimas.

[90]—211 e. Palyg. „Faidono“ 66 b, c: „Kol mes teturime kūną, ir kol mūsų siela supinta su šita apgaule, mes niekados negalime tinkamai pasiekti tai, ko trokštame, — tiesos. Iš tikrųjų, kūnas teikia mums eibes nepatogumų, reikalaudamas maisto, o jei, be to, aplanko dar kokios ligos, ir jos kliudo

mums siekti esmės. Toliau, jis pripildo mus meilės troškimų, aistrų, baimės, visokių tuščių svajonių ir eibes netikusių ingeidžių, — taip kad ne be pagrindo sakoma, jog dėl kūno mes niekados ir apie nieką negalime teisingai spręsti". Dar: „Faidono" 79d: „O kai siela tyrinėja ką nors, būdama pati viena, ar ji nepakyla prie to, kas tyra, amžina, nemaru, nekeičiama? Savo prigimtimi būdama artima visam tam, ar nesantykiuoja ji su juo tol, kol gali pasilikti pati viena? Ar siela nesiliauja tada klaidžiojusi? Ar nepasilieka ji visada pati viena, susijungdama su nesikeičiančiomis būtimis?"

[91]—212a. Palyg. „Faidono" 69 a, b: „Brangusis Simmijau, nedera dorybei tokie mainai: keisti malonumą malonumu, liūdesį liūdesiu, baimę baime, didesnį mažesniu... Išmintim nepagrįsta dorybė, keičianti viena in antra, ar nebus tik kažkokios dorybės šešėlis? Iš tikrųjų, tokia dorybė bus vergiška, neturinti nieko sveiko ir tiesaus".

[92]—213e. Šaldytuvas — indas su ledu, kuriame atvėsdavo vynas. Aštuoni kotilai — kiek daugiau, kaip du litrai.

[93]—214b. Ilijada, XI, 513:

gydyt mokėdamas už visą būrį kitų jis brangesnis.

[94]—215b. Silėnų dievukai buvo tai suglaudžiamos dėžutės, kuriose buvo indėtos dievų statulėlės.

[95]—215b. Darydamas šitą palyginimą, Alkibiadas, galimas daiktas, galvoja apie Atėnės ir Marsijo grupę — drožinį, Mirono kūrinį, kuris stovėjo Atėnų akropoly.

[96]—215c. Plutarchui priskiriamam traktate „Apie muziką" (7 sk.) sakoma, kad Olimpas, išmokęs iš

Marsijo švilpauti fleita, paskleidė visoje Elladoje muzikalius eilėgarsius (tonacijas, skales), kuriuos graikai vartodavo per dievų garbei ruošiamas iškilmes.

[97]—215e. Koribantai — Rejos Kibelės (Frigijos deivės) šventėjai. Savo deivę garbindavo aistringais šokiais ir triukšminga muzika.

[98]—217a. Alkibiadas, ir taip jau neblaivus būdamas, dabar, labai sujaudintas, baigia savo mintį kiek palaidai.

[99]—217e. Galimas daiktas, kad neblaivus Alkibiadas bus čia supainiojęs dvi patarles: 1) apie vyną ir teisybę (palyg. *in vino veritas*) ir 2) vynas ir vaikai teisingi (sako teisybę). Be to, *Robin*, teikdamas žodžiui „vaikai" prasmę „tarnai", sako „même devant les domestiques, l'ivrogne dit tout ce qu'il pense". Šiaip ar taip, šitos vietos interpretacija kiek paini.

[100]—219a. Ilijada, VI, 235:

Už Diomedo tik vario šarvus auksinius jis šiam davė.

[101]—219e. Atėnams pasidavusi ir atėniečių kolonizuota Potidaija atsisakė paskui pripažinti metropolijos suverenumą. Atėniečiai pasiuntė baudžiamąją ekspediciją ir po trumpos kovos apgulė miestą. Apgulimas truko nuo 432 iki 429 metų, kada galų gale Potidaija pasidavė.

[102]—220c. Odisėja IV, 242:

Jis savo dvasioj sumanė ir tai jis išpildė laimingai.

[103]—220c. Rankraščių Ἰώνων čia netinka: 1) ties Potidaija Jonijos kareivių nebuvo, 2) tautos pavadinimas nedera su aukščiau bendrai pasakytu žodžiu „žmonės". Žodį Ἰώνων *L. Schmidt* pakeitė žodžiu ἰδόντων; *Mehler*, *Iahn*, *Schanz*, *Hug* — žo-

džiu νέων o *Rettig* — net Παιόνων. Versdamas pasirinkau *Mehler'*o pataisą, atsisakydamas nuo *Wohlrab'*o palaikomo rankraščių skaitymo.

[104]—220d. Apie šitą kovą, invykusią prieš Potidaijos apgulimą (žiūr. paaišk. 101), pasakoja Plutarchas (*Alcib.* 7), pasiremdamas Platono „Puota", o Tukididas (I, 63) nieko apie ją nesako. Vėlybesnių rašytojų raštuose randame tik šito pasakojimo varijantus.

[105]—221a. Kovoje ties Deliju (Bojotijoje, prie pat sienos su Attika) 424 m. rudenį tebiečiai nugalėjo atėniečius. Trečią kartą Sokratas dalyvavo karo žygy 422 m. ties Amfipoliu (Apol. 28e).

[106]—221a. Primindamas, kad Sokratas tarnavo būtent hoplituose, Alkibiadas nori pasakyti, kad S. traukėsi iš kovos lauko, nešdamas sunkius šarvus: Sokrato būklė tada buvo žymiai blogesnė, negu Alkibiado.

[107]—221b. Aristofano „Debesys", 361. P. Gaučys išvertė šitą vietą kiek savotiškai: „besibastydamas ir beprotiškai vartalioji akimis" (Židinys, X t. 212 psl., 16 e. v.).

[108]—221d. Brasidas, žymus spartiečių vadas, gabus politikas ir kilnios dvasios vyras, žuvo ties Amfipoliu 422 m.

[109]—221d. Antenoras trojėnų tarpe tiek pat buvo pasižymėjęs savo kalbingumu, kiek Nestoras — graikų.

[110]—222b. Charmidas — Platono dėdė iš motinos pusės. Jo vardu pavadintas vienas Platono dialogas. Eutidemas (ne sofistas, kurio vardu irgi buvo pavadintas vienas dialogas) minimas Ksenofonto „Atsiminimuose apie Sokratą" (*Xen. Mem.* IV, 2 ir 6).

[111]—222b. Šitą patarlę jau randame pas Hesiodą: παθὼν δέ τε νήπιος ἔγνω (Hes. „Darbai ir dienos", 218). Be to, Ilijadoje (XVII, 32):

... susipranta po laiko tik kvailas.

Yra ir kitokių šios prasmės patarlių; pav. παθεῖν μαθεῖν etc.

[112]—222e. Reikėjo pagirti savo kaimyną iš dešinės. Taigi, jei Agatonas užimtų vietą Sokrato dešinėje (ko jie abudu ir norėjo), Sokratas turėtų gerą progą pagirti gražųjį jaunikaitį. Bet jei Agatonas užimtų vietą tarp Alkibiado ir Sokrato (ko norėjo Alkibiadas) ir tokiu būdu atsidurtų Sokrato kairėje, Sokratui tektų būti dukart pagirtam (pirma — Alkibiado, o dabar — Agatono), kas nesutiko su pirmykščiu svečių nusistatymu.

[113]—223d. Tragedijų rašytojas turi būti geras psichologas, turi gerai pažinti žmogaus sielą. O pažindamas žmogaus sielą, jis, Sokrato nuomone, lygiai gerai galės vaizduoti ir kilnius (tragedijos) ir žemus (komedijos) sielos gyvenimo pasireiškimus. Palyg. „Faidono" 97 d: „žmogui dera ir dėl savęs ir dėl viso kito atsižvelgti tik in viena, būtent, kas yra geriausia ir tobuliausia. Būtinas dalykas, kad tas žino ir tai, kas yra blogiausia: juk pirmo žinojimas yra taip pat ir antro žinojimas".

[114]—223d. Likėjas — Likijos Apollono garbei įsteigtas gimnasijas Atėnų rytuose. Sokratas dažnai lankydavo šitą instaigą (palyg. dialogų Lisido, Eutifrono ir Eutidemo pradžią).

FAIDONAS

ECHEKRATAS. FAIDONAS

I

ECHEKRATAS

Ar pats, Faidonai, buvai su Sokratu tą dieną, kai jis išgėrė kalėjime nuodus, ar būsi iš ko kito girdėjęs?

FAIDONAS

Pats, Echekratai.

ECHEKRATAS

Tad kokias gi kalbas kalbėjo lėtos vyras prieš mirdamas? Kaip jis mirė? Mielai paklausyčiau. Juk dabar ničniekas iš fliuntiečių[1] nevyksta in Atėnus; iš Atėnų irgi seniai jau nebuvo svečio, kurs galėtų mums apie visa tai tiksliai papasakoti. Mes viena
težinome: Sokratas išgėrė nuodų ir mirė; apie B
kitką niekas nieko neturėjo pasakyti.

FAIDONAS

Vadinas, ir apie teismo bylą nieko nežinote, kaip 58
ji ėjo?

ECHEKRATAS

Taip, apie tai mums pasakojo. Ir, žinoma, stebėjomės, kad teismo sprendimas buvo jau seniai pa-

skelbtas, o Sokratas, matyt, mirė daug vėliau[2]. Kas gi tai buvo, Faidonai?

FAIDONAS

Pasitaikė jam, Echekratai, viena netikėta aplinkybė: juk iš vakaro prieš paskelbiant sprendimą buvo vainikuojamas[3] laivas, kurį kasmet atėniečiai siunčia in Delo salą.

ECHEKRATAS

O kas gi tai per laivas?

FAIDONAS

Tai yra tas pats laivas, kaip pasakoja atėniečiai, kuriuo kitados Tezėjus nusivežė in Kretą septynius
jaunikaičius su septyniomis merginomis, ir išgel-
B bėjo juos ir pats išsigelbėjo. Taigi tada, kaip pasa-
koja, atėniečiai pasižadėjo Apollonui[4], — jei Te-
zėjus su jaunuoliais išsigelbės, — kasmet siųsti in
Delo salą šventą pasiuntinybę, kurią jie iš tikrųjų
visados siųsdavo ir dabar dar kasmet nuo to laiko
dievui pagerbti siunčia. Taigi, pradėjus ruošti aną
pasiuntinybę, — yra Atėnuose toks paprotys, —
valstybė pasilieka tyra, ir nė viena mirties bausmė
negali būti invykdyta tol, kol laivas nuvyks in Delo
salą ir grįš atgal. Tai kartais užtrunka ilgesnį laiką,
C ypač jei keliaujančiuosius pagauna priešingi vėjai.
Šventos pasiuntinybės pradžia laikomas tas aki-
mirksnis, kada Apollono šventėjas ima vainikuoti
laivo galą. Tatai ir atsitiko, kaip sakau, vakarykščiui

prieš paskelbiant sprendimą. Dėl to Sokratui ir teko taip ilgai kalėti nuo nuteisimo iki mirties.

II

ECHEKRATAS

Ką gi tad žinai, Faidonai, apie pačią mirtį? Kas buvo kalbėta, kas daryta? Kas iš artimųjų buvo prie lėtos vyro? Ar gal valdžia[5] neleido būti, ir jis mirė draugų paliktas?

FAIDONAS

Visai ne. Buvo draugų, ir net gana daug. D

ECHEKRATAS

Pasistenk gi papasakoti apie tai kuo tiksliau, jei neturi dabar kokio skubaus darbo.

FAIDONAS

Ne, atspėju bent ir pamėginsiu jums papasakoti. Juk ir prisiminti Sokratą, — ar pačiam apie jį pasakojant, ar iš kito girdint, — man bent visados yra malonu.

ECHEKRATAS

Bet, iš tiesų, Faidonai, ir mes kiti, kurie ketiname klausytis, esame tokio pat nusistatymo. Todėl pasistenk, kiek galėdamas, visa išdėstyti kuo smulkiausiai.

FAIDONAS

E Taigi, būdamas pas jį, aš bent jaučiausi kažkaip ypatingai. Juk gailesčio dėl to, kad esu prie artimo žmogaus mirties, nejaučiau, nes vyras atrodė man labai laimingas, Echekratai,—ir iš išvaizdos ir iš kalbos: taip nebaimingai ir kilniai baigė gyvenimą. Man atrodė, kad, eidamas in Hadą, jis eina tenai ne be dievo valios, bet kad ir ten nuvykęs bus laimingas, kaip
59 niekuomet niekas kitas. Todėl tad in mano sielą ir nesiskverbė joks gailesčio jausmas, kuris, aišku, turėtų atsirasti, matant tokį liūdną reginį. Tačiau nejaučiau vėl ir to malonumo, kurį paprastai mes patirdavome per filosofijos pašnekesius. Ir nors mūsų kalbos ir tada lietė filosofiją, bet manyje pakilo kažkoks tiesiog nepaprastas jausmas: tai buvo mano iki šiol nepatirtas džiaugsmo ir liūdesio mišinys, kuris gimdavo manyje kaskart prisiminus, kad Sokratas turės netrukus mirti. Ir visi ten buvę beveik taip pat buvome nusiteikę — čia juokėmės, čia verkėme, o vienas iš mūsų, Apollodoras, ir ypatingai. Tu, be abejonės, pažįsti tą žmogų ir žinai jo būdą?

ECHEKRATAS

B Kur čia nežinosi.

FAIDONAS

Šis tad ypatingai taip buvo nusiteikęs, tačiau ir aš pats buvau sujaudintas, ir visi kiti.

ECHEKRATAS

Bet kas ten buvo daugiau, Faidonai?

FAIDONAS

Taigi iš vietinių gyventojų buvo minėtas Apollodoras, Kritobulas ir jo tėvas Kritonas; be to, Hermogenas, Epigenas, Aischinas, Antistenas. Buvo dar pajanietis Ktesippas, Meneksenas ir kai kurie kiti atėniečiai; o Platonas, manau, sirgo [6].

ECHEKRATAS

O svetimųjų ar buvo ten kas? C

FAIDONAS

Taigi, tėbietis Simmijas, Kebetas ir Faidonidas; o iš Megaros — Eukleidas ir Terpsionas [7].

ECHEKRATAS

O dar? Aristippas ir Kleombrotas buvo? [8]

FAIDONAS

Ne. Jie, sako, buvę tada Aiginoje [9].

ECHEKRATAS

Ar buvo dar kas nors?

FAIDONAS

Man rodosi, kad tai visi, kas ten buvo.

ECHEKRATAS

Ir kas toliau? Kokios, sakai, buvo kalbos?

III

FAIDONAS

Aš tau mėginsiu viską išdėstyti nuo pradžios. Juk
D jau ir prieš tai visuomet, kiekvieną dieną, buvom
inpratę lankytis pas Sokratą, ir aš ir kiti, susirink-
dami kas rytą in teismo rūmus, kuriuose byla ėjo,
nes jie buvo netoli nuo kalėjimo. Taigi su kits kitu
kalbėdamiesi laukdavome, kol bus atidarytas ka-
lėjimas, o atsidarydavo nelabai anksti. Ir kai atsi-
darydavo, sueidavome pas Sokratą, kur ir išbūda-
vome su juo ilgą laiką. Taigi ir tada buvome labai
anksti susirinkę, nes iš vakaro prieš tą dieną, išėję
E iš kalėjimo, sužinojome, kad laivas iš Delo salos bus
atėjęs; todėl kits kitam pasižadėjome kuo anksčiau-
siai susirinkti in priprastą vietą. Ir susirinkome.
Išėjo vartininkas, kurs mus paprastai inleisdavo, ir
pasakė palaukti, bet toli neiti, kol jis pats pašauksiąs.
„Nes Vienuolika“[9a], tarė jis, „nuima Sokratui gran-
dinius ir praneša jam, kad šią, būtent, dieną turės
mirti“. Kiek sugaišęs, grįžo ir pakvietė mus ineiti.
60 Inėję randame Sokratą tik ką atraišiotą, o Ksan-
tippą[10] — pažįsti juk — sėdinčią šalia su sūneliu
ant rankų. Pamačiusi mus, Ksantippa ėmė aima-
nuoti ir ką ten kalbėti, ką paprastai moters kalba
nelaimėje, kad: „Paskutinį kartą, Sokratai, kalbės
dabar su tavim bičiuliai ir tu su jais“. O Sokratas,
pažvelgęs in Kritoną, tarė: „Kritonai, tenuveda ją
kas nors namo“.

Tuojau keletas Kritono žmonių[11] nuvedė ją kly- B
kiančią ir draskančiąsi. O Sokratas, atsisėdęs ant
guolio, sulenkė koją ir kasėsi ranka. Besikasydamas
kalbėjo: „Kaip keista, vyrai, atrodo tai, ką žmonės
vadina malonumu; kaip nepaprastai tatai yra su-
rišta su tuo, kas atrodo priešinga, būtent, su nema-
lonumu: šiuodu jausmai vienkart nenori žmogui
atsirasti, bet jeigu kas gaudo vieną iš jų ir sučiumpa,
beveik visados yra verčiamas pagauti ir antrą, nes
juodu yra lyg iš vienos viršūnės nusvirę. Ir aš ma- C
nau“, kalbėjo jis toliau, „jei tai būtų pastebėjęs
Aisopas, būtų sukūręs tokią pasakėčią, kad dievas,
norėdamas sutaikinti šiuodu kovojančiu jausmu ir
negalėdamas, ėmė ir surišo jų viršūnes in viena. Ir
todėl, kam viena pasitaiko, paskui ateina ir antra.
Taip, berods, ir su manimi: nuo grandinių buvo
kojai skaudu, o dabar, rodos, darosi malonu“.

IV

O Kebetas, pertraukęs jo kalbą, tarė: „Prisiekiu
Dzeusu, Sokratai, gerai padarei, priminęs man šitą
dalyką. Juk jau pirmiau kai kas mane klausinėjo,
o Euenas[12] ir visai neseniai, apie eilėraščius, kuriuos D
sukūrei, sueiliojęs Aisopo pasakėčias, ir apie himną
Apollonui[13]: pirma niekados nieko nekūręs, kai tik
čion atėjai, ką galvodamas sukūrei šiuos dalykus?
Taigi, jei tau kiek rūpi, kad turėčiau ką atsakyti
Euenui, kai jis vėl mane paklaus, — o aš gerai ži-
nau, kad paklaus, — pasakyk, ką reikia atsakyti“.

9*

„Nagi, Kebetai“, tarė Sokratas, „pasakyk jam
visą teisybę, kad sukūriau visa tai, nei su juo pačiu
nenorėdamas varžytis, nei su jo poezijos kūriniais:
E juk žinojau, kad tai būtų nelengvas dalykas; bet kū-
riau, norėdamas atspėti, ką reiškia kai kurie mano
sapnai, ir atlikdamas savo pareigą, jei iš tikrųjų jie
dažnai kvietė mane imtis šitos poezijos. O tai buvo
kažkaip šitaip: mano praeity dažnai man prisisapnuo-
davo vienas ir tas pats sapnas, rodydamasis invairiu
laiku ir invairiais pavidalais, bet kalbėdamas vis tą
pat: Sokratai, sakydavo, atsidėk Mūzų menui ir
lavinkis jame. Maniau, kad jis pataria ir skatina
61 mane imtis to, kuo ir pirma versdavaus, ir
kaip atsitinka einantiems lenktynių bėgikams, kad
juos ragina, taip ir aš maniau, kad mano sapnas
ragina mane veikti tai, ką jau buvau veikęs, būtent,
tarnauti Mūzų menui, augščiausiajam mokslui —
filosofijai, kuria ir rūpindavaus. Bet dabar, nutei-
simui invykus, o dievo šventei sutrukdžius mano mirtį,
atrodė reikalinga, — jei iš tikrųjų dažnai mano sap-
nuotas sapnas kvietė rūpintis paprastesniu menu, —
nesipriešinti jam, bet vykdyti. Juk mažiau pavojinga
pasitraukti iš šio pasaulio, pirma apsivalius eilių kū-
ryba, kaip pataria sapnas. Tokiu būdu, pirmiausia
B sukūriau himną pagerbti tam dievui, kuriam nese-
niai buvo aukojama. Pagerbęs dievą, pamaniau,
kad poetas, jei jis nori būti tikru poetu, turi
kurti ne paprastus eilėraščius, bet pasakėčias; tačiau,
pats nesijausdamas pasakėčių kūrėjas, sueiliojau
žinomas man Aisopo pasakėčias, kurias turėjau po

ranka, ir būtent tas iš jų, kurias pirmąsias atsiminiau.

V

Vadinas, Kebetai, taip ir pasakyk Euenui; be to, pasveikink jį ir palinkėk, jei jis sveikai galvoja, sekti paskui mane. O aš, rodos, išeinu iš jūsų tarpo šiandien, nes taip insako atėniečiai".

Tada Simmijas paklausė: „Kaip, Sokratai, suprasti tai, ką patari Euenui? Aš tai jau dažnai susitikdavau su juo ir, išeidamas iš to, ką apie jį žinau, drąsiai galiu pasakyti, kad jis gera valia jokiu būdu nepaseks tavo patarimu". C

— Kaip? — paklausė Sokratas, — argi Euenas ne filosofas?

— Man bent rodosi, — atsakė Simmijas.

— Tada ir Euenas ir kiekvienas kitas, kas tinkamai rūpinasi filosofija, panorės sekti mano patarimu. Jis, galimas daiktas, pats nenusižudys, nes, filosofų galva, tat neleistina.

Sakydamas šiuos žodžius, Sokratas nuleido kojas nuo guolio ant žemės ir, taip jau sėdėdamas, kalbėjo toliau iki galo. D

Taigi Kebetas paklausė jį:

— Kaip tat sakai, Sokratai, — nusižudyti neleistina, o tuo tarpu filosofas geidžiąs sekti mirštantį?

— Ką gi, Kebetai, ar nesate girdėję — tu ir Simmijas — apie tokius dalykus iš Filolajo[14], kai buvote jo mokiniai?

— Bent nieko aiškaus, Sokratai.

— O ir aš, pagaliau, kalbu apie tai tik nugirdęs. Tačiau, ką girdėjau, nepavydėdamas jums papasa-
E kosiu. Juk vėl, žmogui, besirengiančiam keltis tenai, labiausiai, gal būt, ir tinka svarstyti ir kalbėti apie aną kelionę, kokią ją mes vaizduojamės. Kas gi kita galima būtų daryti per tą laiką, iki saulei nusileidžiant?

VI

— Taigi kuo, galiausiai, pasiremiant, Sokratai, sakoma, kad pačiam sau negalima atimti gyvybės? Aš bent apie tai, apie ką dabar klausei, esu girdėjęs iš Filolajo jau tada, kada jis pas mus gyveno; girdėjau ir iš kitų, kad taip elgtis nedera. Bet nieko tikro apie tai niekados iš nieko nesu girdėjęs.

62 — O reikia tik panorėti, — tarė Sokratas, — tada, gal būt, netrukus ir išgirsi. Tačiau, galimas daiktas, tau atrodys keista, kad iš visų kitų tvirtinimų vien tik šitas yra nekintamas, ir kad šiuo atveju žmogui niekuomet neatsitinka taip, kaip jam atsitinka kituose dalykuose, būtent, kad tam tikrais atvejais kai kuriems žmonėms geriau mirti, negu gyventi. O kam geriau mirti, tai, gali būti, tau pasirodys keista, kad tokiems žmonėms nedera sau šito gerumo padaryti, bet jiems reikia laukti kokio kito geradario?

Nusišypsojęs Kebetas savo tarme[15] prabilo:

— Tai žino vienas Dzeusas.

— Žinoma, tokia mintis, — pastebėjo Sokratas, — gali pasirodyti nesąmone. Tuo tarpu joje, galimas daiktas, yra paslėpta bent tam tikra prasmė. Todėl tat anie žodžiai, kurie apie tai sakomi paslaptingam moksle[16], būtent, kad mes, žmonės, gyvename lyg sargyboje, iš kurios negalima pačiam savęs atleisti ar pabėgti, atrodo man kažkaip kilnūs ir nelengvai suvokiami. Bet štai kas bent rodosi man teisingai sakoma, Kebetai: dievai rūpinasi mumis, ir mes, žmonės, esame viena iš dievų nuosavybių. Ar tau nesirodo taip? B

— Man bent taip, — pasakė Kebetas.

— Dabar, — kalbėjo toliau Sokratas, — jei kas iš tavo vergų nusižudytų, tau nepareiškus, kad nori jo mirties, ar tu nepyktumei ir, jei kiek galėtum jį C
nubausti, ar nenubaustumei?

— Žinoma, — atsakė Kebetas.

— Taigi, galimas daiktas, ne be pagrindo bus išvada, kad atimti sau gyvybę galima tik tada, kai dievas pasiųs kokį neišvengiamą likimą, kaip kad dabar man atsitinka.

VII

— Taip tai taip, — tarė Kebetas, — bet tai, ką tu tik ką sakei, būtent, kad filosofai mielai turi trokšti mirties, atrodo man kažkaip keista, Sokra-
tai, jeigu, kaip dabar pripažinome, tiesa tai, kad die- D
vas rūpinasi mumis ir kad mes esame jo nuosavybė. Juk būtų negudru, jei patys išmintingieji žmonės nejaustų pykčio, pasitraukdami iš tokios tarnybos,

kurioje jiems vadovauja geriausi iš esančių vadovų
— dievai. Juk nemano bent tokie žmonės, kad, tapę
laisvi, patys instengs kaip nors geriau savimi pasi-
rūpinti. Be abejonės, tiktai neišmintingas žmogus
galėtų manyti taip: kad reikia bėgti nuo savo šei-
mininko. Ir neinstengdamas suprasti, kad nėra ko
E bėgti nuo gėrio, kad priešingai, verčiau su juo pa-
silikti, — toks žmogus, negalvodamas, tikriausiai
pabėgs. Bet turįs proto visada stengsis pasilikti su
tuo, kas geriau. Tokiu būdu, Sokratai, man rodosi
teisinga tai, kas yra priešinga tam, kas mūsų dabar
nusakyta: išmintingiesiems mirštant dera liūdėti,
kvailiems — džiaugtis.

Tai išklausęs, Sokratas buvo (bent man taip at-
rodė) patenkintas Kebeto išvedžiojimais ir, pažvel-
63 gęs in mus, tarė:

— Kebetas visam kam ješko pagrindo ir iš karto
nesutinka su tuo, ką kas pasakytų.

— Betgi, Sokratai, — prabilo Simmijas, — man
ir pačiam rodosi, kad Kebetas vis dėlto šį tą pasako.
Ko gi, galiausiai, siekdami tikrai išmintingi žmo-
nės turi bėgti nuo valdovų, geresnių negu jie patys,
ir be gailesčio su jais skirtis? Ir man rodosi, kad
Kebeto kalba nukreipta prieš tave, nes taip lengvai
pameti ir mus ir dievus — geruosius valdovus, ko-
kius ir pats juos pripažįsti.

— Teisingai kalbate, — tarė Sokratas. — Manau,
B sakote tai, norėdami priversti mane teisintis, kaip
teisme.

— Tikrai taip, — pritarė Simmijas.

VIII

— Nagi, — tarė Sokratas, — pasistengsiu gintis nuo jūsų intikinamiau, negu nuo teisėjų. Iš tiesų, jei aš, Simmijau ir Kebetai, nemanyčiau eiti pas kitus dievus, išmintingus ir gerus, o paskui ir pas mirusius žmones, geresnius už čionykščius, būčiau neteisingas, neliūdėdamas prieš mirtį. Bet dabar, gerai žinokite, kad tikiuosi nueiti pas gerus žmones; ta- C
čiau griežtai to netvirtinčiau. Bet kad eisiu pas dievus, tikrai gerus valdovus, — šitai, būkite tikri, tvirtinsiu, jei, žinoma, galima ką tvirtinti tokiuose dalykuose. Štai kodėl nejaučiu paprasto tokiais atvejais gailesčio; priešingai, tikrai tikiu, kad mirusiems šis tas esti teikiama, ir, bent pagal senovės padavimą, kažkas daug geresnio geriems, negu blogiems.

— Kaip gi, Sokratai, — paklausė Simmijas, — nejaugi nori palikti mus, nusinešdamas verčiau su D
savim tokį nusistatymą, negu pasidalydamas su mumis? Juk man bent iš tikrųjų atrodo, kad šis gėris yra mums su tavim bendras. Kartu tai bus tavo apsigynimas, jei mus intikinsi esant teisinga, ką kalbi.

— Pasistengsiu, — atsakė Sokratas. — Tačiau pirma pažiūrėkime, ką seniai jau, kaip man rodos, nori pasakyti Kritonas.

— Ką gi kita, Sokratai, — atsiliepė Kritonas, — jei ne tai, ką man jau seniai kartoja anas žmogus, kurs turės tau atnešti nuodus, būtent: reikia pasakyti tau, kad kuo mažiausia kalbėtum. Jis sako,

kad tie, kurie daugiau kalba, insikarščiuoja, o to visai neturi būti prieš nuodus priimant; kitaip, to
E nesilaikantiems tenką kai kada priimti nuodus du ir net tris sykius.

— Tegu sau sako, — tarė Sokratas, — tik teprirengia savo gėralo dviem ir, jei bus reikalo, trims sykiams.

— Aš beveik kaip ir nujaučiau tavo atsakymą, — tarė Kritonas, — bet jis nuolat mane užkabinėja.

— Nepaisyk jo, — pasakė Sokratas. — Dabar noriu jums, mano teisėjams, patiekti pasiaiškinimą, kodėl man atrodo paprasta, kad žmogus, gyvenęs
64 rimtai, rūpindavęsis filosofija, paliktų narsus mirčiai artinantis ir tvirtai tikėtų, kad po mirties tenai jam skirtas augščiausias gėris. Kodėl tai bus būtent taip, pasistengsiu jums, Simmijau ir Kebetai, išaiškinti.

IX

Juk kiti žmonės, matyti, nepastebi, kad tikrai atsidavę filosofijai rūpinasi vien tik tuo, kaip reikia tinkamai mirti[17]. Taigi, jei tai tiesa, keista, žinoma, būtų per visą gyvenimą tiktai to trokštant, kai mirtis ateina, liūdėti dėl to, ko seniai siekei ir kam buvai atsidavęs.

Simmijas nusijuokęs tarė:

— Prisiekiu Dzeusu, Sokratai, aš dabar visai bent
B nebuvau linkęs juoktis, bet tu mane privertei. Manau, jog daug kas, tai išgirdę, pamanytų, kad apie

filosofus pasakyta labai gerai, o mūsų piliečiai ypač sutiktų su tuo, kad filosofai tikrai yra ištroškę mirties ir kad jie bent supranta filosofus esant mirties vertus.

— Ir jie pasakytų teisybę, Simmijau, nekalbant apie tai, ar jiems tat aišku. Iš tikrųjų, jie nežino, kodėl tikri filosofai trokšta mirties, kodėl ir kokios, būtent, mirties jie verti. Bet palikime juos, — baigė C
Sokratas, — ir pasikalbėkime apie mus pačius. Ar mes pasakome ką, tardami žodį: mirtis?

— Žinoma, — paskubėjo atsakyti Simmijas.

— Ar mirtis nėra tik sielos atsiskyrimas nuo kūno? Ir ar mirties esmė ne ta, kad kūnas, persiskyręs su siela, esti pats savaime, ir siela, atsiskyrusi nuo kūno, pati savaime? Ar ne tatai tik bus mirtis?

— Taip, būtent tatai, — atsakė Simmijas.

— Taigi, pagalvok, gerasai, bene bus ir tavo nuomonė tokia pat, kaip ir mano. Manau, kad D
tokiu būdu mes geriau suprasime, ką svarstome. Ar tu manai, kad filosofui dera rūpintis vadinamaisiais malonumais, pavyzdžiui: gerai pavalgyti, gerai išgerti?

— Visų mažiausia Sokratai, — atsakė Simmijas.

— O meilės malonumais?

— Jokiu būdu ne.

— Na, o kitus kūno rūpesčius ar filosofai, tavo galva, laiko svarbiais? Pavyzdžiui, įsigyti ypatingus drabužius, apavą ir kitus kūno papuošalus, — kaip manai, ar visa tai vertina filosofas, ar laiko

perniek, kol koks būtinas reikalas privers jį tuos dalykus pavartoti?

— Man rodos, — atsakė Simmijas, — tikras bent
E filosofas visa tai turėtų niekinti.

— Iš viso, ar tau nesirodo, — paklausė Sokratas, — kad filosofo dėmesys nėra nukreiptas in kūną, bet kiek galima nutolęs nuo jo ir kreipiamas in sielą?

— Man bent taip.

— Taigi, ar neaiškėja, kad filosofas visuose tokiuose dalykuose, kiek galėdamas, išvaduoja sielą
65 nuo bendravimo su kūnu daugiau, negu kiti žmonės?

— Tur būt taip.

— O daugumui žmonių, Simmijau, rodosi, kad ir gyventi neverta, nesinaudojant ir neturint visų minėtųjų dalykų, kad žmogus, nė kiek nesirūpinąs kūno malonumais, tik merdi.

— Iš tikrųjų, sakai visai teisingai.

X

— O kaip dėl paties pažinimo ingijimo? Jei kas pavartoja kūną, kaip priemonę pažinimui ingyti, ar kūnas — kliūtis, ar ne. Aš, pavyzdžiui, taip su-
B prantu: ar regėjimas ir girdėjimas teikia kiek tikrumo žmonėms, ar gal tą pat ir poetai visuomet mums tvirtina[18], kad nieko nei matome tikrai, nei girdime? Tačiau, jei jau šitie pojūčių organai nėra visiškai neklaidingi, juo mažiau neklaidingi kiti:

juk jie visi yra kiek silpnesni už anuos. Ar nesutinki?

— Visiškai sutinku, — atsakė Simmijas.

— Taigi, — kalbėjo toliau Sokratas, — kada siela pagauna tiesą? Juk kai ji stengiasi ką nors ištirti kūno padedama, tada, aišku, ji yra kūno klaidinama.

— Tiesą sakai. C

— Vadinas, jei kokiu kitu būdu, tai ar ne mąstymo keliu paaiškėja jai šis tas iš pasaulio daiktų?

— Taip.

— O siela kažkaip geriausiai bent mąsto tada, kada jai nekliudo nė vienas iš pojūčių ar jausmų — nei girdėjimas, nei regėjimas, nei nuliūdimas, nei koks džiaugsmas, bet kai ji daugiausia susitelkia savyje, visiškai atsisakydama nuo kūno ir, kiek tai jai galima, nebendraudama ir neliesdama jo, siekia esmės?

— Taip yra.

— Taigi ar tuomet filosofo siela visiškai nepaniekina kūno, ar nevengia jo, stengdamasi pati savimi tapti? D

— Tur būt taip.

— O kas toliau, Simmijau? Ar sakome teisingumą esant iš esmės ką nors, ar nieką?

— Prisiekiu Dzeusu, ką nors.

— Ar vadiname kitą ką grožiu ir gėriu?

— Kaip gi ne.

— Taigi jau esi matęs kada nors ką tokio savo akimis?

— Niekados, — atsakė Simmijas.

— Ar pagavai ką panašaus kuriuo nors kitu savo
pojūčių organu? Kalbu apie visas šios rūšies sąvo-
kas, kaip, pavyzdžiui, apie didumą, sveikatą, jėgą
ir, žodžiu sakant, apie visų kitų dalykų esmę, kas
E yra savaime kiekviena tų esmių? Ar tikriausi jų
pagrindai patiriami kūnui padedant, ar tai invyksta
tokiu būdu: kas iš mūsų bus pasiryžęs daugiausia
ir indėmiausiai galvoti apie esmę, kurią nori ištirti,
tas labiausiai prisiartina prie kiekvienos esmės su-
pratimo?

— Visiškai taip.

— Vadinasi, tokiu atveju tas elgtųsi tiksliausiai,
kurs kuo daugiausia siektų kiekvienos tokios esmės
pažinimo vien tik savo mintimi, nesinaudodamas
mąstymui regėjimu ir nekergdamas prie mintijimo
jokio kito kūno pojūčio veikimo, bet grynu mintiji-
66 mu stengdamasis suvokti tikrąją kiekvieno daikto
esmę, kaip tokią, visiškai atsikratęs akių ir ausų, atsi-
kratęs viso, taip sakant, kūniško, kaip kažko tokio,
kas, bendraudamas su siela, kliudo jai, neduodamas
pasiekti tiesą ir pažinimą? Ir jei kas nors, Simmijau,
gali suvokti esmę, tai ar ne toks, būtent, žmogus?

— Nuostabus dalykas, Sokratai, kaip tu teisin-
gai sakai, — tarė Simmijas.

XI

— Taigi iš viso šito, — pasakė Sokratas, — ne-
B išvengiamai eina, kad tikriesiems filosofams turi

atsirasti tokia, būtent, mintis, kurią jie reikštų vienas kitam maždaug taip: štai tam tikras takas, kuris, rodos, betyrinėjant nuveda mus ir mūsų mintijimą nuo tikslo, nes, kol mes tebeturime kūną ir kol mūsų siela supinta su šita apgaule, mes niekados negalime tinkamai pasiekti to, ko trokštame, — tiesos. Iš tikrųjų, kūnas teikia mums eibes nepatogumų, reikalaudamas maisto, o jei, be to, aplanko dar kokios C
ligos, ir jos kliudo mums siekti esmės. Toliau, jis pripildo mus meilės troškimų, aistrų, baimės, visokių tuščių svajonių ir eibes netikusių ingeidžių, — taip kad ne be pagrindo sakoma, jog dėl kūno mes niekados ir apie nieką negalime teisingai nuspręsti. Ir juk ne kas kita, o vien tik kūnas ir jo ingeidžiai sukelia karus, maištus ir muštynes, nes visi karai gimsta dėl noro insigyti turtų, o insigyti turtų esame verčiami kūno, vergiškai jam tarnaudami. Vadinas, dėl viso to neturime laiko rūpintis filoso- D
fija. Bet visų paskučiausias dalykas yra tai, kad, jei kūnas kartais ir palieka mus valandėlei ramius, ir mes ruošiamės ką nors ištirti, jis vėl visaip sutrukdo mūsų tyrinėjimus, teikdamas neramumo, sutrikdydamas mūsų vidaus rimtį tiek, kad neinstengiame tiesos pastebėti. Iš čia mums tikrai aiškėja, kad jei norima ką tiksliai pažinti, reikia atsiskirti nuo kūno ir tik pačia siela stebėti daiktų esmę. Tik tada, tur E
būt, teks mums tai, ko siekiame ir ko garbintojais pasisakome, būtent, teks išmintis, kai būsim baigę gyvenimą, bet ne dabar, gyvenant, kaip tat rodo protas. Jeigu kūnui dalyvaujant negalima bet ko

tuo, ko nekentė turėdami? Tuo tarpu daug kas, mylimiesiems — ir žmonoms ir sūnums — mirus, mielai sutiko keltis in Hadą, tikėdamiesi pamatyti tenai tuos, kuriuos mylėjo, ir būti su jais. Nejaugi kas, iš tikrųjų mylėdamas išmintį ir tvirtai tikėdamasis ją pasieksiąs tik aname, be abejonės, pasauly, o ne kokioj kitoj vietoj, nejaugi toks mirdamas
B purkštaus, o neis ten džiaugdamasis? Reikia manyti, bičiuli, kad taip, jei jis iš tikrųjų yra filosofas: nes jis giliai insitikinęs, kad tobūlą išmintį gali pasiekti tik tenai, ir niekur kitur. Jei tat iš tiesų taip, kaip aš dabar sakiau, ar nebūtų labai neišmintinga, jei toks žmogus bijotų mirties?

— Prisiekiu Dzeusu, iš tikrųjų labai, — atsakė Simmijas.

XIII

— Vadinas, jei pamatysi žmogų, kurs purkštauja, mirties valandai atėjus, ar tat nebus tau pakankamas inrodymas, kad toks žmogus buvo ne išmin-
C ties mylėtojas, bet kažkoks savo kūno mylėtojas; o toks paprastai ir pinigų mėgėjas ir garbės jieškininkas — kartais pirma, kartais antra, o kartais viena ir antra drauge.

— Iš tikrųjų, — tarė Simmijas, — taip pasitaiko, kaip sakai.

— Tokiu būdu, Simmijau, — kalbėjo toliau Sokratas, — ir tai, kas vadinama narsumu, ar nėra ypatinga savybė panašiai nusistačiusių žmonių — filosofų?

— Be abejonės, — atsakė Simmijas.

— O sveikas protas, kuriuo vardu ir žmonės vadina aistrų suvaldymą, būtent, nepasiduoti ingeidžiams, bet niekinti juos ir valdyti, — ar nedera tiems žmonėms, labiausiai niekinantiems kūną ir gyvenantiems filosofijos oruose? D

— Būtinai, — pritarė Simmijas.

— Iš tikrųjų, — pasakė Sokratas, — jei panorėsi pagalvoti apie kitų žmonių narsumą bei susilaikymą, pasirodys tau esant keista.

— Kaip tat, Sokratai?

— Tu žinai, — atsakė Sokratas, — kad kiti žmonės laiko mirtį didele blogybe.

— Ir dar kokia! — pritarė Simmijas.

— Taigi, ar tik neprivengdami dar didesnių blogybių drąsesni iš jų tarpo pasiduoda mirčiai, kiek kartų pasiduoda?

— Tiesa.

— Taigi visi kiti, išskyrus filosofus, drąsūs todėl, kad bijo, iš baimės drąsūs. Bet, iš tikrųjų, kažkaip keista būti drąsiam iš baimės.

— Aiškių aiškiausia. E

— Na, o susivaldantiems iš jų tarpo ar ne tas pat atsitinka? Ar ne dėl nesusivaldymo yra jie susivaldą? Tuo tarpu sakome, kad tat negalima, bet vis dėlto atsitinka kažkas tokio neišmintingam jų susivaldymui. Jie atsisako nuo vieno malonumo, bijodami netekti kito, susilaiko nuo vieno, būdami valdomi antro. Pasidavimą aistrai jie vadina nesusivaldymu. Tuo tarpu jiems atsitinka taip, kad, nu- 69

slopinę vieną malonumą, pasidaro valdomi kito. Tatai panašu in tai, kas buvo pasakyta, būtent, kad jie susivaldo dėl nesusivaldymo.

— Panašu, kad taip.

— Brangusis Simmijau, nedera dorybei tokie mainai: keisti malonumą malonumu, liūdesį liūdesiu, baimę baime, didesnį mažesniu, lyg pinigus. Tuo tarpu vienintelis tikras pinigas, in kurį visa tai
B reikia pakeisti, yra išmintis: už šitą pinigą ir šituo pinigu viskas perkama ir parduodama: ir narsumas, ir susilaikymas, ir teisingumas, arba, trumpai tariant, tikroji dorybė neatskiriama nuo išminties, nežiūrint to, ar ji lydima malonumo, baimės ir kitko tokio, ar nelydima. Bet išmintim nepagrįsta dorybė, keičianti viena in antra, ar nebus tik kažkoks dorybės šešėlis. Iš tikrųjų, tokia dorybė bus vergiška, neturinti nieko sveiko ir tiesaus. O tiesa savo
C esmėje yra apsivalymas nuo visų tokių dalykų: ir susivaldymas, ir teisingumas, ir narsumas, ir pati išmintis yra ne kas kita, kaip kažkoks tikybinis apsivalymas. Ir kas nustatė mums šias tikybines apeigas, buvo ne paprasti kokie žmonės, bet iš tikrųjų jau seniai stengėsi paslaptingais vaizdais mums parodyti, kad atvykęs in Hadą neišrinktasis ir neapsivalęs, purve voliosis tenai, o išrinktasis ir apsivalęs, — su dievais gyvens. Kas žiūri tikybinių pašventinimų, sako: „daug yra tiesanešių, bet maža
D inkvėptų“[19]. O pastarieji, mano nuomone, yra kaip tik tie žmonės, kurie rūpinasi tikrąja filosofija. Ir aš bent, kiek galėdamas, per visą gyvenimą nieku

neatsilikdavau nuo jų, bet visomis jėgomis stengiaus
būti jų tarpe. Ar teisingi buvo mano siekimai, ir ar
nuveikiau ką, aiškiai sužinosim, nuvykę tenai, kas,
kaip man rodos, netrukus turi invykti, jei dievas
panorės. Štai ką aš, Simmijau ir Kebetai, sakau
jums, — baigė Sokratas, — pasiteisindamas ir no-
rėdamas inrodyti, kad visai pamatuotai nesigailiu ir
nerūgoju, palikdamas jus ir žemės valdovus, nes
manau, kad ir tenai rasiu ne blogesnių valdovų ir E
bičiulių. Žmonės tuo netikės, bet būtų gera, jei
savo pasiteisinimo kalba aš intikinčiau jus kiek la-
biau, negu Atėnų teisėjus.

XIV

Sokratui savo kalbą pabaigus, prabilo Kebetas:
— Ką pasakei, Sokratai, man bent rodosi labai
gerai pasakyta; bet tavo mintys apie sielą randa
žmonėse didelio nepasitikėjimo. Ar siela nenustoja 70
gyventi, atsiskyrusi nuo kūno, ar nenyksta ji ir ne-
žūna tą pačią dieną, kurią miršta žmogus? Persiskir-
dama su kūnu ir išeidama iš jo, tartum garai ar dū-
mai, ar neišsisklaido in visas šalis, be pėdsakų iš-
nykdama ir nieku pavirsdama? Juk jeigu ji kame nors
gyventų vienui viena, nusikračiusi visomis ydomis,
kurias tu dabar nurodei, tai mes, Sokratai, turėtume
didelę ir gražią viltį, kad visa tai tiesa, ką sakai. Bet B
kad žmogui mirus siela turi tam tikrą jėgą ir minti-
jimo galią, visa tai, be abejonės, reikalauja nemenko
inrodymo.

— Tiesą sakai, Kebetai, — tarė Sokratas. — Ką gi darysim? Ar nenorėtum panagrinėti šito klausimo, ar tai tiesa, ar ne?

— Aš bent, — atsakė Kebetas, — mielai paklausyčiau tavo nuomonės apie tą dalyką.

— Tačiau aš nemanau, — tarė Sokratas, — kad kas nors, išklausęs dabar mano žodžius, nors jis
C būtų ir komedijų rašytojas, pasakytų, kad aš niekus tauzijąs ir kalbąs apie tai, apie ką nereikėtų kalbėti[20]. Todėl, jei norite ir jei reikia panagrinėti, pasvarstykime pirmiausia tokį dalyką: ar yra Hade mirusiųjų žmonių sielos, ar jų ten nėra?

XV

Kiek atmename, yra toks labai senas padavimas, kad sielos, nuvykusios ten, būna ir paskui vėl grįžta čionai, ir vėl gimsta po mirties. Jeigu taip, jei gyvenusieji vėl gimsta iš mirusiųjų, tai ką kita galima
D tvirtinti, jei ne tai, kad mirusiųjų vėlės būna tenai, nes jos negalėtų grįžti in pasaulį, jei išnyktų. Ir mes turėtume pakankamą tam inrodymą, jeigu iš tikrųjų paaiškėtų, kad gyvieji gimsta ne iš kur kitur, kaip tik iš mirusiųjų. Bet jei taip nėra, reikia kito inrodymo.

— Visiškai teisingai, — tarė Kebetas.

— Jei nori lengviau suprasti, — kalbėjo toliau Sokratas, — kreipk akis ne tik in žmones, bet ir in visus gyvulius ir augalus ir aplamai in visą, kas gimsta. Pažiūrėkime, ar ne viskas taip atsiranda,
E būtent, ne iš kur kitur, kaip tik iš savo priešingybių,

bent tenai, kur toji priešingybė pasitaiko, kaip antai, kas gražu — priešinga, be abejonės, bjaurumui, kas teisinga — neteisingumui, ir taip su daugybe kitų dalykų. Taigi panagrinėkime, ar būtinas dalykas, kad visa, kas turi priešingybę, turi gimti ne iš kur kitur, kaip tik iš savo priešingybės. Pavyzdžiui, kai atsiranda kas nors didesnio, ar nebūtina, kad tai atsirastų iš to, kas pirmiau buvo mažesnis?

— Taip.

— Iš kitos vėl pusės, jei kas sumažėja, ar nebuvo tai anksčiau kas nors didesnio, kad paskum galėtų
sumažėti? 71

— Taip yra, — atsakė Kebetas.

— Ir iš stipresnio pasidaro silpnesnis, iš lėtesnio greitesnis?

— Be abejonės.

— Ką gi? O koks nors blogesnis dalykas ar neatsiranda iš geresnio, teisingesnis — iš mažiau teisingo?

— Kaip gi ne.

— Vadinas, — kalbėjo Sokratas, — dabar pakankamai nustatėm, kad visi dalykai atsiranda tokiu būdu, būtent, priešinga iš priešinga?

— Žinoma, — atsakė Kebetas.

— Bet ar nėra tarp tų dviejų priešingybių ko nors tokio, kas būtų jų vidurys? Ar nevyksta čia du gimimai: vienas — einąs iš pirmos priešingybės antrosios link, o antras — atgal, iš antrosios pirmosios link? Tarp didesnio dalyko ir mažesnio ar ne- B
užima vidurio padidėjimas ir sumažėjimas ir ar

nesakome, kad vienu atveju kai kas didėja, o antru — mažėja?

— Taip, — pritarė Kebetas.

— Ar nesti taip ir su persiskyrimu bei susijungimu, su ataušimu bei sušilimu ir su visais kitais panašiais reiškiniais, kurių mes kartais nemokame nė pavadinti? Iš tikrųjų bent visados taip turi būti, kad viena kįla iš antro, kad viena virsta antru, kažkokiam vyksmui tarpininkaujant?

— Žinoma, — atsakė Kebetas.

XVI

— Tai kaip, — prabilo vėl Sokratas, — ar gyvenimui yra kas priešinga, kaip kad, pavyzdžiui,
C budėjimui priešingas sapnas?

— Žinoma, — atsakė Kebetas.

— Kas būtent?

— Mirtis, — pasakė šis.

— Taigi ir šitie dalykai — gyvenimas ir mirtis — kįla vienas iš antro, nes jie yra priešingybės. Ar nėra jiems atsakančių vyksmų, kurie verčia juos pereiti iš vieno in antrą?

— Kur nebus.

— Taigi, — kalbėjo toliau Sokratas, — aš tau pavadinsiu vieną priešingybių porą, apie kurią ką tik kalbėjome, ir nurodysiu vyksmą, kuriuo viena šių priešingybių pereina in antrą, o tu pavadink man kitą porą. Vieną pavadinu miegu, antrą — budėjimu; iš miego kįla budėjimas, iš budėjimo —

miegas. Ir jųdviejų pereinamieji vyksmai bus: vienas — užmigimas, antras nubudimas. Aišku tau, — paklausė, — ar ne? D

— Aišku.

— Dabar ir tu, — tarė Sokratas, — pasakyk man panašiai apie gyvenimą ir mirtį. Ar sutinki, kad gyvenimui priešinga mirtis?

— Aš bent, taip.

— Šios priešingybės kįla viena iš antros?

— Taip.

— Tai kas gimsta iš gyvo?

— Mirusis.

— O iš mirusio? — paklausė Sokratas.

— Reikia sutikti, kad gimsta tai, kas gyvena, — atsakė Kebetas.

— Vadinasi, Kebetai, iš mirusio gimsta gyva ir visi gyvieji žmonės?

— Tur būt taip, — atsakė Kebetas. E

— Išeina, kad mūsų sielos būna aname pasauly? — paklausė Sokratas.

— Panašu.

— Taigi iš dviejų kalbamųjų vyksmų ar nors vienas nepasidaro aiškus? Juk mirimo vyksmas, be abejonės, aiškus? Ar ne?

— Visai aiškus, — atsakė Kebetas.

— Kaip gi dabar padarysime? — kalbėjo Sokratas. — Bene galėtumėm prileisti priešingą vyksmą? Ar gal prigimtis čia šlubuoja? Ar reikia mirimui prileisti priešingą vyksmą?

— Be abejonės, reikia, — atsakė Kebetas.

— Kokį būtent?

— Atgimimą.

— Jei jau yra atgimimas, — pasakė Sokratas, — tai ar nebus tas atgimimas tokiu vyksmu, kuriuo
72 mirtis virsta gyvenimu?

— Taip, bus.

— Taigi priėjome išvadą, kad gyvieji gimsta iš mirusiųjų, ne kitaip ir mirusieji iš gyvųjų. Jei taip, tai turime, rodos, neabejotiną inrodymą, kad mirusiųjų sielos kažkur būna ir iš ten vėl atsiranda.

— Mano išmanymu, Sokratai, — pasakė Kebetas, — iš to, dėl ko susitarta, neišvengiamai eina, kad taip turi būti.

XVII

— Insidėmėk, Kebetai, — pasakė Sokratas: — mano nuomone, priėjom visiškai pagrįstas išvadas. Juk jei nebūtų dviejų vyksmų, visuomet atsakančių
B vienas antrą ir sudarančių lyg kokį ratą, bet būtų kažkoks tiesioginis vyksmas, kurs pereitų tiktai iš pirma in antra — priešinga ir negrįžtų atgal in pirma, iš kurio išėjo, tai viskas, suprask, gautų galų gale vienodą išvaizdą, būtų atpažįstama vienodu būdu, ir nutrūktų naujų kūnų atsiradimas.

— Kaip sakai? — paklausė Kebetas.

— Visai nesunku suprasti, ką kalbu, — atsakė Sokratas. — Jei, pavyzdžiui, užmigimas būtų, o einančio iš miego atbudimo nebūtų, tai padavimas
C apie Endimioną[21] netektų prasmės ir reikšmės, nes

visas pasaulis atsidurtų Endimiono būklėj, suprask, miegotų. Ir jei viskas susijungtų ir nebesiskirtų, netrukus atsitiktų tai, apie ką kalba Anaksagoras[22]: visų kūnų mišinys. Panašiai, mielas Kebetai, jei tik visa, kas gyva, mirtų, o kas mirė, paliktų tokioj būklėj ir vėl neatgimtų, tai ar nebūtų didelė būtinybė, kad visa galų gale išmirtų ir nieko, kas gyva, nepasiliktų? Juk jei visa, kas gyva, gimtų ne iš to, kas mirė, bet iš ko nors kito, ir mirtų, kokių priemonių reikėtų griebtis, kad nebūtų viskas mirties pagrobta? D

— Tokių priemonių, manding, nėra, Sokratai, — tarė Kebetas, — ir man rodos, kad tu sakai visai teisingai.

— Man iš tikrųjų taip atrodo, Kebetai, — pasakė Sokratas, — ir mes neklystame, sutikdami su tuo, bet viskas taip ir iš tikrųjų yra: ir atgimimas, ir gyvųjų atsiradimas iš mirusiųjų, ir kad mirusiųjų vėlės būna, ir kad gerųjų likimas geresnis, blogųjų — blogesnis.

XVIII

— Iš tiesų, Sokratai, — pertraukė jį Kebetas, — ir pagal anuos žodžius (jei jie teisingi), kuriuos tu E
dažnai savo pasikalbėjimuose sakydavai, būtent, kad mokymasis yra mums ne kas kita, kaip prisiminimas, — kažkaip būtinai išeina, kad ką kitados išmokome, dabar atsimename. O tai nebūtų galima, jei mūsų siela nebūtų buvusi kur nors anksčiau, prieš atgimdama žmogaus kūne. Todėl ir šituo su-
metimu atrodo, kad siela yra nemirtinga. 73

— Bet, Kebetai, — insikišo Simmijas, — kokie tam inrodymai? Primink man juos, nes aš dabar nelabai teatsimenu.

— Priminsiu, — atsakė Kebetas, — vienu gražiausiu pasakymu: paklausti apie ką nors (jei tik bus vykusiai paklausti), žmonės patys visuomet randa tinkamą atsakymą; tačiau, jei neturėtų ingimtos protavimo ir tikrojo žinojimo galios, jie to padaryti negalėtų: jei kas parodys jiems geometri-
B nes figūras ar ką panašaus, ir tada taip pat bus aišku, kad taip iš tikrųjų yra.

— Jei tavęs, Simmijau, tai neintikina, — tarė Sokratas, — pažiūrėk, ar nesutiktumei su mumis kitaip kalbamą klausimą panagrinėti. Tu, matyti, nelabai nori tikėti, kad vadinamasis mokymasis yra prisiminimas?

— Aš nė kiek neabejoju, — atsakė Simmijas, — tiktai noriu pasimokyti ano prisiminimo, apie kurį kalbama. Ir iš to, ką mėgino paaiškinti Kebetas, aš beveik jau atsimenu ir insitikinu. Vis dėlto norėčiau dabar paklausyti, kaip tu rengeis tai inrodyti.

— Štai kaip, — atsakė Sokratas: — juk mes, aišku,
C sutinkame, kad jei kas prisimena ką, reikia, kad jis anksčiau kada nors būtų tai sužinojęs.

— Žinoma, — atsakė Simmijas.

— Bet ar mes sutiktume ir dėl to, kad jei žinojimas ingijamas tokiu būdu, jis ir yra prisiminimas? O aš kalbu apie tokį maždaug būdą: jei kas ką pamatęs, išgirdęs, ar šiaip kuriuo būdu kokį daiktą

suvokęs, žino ne tik tą, bet, be to, ir kurį kitą daiktą,
kurio pažinimas nėra toks, bet kitoks, ar mes visai
teisingai nesakome, kad jis prisimena tą daiktą, kurį
tokiu būdu pažino? D
— Kaip čia kalbi?
— Pavyzdžiui, juk kitoks pažinimas žmogaus, ir
kitoks — lyros.
— Žinoma.
— O ar nežinai, ką jaučia įsimylėję, kai pamato
lyrą, apsiaustą ar kitą kurį daiktą, kurį jų mylimasis
paprastai vartoja? Atpažinę lyrą, jie savo atminty
atgamina ir jos savininko vaizdą. Tai ir bus prisi-
minimas. Taip kitkas, dažnai matęs Simmiją, prisi-
minė Kebetą. Ir panašių pavyzdžių galima rasti
tūkstančius.
— Tikrai tūkstančius, prisiekiu Dzeusu, — pri-
tarė Simmijas.
— Taigi, — kalbėjo toliau Sokratas, — ar tai ne- E
bus tam tikras prisiminimas, ypač, žinoma, jei
kas pajunta tai dėl to, ką dėl ilgo laiko ir dėl nema-
tymo buvo jau užmiršęs?
— Visai aišku, — pasakė Simmijas.
— Dabar toliau, — kalbėjo Sokratas: — pama-
čius arklio atvaizdą ir lyros atvaizdą, ar galima pri-
siminti žmogų? Ir pamačius Simmijo atvaizdą, ar
galima prisiminti Kebetą?
— Be abejonės.
— O pamačius Simmijo atvaizdą, ar negalima ir
paties Simmijo prisiminti?
— Aišku, galima, — atsakė Simmijas. 74

XIX

— Taigi, pagal visus šituos protavimus, — ar neišeina, kad prisiminimas sužadinamas iš dalies panašumo, iš dalies nepanašumo?

— Išeina.

— Bet kada kas nors ką prisimena dėl panašumo, ar nėra būtinybės, kad kartu su tuo daiktu jis insivaizduotų ir tai, ko trūksta panašumui, arba ko netrūksta tam, ką jis prisiminė?

— Būtinai, — pritarė Simmijas.

— Taigi insidėmėk, — tarė Sokratas, — ar iš tikrųjų taip yra. Ar nesakome lygybę esant ką? Ne apie tai kalbu, kad vienas medis lygus kitam medžiui, vienas akmuo — kitam akmeniui, ir ne apie kitus tokius daiktus, bet sakau, kad šalia visų tokių daiktų yra kažkas kita, būtent, pati lygybė? Sakome ją esant kažką ar nieką?

— Žinoma, sakome, prisiekiu Dzeusu, — pritarė
B Simmijas, — ir dar kaip!

— Ir taip pat žinome, kas toji lygybė yra?

— Aišku, — atsakė Simmijas.

— Iš kur gi mes gavome tą žinojimą? Ar tik ne iš tų daiktų, apie kuriuos dabar kalbėjome, būtent: pastebėję lygius medžius, akmenis ir kitus daiktus, priėjome lygybės sąvoką, visai nepanašią in tuos daiktus? Ar ji tau nesirodo nepanaši? Insidėmėk dar štai ką: ar ir lygūs akmenys ir medžiai nesirodo tau kartais lygūs, kartais nelygūs?

— Žinoma, taip.

— Bet ar pasirodė tau kartais nelygu tai, kas yra savaime lygu, arba lygybė — nelygybe? C

— Tikrai niekados, Sokratai.

— Vadinas, — kalbėjo Sokratas, — anie lygūs daiktai ir pati lygybė nebus tas pat?

— Man rodosi, Sokratai, jokiu būdu nebus.

— Tačiau, — pasakė Sokratas, — ar nesuvokei ir ar negavai pačios lygybės supratimo iš šitų lygių daiktų, nesutampančių su ana lygybe?

— Tikriausiai sakai, — pastebėjo Simmijas.

— Vadinas, lygybė sutampa su lygiu, ar ne?

— Sutampa.

— Tai visai nesvarbu, — pasakė Sokratas, — juk pamatęs kokį daiktą, kartu insivaizduoji kitą, nežiūrint to, ar jis panašus ar ne: tai būtinai ir bus D
atsiminimas.

— Žinoma.

— Kas gi toliau? — paklausė Sokratas: — ar mes jaučiame ką nors panašaus, matydami lygius medžius ir kitus lygius daiktus, apie kuriuos dabar tik kalbėjom? Ar mums rodosi, kad jų lygybė tokia pat, kaip lygybė savaime? Ar jai ko trūksta, kad taptų lygybė pati savaime, ar nieko?

— Žinoma, daug trūksta, — pritarė Simmijas.

— Taigi pripažįstame, kad jei kas nors, pamatęs kokį daiktą, pamano: daiktas, kurį dabar matau, nori būti lygus su kitu kuriuo daiktu, bet jam kažko trūksta, ir jis negali būt visiškai toks, kaip kitas, bet skiriasi nuo jo, — reikia, aišku, pripažinti, kad tokiu E
būdu galvojąs turėjo prieš tai žinoti kažką, kuo rem-

damasis sako, kad nors daiktas panašus in kitą, bet ne visiškai su juo lygus.

— Būtinai taip.

— Kas toliau? Ar ir mes patyrėme tą pat dėl lygių daiktų ir dėl pačios lygybės, ar ne?

— Be abejonės.

75 — Taigi, matyt, yra būtina, kad pažintume lygybę anksčiau, negu, pamatę lygius daiktus, pagalvotume, jog jie visi stengiasi būti tokie, kaip pati lygybė, bet neinstengia.

— Taip yra.

— Tačiau juk sutinkame, kad šiuo atveju mes negalėjome ir negalėtume nieko iš kur kitur apibrėžti, nepavartodami regėjimo, lytėjimo ar kokio kito iš kūno pojūčių. Tą pat tvirtinu ir dėl viso kito.

— Iš tikrųjų, Sokratai, jie turi vienodą reikšmę tam, ką šitas protavimas nori inrodyti.

— Vadinas, tik jutimų pagalba reikia suprasti, kad tokiu būdu viskas jutimais suvokiama, siekia ly-
B gybės, bet nesutampa su ja. Ar kaip sakysime?

— Taip.

— Taigi reikia, kad mes, prieš pradėdami regėti, girdėti ir bendrai jausti, turėtume kur nors gauti supratimą apie pačią lygybę, kaip tokią, jei jutimų pagalba lygindami su ja iš lygių daiktų stebėjimo gautus inspūdžius, patyrėme, jog visi tie daiktai siekia būti tokie, kaip pati lygybė, tačiau kiek atsilieka nuo jos.

— Tai būtina išvada iš to, kas anksčiau pasakyta, Sokratai.

— Juk tiesa, kad vos gimę naudojomės regėjimu, girdėjimu ir turėjome kitus pojūčius?

— Visai taip.

— Bet reikia, sakome, kad lygybės sąvoką turė- C
tume anksčiau ingyti?

— Taip.

— Taigi, kaip rodosi, būtina, kad mes prieš gimdami gautume šitą pažinimą.

— Rodosi.

XX

— Jei mes ingijome šitą pažinimą prieš gimdami
ir atsinešėme su savimi, tai ar mes nepažinome prieš
gimdami ir ar neatsinešėm su savimi ne tik lygybės
sąvokos, ne tik supratimo, kas daugiau ir mažiau,
bet ir visų kitų panašių sąvokų? Juk mes dabar nė
kiek ne daugiau kalbame apie lygybę, kaip ir apie
grožį, apie gėrį, teisingumą, šventumą, žodžiu sa-
kant, apie visa, ką mes savo pasikalbėjimuose (ir D
klausdami klausimuose, ir atsakydami atsakymuose)
apibrėžiame tikrąja būtimi. Vadinas, būtina mums
visas tas sąvokas insigyti dar negimus.

— Taip yra.

— Ir jei insigiję jas kaskart vėl neužmirštume, taptume visada jas žinančiais ir žinotume jas per visą gyvenimą. Nes žinoti — yra: insigijus žinių, palaikyti jas ir nenustoti jų. Ir ar nevadiname, Simmijau, užmiršimu žinių netekimą?

— Tikrai taip, Sokratai, — atsakė Simmijas. E

— Ir priešingai, jei mes gavę žinių prieš gimdami, gimdami jų nustojome, o paskui, jutimų pasigaudami, vėl atgavome kalbamas žinias, kurias ir anksčiau kitados turėjome, tai ar vadinamasis mokymasis nebus tik mūsų savų žinių atnaujinimu? Ir vadindami tai prisiminimu, mes, tur būt, teisingai sakome.

— Taip.

76 — Juk mes pripažinome galimu, kad tas, kurs suvokia kokį daiktą regėjimu, girdėjimu ar kitu kuriuo pojūčiu, atsimena kartu ir ką kita, ką jis buvo užmiršęs ir kam jo suvokiamas daiktas, dėl panašumo ar dėl skirtumo, yra artimas. Tokiu būdu, kaip sakiau, tenka pripažinti viena iš dviejų: arba mes gimėme žinodami visa tai ir palaikome tas žinias per visą gyvenimą, arba tie, apie kuriuos sakome, kad jie mokosi, ne ką kita daro, kaip tik prisimena. Šiuo atveju mokymasis ir būtų prisiminimas.

— Visa tai tikra tiesa, Sokratai.

XXI

— Taigi ką pasirinksi, Simmijau? Ar kad gimėme žiną, ir kad paskui prisimename tuos dalykus,
B kurių pažinimą anksčiau ingijome?

— Nemokėčiau šiuo metu pasirinkti, Sokratai.

— Kodėl gi? Šiuo atveju tikriausiai galėtum pasirinkti, kaip tat tau atrodo: ar ką nors žinodamas žmogus gali pasakyti, ką jis žino ir ko ne?

— Visai aišku, kad gali, Sokratai, — atsakė Simmijas.

— O kaip tau atrodo: ar visi žmonės sugebėtų padaryti savo sprendimą apie tai, apie ką mes dabar kalbėjome?

— Tikrai to norėčiau, — atsakė Simmijas, — bet labai bijau, kad rytoj tuo pat laiku niekas nemokės tinkamai to padaryti.

— Vadinas, manai, kad ne visi tai supranta, Sim- C
mijau? — paklausė Sokratas.

— Jokiu būdu ne.

— Taigi prisimena tai, ko kitados yra išmokę?

— Būtinai.

— Kada gi mūsų sielos bus tai pažinusios? Juk ne po to, kai žmonėmis tapome?

— Aišku.

— Vadinas, anksčiau?

— Taip.

— Iš to eina, Simmijau, kad dar prieš ateidamos in žmogaus kūną mūsų sielos buvo skyrium nuo kūnų ir turėjo žinojimą.

— Taip, Sokratai, jei tik anų žinių negauname gimdami: juk dar šito laikotarpio esama.

— Tesie taip, bičiuli. Kuriuo gi kitu laiku nustojame žinojimo? Juk negimstame su juo, kaip ką tik nutarėm. Nejaugi nustojame žinojimo kaip
tik tuo metu, kai jį ingyjame? O gal turi nurodyti D
kitą kokį laiką?

— Jokio, Sokratai; neapsižiūrėjau niekus plepąs.

XXII

— Vadinas, Simmijau, priėjome tokią išvadą?
Jei visa tai, ką nuolat kartojame, — grožis, gėris ir
kitos tokios būtys būna, jei mes lyginame su jomis
kaip su kažkuo, kas anksčiau buvo ir ką mes vėl
naujai ingijome, visa, ką suvokiame pojūčiais, tai
būtinai išeina štai kas: kaip šios būtys yra, taip ly-
E giai ir mūsų siela buvo dar prieš mums užgimus.
Jei tatai taip nebūtų, šitos mūsų kalbos būtų bergž-
džios. Ar ne tiesa? Ar neišvengiama būtinybė, kad
tos būtys būna ir kad mūsų sielos buvo mums dar
negimus, ir jei nėra vieno, nėra ir antro?

— Man rodosi, Sokratai, — pasakė Simmijas, —
kad toji būtinybė yra nenuneigiama. Ir mūsų prota-
vimas priėjo gražią išvadą: nėra abejonės, kad mūsų
77 siela būna mums negimus, ir kad tos būtys, apie
kurias dabar kalbi, irgi būna. Iš tikrųjų, aš bent
nežinau, kas man būtų lygiai taip aišku, kaip tatai,
kad visos šios būtys — grožis, gėris ir kita, apie ką
dabar kalbėjai, tikriausiai yra. Ir man bent rodosi
visa tai esant pakankamai inrodyta.

— Na, o kaip Kebetui? — paklausė Sokratas:
— juk reikia ir Kebetą intikinti.

— Aš bent manau, — atsakė Simmijas, — kad ir
jis pakankamai intikintas, nors joks kitas žmogus
nėra tiek linkęs nepasitikėti protavimais, kaip jis.
Tačiau manau, kad ir jis pakankamai insitikino, jog
B mūsų siela buvo jau prieš mums užgimstant.

XXIII

— Bet ar mums mirus ji dar bus, — tai ir man pačiam, Sokratai, rodosi neinrodyta, — pasakė Simmijas, — bet dar vyrauja žmonių nuomonė, ką mums dabar ir Kebetas priminė, kad žmogui mirus ir siela pranyksta, ir kad čia yra jos galas. Iš tikrųjų, kas jai kliudytų gimti, ingauti kur nors pavidalo ir būti prieš insikūnijant, o po insikūnijimo ir po išsivadavimo iš kūno — pasibaigti ir išnykti?

— Tiesą sakai, Simmijau, — tarė Kebetas. — C
Juk išspręsta, rodosi, tik kaip ir pusė to, ką reikia išspręsti, būtent, kad mūsų siela buvo mums dar negimus; norint inrodymą privesti prie galo, reikia, be to, dar papildomai inrodyti, kad ir po mūsų mirties ji bus taip pat, kaip ir mums negimus.

— Tai jau, Simmijau ir Kebetai, inrodyta, — pastebėjo Sokratas, — jei tik panorėsite paskutinį inrodymą sujungti su tuo, dėl kurio mes jau anksčiau buvome sutikę, būtent, kad visa gyva kilo iš to, kas mirė. Juk jei mūsų siela jau ir anksčiau būna, tai reikia pripažinti, kad ji, ateidama in pasaulį ir D
gimdama, gimsta ne iš ko kito, kaip iš mirties ir mirimo. Argi iš to būtinai neina, kad siela būna ir po mirties, nes jai, žinoma, reikia vėl gimti? Tokiu būdu, apie ką dabar kalbate, jau inrodyta.

XXIV

Bet man rodos, kad vis dėlto tu ir Simmijas mielai sutiktute dar plačiau panagrinėti šitą klausimą: jūs vis dar, lyg vaikai, bijote, kad vėjas iš tikrųjų neišblaškytų ir neišpustytų sielos, jai išeinant iš
E kūno, ypač jei kūnui teks mirti ne ramiu oru, o kokiam dideliam vėjui pučiant.

Kebetas prasijuokė ir tarė:

— Pasistenk gi, Sokratai, išblaškyti mūsų baimę, kuri tačiau nėra mūsų, bet, tur būt, kažkokio vaiko, kurs sėdi mumyse ir baidosi visų tokių dalykų. Taigi pamėginkime intikinti jį, kad nebijotų mirties, lyg kokios baidyklės.

— Tada reikia, — pasakė Sokratas, — kasdien giedoti jam kerėjimo giesmę, kol pasigydysit nuo baimės.

— Bet, Sokratai, — tarė Kebetas, — iš kur im-
78 sime dabar tokių giesmių gerą giedotoją, tau rengiantis mus palikti?

— Graikija didelė, Kebetai, ir joje yra tinkamų žmonių, — atsakė Sokratas, — nemaža ir visokių svetimtaučių, kuriuos visus reikėtų aplankyti, tokio giedotojo bejieškant, ir nesigailėti nei pinigų nei vargo, nes nėra tinkamesnio daikto, kuriam galėtute geriau savo pinigus išleisti. Taip pat ir savo tarpe reikia pajieškoti: galimas daiktas, kad sunku bus rasti žmonių, kurie geriau už jus galėtų tai atlikti.

— Tai bus padaryta, — pasakė Kebetas. — Bet

grįžkime, jei tatai tau malonu, prie to, kur susto- B
jome.

— Žinoma, malonu. Kodėl nebus malonu.

— Gerai sakai, — tarė Kebetas.

XXV

— Taigi, kalbėjo toliau Sokratas, — ar ne tokį reikia sau pastatyti klausimą: kuriam, galiausiai, daiktui tinka tai patirti, būtent, — išnykti? Dėl kurio daikto tenka bijoti, kad su juo to neatsitiktų? Ir dėl kurio netenka? Po to turime vėl pažiūrėti, kuriems iš jų priklauso siela, ir, atsižiūrint in tai, spręsti, ar tenka dėl mūsų sielos bijoti?

— Tiesą sakai, — tarė Kebetas.

— Ar nedera tai patirti daiktui, atsiradusiam iš C
sudėties ir sudėtingam iš prigimties? Ar toks sudėtingas daiktas neturi išsiskirstyti tokiu pat būdu, kokiu buvo sudėtas? O jei koks daiktas pasitaiko nesudėtingas, ar nedera ypač jam vienam nepatirti to?

— Man rodos, kad taip, — pritarė Kebetas.

— O juk ypatingai tinka būti nesudėtingiems tiems daiktams, kurie visuomet pasilieka tokie pat ir nesikeičia? Ir atvirkščiai, ar netinka būti sudėtingiems tiems daiktams, kurie nuolat keičiasi ir niekuomet nepasilieka tokie pat?

— Ir man taip rodos.

— Dabar, — pasakė Sokratas, — grįžkime prie
to, apie ką anksčiau kalbėjome. Visa tai, ką mes
savo klausimuose ir atsakymuose pavadinome bū- D

ties vardu, ar visuomet pasilieka tas pat, ar kartais keičiasi? Lygybė, kaip tokia, grožis, kaip toks, ir kitos savaime esančios būtys, — ar kada ingauna kokį nors pasikeitimą, ir kokį maždaug? Arba kiekviena tų esmių, būdama pati ir vienalytė, tokia ir pasilieka, ir niekuomet niekur jokiu būdu jokio pakeitimo neingauna?

— Būtinai taip, Sokratai, — pasakė Kebetas, — ji pasilieka pastovi.

— O kaip dėl daugelio kitų gražių daiktų, pavyzdžiui, dėl žmonių, arklių, apsiaustų ir kitų, kiek
E jie gražūs, ar lygūs, ar aplamai turi kokį panašų pavadinimą? Ar jie pasilieka tokie pat, arba priešingai: palyginus su būtimis, nei patys savyje, nei santyky su kits kitu niekados ir jokiu būdu nepasilieka nepasikeitę?

79 — Su daiktais kitaip, — atsakė Kebetas: — jie nuolat keičiasi.

— Ar tu negali pažinti šių pastarųjų lytėjimo, regėjimo ir kitų pojūčių pagalba, tuo tarpu kai esmių negalima kitaip suvokti, kaip tik proto mintijimu, nes jos yra belytės ir nematomos?

— Visiškai teisingai sakai, — pritarė Kebetas.

XXVI

— Taigi, ar nesutiktum nustatyti, — kalbėjo toliau Sokratas, — dvi būčių rūšis: viena — matomieji daiktai, antra — nematomieji?

— Nustatykim, — sutiko Kebetas.

— Nematomoji būtis visada pasilieka ta pati, o matomoji — niekuomet?

— Galime ir tai nustatyti, — pritarė Kebetas.

— O toliau, — kalbėjo Sokratas, — iš ko gi mes patys sudaryti? Ar ne iš kūno ir sielos? Ar gal dar iš ko kito? B

— Iš nieko kito, — pasakė Kebetas.

— Taigi in katrą rūšį daugiau panašus ir su katra labiau giminingas kūnas?

— Kiekvienam aišku, kad su matomąja, — atsakė Kebetas.

— O siela? Matoma ar nematoma?

— Žmonių bent — ne, Sokratai, — pasakė Kebetas.

— Bet juk mes kalbame apie matoma ir nematoma, pasiremdami žmonių prigimtimi? O gal turi galvoj kokią kitą prigimtį?

— Ne, žmonių.

— Tai kaip sakome apie sielą? Matoma ji, ar nematoma?

— Nematoma.

— Vadinas, ji neregima?

— Taip.

— Todėl siela labiau už kūną panaši in neregimąją rūšį, o kūnas — in matomąją.

— Neišvengiamai taip, Sokratai. C

XXVII

— O ar nekalbėjome anksčiau ir apie tai, kad siela kam nors ištirti vartoja kūną — regėjimą, gir-

dėjimą ar kitą kokį pojūtį (nes ištirti ką pojūčių pagalba ir reiškia ištirti tai, pavartojant kūną), būna kūno nukreipiama in tas sritis, kur yra nuolatinis keitimasis ir, liesdama tokį daiktą, iškrypsta iš tiesaus kelio, susijaudina ir, nusiminusi, svyruoja, lyg apsvaigusi?

— Taip kalbėjome.

— O kai ji tyrinėja ką nors, būdama pati viena,
D ar ji nepakįla prie to, kas tyra, amžina, nemaru, nekeičiama? Savo prigimtimi būdama artima visam tam, ar nebendrauja ji su juo tol, kol gali pasilikti pati viena? Ar siela nesiliauja tada klaidžiojusi? Ar nepasilieka ji visada pati viena, susijungdama su nesikeičiančiomis būtimis? Ir ar tokia sielos būklė nebus mintijimas?

— Labai gražiai ir teisingai kalbi, Sokratai, — pasakė Kebetas.

— Taigi, išeinant iš to, kas anksčiau ir kas dabar buvo pasakyta, kaip tau rodos, in kokią daiktų rūšį
E siela labiau panaši ir kokiai labiau gimininga?

— Man rodos, Sokratai, — atsakė Kebetas, — kad kiekvienas, net ir mažiausiai sugebąs galvoti, tokiu keliu eidamas, sutiks, kad siela visais atvejais daugiau panaši in tai, kas niekados nesikeičia, negu in priešinga.

— O kūnas?

— In priešinga.

XXVIII

— Insidėmėk dar ir štai ką: kadangi siela ir kū-
nas būna drauge, gamta insako kūnui vergauti ir
klausyti, sielai — valdyti ir viešpatauti. Katras, 80
tavo galva, panašus in dieviška ir katras in mirtinga?
Ar nesirodo tau, kad tam, kas dieviška, pačios gam-
tos skirta valdyti ir vadovauti, o tam, kas maru, —
klausyti ir vergauti?

— Man bent, taip.

— Taigi in katrą panaši siela?

— Aišku, Sokratai, kad siela panaši in dieviška, o kūnas — in mirtinga.

— Dabar, Kebetai, — kalbėjo Sokratas, — pa-
galvok: ar iš viso to, kas mūsų pasakyta, neina, kad
siela labiausiai panaši in dieviška, nemirtinga, tik B
mintimi suvokiama, tolygu, nesuardoma, visada vie-
ninga ir pastovu; o kūnas labiausiai atsako visa
žmogiška, maru, daugeriopa, mintimi nesuvokiama,
suardoma, visuomet nevieninga ir nepastovu. Ar
galime su tuo nesutikti, mielas Kebetai, ir kitaip
nustatyti?

— Negalime.

XXIX

— O kas toliau? Jei visa tai taip, ar kūnui nedera greit irti, o sielai — likti ar visai nesunaikinamai, ar bent arti to?

— Žinoma, taip. C

— Juk pats pastebi, — pasakė Sokratas, — kad,
žmogui mirus, jo regimoji ir regimo srity esanti dalis
— kūnas, yra tai, ką vadiname lavonu ir kam dera
suirti, subyrėti, išpustytam būti, — nepatiria nieko
tokio staiga, bet gan ilgą laiką būna, o ypatingai
jei kas miršta pačiame amžiaus žydėjime, turėdamas
žydintį kūną. O jei lavoną išbalzamuoti, kaip bal-
zamuojama Aigipte, tai pasilieka beveik sveikas nuo-
D stabiai ilgą laiką. Bet jei kūnas sutrūnėja, kai ku-
rios jo dalys, kaip antai, kaulai, gyslos ir visos kitos
tokios, pasilieka, taip sakant, nemirštamos. Ar ne taip?
— Taip.
— O siela, neregimoji mūsų dalis, vykstanti in
atsakomą jai vietą — garbingą, tyrą, nematomą,
paprastai sakant, in Hadą, pas gerąjį ir išmintin-
gąjį dievą, kur, jei dievas panorės, netrukus teks ir
mano sielai keliauti, nejaugi toji mūsų siela, turėda-
ma tokias savybes ir tokią prigimtį, atsiskyrus nuo
E kūno, tučtuojau, kaip daugelis žmonių tvirtina, yra
išpustoma ir pranyksta? Toli gražu ne, mielas Sim-
mijau, ir tu, Kebetai. Priešingai, greičiau štai kas
atsitinka: siela atsiskiria nuo kūno, skaisti būdama,
neimdama su savimi nieko iš to, kas yra kūno, nes,
begyvendama, neturėjo su kūnu jokio bendravimo,
kiek tai nuo jos parėjo, bet šalinosi jo, pasilikdama
pati savyje susikaupusi ir nuolat tuo rūpindamasi.
O tai nieko kita nereiškia, tik tai, kad siela teisingai
81 mąstė ir iš tikrųjų rengėsi ramiai mirti. Ar ne tatai
bus rūpinimasis mirtimi?
— Vadinas, ar taip nusiteikusi siela nevyksta in

panašią in save, nematomą, dievišką, nemirtingą, išmintingą sritį? Jai ten nusikėlus, ar nelaukia išganymas? Ar nebus ji laisva nuo klaidžiojimo, neišmintingumo, baimės, nuožmių aistrų ir kitų žmogaus blogybių? Ir, kaip sakoma apie tuos, kuriems pavedama šventąsias pareigas eiti, ar iš tiesų nebendraus ji amžinai su dievais? Taip pasakysime, Kebetai, ar kitaip?

XXX

— Prisiekiu Dzeusu, taip, — patvirtino Kebetas.

— Bet, manau, jei kūną palieka siela suteršta ir B
nešvari — todėl, kad nuolat bendravo su kūnu, jam tarnavo, jį mylėjo, kūniškų ingeidžių ir malonumų buvo apkerėta, pripažino teisinga tik tai, kas turi kūno pavidalą, ką galima paliesti, pamatyti, išgerti, suvalgyti, panaudoti meilės smagumams; o to, kas akims nematoma ir paslėpta, kas pasiekiama tik mintimi ir suvokiama filosofija, paprastai nekentė, bijojo ir vengė, — tokia siela, kaip manai, ar skirsis nuo kūno niekuo nedėta ir skaisti? C

— Jokiu būdu ne, — pasakė Kebetas.

— Tokia siela, manau, bus kiaurai persisunkusi tuo, kas kūniška, nes jos bendravimas ir buvimas su kūnu, dėl nuolatinio draugavimo ir didelio rūpinimosi juo, kaip ir surišo ją su kūnu in viena?

— Taip.

— Reikia manyti, bičiuli, kad bendravusi su kūnu siela esti sunki, apkrauta, žemėta ir regima.

Tokia būdama, ji griūva naštos slėgiama ir veržiasi
vėl in matomąjį pasaulį, baidydamos nematomojo
ir Nematomo[23]. Ji klajoja, kaip pasakojama, ka-
D puose prie kapnamių, kur kartais neva matomi kaž-
kokie neaiškūs sielų pavidalai—vaiduokliai[24]. Šiuose,
būtent, pavidaluose ir pasirodo tos sielos, nes jos,
ne visiškai išsivadavusios iš kūnų, bet regimo da-
lyvės, gali būti ir matomos.

— Galimas daiktas, Sokratai.

— Žinoma, galimas, Kebetai; be to, galimas daik-
tas ir tat, kad tai sielos ne gerųjų žmonių, bet
sielos piktųjų: jos verčiamos klaidžioti minėtose vie-
tose, atlikdamos bausmę už buvusį nuodėmingą gy-
venimą. Ir klaidžioja jos tol, kol, verčiamos savo
E palinkimo prie kūno, kuris visur jas persekioja, vėl
apsigyvens kūne.

XXXI

O jos, paprastas dalykas, apsivelka tokiomis būtybėmis, kurių papročiai tiko sielai žemėje gyvenant.

— Ką turi galvoje tai sakydamas, Sokratai?

— Pavyzdžiui, temokėję apsiryti, pasigerti, paleistuvauti turi virsti, tur būt, asilų ir kitų panašių gyvulių paderme. Ar ne taip manai?

82 — Visai galimas daiktas, kad taip, kaip sakai.

— O pamėgusieji neteisybę, priespaudą, plėšimus virsta vilkais, vanagais, kirliais. Ar gal pasakysime, kad tokių žmonių sielos eina kur kitur?

— Be abejonės, jos eina in tavo nurodytas vietas, — pasakė Kebetas.

— Taigi, — kalbėjo toliau Sokratas, — ar neaišku, kad kitos sielos eis in vietas, atsakomas jų rūpesčiams.

— Visai aišku, — pritarė Kebetas.

— O kas laimingiausi iš žmonių? — paklausė Sokratas. — Kas iš jų gaus geriausią vietą? Ar ne tie, kurie buvo atsidavę visuomeninei ir valstybinei dorybei, vadinamai sveiku protu ir teisingumu, atsi- B radusiai iš gero būdo ir lavinimosi — be filosofijos ir didesnio galvojimo?

— Kodėl gi šie laimingiausi?

— Todėl, kad jiems tinka vėl apsigyventi jų sielai artimoje, ramioje, visuomenę mėgstančioje padermėje, kaip antai, bitėje, vapsvoje, skruzdėlėje ir dargi net vėl žmoguje, ir tada iš jų išeis tinkami žmonės.

— Galimas daiktas.

XXXII

— O in dievų giminę neleistina ineiti tam, kas nebuvo atsidavęs filosofijai ir nebaigia gyvenimo visai skaistus. Tat prieinama tik pažinimo mylė- C tojui. Štai kodėl, bičiuli Simmijau, ir tu, Kebetai, tikri filosofai susilaiko nuo visų kūno aistrų ir nepasiduoda joms. Ir elgiasi jie taip ne dėl to, kad bijotų pragaišties ar neturto, kaip daugelis gobšų žmonių; ir ne iš baimės nustoti pagarbos ir menkos

šlovės, kaip tat daro valdžios ir garbės mėgėjai, su-
silaikydami nuo aistrų.

— Bet tikriesiems filosofams ir nederėtų kitaip
elgtis, — pastebėjo Kebetas.

— Prisiekiu Dzeusu, nederėtų, — pasakė So-
D kratas. — Todėl, Kebetai, visi, kas rūpinasi savo
siela ir gyvena ne tam, kad tarnautų kūnui, palieka
žmones, kuriems tai nepatinka, ir neina su jais tuo
pačiu keliu, kaip su nežinančiais, kur einą. Many-
dami, kad nereikia daryti nieko, kas nesutinka su
filosofija ir su jos teikiamu išsivadavimu bei apsi-
valymu, jie atsiduoda filosofijai ir eina ten, kur yra
jos vedami.

XXXIII

— Kaip tat suprasti, Sokratai?

E — Aš pasakysiu, — tarė Sokratas. — Pažinimo
mylėtojai, — kalbėjo jis toliau, — žino, kad filoso-
fija gauna jų sielą lyg visiškai kūno sukaustytą, prie
jo pripildytą, priverstą žiūrėti in būtį lyg per kalė-
jimo pinučius (o ne betarpiškai pati per save), pa-
smerktą merdėti visiškoje proto tamsybėje. Ji mato,
kad visos šios baisybės pareina nuo pagavusių žmo-
83 nes aistrų ir kad pirmiausia pats kalinys yra kaltas,
kad pateko in grandines. Taigi, kaip sakau, pažini-
mo mylėtojai žino, jog filosofija, gavusi tokią jų
sielą, ramiai mudrina juos, mėgina atvaduoti, nu-
rodydama in tai, kaip klaidingi yra tyrinėjimai akių
pagalba, taip pat ausų ir kitų pojūčių organų. Filoso-

fija intikina sielą be būtino reikalo nesinaudoti jutimais, skatina ją susikaupti ir užsidaryti savyje, niekuo nepasitikėti, išskyrus save ir tai, ką ji pati viena
mąsto apie kiekvieną iš esančių pasaulio daiktų, B
kaip tokį; o tai, ką siela gali suvokti kitko pagalba, kas kartais atrodo vienaip, kartais — kitaip, laikyti visiškai klaidinga. Juk visa tai yra iš juntamo ir regimo srities; o tai, ką siela pati viena suvokia, yra tik protui prieinama ir nematoma. Tikrojo filosofo siela mano, kad nereikia priešintis savo išsivadavimui, ir todėl, kiek galėdama, susilaiko nuo malonumų, aistrų, liūdesio, baimės, nes, jos supratimu, tas, kas patiria per didelį džiaugsmą, ar baimę, ar liūdesį, ar geidulius, — pasiduoda ne tik tokiai blo-
gybei, kokia ji ir kitiems atrodo, būtent, ligai, pi- C
nigų išeikvojimui geiduliams patenkinti, bet ir blogybei, kurios jis tokia nelaiko, o kuri yra didžiausia ir sunkiausia iš visų blogybių.

— Kas tai per blogybė, Sokratai? — paklausė Kebetas.

— Štai kokia: siela kiekvieno žmogaus, patiriančio didelį džiaugsmą ar didelį nuliūdimą, yra verčiama manyti, jog tai, kas joje ypač sukelia šiuos jausmus, yra kažkas tikriausio ir teisingiausio; tuo tarpu yra kitaip: visa tai yra iš regimo srities. Ar ne?

— Žinoma, taip.

— Ar ne tokiam padėjime siela būna labiausiai D
kūno varžoma?

— Kokiu būdu?

— Kiekvienas smagumas, kiekvienas sielvartas

lyg vinimi prikala ir stipriai sujungia sielą su kūnu, padaro sielą kūno pavidalo, nes ji insivaizduoja esant tiesą visa tai, ką kūnas sako. Juk dėl sutikimo su kūnu siela yra verčiama džiaugtis tuo, kuo džiaugiasi kūnas, ir todėl, mano nuomone, ji verčiama pasidaryti kūno kelionės draugu ir misti tuo pačiu maistu[25]. Tokia būdama, ji niekados negali skaisti ateiti in Hadą, bet visuomet kūno perpildyta išeina iš jo. Štai kodėl ji netrukus vėl krinta in kitą kūną, ir, tartum jo apvaisinta, auga jame; ir todėl nelemta
E jai būti su tuo, kas dieviška, skaistu, tolygu.

— Tikrą tiesą sakai, Sokratai, — pastebėjo Kebetas.

XXXIV

— Štai kodėl, Kebetai, tikri pažinimo mylėtojai yra padorūs, ryžti vyrai, o ne dėl to, ką pasakoja apie tai žmonės. Ar kitaip manai?

84 — Aš bent, visai ne.

— Aišku. Filosofo siela taip, būtent, ir samprotaus; ji nemanys, kad filosofija turi ją išvaduoti, o kai išvaduos, ji galinti atsiduoti smagumams ir skausmams, ir tokiu būdu vėl susirišti su kūnu, dirbti nepabaigiamąjį darbą Penelopos[26], atleisdavusios kaskart audeklą. Priešingai, filosofo siela, susidarydama vidaus rimtį, nesutrikdomą skausmų bei malonumų, seka protą ir nuolat jame gyvena, dvasios akimis žiūri in teisinga, dieviška, visiškai tikra, ir tuo pasistiprina. Ji mano taip turinti gyventi, kol gyvena žemėje. O kai baigs gyvenimą,

ateis in giminingą ir artimą jai vietą, nusikračiusi B
žmonių nelaimėmis. Taip gyvenusiai ir tokiu maistu
mitusiai sielai, Simmijau ir Kebetai, netenka bijoti
visokių siaubų; jai nebaisu, kad skirdamasi su kūnu
bus vėjų išpustyta, išsklaidyta ir išblaškyta, kad
išnyks, ir niekur nieko iš jos nebeliks.

XXXV

Sokratui tai pasakius, visi ilgą laiką tylėjo. Pats So- C
kratas, kaip galima buvo matyti, buvo giliai susimąs-
tęs dėl savo kalbos, taip pat ir daug kas iš mūsų.
Tik Kebetas ir Simmijas šnabždėjosi su kits kitu.
Tai pastebėjęs, Sokratas kreipėsi in juos, klaus-
damas:

— Ką? Ar mano pasakyta atrodo jums vis dar
nepakankama? Tiesa, daug dar yra tame abejonių
ir neaiškumų, ypač jei kas panorėtų galutinai juos
išspręsti. Žinoma, jei kalbate apie ką kita, nekliu-
dau; bet jei kiek abejojate dėl to, kas pasakyta, ne-
delsdami patys pareikškite ir nurodykite tai, ką, jūsų
manymu, galima būtų geriau išnagrinėti; pasikvies- D
kite ir mane, jei tikitės su manimi greičiau išspręsią
savo neaiškumus.

— Pasakysiu tau visą teisybę, Sokratai, — atsi-
liepė Simmijas. — Jau seniai abejodami, baksteria-
me ir raginame vienas antrą paklausti tavęs; labai
norime išgirsti tavo nuomonę, bet nedrįstame inky-
rėti, bijodami, kad tau kalbėti bus nemalonu dėl
tave ištikusios nelaimės.

Tai išgirdęs, Sokratas nusišypsojo ir tarė:
E — E, brangusis Simmijau, tikrai sunku man būtų
kitus vyrus intikinti, kad dabartinio savo likimo ne-
laikau nelaime, jei net jūsų negaliu intikinti, o vis
bijote, kad nebūčiau dabar kiek blogiau nusiteikęs,
negu per visą savo gyvenimą. Jūs, matyt, laikote
mane silpnesniu mantikos[27] srity net už gulbes:
anos, nujausdamos neišvengiamą mirtį, nors ir anks-
čiau giedodavo, ima dabar giedoti ilgesnes ir gra-
žesnes giesmes[28], džiaugdamos, kad rengiasi vykti
85 pas tą dievybę, kuriai tarnauja. O žmonės, bijo-
dami mirties, ir gulbes apkalba sakydami jas apver-
kiant savo mirtį ir giedant iš nuliūdimo. Žmonės
nesuvokia, kad joks paukštis negiedos, būdamas al-
kanas, ar sušalęs, ar dėl kitko nusiminęs, — nei lakš-
tingala, nei kregždė, nei kukutis, kurie, kaip sakoma,
giedodami savo nelaimes išraudoją. O man rodos,
kad ir šitie paukščiai, kaip ir gulbės, gieda ne dėl
B nuliūdimo, bet dėl to, manau, kad jie, kaip Apol-
lono paukščiai, yra apdovanoti mantikos dovana ir
iš anksto žino, koks gėris laukia jų Hade. Štai kodėl
šitie paukščiai mirties dieną labiau, negu kitu laiku,
ir gieda ir ypatingai džiaugiasi. O ir aš pats laikau
save tokiu pat tarnu ir taip pat pašvęstu tam pačiam
dievui, kaip ir gulbės[29]. Iš savo valdovo gavau
mantikos dovaną, ne menkesnę už gulbių, ir todėl
taip pat drąsiai, kaip ir jos, skiriuosi su gyvenimu.
Taigi kalbėkite su manim, klauskite ką tinkami,
kol Vienuolika Atėnų vyrų tat leidžia.

— Labai gerai sakai, — tarė Simmijas. — Ir aš tau išdėstysiu, ko nesuprantu, o paskui tenurodo C Kebetas, kur jis nesutinka su tavo žodžiais. Mano mintys, Sokratai, dėl tavo paliestų klausimų, tur būt, bus tos pačios, kaip ir tavo, būtent: tikras pažinimas šiame gyvenime ar negalimas, ar kažkaip labai sunkus. Tačiau, iš kitos vėl pusės, tik visiškai silpnos dvasios žmogui tinka atsisakyti nuo pagrindinio bei nuodugnaus tyrinėjimo viso ko, kas tuo klausimu yra pasakyta. Juk šiuo atveju reikia bent viena iš dviejų pasiekti: arba pažinti bei ištirti dalyko esmę, arba, jei tat negalima, bent pasirinkti iš visų žmogaus protavimų patį geriausią ir mažiausiai D
sugriaunamą, ir juo pasikliaujant drąsiai, lyg laiveliu, plaukti per gyvenimą, jei kas, žinoma, negalėtų keltis dar saugiau ir tikriau, naudodamasis patikimesne kėlimosi priemone — kokios dieviškos tiesos atskleidimu. Dabar ir aš bent nesigėdysiu klausinėti tavęs, jei jau ir tu pats mane ragini, ir paskui nesikrimsiu neišdėstęs savųjų minčių. Iš tikrųjų, Sokratai, kai aš ir pats vienas ir drauge su Kebetu nagrinėju visa, kas buvo pasakyta, toli gražu neatrodo intikinamai pasakyta.

XXXVI

O Sokratas tarė: E

— Galimas daiktas, bičiuli, kad tau teisingai atrodo. Bet pasakyk, kuo, būtent, nesi patenkintas?

— Man bent, — atsakė Simmijas, — nepatinka tai, kad mūsų protavimus galima pritaikyti ir har-

monijai ir lyrai bei stygoms, būtent, kad ir harmonija yra kažkas nematoma, bekūniška, gražu ir dieviška suderintoje lyroje; o pati lyra bei stygos yra
86 kūnai, turi kūno pavidalą, yra sudėtiniai, žemiški, gimimingi tam, kas miršta. Juk jei kas nors, sulaužęs lyrą ar supjaustęs bei suplėšęs stygas, imtų remtis panašiais, kaip tu, inrodymais, būtent, kad anoji harmonija būtinai dar turi būti ir neturi žūti, nėra jokio galimumo prileisti, kad lyra dar būna ir suplėšius jos stygas; o stygos, būdamos mirtingosios rūšies daiktai, gyvena toliau tuo tarpu, kai harmonija pražuvo. Juk negalimas daiktas, kad harmonija,
B būdama vienos prigimties su dieviška bei nemirtinga, būdama jiems gimininga, žūtų anksčiau, negu tai, kas maru. Priešingai, būtinas dalykas, kad harmonija pati toliau dar būtų ir tik medžiui bei stygoms supuvus ką nors patirtų. Taigi, aš bent manau, Sokratai, bet ir tu pats tai pastebėjai, kad mes vaizduojamės sielą ypatingai esant kaži kokią harmoniją. Tuo tarpu, kai mūsų kūnas tarytum yra intemptas ir palaikomas šilimos, šalčio, sausumo,
C drėgmės ir kitų panašių reiškinių, mūsų siela yra harmoningas junginys visų šitų pradų, jei tik šitas junginys sudarytas tiksliu ir tinkamu santykiu. Taigi, jei siela yra tam tikra harmonija, aišku, kad, mūsų kūnui dėl ligų ar kitų vargų susilpnėjus ir suminkštėjus, ir siela turi, neišvengiamas dalykas, tučtuojau žlugti, nors ji būtų ir dieviškiausios prigimties, kaip žlunga visokios kitos harmonijos, — ir tos, kurių esama garsuose, ir tos, kurios yra visuose menininkų

kūriniuose. O kiekvieno kūno liekanos skyrium ilgą laiką gali likti, kol bus ar sudegintos, ar supus. Taigi pagalvok dabar, ką mes atsakysime in tokią D
kalbą, jei kas tvirtintų, kad siela yra junginys pradų, iš kurių sudaromas kūnas, ir kad ji pirmiausia vadinamosios mirties sunaikinama.

XXXVII

Sokratas, akylai pažiūrėjęs (kaip jis dažnai darydavo), nusišypsojo ir tarė:

— Bet vis dėlto Simmijo teisybė. — Jei kas kitas iš jūsų sąmojingesnis už mane, tai kodėl neatsakė? Juk Simmijas, rodosi, gudriai mane pagavo. Tačiau, manau, prieš jam atsakant, reikia išklausyti Kebetą, E
ką, pagaliau, ir šis turi prikišti mano inrodinėjimams. Tokiu būdu turėsime laiko pagalvoti, ką mums atsakyti, ir, išklausę Kebetą, arba sutiksime su jais abiem, jei pasirodys, kad jie mums pritaria, arba, priešingu atveju, ginsime savo nusistatymą. Nagi, Kebetai, — paklausė jį Sokratas, — sakyk, kas tave jaudina ir teikia nepasitikėjimo?

— Pasakysiu, — atsakė Kebetas. — Taigi man rodos, kad mūsų protavimas vis dar lieka vietoje, ir jam galima prikišti tą pat, ką mes anksčiau minėjome. Juk kad mūsų siela buvo jau anksčiau, prieš 87
ineidama in šitą štai pavidalą, neneigiu, kad tatai gražiai inrodyta, ir, jei nebus per drąsiai pasakyta, visai patenkinamai. Bet kad ir po mūsų mirties siela dar kažkur būna, neatrodo man taip pat aišku.

Ir kad siela nesanti stipresnė ir negyvenanti ilgiau už kūną, ir čia nesutinku su Simmijo prieštaravimu: juk, mano nuomone, visais šitais atžvilgiais siela žymiai pralenkia kūną. Ko gi dar (galėtų man prikišti protas) abejoji, matydamas, kad, žmogui mirus, net silpnesnioji jo dalis toliau būna? Ir ar nesirodo tau būtinas dalykas, kad per tą pat laiką turi palikti ir tai, kas yra ilgesnio amžiaus?
B Pasvarstyk dabar, ar sakau ką rimto. Man irgi, kaip ir Simmijui, reikia, matyt, griebtis kokio palyginimo. Visas tavo protavimas atrodo toks, kaip jei kas imtų kalbėti apie mirusį seną audėją šitokiu būdu: kad audėjas nemirė, bet, galimas daiktas, kur nors sveikas gyvena, — o inrodymui patiektų apsiaustą, kurį anas, pats išaudęs, dėvėjo, — ir kad apsiaustas yra sveikas ir nesunaikintas. O jei kas tuo nepatikėtų, tai paklaustų: kas ilgiau tveria —
C žmogus, ar nuolat vartojamas ir dėvimas apsiaustas? Kam nors atsakius, jog ilgiau tveria žmogus, anas ir palaikytų inrodyta, kad, žinoma, tuo labiau turi būti sveikas žmogus, jei jau jo apsiaustas, daiktas labai netvirtas, tebėra nesunaikintas. Bet, Simmijau, tatai, manau, iš tikrųjų ne taip bus. Taigi ir tu pasvarstyk, ką sakau. Juk kiekvienas suprastų, kiek toks protavimas netikęs. Anas audėjas, išaudęs ir sudėvėjęs daug tokių apsiaustų, pats žuvo vėliau,
D negu daugybė tų apsiaustų, bet anksčiau, negu nudėvėjo savo paskutinį apsiaustą. Argi iš to galima padaryti išvadą, kad žmogus yra kažkas menkesnio ir silpnesnio už apsiaustą? Panašus, mano nuo-

mone, palyginimas gali parodyti tik sielos santykį
su kūnu, ir geriau, man rodos, tiktų, jei bet kas, kal-
bėdamas taip apie juos, pasakytų, jog siela yra ilga-
amžė, o kūnas — menkesnis ir trumpiau gyvena.
Tiesa, toks galėtų dar pridėti, kad kiekviena siela
nunešioja daug kūnų, ypatingai, jei siela gyvena že-
mėje ilgus metus. Juk jei kūnas vis munka ir nyksta
dar žmogui tebegyvenant, tai siela nuolat audžia
naują audinį nudėvimam kūnui; o kai siela žlunga, E
ji būtinai turi turėti savo paskutinį audinį ir tik už
pastarąjį vieną anksčiau pranyksta. O sielai išnykus,
kūne jau veikiai pasireiškia jo silpnoji prigimtis, ir
jis netrukus pūna ir nyksta. Vadinas, šitokiu inro-
dymu remiantis, jokiu būdu dar negalima laikyti
visiškai tikra, kad, mums mirus, mūsų siela dar kur
nors būna. Juk jeigu kas nors sutiktų su tokiu, kuris 88
protauja taip pat, kaip ir tu, ir net nusileistų jam,
pripažindamas, kad mūsų sielos buvo ne tik tuo
laiku, kada mes dar nebuvom gimę, bet kad niekas
nekliudo sieloms ir mums mirus būti, toliau gy-
vuoti, daug kartų gimti ir vėl mirti (juk sielos pri-
gimtis tiek stipri, jog ji gali pakelti daugkartinį gi-
mimą), tačiau, jei kas dėl viso to ir nusileistų, vis
dėlto negalėtų toliau sutikti, kad ji šiuose pasikarto-
jančiuose gimimuose nenustojanti jėgų ir, galų gale,
visiškai nepasibaigianti ir amžinai neišgaištanti. O
apie aną sielos mirtį ir apie aną kūno suirimą, kuris
sielai neša galutinę pražūtį, niekas, galima sakyti, B
nežino: niekam iš mūsų negalima būtų to pajausti.
O jei visa tai taip, aišku, kad niekam netinka neiš-

mintingai drąsiai sutikti mirtį, nes niekas negalėtų įrodyti, kad mūsų siela visiškai amžina ir nesunaikinama. Jei to įrodyti negalima, tai visai aišku, jog kiekvienas, kuris rengiasi mirti, turi baimintis dėl savo sielos, kad ji, skirdamasi dabar su kūnu, visiškai nežūtų.

XXXVIII

Išklausę, ką pasakė Simmijas ir Kebetas, visi pasijutome, kaip tat paskiau kits kitam papasako-
C jom, ne kaip nusiteikę, nes, nors ankstyvesniu protavimu ir buvom tvirtai įtikinti, dabar vėl, rodos, nusiminėm ir ėmėm abejoti ne tik tuo, kas anksčiau buvo nusakyta, bet ir tuo, kas bus toliau pasakyta: dar, gal būt, visai nesugebėsime spręsti apie kalbamąjį dalyką, ar pats klausimas pasirodys abejotinas.

ECHEKRATAS

Prisiekiu dievais, Faidonai, aš bent pateisinu jus. Iš tikrųjų, išklausęs dabar tave, pats noriu savęs kažkaip taip paklausti: kokiu, galiausiai, įrodymu
D mums dar tikėti? Juk ir Sokrato labai įtikinamai išdėstytas protavimas dabar visiškai yra nustojęs patikimumo. Mūsų sielos palyginimas su tam tikra harmonija man ir dabar ypatingai patinka ir anksčiau patikdavo: jis verčia mane prisiminti, kad ir aš pats buvau tokio nusistatymo. Ir aš vėl, kaip

ir anksčiau, jaučiuos reikalingas kažkokio inrodymo, kurs mane intikintų mirusiojo žmogaus sielą nemirštant kartu su juo. Todėl, dėl Dzeuso, papasakok man, kaip Sokratas privedė prie galo visą savo protavimą. Nejaugi ir jam, kaip, anot tavęs, ir jums, buvo sunkoka, ar ne; ir palaikė savo inro- E
dinėjimą tvirtai, ar menkai? Papasakok mums visa kuo smulkiausiai.

FAIDONAS

Iš tikrųjų, Echekratai, dažnai nusistebėdavau Sokratu, bet niekados nebuvau juo taip sužavėtas, kaip anuomet. Nieko, žinoma, nebuvo ypatingo, kad jis 89
visuomet turėdavo ką atsakyti. Bet mane bent pirmiausia ypač nustebino tai, kaip maloniai, kaip nuolankiai ir su kokiu meilumu jis išklausė abiejų jaunuolių inrodinėjimus, kaip paskui stropiai pastebėjo mūsų gautą iš tų kalbų inspūdį ir, galiausiai, kaip gražiai mus išgydė nuo dvejojimų, ir kaip sugebėjo mus, tarytum bėgančią nugalėtą kariuomenę, padrąsinti ir paraginti akylai sekti tolimesnį pasikalbėjimą ir jame dalyvauti.

ECHEKRATAS

Kaip tat?

FAIDONAS

Aš pasakysiu. Atsitiktinai sėdėjau ant žemo suoliuko B
šalia jo guolio, iš dešinės; o Sokratas sėdėjo žymiai aukščiau už mane. Glostydamas mano galvą ir

šiaušdamas plaukus pakaušyje (juk ir anksčiau kartais mėgdavo žaisti mano plaukais), tarė:

— Rytoj tai jau tikriausiai, Faidonai, nusikirpsi savo šituos puikiuosius plaukus[30].

— Tur būt, Sokratai, — atsakiau.

— Ne, nelauksi rytojaus, jei paklausysi bent manęs.

— Kodėl gi? — paklausiau.

— Dar šiandien, — pasakė Sokratas, — ir aš nusikirpsiu savo plaukus ir tu turėsi šiuos savo nusikirpti, jei, žinoma, nutruks mūsų pasikalbėjimas, ir nesugebėsime jo atgaivinti. Jei aš bent
C būčiau tavo vietoje, ir jei man išspruktų pasikalbėjimo siūlas, prisiekčiau, kaip kitados argiečiai[31], vėl atauginti plaukus tik tada, kai pergalėsiu Simmijo ir Kebeto inrodinėjimą.

— Taip, — pasakiau, — yra patarlė, kad ir Heraklas dviejų nenugalės[32].

— Na, — tarė Sokratas, — tad pasikviesk in pagalbą ir mane, lyg savo Iolają[33], kol dar nesutemo[34].

— Gerai, — atsakiau, — kviečiu tave in pagalbą, tačiau ne kaip Heraklas Iolają, bet kaip Iolajas Heraklą.

XXXIX

— Tai nesvarbu, — pasakė Sokratas. — Bet pirmiausia reikėtų pasirūpinti, kad mus kartais neištiktų kas nors nelemto.

— Kas tokio? — paklausiau.

D — Bijau, — tarė Sokratas, — kad netaptume

mizologais[35], panašiai kaip atsiranda mizantropų. Nėra didesnės nelaimės, kaip jei kas neapkenčia protavimų. Juk ir mizologija tokiu pat būdu išsivysto, kaip ir mizantropija: pastaroji atsiranda iš didelio ir nesąmoningo pasitikėjimo kuo nors. Manėme kokį žmogų esant visiškai teisingą, dorą, patikimą, o paskiau paaiškėjo, kad jis netikęs žmogus ir melagis. Taip atsitiko ir su antru, trečiu žmogumi. Kai kas dažnokai yra tat patyręs, ypatingai dėl tokių, kuriuos laikė artimiausiais, geriausiais savo bičiu- E
liais, toks, galų gale, po keleto panašių apsirikimų ima nekęsti visų ir manyti, kad visiškai dorų žmonių visai nesama. Argi nepastebėjai, kad taip atsitinka?

— Dažnokai bent, — atsakiau.

— Ar tai ne gėda? — kalbėjo toliau Sokratas: — ir ar neaišku, kad toks imasi tvarkyti žmones, nemokėdamas jų ištirti ir pažinti? Juk jei toks šiuo atveju elgtųsi mokamai, jis manytų apie žmones (kaip tat ir iš tikrųjų esti), kad grynai dorų ir nedorų žmonių, kaip tokių, labai nedaug, kad daugumas 90
žmonių užima vidurį tarp anų.

— Kaip sakai? — paklausiau.

— Taip pat, — atsakė Sokratas, — kaip esti su labai mažais ir su labai dideliais daiktais. Kas, manai, pasitaiko rečiau, negu sutikti ar labai žemą ar labai augštą žmogų, ar tokį pat šunį, ar kitką tokio? Ar greitą ar lėtą žmogų, ar gražuolį ar šlykštybę, ar baltą ar juodą? Argi nebūsi pastebėjęs, kad visų savybių kraštutinumai retai ir nedaug tepasi-

taiko? O tų, kas užima vidurį, yra labai gausu?
— Pastebėjau, — atsakiau.
— Ar nemanai, — kalbėjo toliau Sokratas, — kad
jei būtų suruoštos niekšybės pirmenybių rungtynės,
B tai ir čia visai maža žmonių išeitų nugalėtojais?
— Tur būt taip, — pasakiau.
— Tikrai tur būt, — pakartojo Sokratas. — Bet
šituo atveju tarp protavimų ir žmonių panašumo
nėra (aš pasekiau dabar tavim, nes šį kartą tu mane
nukreipei nuo dalyko); panašumo tarp jų esti tik
tada, kada kas nors, aplamai nebūdamas protavimų
žinovas, patikės kokio inrodymo teisingumu, o
paskui, po kiek laiko, laikys jį klaidingu (nors kartais
jis iš tikrųjų toks, o kartais ne toks) ir taip elgsis
su antru ir trečiu protavimu. Juk žinai, kad žmonės,
C ingudę prieštaraujančius protavimus vartoti, ima,
galiausiai, tarytis esą patys išmintingiausi žmonės
ir manyti, jog jie vieni tik tesupranta, kad nei kalbose
nei daiktuose nesą nieko sveiko bei teisingo, bet kad
visa esminga iš tikrųjų yra nuolatinis potvynis ir
atoslūgis, tartum Euripe[36], ir nė valandėlės nepa-
silieka vietoje.
— Tikriausią teisybę sakai, — pastebėjau.
— Tokiu būdu, Faidonai, — kalbėjo Sokratas,
— ar nebūtų apverktinas dalykas, jeigu kas, esant
teisingam, sveikam ir protui prieinamam protavimui,
D išklausęs tokių inrodinėjimų, kurie vienu atveju
atrodo teisingi, kitu — ne, kaltintų ne save arba
savo nemokėjimą, bet, apmaudo, galų gale, pagautas,
džiaugdamasis nukeltų kaltę nuo savęs ant prota-

vimų aplamai ir likusįjį gyvenimo laiką nekęstų jų ir keiktų, netekdamas tokiu būdu galimumo pasiekti tiesą ir esmės pažinimą.

— Prisiekiu Dzeusu, — pasakiau, — tikrai liūdnas būtų dalykas.

XL

— Taigi, — kalbėjo toliau Sokratas, — pirmiausia šitokio dalyko pasisaugokim, neleisdami in mūsų sielą insiskverbti minčiai, kad protavimuose nesą nie- E
ko sveiko; priešingai, verčiau pripažinkime, kad mes patys nesame sveiki, kad mums dar reikia tvirtėti ir stengtis tos sveikatos insigyti. Tau tad ir visiems kitiems tai svarbu ir dėl tolimesnio gyvenimo, o man — dėl manęs laukiančios pačios mirties: šiuo metu aš bent būgauju pasielgti ne kaip išminties mylėtojas, o kaip ginčų mėgėjas, neišauklėtų žmonių 91
pavyzdžiu. Juk kalbami žmonės, besiginčydami, rūpinasi ne ginčo dalyku, bet daro pastangų, kad tai, ką jie nustatė, ir klausytojams atrodytų teisinga. Ir man rodos, kad šituo atveju skirsiuos nuo jų vien tik tiek: rūpinsiuos ne tuo, kad visiems čia esantiems atrodytų teisinga tai, ką aš sakau, — tat antraeilis dalykas, — bet tuo, kad man pačiam mano tvirtinimai atrodytų visiškai teisingi.

Aš, mielas bičiuli, protauju taip (stebėk, kaip B
savanaudiškai!): jei tai, ką aš tvirtinu, teisinga, tad puiku būtų ir pačiam tuo insitikinti; jeigu mirtis galas visam kam, tai per tą laiką, kurs man beliko

iki mirties, nenorėčiau savo aimanavimais inkyrėti
čia esantiems. Tačiau tasai mano nežinojimas
netruks ilgai (juk būtų bloga!): jis jau greitai pa-
sibaigs. Taigi pasiruošęs, Simmijau ir Kebetai,
einu prie mūsų protavimų. O jūs, jei pasitikit
manimi, visiškai nesirūpinkit Sokratu, bet daug
C daugiau rūpinkitės tiesa. Jei mano žodžiai atrodys
jums teisingi, sutikite su manim; priešingu atveju,
visokiais inrodinėjimais prieštaraukite, tačiau žiū-
rėkite, kad, insikarščiavęs, neapgaučiau kartu ir
jūsų ir savęs, ir nebūčiau panašus in bitę, kuri
nulekia šalin, palikusi žaizdoje gylį.

XLI

Bet vis dėlto pradėsime, — kalbėjo toliau Sokratas.
— Pirmiausia, priminkite man tai, ką kalbėjote,
jei pasirodytų, kad užmiršau. Juk Simmijas, kaip
matau, nelabai nori tikėti ir bijo, kad siela, nors ji
dieviškesnė ir gražesnė už kūną, būdama tam tikra
harmonija, žus anksčiau. O Kebetas man pasirodė
D jau nusistatęs kiek man nusileisti, kad siela esanti
ilgesnio amžiaus už kūną, bet jis mano, jog niekas
nežino, ar siela, nudėvėjusi daug kūnų per ilgą
laiką ir palikusi paskutinį kūną, nežus, galų gale,
pati, ir ar netenka laikyti šitą būtent sielos žuvimą
mirtimi? Tuo tarpu kūnui lemtas nuolatinis
nykimas. Ar tai, ar kita ką, Simmijau ir Kebetai,
reikia mums išnagrinėti?

E Abu sutiko, kad būtent tai.

— Ar visus mūsų ankstyvesnius įrodymus atmetate, — paklausė Sokratas, — ar vienus paneigiate, kitų — ne?

— Vienus paneigiam, kitų — ne, — atsakė.

— Ką pasakysite, — paklausė Sokratas, — apie šitą protavimą, kuriuo tvirtinome mokymąsi esant prisiminimą? Jei tat taip, ar nesame verčiami prileisti, kad mūsų siela jau anksčiau turėjo kur nors kitoje vietoje būti, prieš savo sukaustymą kūne? 92

— Mane tas protavimas, — pastebėjo Kebetas, — ir tada jau visai įtikino, ir dabar visiškai palaikau jį.

— O juk ir aš, — pasakė Simmijas, — taip pat manau ir labai nustebčiau, jei man paskui kada nors tektų apie tai kitaip galvoti.

— Bet, Tebų svety, — pasakė Sokratas, — tau būtinai reikia pakeisti savo nuomonę, jei jau palaikai tokią mintį, kad harmonija esanti sudėtingas dalykas, o siela — tam tikra harmonija, atsirandanti iš sujungimo tų pradų, iš kurių susidaro kūnas. Juk
nesiremsi bent anuo savo išvedžiojimu, kad har- B
monija susidariusi pirmiau, negu tai, iš ko ji turėjo susidaryti. Ar gal remsies?

— Nieku būdu, Sokratai, — atsakė Simmijas.

— O ar pastebi, — kalbėjo toliau Sokratas, — kad taip sakyti reiškia tvirtinti, jog siela buvo jau prieš priimdama žmogaus pavidalą ir kūną, bet sudaryta iš dar nesančių dalių? Nes tavoji harmonija nėra tai, kam tu ją prilygini, bet, anot tavęs,

pirmiausia atsiranda lyra, stygos ir dar nesuderinti garsai, o harmonija atsiranda paskutinė ir žūna — pirmutinė. Kaip šis tavo išvedžiojimas gali sutikti
C su antruoju?

— Jie negali sutikti, — pasakė Simmijas.

— Ir vis dėlto, — kalbėjo Sokratas, — jei aplamai kiekvienam kitam protavime turi būti dermė, lygiai taip turi būti ir protavime apie harmoniją.

— Pridera, — pasakė Simmijas.

— Tačiau tas tavo išvedžiojimas nesutinka su pirmykščiu. Todėl spręsk, katras protavimas tau labiau tinka: ar tas, kad mokymasis yra prisiminimas, ar tas, kad siela yra harmonija?

— Daug daugiau pirmasis, Sokratai, — atsakė Simmijas. — Juk antrasis man atsirado be inrodymų ir buvo paremtas tik šiokiu tokiu panašumu bei
D tinkamumu, nes tokia nuomonė priimtina taip pat ir daugeliui žmonių. O aš žinau, kiek apgaulingos tos nuomonės, kurios yra paremtos vien panašumu: kas jų nepasisaugoja, tučtuojau tokį suklaidina, — ir geometrijoje ir kituose visuose moksluose. O protavimas apie prisiminimą ir mokymąsi pagrindžiamas visai priimtina prielaida. Juk jis pagrįstas tuo, kad siela jau buvo prieš apsivilkdama kūnu, nes ji yra būtis, vadinamoji tikroji esmė. Mano
E insitikinimu, šitas dalykas mano išaiškintas pakankamai ir paremtas tikrais inrodymais. Taigi, man rodos, būtinas dalykas: nei pačiam nepriimti nei kitiems neprimesti, kad siela esanti harmonija.

XLII

— Kaip, Simmijau, — paklausė Sokratas, — rodosi tau: ar harmonijai (bei kokiam kitam junginiui) tinka kiek kitokiai būti, kaip tie pradai, iš kurių ji sudaryta? 93

— Jokiu būdu ne.

— Ar gali harmonija veikti ką, kaip aš manau, ar ką kita kentėti taip pat, kaip veikia ir kenčia jos sudedamosios dalys?

Simmijas pritarė.

— Ar neturi tad harmonija sekti savo sudėtines dalis, bet ne vadovauti joms?

Ir Simmijui taip atrodė.

— Vadinasi, harmonija pati jokiu būdu negali imti krutėti, skambėti, aplamai kuriuo nors būdu priešintis savo pradams?

— Aišku, ne, — atsakė Simmijas.

— Ką gi? Ar kiekviena darna nėra darni tiek, kiek ji suderinta?

— Nemoku pasakyti, — atsakė Simmijas.

— Taigi, ar ne tiesa, — kalbėjo toliau Sokratas, — kad jei harmonijos darna yra augštesnė ir skambesnė (kiek, žinoma, tat gali atsitikti), tai ir pati B
harmonija turi būti augštesnė ir skambesnė; o jei jos suderinimas yra žemesnis ir silpnesnis, tai ir ji pati turi būti žemesnė ir silpnesnė?

— Žinoma.

— Argi taip esti ir su siela? Ar gali būti, kad viena siela, būdama augštesnio ar žemesnio laipsnio,

platesnio ar siauresnio tūrio, nors ir menkiausiu atžvilgiu yra daugiau siela už kitą sielą, kad ji siela pati savaime?

— Jokiu atžvilgiu, — atsakė Simmijas.

— Nagi, dėl Dzeuso, — pasakė Sokratas: —
sakoma apie vieną sielą, kad ji neišmintinga, niek-
C šiška, bloga? Ar teisingai taip sakoma?

— Žinoma, teisingai.

— O toks, kurs laiko sielą harmonija, kaip pavadins sielai atsakomas dorybes ir ydas? Ar nepavadins pirmųjų kaži kokia vėl harmonija, pastarųjų — disharmonija? Viena siela, — geroji, harmoningai suderinta ir, pati būdama harmonija, turi savyje antrą harmoniją? O antroji, būdama neharmoningai suderinta, neturi savyje kitos harmonijos?

— Aš bent, — pasakė Simmijas, — neturiu ko atsakyti; bet aišku, kad pareiškęs tokį spėliojimą turėtų ką nors tokio atsakyti.

— Bet anksčiau buvo mūsų nustatyta, — kalbėjo
D toliau Sokratas, — kad viena kuri siela nesanti
siela augštesnio laipsnio ir platesnio tūrio, negu kiekviena kita siela. Toks nustatymas reiškia, kad viena harmonija nesti didesnio ar mažesnio laipsnio, didesnio ar mažesnio tūrio harmonija, negu kita harmonija. Ar ne taip?

— Taip.

— Bet viena harmonija, būdama harmonija ne mažiau ir ne daugiau už antrąją, nėra mažiau ar daugiau harmoninga. Ar esti taip?

— Esti.

— Nebūdama daugiau ar mažiau harmoninga, ar ji gali būti daugiau ar mažiau harmonija, ar tik lygiomis?

— Lygiomis.

— Ir kadangi viena siela ne daugiau ir ne mažiau siela už kitą, ji ne mažiau ir ne daugiau harmo- E
ninga už kitą sielą?

— Taigi.

— Tokia bent būdama, ji niekur negali būti daugiau ar mažiau harmoninga?

— Žinoma, ne.

— Ir vėl, būdama tokia, ar gali viena siela būti linkusi in ydas ar dorybę daugiau už kitą sielą, jei, žinoma, ydos yra disharmonija, o dorybė — harmonija?

— Ne, negali.

— Bet iš viso to, Simmijau, gauname kažkaip 94
tokią teisingą išvadą: jokia siela negali būti linkusi in ydas, jei tik ji yra harmonija, nes, žinoma, harmonija, būdama visiškai tokia, t. y. harmonija, negali dalyvauti disharmonijoje?

— Žinoma, negali.

— Vadinas, ir siela, būdama visiškai siela, negali būti linkusi in ydas?

— Pagal tai, kas anksčiau pasakyta, kitaip ir būti negali.

— Tokiu būdu, iš šito protavimo eina, kad visų gyvųjų būtybių sielos bus mums vienodai geros, jei tik jos savo prigimtimi yra vienodo laipsnio, viena ir tas pat, būtent sielos.

— Man bent taip atrodo, Sokratai, — pasakė Simmijas.

— O kaip manai, — paklausė Sokratas, — ar teisingai sakoma, kad visos sielos vienodai geros?
B Ir ar būtų tikras mūsų protavimas, jei būtų teisingas tavo spėmuo, kad siela esanti harmonija?

— Jokiu būdu, — atsakė Simmijas.

XLIII

— Kaip gi? — paklausė Sokratas. — Iš viso to, kas žmogui esminga, ar yra kas nors kito, išskyrus sielą, kas, kaip sakai, valdytų, ypač jei siela išmintinga?

— Nėra.

— Ar ji pataikauja kūno aistroms ar joms priešinasi? Turiu galvoje nors tai, pavyzdžiui: jei žmogus, karščio kankinamas, ištroškšta, ar siela nevilioja jo in priešinga, būtent, negerti, arba, kai jis yra bado kankinamas, nevalgyti? Ir tūkstančius kitų atsitikimų matome, kad siela priešinasi kūno siekimams. Ar
C ne taip?

— Taip.

— Vis dėlto anksčiau dar sutikome, kad siela, būdama harmonija, gali tik tą toną gaminti, kurį jai suteikė intempimas ar atleidimas, virpėjimas ir bendrai visi kiti jos sudėtinių dalių pasikeitimai? Ji turinti jais sekti ir niekados jų nevaldyti?

— Taip, sutikome, — pasakė Simmijas, — kaip gi kitaip galėtų būti?

— Kaip tat? O dabar, pasirodo, siela veikia kaip tik priešingai tam: ji valdo visas tas dalis, iš kurių, kaip sako, ji pati esanti sudaryta, priešinasi beveik visoms joms per visą savo gyvenimą, visokeriopai D
jas valdydama: vienu atveju, pavyzdžiui, gimnastikos ir gydymo mene, smarkiau ir skaudžiau jas baudžia, kitu atveju elgiasi švelniau, griebdamosi grasinimo ar inkalbinėjimo, kai liečiamos aistros, baimė, pyktis; ji, tarytum, turi reikalo su kažkuo kitu, nepanašiu in ją, primindama šiuo atveju Homerą, kurs Odisėjoje[37] kalba kažkaip taip apie Odisėjų:

trenkė jis sau in krūtinę ir tarė intužusiai širdžiai:
dar pakentėk tu, širdie. Juk blogesnio nemaž esi
mačius*. E

Kaip manai, ar Homeras būtų tai sukūręs, jei būtų manęs sielą esant harmoniją ir valdomą kūno aistrų, bet ne jas valdančią ir joms vadovaujančią, nesant kažkaip dieviškesnę už harmoniją?

— Prisiekiu Dzeusu, Sokratai, nemanau taip.

— Vadinas, gerasai, jokiu būdu negalime pasitenkinti tvirtinimu, kad siela esanti kaži kokia harmonija. Priešingai, mums, matyt, neteks sutikti nei su Homeru, dieviškuoju dainium, nei su pačiais savimi. 95

— Tikrai taip, — pritarė Simmijas.

* Ralio vertimas.

XLIV

— Gerai, — pasakė Sokratas, — Tebų harmoniją[38] mes, matyt, pakankamai nuraminome ir intikinome. Bet, Kebetai, kokiu protavimu ir kaip intikintume Kadmą?

— Tu, man rodos, surasi būdą, — atsakė Kebetas. — Iš tikrųjų, visai nesitikėjau, kad taip puikiai atremsi harmonijai daromus priekaištus. Juk Simmijui kalbant apie savo abejones, buvau labai susirūpinęs, ar kas gali jam ką atsakyti. Taigi labai
B keista man pasirodė, kad jis neatsilaikė net prieš pirmąjį tavo protavimo puolimą. Todėl nesistebėčiau, jei tas pat atsitiktų ir su Kadmo protavimu.

— Nekalbėk, gerasai, taip iškilmingai, — pasakė Sokratas, — kad koks pavydas nenuverstų tolimesnio mūsų protavimo. Bet tuo dalyku tesirūpina dievas, o mes, anot Homero, „arti priešą priėję“, pažiūrėsime, ar ką esmingo sakai. Svarbiausia, ko jieškai, yra tai: nori, kad būtų inrodyta, jog mūsų
C siela nenykstanti ir esanti nemirtinga; kitaip, tavo nuomone, filosofas, kurs mirties akivaizdoje būtų drąsus ir manytų, kad miręs jausis tenai gerai, daug geriau, negu jei mirtų kitokį gyvenimą gyvenęs, toks filosofas neišmintingas ir neapgalvotai dėtųsi drąsiu. Šis spėmuo, kad siela yra kažkas galingo ir dieviško, kad ji buvo anksčiau, negu mes tapome žmonėmis, — visa tai, tavo galva, tikrai neinrodo jos nemirtingumo, bet greičiau inrodo tai, kad mūsų siela yra ilgo amžiaus, kad ji jau pirmiau yra kažkur

buvusi be galo ilgą laiką, daug ką žinojo ir daug ką nuveikė. Bet tat dar nė kiek neinrodo, kad ji buvo nemari: jau pats jos inžengimas in žmogaus kūną buvo jai žuvimo pradžia, tartum kokia liga. Pra- D
leidusi varguose šitą gyvenimą, ji galutinai žūva vadinamojoje mirtyje. Be to, sakai, mūsų baimei visiškai nesvarbu, kiek kartų siela ineina in kūną, — vieną kartą ar keletą. Kiekvienam, kas nėra kvailas, reikia bijoti tol, kol nežino ir negali patiekti inrodymo, kad siela nemirtinga. Štai, manau, Kebetai, beveik visa, ką pasakei. Tyčia visa tai dar sykį E
sugretinu, kad niekas nuo mūsų nepaspruktų, ir kad galėtumei ką pridėti ar atimti, jei nori.

— Aš bent, — tarė Kebetas, — nenoriu dabar nieko nei pridėti nei atimti. Palaikau savo protavimą.

XLV

Sokratas, giliai susimąstęs, ilgoką laiką tylėjo. Po to pasakė:

— Nemenką dalyką, Kebetai, nori suvokti: juk čia reikia nuodugniai ištirti gimimo ir žuvimo priežastį. Taigi aš, jei nori, išdėstysiu tau apie tuos 96
dalykus, — bent ką esu patyręs. Toliau, jei kas nors iš to, kas mano pasakyta, pasirodys tau naudinga, pasinaudok, kad insitikintumei tuo, apie ką kalbi.

— Aš to, būtent, ir trokštu, — pasakė Kebetas.

— Na, tai klausyk, ką pasakosiu. Būdamas jaunas, Kebetai, aš kažkaip nepaprastai norėjau pasiekti tą išmintį, kurią vadina gamtos istorija.

Juk man rodėsi labai svarbu žinoti kiekvieno daikto
priežastį: iš kur kiekvienas daiktas atsiranda, kodėl
B nyksta, kokia jėga jis laikosi? Dažnai aš ir šiaip ir
taip sumetinėdavau, betyrinėdamas, pirmiausia, štai
ką: kada atsiranda gyvos būtybės? Ar ne tada (kaip
kiti inrodinėjo[39]), kada šilta ir šalta pradėdavo kiek
pūti? Ir ar kraujas[40] yra tai, kuo mes proto gyvenimą
gyvename, ar tai bus oras[41], ar ugnis?[42] Arba nei
viena, nei antra, nei trečia, bet gal smegenys[43] teikia
mums girdėjimo, regėjimo ir uoslės jutimus, o iš jų
jau atsiranda atmintis ir vaizduotė; o iš prisiminimų
bei vaizdų, ingavusių mumyse pastovumo, gimsta
žinojimas. Paskui vėl, tyrinėdamas, kokiu būdu
visa tai nyksta ir kaip vyksta dangaus ir žemės
atmainos, pasijutau galiausiai bejėgis privesti šios
C rūšies tyrinėjimą prie tikslo tokiu visiškai netinkamu
būdu. Patieksiu tau pakankamą šito reiškinio inro-
dymą: aš kai ką pirma dar aiškiai suprasdavau, kaip
tat man ir kitiems atrodydavo; o paskui, po savo
tyrinėjimų, tiek stipriai apakau, kad nebemokėjau
suprasti net to, ką iki tol tariausi žinąs, tarp kitko,
pavyzdžiui, — kodėl žmogus auga? Pirmiau ma-
niau, kad tai kiekvienam aišku: todėl auga, kad
D valgo ir geria; kada iš maisto kūnui priaugs kūno,
kaulams kaulų, ir taip, tokiu pat būdu, visoms
kitoms kūno dalims priaugs, kas joms gimininga,
tada ir pirmykštis nedidelis kūno tūris padidės, ir
tokiu būdu mažas žmogus pasidaro didelis. Taip
anuomet maniau. Rodos gerai galvojau?

— Taip, — atsakė Kebetas.

— Tada insidėmėk dar štai ką: maniau, kad da-
lykas pakankamai man aiškus, jei didelis žmogus,
stovįs greta mažo, yra visa galva didesnis už mažą,
ir arklys už arklį; ir dar aiškiau suprasdavau, jog E
dešimt daugiau kaip aštuoni dėl to, kad prie aštuonių
prisideda du, ir kad dvi uolekti daugiau kaip viena
uolektis dėl to, kad jos turi dveja tokį skaičių,
kaip ana.

— Na, o dabar kaip tau visa tai atrodo? — pa-
klausė Kebetas.

— Prisiekiu Dzeusu, — atsakė Sokratas, — aš
tiek kažkaip toli esu nuo manymo, kad žinau visų
tų dalykų priežastį, jog nepasitikiu savimi net tame,
kad jei kas nors pridės prie vieneto vienetą, tai gau-
sime dvejetą, nežiūrint to, ar dvejetu virstų tas
vienetas, prie kurio kitas pridėtas, ar pridėtasai ir
tas, prie kurio pridėta, sudaro vienetą. Iš tikrųjų, 97
stebiuosi, kaip tat invyko, kad tuo metu, kai kiekvie-
nas dėmenų pats savaime buvo vienetas, tada dėme-
nys nebuvo dvejetu, o po to, kai dėmenys prisi-
artino vienas prie antro, tai tas jų sujungimas ir
artimas sustatymas tapo dvejeto sudarymo prie-
žastimi. Lygiai taip pat aš negaliu tikėti ir tuo,
kad, vienetą padalijus, šis dalijimas vėl bus dvejeto
sudarymo priežastimi. Juk šiuo atveju dvejeto su-
sidarymo priežastis pasidaro priešinga tai priežasčiai,
kuri buvo sudedant: tada dvejetas pasidarė todėl,
kad abudu vienetu prisiartino ir susidėjo vienas su B
antru, o dalijant, dvejetas susidaro dėl to, kad
viena dalis atsiskiria ir nutolsta nuo antros. Dar

negaliu insitikinti, kodėl susidaro vienetas, ir ap-
lamai negaliu šitokiu tyrimo būdu visiškai išaiškinti,
dėl kurios priežasties kas nors atsiranda, ar žūna,
ar būna. Dabar aš pats apgraibomis ješkau kitų
tyrinėjimo kelių, o pirmojo nieku būdu nepa-
teisinu.

XLVI

Kartą išgirdęs, kad kažkas perskaitęs vienoje
C Anaksagoro knygoje, jog protas yra visų daiktų
tvarkytojas ir priežastis, nudžiugau dėl to ir nuta-
riau savo dalykus einant geryn, jei protas yra visa
ko priežastis. Jei taip, galvojau, jei išmintis-tvarky-
toja visa sutvarko, tai kiekvieną daiktą ji deda ten,
kur jam visų geriausiai tinka būti. O jei kas užsi-
geistų surasti kiekvieno daikto priežastį, kaip daik-
tas atsiranda, ar žūna, ar būna, — jam tektų dėl kal-
D bamojo daikto ištirti, kaip tam daiktui geriausiai
tinka gyvuoti, ar būti, ar ką nors kita patirti bei nu-
veikti. Taigi, pagal šitokį galvojimą, žmogui dera
ir dėl savęs ir dėl viso kito atsižvelgti tik in viena,
būtent, kas yra geriausia ir tobūliausia. Būtinas
dalykas, kad toks žino ir tai, kas yra blogiausia: juk
pirmo žinojimas yra taip pat ir antro žinojimas.
Besvarstydamas visa tai, su džiaugsmu tariausi radęs
Anaksagoro asmeny man malonų visų esmių prie-
žasčių mokytoją, ir kad tas mokytojas pasakys man,
pirmiausia, kokia yra žemė — plokščia ar apvali,
o paskui, pasakęs tai, paaiškins priežastį ir būti-
E numą, kodėl taip turi būti, tinkamai pamatuodamas,

kodėl žemei geriau tokiai būti. Jei Anaksagoras pasakytų, kad žemė yra vidury, tai paaiškintų taip pat, kodėl jai geriau būti vidury. Ir jei jis visa tai man paaiškintų, buvau pasiryžęs atsisakyti ieškoti kitokios rūšies priežasčių. Be to, buvau pasiruošęs tokiu pat būdu gauti žinių ir apie saulę, ir apie mėnesį, ir apie kitas žvaigždes, apie jų savitarpio
greitį, apie jų judesius ir kitas savybes, kodėl, pavyz- 98
džiui, geriau, kad kiekvienas jų veiktų ar patirtų tai, ką jis patiria. Kadangi Anaksagoras sakydavo, jog visi jie sutvarkyti protingai, nemaniau, kad jis nurodys kokią kitą priežastį, bet tik tą, kad jiems geriausia būti taip, kaip jie yra. Juk Anaksagorui nurodant
priežastį kiekvienam jų skyrium ir visiems bendrai, B
turėjau vilties, kad jis taip pat paaiškins, kas yra geriausia kiekvienam jų skyrium ir koks bendras visiems gėris. Ir pigia kaina nebūčiau pardavęs savo vilties. Įsigijau tas knygas ir kuo greičiausiai įsinėriau į jas skaityti, kad kuo greičiausiai sužinočiau, kas yra geriausia ir kas blogiausia.

XLVII

Bet, bičiuli, ana gražioji viltis greitai ėmė nykti, kai vis toliau skaitydamas pamačiau, kad Anaksagoro visai nesivadovaujama protu ir ne-
nurodoma jokių priežasčių visatos sutvarkymui pa- C
aiškinti, bet vietoj to nurodoma, kaip į priežastį, į orą, aiterą, vandenį ir kitas panašias nesąmones. Man atrodė, kad tam filosofui atsitiko visai taip,

kaip jei kas nors pasakytų: visa, ką Sokratas daro,
jis daro savo proto vedamas, o potam, mėgindamas
nurodyti kiekvieno mano veiksmo priežastį, pirmiau-
sia pasakytų, jog todėl čia sėdžiu, kad mano kūnas
sudarytas iš kaulų ir raumenų, kad kaulai kieti ir
vienas nuo kito sąnariais atskirti, raumenys
D linkę išsitempti ir susitraukti, o kaulai aptraukti
mėsa, ir ant jos užtempta oda. Kadangi kaulai yra
judami savo sąnariuose, tai raumenys, dėl jų išsi-
tempimo ir susitraukimo, leidžia man lankstyti sąna-
rius, — ir dėl tos priežasties sėdžiu dabar čia susi-
lenkęs. Man rodos, kad ir mūsų pasikalbėjimui
Anaksagoras stengtųsi surasti panašias priežastis,
nurodinėdamas in garsus, orą, klausą ir daugybę kitų
E tokių dalykų, o tikrų priežasčių, sukėlusių pasi-
kalbėjimą, nenurodytų, būtent, kad atėniečiai nutarė
verčiau nuteisti mane, ir todėl aš, savo rėžtu, nu-
tariau verčiau sėdėti čia ir, laukdamas teisingesnio
likimo, pasiduoti tai bausmei, kurią man atiteisė.
Juk, šunes žino, šitie raumenys ir kaulai, kaip aš
99 manau, jau seniai būtų Megaroje ar Bojotijoje,
jei man tat atrodytų geriausia, ir jei nebūčiau laikęs
kilnesniu ir teisingesniu dalyku, užuot išsigelbėjus
pasprunkant, pasiduoti tajai bausmei, kurią man
priteisė valstybė. Tačiau nurodyti in anuos dalykus,
kaip in priežastis, visai nesąmoningas darbas. Žinoma,
jei kas pasakytų, kad neturėdamas viso to, būtent
raumenų, kaulų ir viso kito, ką turiu, negalėčiau savo
sprendimo invykdyti, — toks tiesą pasakytų. O
sakyti, kad visus savo veiksmus atlieku vadovauda-

masis protu, ir dar tvirtinti, kad mano elgesio prie-
žastimi esti nurodytieji daiktai, bet ne troškimas B
pasirinkti geriausia, — būtų labai didelė ir sunki
protavimo nuodėmė. Juk tat ir reikštų nesugebė-
jimą atskirti, kad vienas dalykas iš tikrųjų yra prie-
žastis, o kitas — tai, be ko priežastis niekados ne-
būtų priežastis. Ir, manau, minia taip ir daro:
ji tartum tamsoje ką apgraibo ir pavadina tai prie-
žastimi, pavartodama tam visai svetimą apibrėžimą.
Štai kodėl vienas insivaizduoja žemę apsuptą oro
sūkurio[44], kuris verčia ją padangėje laikytis, kitas
insivaizduoja žemę plokščią geldą[45], kuri, tartum
pamatai, paremia orą. Bet tos jėgos, kuria visa tai
palaikoma dabartinėje geriausioje būklėje, žmonės
netyrinėja ir nemano, kad joje esama kažkokios die- C
viškos galybės, bet verčiau sugalvoja tokį Atlantą,
galingesnį, nemaresnį, sugebantį visa sujungti; o
apie tai, kad visa iš tikrųjų jungiama ir palaikoma
gėrio ir tiesos, apie tai žmonės visai negalvoja. Ma-
naip, mielai pas bet ką eičiau mokytis, kad tik suži-
nočiau, kur toji priežastis. Kadangi aš jos netekau
ir nei pats negalėjau surasti nei iš kito sužinoti, tai
gal nori, Kebetai, kad supažindinčiau tave su an-
trąja savo kelione[46], bejieškant rūpimos man prie- D
žasties?

— Ir labai noriu, — atsakė Kebetas.

XLVIII

— Taigi potam, — kalbėjo toliau Sokratas, —
nusivylęs ištirsiąs daiktų esmę, priėjau išvadą, jog
reikia pasisaugoti, kad ir man neatsitiktų panašiai,
kaip esti žmonėms, kurie žiūri in saulę, stebėdami
jos užtemimą: vienas kitas ir akis pasigadina, jei
žiūri tiesiai in saulę, o ne in jos atspindį vandeny
E ar kitoj kurioj plokštumoj. Man atėjo in galvą, kad
kažkas tokio galėjo ir man atsitikti: nusigandau, kad
mano siela visiškai neapaktų, jei stebėsiu daiktus
akimis ir mėginsiu kiekvienu savo pojūčiu juos
paliesti. Taigi nusprendžiau griebtis protavimų
pagalbos ir jų padedamas ištirti daiktų esmės tiesą.
Galimas daiktas, kad mano palyginimo būdas ir
ne visai tikęs. Iš tikrųjų, nelabai sutinku su tuo,
100 kad žmogus, stebėdamas esmę protavimais, inžiūri
ją vaizdingiau už stebintį ją josios veiksmuose. Bet
kaip ten bebūtų, aš inžengiau in šitą kelią ir kiekvie-
ną kartą remiuosi tuo pagrindu, kuris man atrodo
tvirčiausias. Visa tai, kas, mano nuomone, su šituo
pagrindu sutinka, pripažįstu teisinga, — ir dėl prie-
žasties, ir dėl kiekvieno kito dalyko; o kas su juo
nesutinka, laikau neteisinga. Noriu tau paaiškinti
savo mintį: juk manau tave manęs dabar nesupran-
tant.

— Prisiekiu Dzeusu, nelabai tesuprantu, — pasakė
Kebetas.

XLIX

— Berods, — kalbėjo toliau Sokratas, — mano B
žodžiuose nieko naujo: sakau tą pat, ką ir visados,
ką ir kitais atvejais, ką ir pirmesniam pasikalbėjime
nesilioviau kartojęs. Mėginsiu tau parodyti, prie ku-
rios priežasčių rūšies priklauso ana, mano rastoji.
Todėl grįžtu prie to, kas buvo dažnai kartota, ir
pagrindu man bus anas spėmuo, kad yra kažkas iš
esmės ir gero, ir gražaus, ir kilnaus, ir viso kito tokio.
Jei man nusileidi ir sutinki, jog tatai taip esti, tikiuosi
tau nurodysiąs to priežastį ir išrodysiąs sielą esant
nemirtingą.

— Sutinku, — pasakė Kebetas, — tik kad, man C
nusileidžiant, neatidėliodamas išdėstytumei savo iš-
vadas.

— Dabar stebėk, — kalbėjo Sokratas, — ar tatai,
kas iš eilės eis, tau bus taip pat aišku, kaip ir
man. Juk mano supratimu, jei yra kas nors gražaus,
išskyrus patį grožį, tatai gražu ne dėl kitko, o tik dėl
to, kad dalyvauja tame, kas gražu. Ir dėl viso kito
tą pat tvirtinu. Ar sutinki, kad būtent dėl tos prie-
žasties taip esti?

— Sutinku, — atsakė Kebetas.

— Taigi, — kalbėjo toliau Sokratas, — dar ne-
moku visų anų gudriųjų priežasčių ir negaliu jų
pažinti. Jei man kas pasakytų, kad bet kas gražaus
yra gražu dėl kurios kitos priežasties, — ar todėl,
kad jo spalva graži, ar pavidalas puikus, ar kitkas D
tokio, — praeisiu pro šalį viso to, nes visuose šiuose

dalykuose jau nebesusigaudau, bet tvirtinu paprastai
ir negudraudamas, galimas daiktas, net šiek tiek
neišmintingai, kad gražus daiktas pasidaro toks
tiktai dėl bendravimo su grožiu ar dėl buvimo jame
grožio, kaip tokio, arba kiek ir kaip labai pastarasis
yra su grožiu susijungęs. Nieko daugiau dėl šito
netvirtinu, tik sakau, kad visi gražūs daiktai darosi
gražūs dėl to, kad juose esama grožio, kaip tokio.
Toks atsakymas ir man pačiam ir kiekvienam kitam
atrodo mažiausiai pavojingas, ir tokio atsakymo lai-
kydamasis tariuosi niekuomet nesuklupsiąs. Ir
E man ir kiekvienam kitam bus nepavojingas toks
atsakymas: gražus pasidaro gražus dėl grožio. Ar
ir tau nesirodo taip?

— Rodosi.

— Ir didelis — didelis, ir didesnis — didesnis dėl didumo, o mažesnis — mažesnis dėl mažumo?

— Taip.

— Todėl tu ir nesutiktumei su tuo, jei kas pasa-
kytų, kad vienas didesnis už kitą visa galva, kitas
vėl dėl tos pačios priežasties mažesnis už kitą, o
pasitenkintumei tik viena pasakęs, būtent, kad
101 kiekvienas didesnis daiktas didesnis dėl savo didumo;
tatai, kad jis didesnis, aiškinama tik jojo didumu;
ir priešingai, mažesnis daiktas mažesnis tik dėl savo
mažumo; kad jis mažesnis, tai tuo tik ir aiškinama,
būtent, jojo mažumu. Juk manau, pabijosi sutikti
pasipriešinimo, tvirtindamas, kad vienas visa galva
didesnis, kitas — mažesnis, todėl, kad, pirma:
B didesnis tada būtų didesnis dėl to paties, dėl ko ir

mažesnis būtų mažesnis; antra, todėl, kad: didesnis būtų didesnis dėl tokio mažo daikto, kaip galva. Būtų nesąmonė, jei kas taptų didelis dėl ko nors mažo. Ar tavęs tatai neišgąsdintų?

O Kebetas, prasijuokęs, tarė:

— Mane bent, taip.

— Ar nesibijotum tvirtinti, — kalbėjo toliau Sokratas, — kad dešimt daugiau už aštuonis dėl dvejeto, ir kad tasai dvejetas yra priežastis to, kad dešimt daugiau už aštuonis? Ar ne greičiau dešimt daugiau už aštuonis kiekiu ir tik dėl kiekio? Ir dvi uolekti daugiau už vieną ar dėl to, kad du dveja daugiau už vieną, bet ne dėl didumo? Juk ir šiuo atveju to paties, be abejonės, turėtumei bijoti?

— Žinoma, — atsakė Kebetas.

— Na, o toliau? Prie vieneto pridėjus vienetą arba vienetą padalijus iš dviejų, bene pasisaugotum sakyti, kad sudėtis ir dalyba yra dvejeto atsiradimo priežastis? Ir ar nesušuktum balsiai, kad tau žino- C
mas tik vienintelis kiekvieno atskiro dalyko atsiradimo būdas, kuris glūdi tame, kad šitas dalykas dalyvauja tam tikroje esmėje to, kame jis dalyvauja. Todėl gali prileisti tik vieną dvejeto susidarymo priežastį, būtent, dvejybės dalyvavimą, ir kad joje turi dalyvauti visa tai, kas turi sudaryti dvejetą, panašiai kaip ir vienete dalyvauja visa tai, kas turi tapti vienetu. O tas visas dalybas, sudėtis ir kitas panašias gudrybes bene paliktum nuošaliai, leisdamas atsakyti in jas išmintingesniems už save žmonėms. O pats, bijodamas savo, kaip sakoma, šešėlio ir

14*

D savo nemokėjimo, ar nesilaikytum mūsų nustatyto nepavojingo spėmens ir ar ne taip būtent atsakytum? Jeigu vis dėlto kas nors pultų šitą pagrindą, ar nepaliktum tokio sveiko, neatsakydamas jam tol, kol nebūtum ištyręs, ar išeinančios iš šito spėmens išvados sutinka, tavo galva, viena su kita, ar nesutinka. Jeigu, galiausiai, tau reikėtų pasiaiškinti, tu pasielgtumei šiaip: paimtum pagrindu kitą, dar bendresnį, spėmenį, kuris, tavo nuomone, atrodytų geriausias, tol, kol prieitum visai pakankamą pagrindą. Be to, jei iš tikrųjų trokšti rasti ką nors
E esmingo, tu nepainiosi visa, kaip kad tai daro mūsų ginčų mėgėjai[47], nekalbėsi tuo pačiu laiku ir apie pirmykštę padėtį ir apie iš jos einančias padėtis. Ginčų mėgėjams tatai, matyt, visai nerūpi: savo išmintimi pasitenkindami, jie visa krauna in vieną krūvą, kad tik galėtų patys save patenkinti. Bet tu, manau, elgsies taip, kaip aš sakau, jei esi iš filosofų
102 tarpo.

— Tikriausią tiesą sakai, — vienu balsu pasakė Simmijas ir Kebetas.

ECHEKRATAS

Prisiekiu Dzeusu, Faidonai, jų tiesa. Mano nuomone, Sokratas išdėstė tai nepaprastai intikinamai kiekvienam, kas nors kiek sugeba ką suprasti.

FAIDONAS

Sokrato protavimas intikino ir visus, buvusius anuomet su juo.

ECHEKRATAS

Lygiai kaip ir tuos, kurie nebuvo tada su jumis ir kurie teklausė tavo pasakojimo. Apie ką gi buvo toliau kalbėta, Faidonai?

L

FAIDONAS

Kai Sokratui buvo šituo nusileista ir, kaip aš manau, su juo sutikta, kad kiekviena idėja yra kažkas B
esmingo, ir kad visi kiti, idėjose dalyvaują, daiktai iš jų gauna savo pavadinimus, Sokratas taip paklausė:

— Jei iš tikrųjų, pasakė, sutinki dėl šitų dalykų, o potam sakai, kad Simmijas didesnis už Sokratą, bet mažesnis už Faidoną, ar šiuo atveju nemanai, kad Simmijuje esama ir vieno ir kito, ir didumo ir mažumo?

— Aš bent, taip.

— Bet, — kalbėjo toliau Sokratas, — juk sutinki, kad jei kas sako Simmiją aukštesnį esant už Sokratą, tai šitoks pasakymas, kaip jis reiškiamas žodžiais, nėra teisingas. Iš tikrųjų, Simmijas ne dėl to didesnis už Sokratą, kad jis Simmijas, bet dėl jo atsitiktinio
ūgio. Iš kitos vėl pusės, Simmijas augštesnis už C
Sokratą ne todėl, kad Sokratas yra Sokratas, bet todėl, kad Sokratas mažas, palyginus su Simmijo ūgiu?

— Tiesa.

— Ir vėl, Simmijas žemesnis už Faidoną ne todėl, kad Faidonas yra Faidonas, bet todėl, kad Faidonas yra didelis, palyginus su Simmijo ūgiu?

— Taip yra.

— Tokiu būdu, galime pasakyti apie Simmiją taip: jis yra mažas ir didelis, nes jis, būdamas vidury tarp vieno ir antro, pralenkia savo didumu vieną
D ir nusileidžia didumui antrojo, pralenkiančio jo mažumą.

Ir šypsodamasis pridėjo:

— Noriu, rodos, taip tiksliai išsitarti, tartum kalbėčiau apie nuomos sutartį, bet dalykai iš tikrųjų taip esti, kaip sakau.

Kebetas sutiko.

— Kalbu apie tai todėl, jog noriu, kad ir tu manytumei taip, kaip ir aš. Man rodos, kad ne tik didumas, kaip toks, negali tuo pačiu laiku būti didelis ir mažas, bet ir didumas, kuris yra mumyse, niekados neprisiima mažumo ir nenori būti pralenktas, bet viena iš dviejų: arba didumas, besiartinant tam,
E kas jam priešinga, būtent, mažumui, bėga šalin ir kaskart mažėja, arba, kai pastarasis prisiartino, žūna. Prisileidęs ir prisiėmęs mažumą, didumas nenori būti kitokiu, kaip kad buvo. Taip antai: prisiėmęs ir prisileidęs mažumą, lieku toks, koks esu, būtent, toks pat mažas; o didumas nesiryš būti mažas, kol jis didelis. Taip pat ir mumyse esąs mažumas niekados nesiekia pasidaryti ir būti didelis, ir, bendrai, jokia kita priešingybė, kol ji yra tai, kas ji buvo,

negali tuo pat laiku tapti ir būti savo priešingybe, bet ji arba šalinasi, arba, jei lieka toje būklėje, žūna. 103
— Visiškai su tuo sutinku, — pasakė Kebetas.

LI

Čia kažkas iš ten buvusių ir girdėjusių (kas, būtent, — neprisimenu aiškiai) pastebėjo:

— Dievaži, ar pirmesniame mūsų pasikalbėjime nebuvome sutikę su tuo, kas tiesiog priešinga dabartiniams mūsų tvirtinimams? Juk buvome nustatę, kad didesnis kyla iš mažesnio ir mažesnis iš didesnio, kad kiekviena priešingybė kyla iš jai priešingo. O dabar, man rodos, sakoma, kad to niekuomet negali būti.

Sokratas, nuleidęs galvą ir išklausęs šiuos žodžius, B
pasakė:

— Vyras esi, kad tai priminei. Tačiau, argi nepastebi skirtumo tarp to, apie ką dabar kalbame, ir to, apie ką anąkart kalbėjome? Tada kalbėjome, kad kiekviena priešingybė kyla iš priešingybės, o dabar, — kad priešingybė, kaip tokia, niekados negali būti pati sau priešinga, nei mumyse nei gamtoje. Tada, bičiuli, kalbėjome apie priešinga turinčius daiktus, pavadindami juos jų vardais, o dabar kalbame apie pačias priešingybes, pagal kurias gauna pavadinimus daiktai, kur jie yra; ir apie šitas priešingybes kalbėjome, kad jos niekuomet nesiekia pereiti C
viena in kitą.

Čia Sokratas, žvilgterėjęs in Kebetą, paklausė:

— Ar tau, Kebetai, neinvarė nerimo koks pasakymas iš jo pastabų?

— Ne, — atsakė Kebetas, — nors negalėčiau pasakyti, kad pasilieku visiškai ramus.

— Vadinasi, — pasakė Sokratas, — priėjome išvadą, kad priešingybė, kaip tokia, niekuomet nebus sau priešinga?

— Iš tikrųjų taip, — atsakė Kebetas.

LII

— Insidėmėk dar štai ką, — kalbėjo toliau Sokratas: — gal ir čia man pritarsi. Juk vartoji pasakymus „šilta", „šalta"?

— Aš bent, taip.

— Taip sakydamas, bene galvoji apie sniegą ir ugnį?

D — Prisiekiu Dzeusu, aš bent, ne.

— Vadinas, šiltumas skiriasi nuo ugnies ir šaltumas — nuo sniego?

— Taip.

— Tu, galimas daiktas, manai, kad sniegas, kaip toks, prisiėmęs šilimos, kaip anksčiau sakėme, niekuomet nepasiliks tuo, kuo jis buvo, būtent sniegu, nors ir šiltu, bet, kai tik šilima patenka in sniegą, pastarasis arba užleidžia šilimai savo vietą, arba dingsta?

— Žinoma.

— O antra vertus, ugnis, prisiartinus prie jos šalčiui, arba užleidžia jam savo vietą, arba dingsta,

ir ugnis, prisiėmusi šalčio, niekuomet nebeliks tai, kas buvo, būtent ugnis, nors ir šalta? E

— Tiesą sakai, — pastebėjo Kebetas.

— Todėl, — kalbėjo toliau Sokratas, — kai kuriems tokios rūšies daiktams leistina būklė, kad ne tik pati jų idėja reikalauja visados to paties vardo, bet kad tas vardas tinka ir kitiems daiktams, nepanašiems in idėją, tačiau turintiems jos pavidalą, bent kol jie gyvuoja. Gal būt, mano mintis paaiškės tau iš šitokio pavyzdžio: lyka, aišku, visados turi vadintis taip, kaip mes ją dabar vadiname? Ar ne taip?

— Žinoma, taip.

— Bet štai klausimas: ar tas pavadinimas taikomas vienai tik lykai, ar kam nors kitam, kas, nebūdamas tai, kas yra lyka, vis dėlto, be savo pavadini- 104
mo, visados turi būti pažymimas lykos vardu todėl, kad jo prigimtis niekuomet neatskiriama nuo lykos? Turiu galvoje, pavyzdžiui, trejetą ir daug kitų panašių skaičių. Panagrinėk visa tai, kas liečia trejetą. Ar nesirodo tau, kad jį reikia visados žymėti jam priderančiu pavadinimu, būtent, taip pat lyka, nors lyka ir nebus tas pat, kas trejetas? Tokia trejeto prigimtis, tokia ir penketo, tokia ir visos pusės skaičių, kurių kiekvienas visados yra lyka, pats savaime toks ir nebūdamas. Antra vertus, dvejetas, B
ketvertas ir visi kiti likusios skaičių pusės skaičiai, nebūdami savaime sėta, vis dėlto visuomet yra sėta, jei kiekvieną jų paimsime skyrium. Sutinki su tuo, ar ne?

— Kodėl gi ne, — atsakė Kebetas.

— Dabar insigilink in tai, ką noriu pasakyti. Štai koks dalykas: pasirodo, ne tik viena kitą naikinančios priešingybės, bet ir kiti daiktai, kits kitam nepriešingi, visados turi savyje priešinga, neprisiimdami tos idėjos, kuri priešinga juose glūdinčiai
C idėjai, ir, artinantis anai idėjai, arba dingsta, arba užleidžia jai savo vietą. Ar nesutiksime su tuo, kad trejetas verčiau išnyks ar kitaip kaip pasikeis, negu išdrįs tapti sėta, pats būdamas trejetu?

— Žinoma, sutiksime, — atsakė Kebetas.

— Bet vis dėlto dvejetas nepriešingas trejetui? — paklausė Sokratas.

— Ne, nepriešingas.

— Vadinas, ne tik kita kitai priešingos idėjos neprisileidžia kitos idėjos, bet taip pat ir kiti daiktai neprisileidžia priešingybių?

— Visai teisingai sakai, — pasakė Kebetas.

LIII

— Gal nori, — kalbėjo toliau Sokratas, — aptarsime, kiek pajėgsime, kas tai per daiktai?

— Gerai.

— Ar tai, Kebetai, nebus tokie daiktai, kurie, ką apimdami, verčia palaikyti ne tik tam daiktui
D ingimtą idėją, bet taip pat ir idėją kažko kito, nuolat prieštaraujančio anam daiktui?

— Kaip sakai?

— Taip, kaip ką tik kalbėjome. Juk žinai, kad vi-

sa tai, kame glūdi trejeto idėja, būtinai turi būti ne tik trejetas, bet ir lyka.

— Žinau.

— Ar sakome, kad tokios rūšies daiktuose niekados negali būti idėjos, priešingos tai lyčiai, kuria ji yra pažymima?

— Negali.

— O tai, kas ją pažymėjo, yra lyka?

— Taip.

— O idėja, prieštaraujanti lykos idėjai, bus sėtos idėja?

— Taip.

— Vadinas, sėtos idėja niekuomet neglūdės trejete? E

— Žinoma, ne.

— Taigi trejetas nieko bendro su sėta neturi?

— Neturi.

— Vadinas, trejetas — lyka?

— Taip.

— Kaip tik tai ir norėjau aptarti, būtent: kokie daiktai, nebūdami priešingi bet kuriam kitam daiktui, vis dėlto šalina pastarąjį, būtent priešingybę, kaip tokią; kaip antai, trejetas, nebūdamas priešingas sėtai, vis dėlto šalina ją, nes jo yra teikiama tai, kas priešinga sėtai, vis tiek kaip dvejetas teikia tai, kas priešinga lykai, o ugnis — tai, kas priešinga šalčiui, ir daug kas kita tokiu pat būdu. Dabar 105
pagalvok, ar neaptartumei šito dalyko taip: ne tik priešinga neprisileidžia to, kas jam priešinga, bet net ir tai, kas atsiveda su savim ką priešingo tam, prie ko ateina, neprisiima nieko priešingo tam,

ką su savim atsiveda. Dar kartą prisimink (juk neblogas dalykas daug kartų išgirsti): penketas neprisileidžia sėtos idėjos, dešimtis — lykos idėjos, bet dešimtis — tai dukart paimtas penketas. Tuo tarpu dešimtis, nors tai, kas jai prieštarauja, ir nebus lyka, vis dėlto neprisileidžia lykos idėjos vis tiek kaip pusantro ir tai, kas jam panašu, būtent, pusė,
B trečdalis ir visa kita, kas apima dalies sąvoką, niekados neprisileidžia sveiko skaičiaus idėjos. Ar seki mano protavimą ir ar sutinki su juo?

— Labai seku ir visiškai sutinku, — atsakė Kebetas.

LIV

— Dabar, — pasakė Sokratas, — kalbėk iš pradžios. Tiktai savo atsakymuose nevartok man tokių žodžių, kokius aš pavartojau savo klausimuose, bet, pamėgdžiodamas mane, naudokis kitais žodžiais. Siūlau tatai, matydamas, kad, be šito atsakymų būdo, kuris pirma buvo pavartotas ir kuris yra tikras bei nepavojingas, esama kito būdo nuo klaidos pavojaus apsisaugoti, kurs atsirado iš ano ir yra tiek pat saugus. Juk jei, pavyzdžiui, paklaustumei mane: kas turi atsirasti kūne, kad pastarasis taptų šiltas, —
C atsakysiu tau ne anuo tikruoju, bet nemokšų atsakymu, būtent, kad tatai bus šilima, bet atsakysiu gudriau: tatai bus ugnis. Ir jei paklaustumei, kas turi atsirasti kūne, kad jis susirgtų, neatsakysiu — liga, bet pasakysiu — drugys. Arba klausiant, dėl ko skaičius pasidaro lyka, neatsakysiu — dėl lykos, bet

pasakysiu — dėl vieneto ir panašiai. Bet žiūrėk, ar jau pakankamai supratai, ko noriu?

— Visai pakankamai, — atsakė Kebetas.

— Dabar atsakyk, — kalbėjo Sokratas: — kas turi būti kūne, kad jis būtų gyvas?

— Turi būti siela, — atsakė Kebetas.

— Ir visados tatai taip esti? D

— Kodėl gi ne, — atsakė Kebetas.

— Taigi siela, ateidama in visa, ką ji apima, visuomet atneša gyvybę?

— Žinoma, atneša, — pasakė Kebetas.

— Ar esti kas priešinga gyvybei, ar nieko nėra?

— Esti, — atsakė Kebetas.

— Kas būtent?

— Mirtis.

— Ar iš to, su kuo pirma sutikome, neina, kad siela niekuomet neturės ko prieštaraujančio tam, ką ji visados su savim atsineša?

— Visai aišku, — atsakė Kebetas.

LV

— Toliau; kaip mes ką tik pavadinome tai, kas neturi savy sėtos idėjos?

— Lyka, — atsakė Kebetas.

— O kaip vadinasi tai, kas neturi savy teisingo idėjos, mūziško idėjos?

— Viena — neteisinga, antra — nemūziška, — E atsakė Kebetas.

— Gerai. O kaip vadinasi tai, kas neturi savy mirties idėjos?

— Nemaru, — atsakė Kebetas.

— Bet siela neturi savy mirties?

— Ne.

— Vadinas, siela nemari.

— Nemari.

— Puikiai, — pastebėjo Sokratas. — Ar galima laikyti tatai įrodyta, kaip manai?

— Visiškai pakankamai įrodyta, Sokratai.

— Tai kaip gi, Kebetai, — klausė Sokratas: —
106 jei lykai reikėtų būti nenykstančiai, tai ir trejetas irgi turėtų būti nenykstąs?

— Kodėl gi ne?

— Taigi, jei būtų būtina, kad tai, kas neturi šilimos, nenyktų, tai, įdėjus kiek šilimos į sniegą, pastarasis liktų sveikas ir netirptų? Juk sniegas nenyktų, jei ir ugnies prie jo kas pridėtų, bet, jai priešindamasis, neprisiimtų josios šilimos.

— Teisingai sakai, — pastebėjo Kebetas.

— Taip pat, manau, jei visa, kas neturi šalčio, nenyktų, tai, priartinus šaltį prie ugnies, pastaroji jokiu būdu neužgestų ir neišnyktų, bet pasiliktų sveika ir nepaliesta.

— Būtinai, — pasakė Kebetas.

B — Ar ne būtinas reikalas, — kalbėjo toliau Sokratas, — pasakyti tą pat ir apie nemarumą? Jei tai, kas nemaru, nenyksta, tai ir siela, mirčiai atėjus, neišnyksta? Pagal tai, kas pirma pasakyta, siela neprisiims mirties ir nemirs, visvien kaip trejetas,

mūsų nusakymu, netaps sėta, ir lyka nepasidarys sėta, ir ugnis nepasidarys šalta, ir ugnies šilima — šalčiu. „Bet", pasakytų kas, „kas kliudo lykai išnykti, jei ji, besiartinant sėtai, kaip mes sakėme, ir netampa ja? Kas kliudo, kad, lykai išnykus, jos C
vietoje atsirastų sėta?" Kas taip paklaustų, su tokiu negalėtume ginčytis, kad lyka negali išnykti, nes lyka nėra kažkas nenykstama. Bet jei sutiktume, kad tatai taip, lengvai galėtume puolimą atremti, nurodydami in tai, kad, besiartinant sėtai, lyka ir trejetas tolsta, ir taip pat galėtume ginčytis dėl ugnies, dėl šilimos ir dėl viso kito. Ar ne?

— Žinoma.

— Tą pat reikia pasakyti ir apie nemarumą. Jei sutinkame, kad nemirtinga nenyksta, tai siela ne tik nemirtinga, bet ir negali išnykti. Priešingu atveju, reikėtų griebtis kito inrodymo. D

— Bet nėra jokio reikalo, — pasakė Kebetas. — Kas gi galėtų išvengti pražūties, jei nemirtinga bei amžina galėtų žūti?

LVI

— Manau, — pasakė Sokratas, — visi sutiks, kad dievas bent ir gyvybės idėja, kaip tokia, ir visa kita nemirtinga niekados nenyksta.

— Prisiekiu Dzeusu, — pastebėjo Kebetas, — su tuo sutiks visi žmonės, ir, kaip aš manau, dar daugiau — dievai. Kadangi nemirtinga drauge yra ir nenykstama, tai ir siela, jei ji nemirtinga, irgi nežūna? E

— Būtinai taip.

— Vadinas, mirčiai in žmogų ateinant, marusis jo pradas, matyti, miršta, o nemarusis, išvengęs mirties, pasilieka sveikas bei nepaliestas ir pasitraukia.

— Rodosi.

— Tokiu būdu, Kebetai, — pasakė Sokratas, — siela nemaresnė už ką kita ir nenyksta, ir mūsų
107 sielos iš tikrųjų gyvuos Hade.

— Sokratai, aš bent visiškai negaliu tam prieštarauti, — pastebėjo Kebetas, — ir nepasitikėti tavo žodžiais. Bet jei štai Simmijas ar kitas kuris gali ką pasakyti prieš, tenetyli: iš tikrųjų nežinau, kuriam patogesniam už dabartinį laikui galima būtų atidėti pasikalbėjimą apie šitą dalyką, jeigu kas nori apie tatai ką pasakyti ar išgirsti.

— Bet ir aš, — prabilo Simmijas, — po to, kas dabar pasakyta, negaliu ilgiau abejoti. Tačiau, kadangi mūsų tyrinėjamasis klausimas platus, ir tenka
B atsižvelgti in žmogaus silpnybę, aš, asmeniškai, esu verčiamas dar šiek tiek paabejoti dėl to, kas pasakyta.

— Gerai sakai, Simmijau, — pasakė Sokratas: — ne tik tasai, bet ir pirmesnieji mūsų spėmens, kaip jie beatrodytų jums teisingi, turi būti dar tiksliau išnagrinėti. Kai juos pakankamai išnagrinėsite, tai, kaip man rodos, sugebėsite pasekti ir mano išvadas, kiek, žinoma, žmogus aplamai gali ką nors pasekti. Jei ir čia jums viskas bus aišku, tai jums jau nebeteks jokių tyrinėjimų bedaryti.

— Tiesą sakai, — pasakė Simmijas.

LVII

— Štai, vyrai, — kalbėjo toliau Sokratas, — apie
ką turi būti gerokai pagalvota. Jei siela nemirtinga,
ji reikalinga priežiūros ne tik tuo laiku, kurį vadi- C
name gyvenimu, bet ir visą laiką. Ir, rodos, susi-
daro dabar didelis pavojus, jei kas nesirūpina siela.
Juk jei mirtis būtų atsipalaidavimas nuo visa ko, ji
būtų tikras laimėjimas blogiems žmonėms: mirdami
išsivaduotų iš kūno ir iš ydų, susijusių su siela. Bet
dabar, kada siela pasirodo esanti nemirtinga, jai
lieka tik vienintelis nuo pikto išsigelbėjimo kelias,
būtent, tapti kuo geriausiai ir išmintingiausiai. Juk D
siela eina in Hadą[48] tik tiek išauklėta ir išmokyta,
kiek gyvenime; o tai, kaip sako, jau pačioj pomirtinės
kelionės pradžioj suteikia mirusiam arba didelę nau-
dą, arba didelę žalą. Sakoma dar ir taip, kad kiek-
vieną mirusį sielai begyvenant ingytas daimonas[49]
veda in tam tikrą vietą, kur mirusieji susirenka
ir yra teisiami, kad paskui vyktų in Hadą su paly-
dovu, kuriam pavesta žiūrėti kėlimąsi iš čia in aną
pasaulį. Atlyginti tenai pagal nuopelnus ir skirtą E
laiką išbuvę, kito vėl vadovo mirusieji atvedami čia,
daugeliu atvejų ilgam laikui praslinkus. Mirusiųjų
kelionė in Hadą nėra tokia, kaip apie ją kalba Aischilo
Telefas[50]. Juk jis sako in Hadą vedant paprastą 108
kelią, o man šitas kelias atrodo ir nepaprastas ir
ne vienintelis: antraip, nebūtų reikalingi nė paly-
dovai, nes, jei tik vienas tėra kelias, nieks juo eida-
mas nepaklystų. Ne; matyt, tas kelias turi daug

kryžkelių ir grįžračių. Taip sumetu, pasiremdamas
žemėje atliekamais aukojimais bei tikybinėmis apei-
gomis. Dora ir išmintinga siela seka savo palydovu
ir sužino savo tikrąją būklę; o siela, kaip jau pirma
pasakiau, godžiai besilaikanti kūno, ilgą laiką skraido
B apie kūną regimoje vietoje, labai priešinasi, daug ken-
čia, kol galiausiai tas daimonas, kuriam ji pavesta,
jėga ir prievarta ją nusiveda. Kada siela atvyks
tenai, kur yra kitos sielos, pastarosios bėga šalin,
nusisuka, nenori vienu keliu eiti ir lydėti sielos, ką
nors padariusios ir neapsivaliusios, dalyvavusios ne-
teisingam nužudyme ar kitam kokiam nusikaltime,
giminingam jai ir panašioms sieloms. Tokia siela
C klaidžioja, patirdama visokių vargų, kol, nustaty-
tam laikui praslinkus, neišvengiamai nugabenama
in jai atsakomą buveinę. Priešingai, toji siela, kuri
gyveno dorai ir susivaldydama, savo kelbendriais ir
vadovais gauna dievus, ir kiekviena gyvena jai atsa-
komoje vietoje. Yra žemėje daug nuostabių vietų,
ir pati žemė visai ne tokia ir ne tokio didumo, kaip
mano pratę apie ją kalbėti[51]; sužinojau tatai iš vieno
žmogaus.

LVIII

D O Simmijas paklausė:

— Kaip čia sakai, Sokratai? Juk apie žemę aš ir pats daug esu girdėjęs, bet ne tatai, kuo tu pamatuoji savo pažiūras. Todėl mielai tavęs paklausyčiau.

— Man bent rodos, Simmijau, nereikia Glauko[52]

kalbingumo, kad apie tai papasakočiau. Bet inrodyti, kad visa tai tiesa, per sunku net ir Glauko mokslo žmogui. Tačiau aš, rodos, ir nemokėčiau to padaryti, o jei ir mokėčiau, mano amžiaus, rodos, man neužtektų — tiek ilga apie tatai pasakoti. Vis dėlto niekas nekliudo man papasakoti, ką žinau apie žemės iš-
vaizdą ir apie jos vietas vieteles. E

— Ir to pakaks, — pasakė Simmijas.

— Aš esu insitikinęs, — kalbėjo Sokratas toliau, — pirmiausia, kad jei žemė, būdama apvali, yra dangaus vidury, ji nieko nereikalinga, — nei oro,
kad nenukristų, nei kitos kokios tokios būtinos at- 109
ramos: žemei laikytis pakanka jos pačios pusiausviros ir to, kad dangus iš visų pusių ją vienodai yra apsupęs. Juk pusiausvirą palaikąs kūnas, padėtas vidury ko nors in jį panašaus, jokiu būdu negalės niekur nusvirti, bet, būdamas vienodoj padėty, pasiliks vietoje. Štai kuo pirmiausia esu insitikinęs, — pasakė Sokratas.

— Ir, be abejonės, teisingai, — pritarė Simmijas.

— Be to, — kalbėjo Sokratas, — manau žemę esant kažkokią milžinišką, o mus gyvenant nuo
Fasido iki Heraklo stulpų[53] ir užimant tik menką B
josios dalelę prie jūros, panašiai kaip kad skruzdės ar varlės gyvena prie kokios balos. Daug ir kitų žmonių gyvena šen bei ten kitose panašiose ir gausiose vietose. Juk žemėje visur pilna indubimų, invairiausio pavidalo bei didumo, kur susitelkia vanduo, migla bei oras. O pati žemė, — gryna, padėta gryname danguje ten, kur ir žvaigždės.

15*

Daugumas tų žmonių, kurie paprastai apie tokius
C dalykus kalba, šitą dangų vadina aiteru, o nuosėdomis
— visa tai, kas nuolat smunka in žemės indubimus.
Tuo tarpu mes, gyvendami žemės indubimuose,
patys to nežinome ir insivaizduojame gyveną žemės
paviršiuje. Tai vis tiek, lyg kas nors, gyvendamas
jūros dugno vidury, insivaizduotų gyvenąs jūros
paviršiuje ir, matydamas pro vandenį saulę bei
kitas žvaigždes, insivaizduotų jūrą dangų esant. Dėl
savo nerangumo bei silpnumo toks žmogus nie-
D kados nepasiektų jūros paviršiaus ir nei pats nepa-
matytų, išnerdamas ir iškišdamas iš jūros galvą,
kiek mūsų užimamos vietos, palyginus su jojo, ty-
resnės ir gražesnės, nei iš kito, jas mačiusio, apie tai
negirdėtų. Taip pat atsitinka ir mums. Iš tikrųjų,
gyvendami kažkokioje žemės dauboje, insivaizduo-
jame gyveną josios paviršiuje; orą vadiname dangu-
mi, manydami, kad oru, jam esant dangui, vaikš-
čiojančios žvaigždės. Ir tatai todėl, kad mes, dėl
savo silpnumo bei nerangumo, neinstengiame pa-
E siekti paskutinių oro ribų. Juk jei kas pasiektų
oro viršūnes, ar paukščiu pavirtęs ten nulėktų, toks,
išnėręs iš oro, pamatytų tai, ko ten esama, lygiai
taip pat kaip žuvys, išnėrusios iš jūros, mato tai,
ko čia esama. Ir jei tokio žmogaus prigimtis būtų
linkusi prie gilaus mąstymo, galėtų sužinoti, kad
ten yra tikrasis dangus, tikroji šviesa, tikroji žemė;
110 nes mūsų žemė, — šitie akmens ir aplamai visos
šitos vietos yra sunaikintos ir išvarpytos, panašiai
kaip būna su visa jūros augmenija nuo sūraus

vandens, kur neauga nieko, kas būtų verta paminėti, nėra nieko, taip sakant, tobūlo, vien tik išgraužtos povandeninės uolos ir smėlys, o kur yra žemės, — begalinis dumblas ir purvas; visa tai visiškai nieko neverta, palyginus su mūsų žemės grožybėmis. Bet anoji žemė dar labiau, matyti, skiriasi nuo to, kas B
yra pas mus. Jei jau reikia, galiu ir gražią pasaką papasakoti apie tai, kas yra podangių žemėje, ir šitos pasakos, Simmijau, verta paklausyti.

— Mes bent, Sokratai, — pasakė Simmijas, — žinoma, mielai paklausytume tos pasakos.

LIX

— Taigi, bičiuli, — kalbėjo toliau Sokratas, — pirmiausia sakoma, kad pati žemė, jei žiūrėtume in ją iš viršaus, atrodytų lyg padarytas iš dvylikos odos gabalų kamuolys, išdažytas margais dažais, panašiais in tuos, kuriuos vartoja mūsų dailininkai. C
Ir tenai visa žemė esanti tokių spalvų, tik dar labiau blizgančių ir šviesesnių už mūsiškes. Vienas žemės šonas — nuostabiai gražaus purpuro, antras — auksinis, trečias — baltas, baltesnis už sniegą ir kreidą. Esama joje ir kitų spalvų, dar gausingesnių ir gražesnių už tas, kurias čionai matome. Iš tikrųjų, minėtieji žemės indubimai, pripildyti vandens bei oro, kažkaip savotiškai blizga, atsispindėdami margu D
visų kitų spalvų mišiniu. Taigi žemė, būdama vienos išvaizdos, nuolat atrodo invairi. Tokiai žemės iš-

vaizdai atsako joje augančių augalų, medžių, žiedų
ir vaisių išvaizda; taip pat jos išvaizdai atsako ir
akmens bei kalnai, labai gražūs dėl savo dailumo,
spalvos bei skaidrumo. Čionykščiai akmenėliai,
E tiek mūsų branginami — sardys, jaspys, smaragdai
ir kiti tokie — yra anų akmenų nuotrupos. Tenai
visi akmens tokios rūšies, ir net gražesni, nes jie
ten sveiki, neišėsti, nesunaikinti, kaip kad čionykš-
čiai akmens, kurie genda nuo puvėsių bei jūrų van-
denų, čia sruvenančių ir teikiančių bjaurią išvaizdą
ir ligas akmenims, dirvai ir visiems gyvuliams bei
augalams. Priešingai, anoji žemė papuošta visais
augščiau paminėtais akmenimis, be to, auksu, sidabru
ir dar kitomis tokiomis naugėmis: jos tenai visur
111 išmėtytos atvirai, sudarydamos didelę daugybę mil-
žiniškų krūvų, taip kad anos žemės regėjimas teikia
laimės sieloms. Daug gyvulių yra apgyvenę aną
žemę, daug ir žmonių: vieni gyvena žemės vidury,
kiti — aplink orą, panašiai kaip mes aplink marias,
dar kiti — salose, oro apsuptose, netoli žemyno.
Žodžiu sakant, kaip mums naudingas vanduo bei
jūra, taip anoje žemėje — oras; o kas mums yra
B oras, aniems gyventojams — aiteras. Metų laikai
pas juos taip esą sutvarkyti, kad anie žmonės nesą
linkę sirgti ir daug ilgiau gyveną už mūsiškius, o
regėjimo bei klausos tobulumu, išmintimi ir visu
kuo kitu tiek mus pralenkią, kiek oras savo grynumu
pranešа vandenį, o orą — aiteras. Anie žmonės turi
ir dievų šventovių ir alkų, kur dievų iš tikrųjų gyve-
nama. Jie turi pranašavimų, burtų, gali matyti

dievus ir kitaip su jais bendrauti. Saulę, mėnulį ir C
žvaigždes anie žmonės mato tokius, kokie jie iš
tikrųjų yra, ir jų laimniga būtis visur kur tam atsako.

LX

Štai kokia, aplamai, žemės ir jos aplinkos pri-
gimtis. Atsakomai josios apvaliems iškilumams, joje
yra daug vietų, kurių vienos daug gilesnės ir atvi-
resnės už mūsų gyvenamą indubimą, kitos vėl —
irgi gilios, bet siauresnių angų už mūsiškio indubimo
angą. Antra vertus, esama indubimų ne tiek gilių,
kaip mūsiškis, bet platesnių angų. Visi šitie indu- D
bimai daugely vietų sujungti su kits kitu požeminiais
urvais, kai kur platesniais, kai kur siauresniais.
Šiais urvais iš vieno indubimo in kitą, tartum ugni-
kalnio žiomenimis, gausiai teka vanduo. Po žeme
esama milžiniško didumo karšto ar šalto vandens
nuolat bėgančių versmių, daug ugnies ir didžiausių
ugnies upių, daugybė švaresnio ir mažiau švaraus
drėgno dumblo versmių, panašių in Sicilijos dumblo
versmes, tekančias prieš ugnikalniui išsiveržiant ir E
jam veržiantis. Šitos versmės pripildo kiekvieną
indubimą, kur jos bebėgdamos betarpiškai susilieja.
Visa tai juda aukštyn ir žemyn, tartum vidury
žemės esama kažkokių sūpuoklių. Kalbamas judė-
jimas vyksta taip: vienas indubimų yra ypatingai
didelis ir eina kiaurai žemę. Apie aną tat indubimą
kalba Homeras, sakydamas jį vedant 112

in armenis Tartaro, tamsiąją gelmę,
kur yr toliausiai po žemės, o vartai tenai geležiniai.

Šitą bedugnę ir Homeras ir daugelis kitų dainių yra pavadinę Tartaru; in ją subėga visos versmės ir vėl iš jos išteka, ir kiekviena jų turi tekamosios dervos savybes. Visos šitos versmės išteka iš kalbamosios
B daubos ir vėl in ją subėga dėl tos priežasties, kad visas anas skystis neturi nei dugno nei atramos. Viršuje ir apačioje verda bei banguoja, o oras aplink jį tą pat daro. Pastarasis seka skystį, kai jis juda mūsų žemės linkui ir tos linkui, kuri yra viršum mūsiškės. Lygiai taip pat, kaip kvėpuojančiųjų oras nuolat inkvepiamas ir iškvepiamas, taip ir tenai oras banguoja drauge su skysčiu: ineidamas bei išeidamas sukelia baisiausias, nesuvaldomas vėtras. Vande-
C niui vėl nuslūgstant in tą vietą, kuri vadinasi žemoji, jis kiaurai žemę teka in požemines versmes ir pripildo jas tartum dumdamas. Kada vanduo vėl pasitraukia iš ten ir šenlink nusikreipia, jis pripildo čionykštes versmes, o jos, pripildytos, bėga grioviais žeme ir kiekviena, eidama ten, kur veda josios kelias, padaro marias, balas, upes ir šaltinius. Potam, vėl sueidamos in žemę, vienos versmės apibėga
D ilgesniu keliu didesnius plotus, kitos — mažesnius plotus trumpesniu keliu, ir vėl susilieja in Tartarą, vienos — daug žemiau už tą vietą, kur josios buvo išbėgusios, kitos — ne tiek giliai, bet vistiek inteka žemiau, kaip buvo išbėgusios. Kai kurios subėga in Tartarą priešais tą vietą, iš kurios buvo ištekėjusios, kitos — tam pačiam šone; esama ir tokių, kurios

padaro visą ratą aplink žemę ir, tartum gyvatės, rango ją vieną ar kelis kartus, kuo žemiausiai nusileisdamos, potam vėl in Tartarą subėgdamos. Sro-
vės galinčios abiem žemės pusėm leistis iki josios E
vidurio, bet ne toliau, nes dalis srovių iš vienos ir kitos pusės pasirodytų tekančios aukštyn.

LXI

Yra, be to, ir daug kitų didelių bei invairių versmių, ir iš gausybės jų — žinomos: pati didžioji jųjų, apibėganti tolimiausias išorines žemės ribas, yra vadinamasis Okeanas. Tiesiai prieš jį, priešinga kryptimi, teka Acherontas, kuris, prabėgęs kitas tyras vietas, inteka po žemėmis in Acherusijados
ežerą, kur ateina didesnės dalies mirusiųjų sielos ir, 113
išbuvusios tenai joms paskirtą laiką, vienos — ilgesnį, kitos — trumpesnį, paskui vėl išsiunčiamos gyvųjų būtybių gimdyti. Trečioji upė išteka vidury, tarp Okeano ir Acheronto; netoliese nuo savo ištakos inbėga in didelę, milžiniška liepsna degančią vietą, sudarydama ten kunkuliuojantį vandens ir dumblo ežerą, didesnį už mūsų jūras. Iš čia ji teka toliau
in ratą, drumsta bei dumbluota, ir, apsivyniodama B
aplink žemę, pasiekia tolimiausias Acherusijados ežero ribas, nesusimaišydama tačiau su pastarojo vandenimis, bet, daug sykių po žeme apsisukusi, insiskverbia in Tartarą, žemiausioje jojo vietoje. Tai yra toji upė, kurią vadina Periflegetontu, ir kurios ugninės versmės prasimuša invairiose žemės

vietose. Tiesiai prieš Periflegetontą veržiasi ketvirtoji upė pirmiausia in baisią, nejaukią vietą, kuri, kaip
C sako, visa esanti tamsiai mėlynos spalvos, ir kuri vadinasi Stigijos vardu, o ežeras, kurį sudaro insiveržianti upė, vadinasi Stigas. Insiliejęs in šitą ežerą ir insigijęs jojo vandenyse baisią jėgą, insiskverbęs potam in žemę ir bevingiuodamas po ja Periflegetonto linkui, susitinka su pastaruoju Acherusijados ežere, iš priešingos pusės. Ir šitos upės vanduo nesusimaišo su jokiu kitu; ji taip pat, pasisukusi in ratą, inteka toliau in Tartarą priešais Periflegetontą. Šios upės vardas, kaip sako poetai, Kokitas.

LXII

D Taip gamtai tatai sutvarkius, kai mirusieji ateina in aną vietą, in kurią kiekvieną jų nusiveda jojo daimonas, pirmiausia būna teisiami nustatyti, kas iš jų gražiai ir šventai gyveno, ir kas ne. O tie, kurių gyvenimas pasirodys buvęs vidutiniškas, nuvykę in Acherontą ir inlipę in jiems iš anksto paruoštas laives, pasiekia jomis ežerą. Ten jie gyvena, apsivalydami, ir, atlikę atsakomas bausmes už savo nuodėmes, būna atleidžiami, o už gerus darbus gauna atlyginimą, kokį kiekvienas nusipelnė. O
E tie mirusiųjų, kurie dėl savo sunkių nusidėjimų pasirodys nebeišgydomi, kurie yra padarę daug didelių šventvagysčių, neteisingų ir neteisėtų žudynių ar ką kita tokio, atsakomo likimo nugrūdami in Tartarą, iš kur jau niekados nebeišeina. Tačiau

tie, kurie pasirodys padarę didelių nusikaltimų, bet vis dėlto išperkamų, pavyzdžiui, pykčio pagauti pavartoję jėgą prieš tėvą ar motiną, ir dėl to darys atgailą per visą likusį gyvenimą, ar kuriuo kitu būdu 114
pasidarę žmogžudžiais, nors irgi būtinai grūdami in Tartarą, vis dėlto, patekę tenai ir išbuvę metus laiko, paskui vilnimis išmetami — žmogžudžiai in Kokitą, o tėvažudžiai ir motinžudžiai — in Periflegetontą. Kai srovės nešami atsiduria Acherusijados ežere, ima rėkti ir šauktis, vieni — tų, kuriuos nužudė, kiti — tų, kuriuos užgavo; prisišaukę, maldauja ir prašo leisti jiems ineiti in ežerą ir juos B
ten priimti; pasisekus permaldauti, ineina in ežerą, ir jų vargai pasibaigia; o jei ne, — nuvelkami atgal in Tartarą ir iš ten vėl in tas pačias versmes. Ir jie tol negali savo kančiomis atsikratyti, kol permaldaus anuos, kuriems buvo nusikaltę, nes tokia jiems teisėjų paskirta bausmė. Galiausiai, tie mirusiųjų, kurie pasirodys ypatingai dorą gyvenimą gyvenę, išsivadavę ir ištrūkę iš žemės vietų, tartum iš kalėjimo, ateina in aukštybes, in tyrąją buveinę, ir gyvena C
tikrojoje žemėje. Jų tarpe, pakankamai filosofija apsivalę, gyvena toliau visiškai be kūnų ir pasiekia dar gražesnes už anas buveines, kurias ir aprašyti nelengva ir laiko dabar nebeužteks. Bet jau ir in tai atsižiūrint, ką esame išdėstę, Simmijau, reikia elgtis visur taip, kad gyvendami sutaptume su dora bei išmintimi: juk graži didvyrio dovana ir didi viltis.

LXIII

D Kad visa taip iš tikrųjų ir yra, kaip aš ką tik
papasakojau, nedera, žinoma, tvirtinti išmintingam
vyrui. Vis dėlto reikia sutikti, kad su mūsų sielomis
ir jų gyvenamomis vietomis yra taip būtent, ar
maždaug taip. Jei siela iš tikrųjų yra nemirtinga, tai,
man rodos, tinka ir verta ryžtis pasitikėti tokiu spė-
meniu, nes tokios rūšies ryžtas gražus, ir mes turime
kaip ir susižavėti, niūniuodami sau tokias užkerėtas
pasakas. Štai kodėl aš taip plačiai pasakojau savo
pasaką. Kiekvienas žmogus, kurs per visą gyvenimą
atsisakydavo nuo invairių kūno malonumų bei
E papuošalų, laikydamas juos kažkuo svetimu ir tei-
kiančiu greičiau žalos, negu naudos, turėtų, atsi-
žiūrėdamas in visa tai, drąsiai laukti likimo, kuris
ištiks jo sielą: toks uoliai mokėsi ir papuošė sielą ne
svetimu, bet tinkamu jai papuošalu — išmintimi,
115 teisingumu, drąsa, laisve, tiesa; toks laukia kelionės
eiti in Hadą, likimui pašaukus. Ir jūs, — pasakė,
— Simmijau, Kebetai ir visi kiti, kada nors nuvyk-
site tenai, kiekvienas savo laiku. O mane likimas,
kaip pasakytų tragikas, jau dabar tenai šaukia, ir
beveik atėjo laikas mazgotis: man rodos, geriau
išgerti nuodus, pirma nusimazgojus, kad moterims
nebūtų rūpesčio plauti lavoną.

LXIV

Sokratui tai pasakius, prabilo Kritonas:

B — Taip, Sokratai; bet ką pavedi štai tiems ar man padaryti dėl savo vaikų ar dėl kitko, kad galėtume tau geriausiai patarnauti?

— Ką ir visados sakau, Kritonai: nieko ypatingo, — pasakė Sokratas: — rūpinkitės savimi. Taip elgdamiesi, patarnausite ir man, ir mano šeimai, ir patys sau, nors dabar man to ir nepažadėtumėt. Jei patys apsileisite ir nenorėsite gyventi taip, kaip ir dabar ir pirma sakiau, tai nieko nepasieksite, nors ir kažin kaip tvirtai man dabar pasi-
C žadėtumėt.

— Pasistengsime taip elgtis, — pasakė Kritonas. — Bet kaip tave palaidosim?[54]

— Et, kaip norite, — atsakė Sokratas: kad tik mane sugrobtumėt, ir kad neištrūkčiau iš jūsų.

Tyliai nusijuokęs ir pasižiūrėjęs in mus, Sokratas kalbėjo toliau:

— Negaliu, vyrai, intikinti Kritono, kad aš esu tas būtent Sokratas, kuris dabar kalba su jumis ir rikiuoja visą pašnekesį: Kritonas mano mane esant tą, kurį jis pamatys kiek vėliau lavono pavidalu, ir
D todėl klausia, kaip mane palaidotų. O tai, apie ką aš jau seniai ilgą laiką jums kalbėjau, kad išgėręs nuodų nebepasiliksiu daugiau su jumis, bet pasitraukęs nueisiu in laimingą palaimintųjų pasaulį, — visa tai atrodo Kritonui bergždžiai mano kalbėta, tik jums ir sau nuraminti. Taigi, — kalbėjo toliau, —

laiduokite mane Kritonui laidu, priešingu tam,
kuriuo jis laidavo mane teisėjams. Juk jis laidavo
mane čia pasiliksiant, o jūs laiduokite, kad aš,
E numiręs, čia nepasiliksiu, bet pasitraukęs nueisiu.
Tada ir Kritonui bus lengviau: matydamas mano
kūną sudegintą ar in žemę užkastą, nesisielos dėl
mano likimo, lyg aš ką bloga patyręs; o mano laido-
tuvėse nesakys, kad išstatąs Sokratą, išnešąs jį ir in
žemę jį užkasąs[55]. Būk tikras, gerasis Kritonai, —
kalbėjo Sokratas, — ne taip sakyti, kaip yra, ne tik
blogas dalykas savaime, bet per tat ir sielos užkre-
čiamos kažkuo blogu. Tau reikia būti drąsiam ir
sakyti, kad laidoji mano kūną ir laidoji taip, kaip tau
116 patinka, ir kaip, tavo galva, geriausiai sutinka su
apeigomis.

LXV

Tai pasakęs, Sokratas atsistojo ir nuėjo in gretimą
kambarį nusimazgotų. Kritonas nuėjo paskui jį, o
mums liepė palaukti. Taigi laukėme, šnekučiuodami
apie tai, ką buvom girdėję, ir smulkiai nagrinėdami
dalyką; be to, kalbėjome ir apie mus ištikusią didelę
nelaimę ir tiesiog tarėmės, nustoję tėvo, likusį gyve-
nimą gyvensią našlaičiais.

Sokratui nusimazgojus, atvedė jo vaikus — tu-
B rėjo dvejetą mažų sūnelių ir vieną suaugusį. Atėjo
ir moterų, jo giminaičių. Kritono akivaizdoje pasi-
kalbėjęs su jomis ir davęs šiokių tokių nurodymų,
Sokratas liepė moterims ir vaikams išeiti, o pats
grįžo pas mus. Buvo jau arti saulėlydžio: Sokratas

ilgai užtruko anam kambary. Atėjęs iš ten nusimaz-
gojęs, atsisėdo, bet potam neilgai su mumis tesi-
kalbėjo. Inėjo Vienuolikos tarnas ir, prisiartinęs
prie jo, tarė:
— Sokratai, tu ne toks, kaip kiti, tavimi man
nėra ko skųstis: kiti, nuteisti mirti, pyksta ir keikia
mane, kad aš, valdžios insakomas, liepiu jiems išgerti C
nuodų. Tave per tą laiką gerai pažinau ir matau
tave esant drąsiausią, ramiausią ir geriausią iš visų tų,
kurie čia buvo kada pakliuvę. Ir dabar esu insiti-
kinęs, kad nepyksi ant manęs, bet ant anų, — juk
žinai tikruosius kaltininkus. O dabar (supranti, su
kokia žinia atėjau), sudie! Pasistenk kuo lengviausiai
pakelti neišvengiama. D
Tarnas apsiašarojęs nusisuko ir pasitraukė. So-
kratas, pažiūrėjęs in jį, tarė:
— Ir tau sudie. Mes taip ir pasielgsime.
Potam, kreipdamasis in mus, pasakė:
— Koks padorus žmogus. Nuolat vaikščiojo pas
mane, kartais pasikalbėdavo ir buvo labai geras.
Ir dabar kaip jautriai mane apverkia. Na, Kritonai,
paklausysime jo. Teatnešie kas nuodų, jei jau su-
trinti, o jei ne, — tesutrinie.
— Bet, Sokratai, — pasakė Kritonas: — man bent E
rodosi, saulė dar viršum kalnų ir dar nebus nusi-
leidusi; be to, aš žinau, kad kiti išgerdavo nuodus
daug vėliau, negu jiems būdavo insakyta, gerai pa-
valgę ir išgėrę, kiti net pasiglamonėję su savo myli-
mosiomis. Nėra ko skubėti, laikas dar leidžia.
O Sokratas pasakė:

— Aišku, Kritonai, kad anie taip elgiasi, kaip sakai: juk jie tariasi ką laimėsią, taip pasielgę. Tačiau aš bent to nedarysiu. Juk, manau, iš tikrųjų
117 nieko nelaimėsiu, jei kiek vėliau nuodus išgersiu. Priešingai, pats sau atrodysiu juokingas, besikabinėdamas už gyvenimo ir gaudydamas, ko jau nebėra. Bet paklausyk, — pridūrė Sokratas, — eik ir daryk taip, kaip sakau.

LXVI

Tai išgirdęs, Kritonas linktelėjo čia pat stovinčiam tarnui. Anas išėjo ir po ilgesnio laiko grįžo su žmogumi, kuris turėjo paduoti nuodus: nešėsi juos taurėje, sutrintus in miltelius. Sokratas, pamatęs tą žmogų, tarė:

— Gerai, mieliausias. Tu juk žinai, kaip reikia daryti tokiais atvejais?

— Nieko kito, — atsakė anas, — kaip tik išgėrus nuodus vaikščioti, kol pajusi kojas pasunkėjus, o potam atsigulti: tada nuodai patys veiks. Tai
B sakydamas, padavė Sokratui taurę. Paėmė ją, Echekratai, visiškai ramiai, nė kiek nesudrebėjęs ir veido išraiškos bei spalvos nepakeitęs, bet, savo papratimu, tvirtai pažvelgęs in tarnautoją, paklausė:

— Ką pasakysi dėl šito gėralo? Ar galima jį atnašauti kieno garbei, ar ne?

— Tik tiek, Sokratai, — atsakė tarnas, — sumalame, kiek, mūsų išmanymu, reikia išgerti.

C — Suprantu, — pasakė Sokratas. — Bet pasimelsti bent dievams, žinoma, galima ir reikia, kad

laimingai pasisektų iš čia tenai nusikelti. Štai ir aš, iš tikrųjų, meldžiuos, kad taip būtų.

Tai pasakęs, pridėjo taurę prie lūpų ir labai ramiai bei lėtai išgėrė. Daug kas iš mūsų iki šiol galėjo susivaldyti neverkę. Bet kai pamatėme geriant nuodus ir jau išgėrus, negalėjome ilgiau susivaldyti. Man, prieš mano paties norą, ėmė čiurkšlėmis riedėti ašaros, ir aš, prisidengęs apsiaustu, ėmiau tyliai verkti, apraudodamas, žinoma, ne jį,
bet save ir savo likimą, — kokio vyro ir bičiulio D
nustojau. O Kritonas, tas dar pirmiau išėjo, neinstengdamas sulaikyti ašarų. Apollodoras ir pirma visą laiką vaitojo, o dabar ėmė balsiai rėkti ir raudoti, taip kad visi esantieji, išskyrus patį Sokratą, pradėjo verkti.

— Ką čia darote, keisti žmonės? — pasakė Sokratas: — kaip tik dėl to ir moterims liepiau išeiti, kad nedarytų tokių dalykų. Juk esu girdėjęs, kad mirti
reikia malonių kalbų klausantis. Nusiraminkit ir E
susivaldykit.

Tai išgirdę, susigėdome ir stengėmės susilaikyti neverkę. O Sokratas ėmė vaikščioti po kambarį. Kai jam, kaip pasakė, ėmė stingti kojos, atsigulė aukštielninkas, kaip jam buvo pataręs tarnas. Tada, po kiek laiko, tas, kuris buvo atnešęs nuodų, ėmė čiupinėti Sokrato kojas ir blauzdas, potam, stipriai paspaudęs jam koją, paklausė, ar jaučiąs. Sokratas atsakė, kad ne. Paskui tarnas ėmė čiupinėti šlaunis
ir po truputį keltis aukštyn, ženklais duodamas 118
mums suprasti Sokratą einant šaltyn ir stingstant.

Vėl pačiupinėjęs, pasakė, kad, kai tik nuodai pasieksią širdį, tada jis ir pasirinksiąs.

Jau beveik visas jo liemuo atšalo. Staiga Sokratas nusiklojo (jis gulėjo apklotas) ir ištarė paskutinius savo žodžius:

— Kritonai, — pasakė, — esame skolingi Asklepijui gaidį: būtinai pasirūpinkit atiduoti[56].

— Tai bus padaryta, — atsakė Kritonas. — Ar nepasakysi dar ko?

In šitą klausimą jau nieko nebeatsakė. Po kiek laiko sukrutėjo. Tarnas jį atidengė: akys jo buvo stačios. Tai pamatęs, Kritonas užčiaupė jam lūpas ir užmerkė akis.

LXVII

Toks, Echekratai, buvo galas mūsų bičiulio, žmogaus, kaip mes galime tvirtinti, iš visų tada mums žinomų žmonių geriausio, išmintingiausio ir teisingiausio.

PAAIŠKINIMAI

Veikiančiųjų „Faidono" asmenų tik du: Echekratas ir Faidonas. Suminėdamas kitus paskutinio su Sokratu pasikalbėjimo dalyvius, Platonas (Faidono lūpomis) pareiškia, kad jis dėl ligos ten nebuvęs, tuo kaip ir nesiimdamas atsakomybės už tai, kad šis pasikalbėjimas visiškai tiksliai atpasakotas. Jei Platonas nesiima tokios atsakomybės, gali kam kilti klausimas: ar visos Sokrato mirties aplinkybės nėra vien gražus Platono prasimanymas? Iš tikrųjų, turime tik vieną vienintelį Sokrato mirties aprašymą, visos mūsų žinios apie paskutines Sokrato gyvenimo valandas remiamos vien šituo Platono veikalu. Todėl apie viso pasakojimo teisingumą galime spręsti vien pasiremdami sumetimais, gaunamais iš paties pasakojimo.*)

Pirmiausia, nors Platonas pats pasikalbėjime nedalyvavo, jis galėjo gauti tikrų žinių apie jį iš ten buvusių asmenų. Nėra pagrindo manyti, kad šios žinios būtų klaidingai jam duotos arba tyčia iškraipytos. Žinoma, kai kurios smulkmenos galėjo būti pamirštos ar kitaip nupasakotos; be to, pats Platonas galėjo šį tą pridėti ar apleisti, tačiau aišku, kad viso pasikalbėjimo eigos jis negalėjo pakeisti nors jau ir todėl, kad „Faidoną" skaitė Sokrato mirties liudininkai, kurie tiesiog būtų pasipiktinę,

*) S. Žebelev — Tvorenja Platona.

radę ką nors kitaip atpasakota; tuo tarpu jokių pėdsakų panašaus pasipiktinimo graikų literatūroje nerandame. Antra, Platonas visuomet reiškė tiek meilės ir pagarbos savo mokytojui Sokratui, kad būtų visai nesuprantama ir nenaturalu, jei šituo atveju mokinys pasielgtų nerimtai, iškraipydamas paskutinį savo mokytojo pasikalbėjimą.

Taigi tenka manyti, kad nenusidėsime tiesai, teigdami, jog bendras Sokrato mirties vaizdas buvo kaip tik toks, kaip jis Platono atpasakotas. Paskutinio pasikalbėjimo tema, aišku, buvo sielos nemarumo klausimas, bet kuria kryptimi ir kaip tas pasikalbėjimas ėjo, tikrai niekad nesužinosim, nes nėra abejonės, kad visas pasikalbėjimo suplanavimas, jo forma, detalės ir idėjų elementas yra asmeniška Platono kūryba. Tatai darosi ypač aišku, jei imtume lyginti „Faidone" keliamas mintis su Sokrato skelbiamomis pažiūromis „Apologijoje".

Pažymėtinas dialogo išsivystymo aiškumas bei paprastumas. Po trumpos inžangos eina invadas, kuriame aprašomos pasikalbėjimo aplinkybės ir tai, kaip prieita prie sielos nemarumo klausimo gvildenimo. Šitas klausimas dažnai Platono keliamas. Jei „Apologijoje" jis dar sakosi nežinąs, ar yra pomirtinis gyvenimas, tai „Gorgijuje" ir „Menone" atvirai skelbia sielos nemarumą, o „Faidone" — inrodo. Ne vienas, žinoma, „Faidono" skaitytojas paabejos jame iškeltų sielos nemarumo inrodymų intikinamumu, o asketiškas dialogo tonas gali skaitytoją net atbaidyti; bet vis dėlto, kas iš tikrųjų yra minties merdėjimo priešas, tas negali nenusilenkti su pagarba prieš tą neribotos minties laisvės skelbimą. Dėl „Faidono" parašymo laiko tikrų žinių neturime, o pačiame dialoge jokių šituo klausimu nurodymų nerandame. Tačiau, sprendžiant iš dialogo formos

tobūlumo, iš galutinai subrendusios sielos nemarumo doktrinos, iš pitagoriečių filosofijos (su ja Platonas susipažino per pirmąją savo kelionę in Siciliją — IV amž. 80-jų metų pirmoj pusėj) intakos, galima manyti, kad „Faidonas" nėra vienas pirmųjų Platono kūrinių ir kad chronologiškas sugretinimas „Faidono" su „Kritonu" bei „Sokrato apologija" neturi rimto pagrindo. Jei R. Adam'o griežtai nurodyta „Faidono" pasirodymo data — 367 metų vasara — ne visus gali intikinti, vis dėlto negalima nesutikti su tuo, kad „Faidonas" yra vienas iš paskesniųjų subrendusio filosofo kūrinių.

---

[1]—57 a. Echekrato ir Faidono pasikalbėjimo vieta — Fliunto miestas Sikionijoje (Peloponeso vasar. rytuose). Echekratas, kilęs iš Fliunto, susitinka su Sokrato mokiniu Faidonu (iš Elidos), buvusiu prie Sokrato mirties, ir, nurodydamas in tai, kad „dabar niekas iš fliuntiečių nevyksta in Atėnus", kas galėtų, sugrįžęs, papasakoti apie Sokrato mirtį, prašo padaryti tai Faidoną.

[2]—58 a. Tarp sprendimo paskelbimo ir jojo invykdymo praslinko 13 dienų *(Xen. Memorab.* IV, 8, 2*)*.

[3]—58 a. Laivas buvo puošiamas lauro vainikais (lauras — Apollonui skirtas medis).

[4]—58 b. Kreto salos karalius Minas, keršydamas už sūnaus Androgėjo nužudymą, apgulė Atėnų miestą, iš kur pasitraukė tik tada, kai atėniečiai pasižadėjo kas devyneri metai siųsti in Kreto salą septynius jaunikaičius ir septynias merginas, kurie turėjo būti aukojami baisiam salos dievaičiui Minotaurui. Atė-

niečiams trečią kartą rengiantis siųsti pasižadėtą auką, pasisiūlė drauge vykti Atėnų karalaitis Tezėjus (Aigejo sūnus). Mino dukterų (Ariadnos ir Faidros) padedamas, Tezėjus nužudė Minotaurą ir tokiu būdu išgelbėjo atėniečius nuo kruvinos duoklės pareigos. Dar prieš siųsdami Tezėjų atėniečiai padarė apžadą, kad, Tezėjaus sumanytam žygiui pavykus, jie kasmet siųs šventą pasiuntinybę (θεωρία) in Delo salą Apollonui pagerbti.

5—58 c. οἱ ἄρχοντες — viršininkai, valdžia. Čia kalbama apie vad. „Vienuolikos" kolegiją (žiūr. paaiškin. 9 a).

6—59 b. Be Apollodoro, Kritono ir jo sūnaus Kritobulo buvo tada su Sokratu dar Hipponiko sūnus Hermogenas, Antifonto sūnus Epigenas (minimas jau Apologijos 22 sk.), atėnietis Aischinas (apie jį kalba Seneka *de benef.* I. 8), kinikų mokyklos steigėjas Antistenas (*Cic.*, *de orat.* III, 17: *ab Antisthene, qui patientiam et duritiam in Socratico sermone maxime adamaverat, cynici primum, deinde stoici manarunt)*, pajanietis Ktesippas (minimas dialoguose „Eutidemas" — 273 a ir „Lisidas" — 206 b), Meneksenas (jo vardu pavadintas vienas dialogas, kuriame pagiriami žuvusieji už tėvynę atėniečiai).

7—59 c. Tebiečiai Simmijas ir Kebetas buvo pitagoriečio Filolajo mokiniai (žiūr. 61 d). Faidonidas, matyt, buvo irgi iš Tebų. Jei apie Terpsioną jokių žinių neturime, užtat Eukleido asmuo paliko pėdsakų filosofijos istorijoje: jis palaikomas megariečių mokyklos inkūrėju. Aulas Gellijus pasakoja (*Noct. Attic.* VI, 10), kad Eukleidas, trokšdamas pasimatyti ir pasikalbėti su Sokratu, ateidavęs vakarais iš Megaros persirengęs moterim, nes Megaros pilie-

čiams buvo tada uždrausta lankytis Atėnuose: pastebėtas Atėnuose megarietis buvo baudžiamas mirties bausme.

[8]—59 c. Šitą Aristippą iš Kirenos, kireniečių mokyklos galvą, mini Ciceronas (*Tusc. disp.* II, 6): *Socraticus Aristippus non dubitavit summum malum dolorem dicere.* Jis pirmas iš Sokrato mokinių pradėjęs imti mokestį iš norinčių pas jį mokytis. Apie Kleombrotą iš Ambrakijos buvo pasakojama, kad jis, perskaitęs „Faidoną" ir norėdamas greičiau atpalaidoti savo sielą nuo kūno, šoko in jūrą (palyg. Kallimacho 24 epigr.:

...Κλεόμβροτος ὡ' μβρακιώτης
ἥλατ' ἀφ' ὑψηλοῦ τείχεος εἰς 'Αΐδην,
ἄξιον οὐδὲν ἰδὼν θανάτου κακόν, ἀλλὰ Πλάτωνος
ἕν, τὸ περὶ ψυχῆς, γράμμ' ἀναλεξάμενος).

[9]—59 c. Kadangi Aiginos sala buvo visai arti Atėnų, Aristippo ir Kleombroto nebuvimas su Sokratu sunkioje jo gyvenimo valandoje yra kiek intaritinas, o Platono pasakymas „jie buvę tada Aiginoje" gali būti palaikomas skaudžia ironija.

[9a]—59 e. Vienuolika — οἱ ἕνδεκα; jų žinioje buvo kalėjimai, kaliniai ir mirties bausmės invykdymas (palyg. romėnų *tresviri capitales).*

[10]—60 a. Galimas daiktas, kad be tam tikro pagrindo Sokrato žmonos Ksantippos vardas virto piktos ir nesugyvenamos moteriškės simboliu. Iš tikrųjų gi, ji buvusi gera šeimininkė ir rūpestinga motina. Tik Sokrato mažas rūpinimasis namais galėjo sukelti joje pateisinamo nepasitenkinimo jausmą.

[11]—60 b. Turtingesnieji atėniečiai išeidavo iš namų bent keleto vergų lydimi.

[12]—60 d. Euenas iš Paro salos — sofistas ir elegijų rašytojas. Keletas jo eilėraščių nuotrupų išliko iki mūsų laikų. Sokratas nelabai vertino jo kūrinius.

[13]—60 d. προοίμιον — himnas. Iš pradžių šituo vardu vadindavosi epinio ar lyrinio eilėraščio invadas, kuriame būdavo gerbiami dievai. Tokius invadus randame homeriškuose himnuose. Šioje poezijos srity ypatingai pasižymėjo Terpandras ir Arionas. Paskiau prooimijų sąvoka nebeatskiriama nuo himno sąvokos.

[14]—61 d. Filolajas, garsus Pitagoro sekėjas, kilęs iš Krotono (Tarento?); pirmas iš pitagoriečių dėstęs savo mokslą raštu.

[15]—62 a. „Savo tarme", būtent, bojotiškai.

[16]—62 b. Turima galvoje pitagoriečių mokslas *(interior pythagoreorum doctrina)*.

[17]—64 a. ἀποθνήσκειν τε καὶ τεθνάναι (mirti ir mirusiam būti). To paties liemens pirmas veiksmažodis pavartotas tiesiogine prasme ir reiškia fizinę mirtį, antras gi — perkelta prasme: filosofijai atsidavę žmonės yra lyg mirę išoriniam pasauliui. Pas Ciceroną randame panašų pasakymą: *secernere autem a corpore animum nec quidquam est quam emori discere (Tusc. disp.* I, 31), arba: *tota enim philosophorum vita, ut ait idem (Socrates), commentatio mortis est (Tusc. disp.* I, 30).

[18]—65 b. Filosofai Parmenidas bei Empedoklas ir komikas Epicharmas tvirtino, kad išorinių pojūčių organų pagalba tikrojo pasaulio pažinimo pasiekti negalima. Epicharmas, pav., sakydavo: νοῦς ὁρᾷ καὶ νοῦς ἀκούει, τὰ δ'ἄλλα πάντα κωφὰ καὶ τυφλά.

(protas mato ir protas girdi, viskas kita nečia ir akla).

[19]—69 c. Prasmė: daug yra iškilmingų švenčių dalyvių, bet maža tikrai maldingų žmonių (tirsas — dievo Bakcho ramentas). Faidono komentatorius Fišeris taip paaiškina šiuos žodžius: *multi prae se ferunt amorem et studium philosophiae, sed pauci sunt veri philosophi.* Be to, šitą pasakymą galima sugretinti su Šv. Rašto žodžiais: *multi enim sunt vocati, pauci vero electi* (Matt. 20, 16).

[20]—70 c. Sokrato būdas kalbėti ir pamokyti teikdavo kartais progos komedijų rašytojams pasijuokti iš jo: Olimpiodoro parodymu, Eupolidas, pav., bus pasakęs apie Sokratą: „O kaip anas plepys, elegeta? Visa kuo rūpinasi, o kur pavalgytų, apie tai nesirūpina". Be to, žiūr. Aristofano „Debesys".

[21]—72 c. Endimionas, nepaprastai gražus jaunikaitis, gavęs iš savo tėvo Dzeuso amžiną jaunystę bei nemarumą; tačiau, šitoms dovanoms palaikyti, turėjęs sutikti amžinai miegoti.

[22]—72 c. Anaksimeno mokiniu laikomas Anaksagoras, gimęs Kladzomenoje (Lidijoje) 500 m. pr. Kr., Demokrito, Empedoklo, Parmenido ir Dzenono bendralaikis, buvo atsiskyrėlis, visiškai mokslui atsidavęs žmogus. Daug kelionių atlikęs, apsigyveno Atėnuose, kur susibičiuliavo su Periklu. Euripidas ir Tukididas buvo jo mokiniai. Apkaltintas bedievybe, buvo pasmerktas mirti. Periklas jį apgynė, ir mirties bausmė buvo pakeista ištrėmimu. Likusį gyvenimą gyveno Lampsake (Maž. Azijoje), kur ir mirė 428 m. Jo filosofijos sistemos pagrindas: πάντα χρήματα ἦν ὁμοῦ, εἶτα νοῦς ἐλθὼν αὐτὰ διεκόσμησε—

(visi kūnai buvo krūvoje, paskui atėjęs protas juos sutvarkė). Plačiau apie jo mokslą žiūr. A. Stöklis, Filosofijos istorijos bruožai, vert. redag. prof. Kuraitis, Kaunas, 1926, 27—28 psl.

[23]—81 d. Originalo žodžių sanbėgis lietuviškai negali būti tiksliai išreikštas: siela, nematomas pradas — τὸ ἀειδές, vyksta in nematomą vietą — Ἅιδης (Hadas, pragaras).

[24]—81 d. Senovėje buvo manoma vėles klaidžiojant paliai kapnamius. Palyg. *Lactant.*, *institut.* II, 2, 6: *vulgus existimat animas circa tumulos et corporum suorum reliquias aberrare.*

[25]—83 d. Originalo žodžių sanbėgis lietuviškai negali būti tiksliai pasakytas: ὁμότροπος — *qui eisdem est moribus*, ὁμότροφος *qui eisdem rebus pascitur.*

[26]—84 a. Kaip Penelopa iš pradžių ausdavo, o paskui sunaikindavo savo darbą, taip ir nepastovių pažiūrų žmogus, pasigaudamas filosofijos, iš pradžių panaikina geidulingo gyvenimo išdavas, o paskui, negalėdmas atsispirti gyvenimo aistroms, atgamina tai, ką buvo sunaikinęs filosofijos pagalba. Toks filosofijos vaidmuo būtų ἔργον ἀνήνυτον (bergždžias darbas).

[27]—84 e. Mantika — būrimo, pranašavimo menas, kurio vyriausiuoju globėju buvo pats Apollonas, gavęs pranašavimo galią iš Dzeuso. Šitą galią Apollonas suteikia ir žmonėms (Kalchantas, Kassandra) ir sau skirtiems paukščiams (gulbėms).

[28]—85 a. Linėjus tvirtina, kad tam tikros giminės gulbės *(anas cygnus)*, nujausdamos mirtį, ima ypatingai gražiai ir liūdnai giedoti. Jei taip iš tikrųjų

esti, senovės žmonių insitikinimas šituo atveju buvęs ne be pagrindo.

[29]—85 b. Senovės graikų ir romėnų insitikinimu mirštančio žmogaus siela galėjusi numatyti ateitį: Hektoras, pav., prieš mirdamas pranašauja Achillą žūsiant nuo Pario; mirštanti Didona pranašauja Enėją ištiksiant nelaimes Italijoje, jį žūsiant kovoje ir kilsiant nesantaiką tarp jo ir jo palikonių. Šitoje dialogo vietoje Sokratas vadina Apolloną savo viešpačiu (δεσπότης), o save — tokiu pat jo tarnu, kaip ir gulbės (ὁμόδουλος).

[30]—89 b. Senovės graikai (ir Rytų tautos), gedėdami, nusikirpdavo plaukus. Taip, pav., pasielgė Aleksandras Did., žuvus Hefaistionui, Achillas — žuvus Patroklui. Atbulai, romėnai (ir Vakarų tautos), gedėdami, augindavosi plaukus.

[31]—89 c. Herodotas (I, 82) pasakoja, kad argiečiai, du kartu lakedaimoniečių nugalėti ir Tirejos miesto nustoję, nusikirpo plaukus, kol bus atgautas priešų pagrobtas miestas.

[32]—89 c. Heraklui kaujantis su Lernajos hidra, Heros buvo pasiųstas prieš jį dar milžiniškas vėžys. Negalėdamas dviejų baisenybių vienu metu nugalėti, Heraklas pasikvietė in pagalbą draugą Iolają, kuris dažnai dalyvavo didvyrio žygiuose.

[33]—89 c. Ifiklo sūnus Iolajas, Heraklo draugas ir ginklanešys. Per Heraklo kautynes su Lernajos hidra Iolajas degančiomis pliauskėmis išdegindavo tas hidros liemens vietas, kur buvo Heraklo nukirstos galvos. Be Iolajo pagalbos Heraklas nebūtų nugalėjęs hidros, nes vietoje vienos nukirstos galvos tuo išaugdavo dvi kitos.

[34]—89 c. Sutemus, Sokratas turėjo išgerti nuodus.

[35]—89 d. Mizologas — kas neapkenčia (μισεῖ) protavimų (λόγους) ir apskritai pažinimo; prieš šitą terminą statomas kitas, būtent, filologas — kas mėgsta (φιλεῖ) protavimus (λόγους) ir apskritai pažinimą.

[36]—90 c. „Tartum Euripe" — patarlė (Euripas — sąsiauris tarp Attikos ir Eubojos salos; jo neramios vilnys septynius kartus per parą keisdavusios savo kryptį).

[37]—94 d. Odisėja XX, 17—18.

[38]—95 a. Tebų harmonija... Kadangi abu Sokrato draugai, Simmijas ir Kebetas, buvo kilę iš Tebų, tai Sokratas juokais pavadino Simmijo harmonijos teoriją Tebų harmonija. Be to, čia yra ir tam tikras žodžių sanbėgis: Tebų karaliaus Kadmo žmonos vardas buvo Harmonija (Arėjo ir Afroditės duktė). Toliau juokaudamas, Sokratas pavadina Kebetą Kadmu, duodamas pajusti, galimas daiktas, kad tarp Kebeto ir Kadmo esama tam tikro panašumo: kaip Kadmas pastatė Tebų tvirtovę, taip lygiai ir Kebetas sugalvojo tvirtą prieštarą sielos nemarumui.

[39]—96 b. Tokios nuomonės prisilaikė Anaksagoras ir jo mokinys Archelajas (Diogenas Laert. 11, 9, kalbėdamas apie Anaksagorą, sako: τὰ ζῷα γενέσθαι ἐξ ὑγροῦ τε καὶ θερμοῦ καὶ γεώδους, o apie Archelają (11, 16): ἔλεγε δύο αἰτίας εἶναι γενέσεως, θερμὸν καὶ ψυχρόν).

[40]—96 b. Empedoklo nuomonė *(Cic. Tusc. disp.* I, 19: *Empedocles animum esse censet cordi suffusum sanguinem)*.

[41]—96 b. Taip manė Anaksimenas.

[42]—96 b. Heraklito nuomonė.

[43]—96 b. Krotoniečio Alkmeono nuomonė.

[44]—99 b. Tokios maždaug nuomonės buvo Empedoklas, Demokritas ir kt.

[45]—99 b. Aristotelio parodymu, Anaksimenas, Anaksagoras ir Demokritas manę žemę pasiliekant vietoje todėl, kad ji esanti plokščia.

[46]—99 d. τὸν δεύτερον πλοῦν (antroji jūros kelionė)— patarlė: nepasisekimas per pirmąją kelionę neatbaido žmogų leistis in antrąją.

[47]—101 e. Ginčų mėgėjai — sofistai. Sofistų nemėgdamas, Platonas visur kalba apie juos su tam tikra ironija. Tačiau mūsų laikais esama ir kitokios nuomonės apie sofistus.

[48]—107 d. Šitą dialogo dalį jau senovėje vadindavo Νέκυια, būtent, tokiu pat vardu, kaip ir XI Odisėjos giesmę, kur kalbama apie Hadą. Dar Platonas apie Hadą kalba dialogo „Gorgijas" gale ir X-je „Valstybės" knygoje.

[49]—107 d. Daimonas — kiekvieno mirusiojo globėjas, kurs rūpinasi žmogumi ir jam gyvenant. Jei Homeras dar neskiria sąvokų δαίμων ir θεός, tai Hesiodas jau aiškiai nustato daimonų vietą: jie užimą vidurį tarp dievų ir žmonių. Daimono sąvoka (pagal Hesiodą) kiek atliepia mūsų angelo-sargo sąvoka.

[50]—107 d. „Telefas" — Aischilo tragedija. Telefas, Heraklo ir Arkadijos karalaitės Augės sūnus, kūdikis būdamas, karaliaus insakymu buvęs pamestas *in monte parthenio*, kur jį išmaitinusi elnė; iš čia ir jo vardas

(θηλάζειν *lactare* ir ἔλαφος *cerva*). Išaugęs pateko pas Misijos karalių Teutrantą, kurs buvo vedęs jo motiną Augę. Teutrantas pamilo jį ir padarė savo inpėdiniu. Šitą siužetą panaudojo vienai savo tragedijai ir Euripidas. Tačiau nei Aischilo nei Euripido „Telefas" neišliko.

51—108 c. Žemės pavidalo ir padėties klausimus nagrinėjo invairūs filosofai (Anaksimandras, Anaksagoras, Pitagoras ir kt.); todėl sunku pasakyti, kokią čia filosofų mokyklą turi galvoje Platonas; galimas daiktas, kad kalbama apie pitagoriečius.

52—108 d. „Nereikia Glauko kalbingumo"— patarlė prasme: nesunkus darbas.

53—109 b. Europos ribas graikai nustatydavo nuo upės Fasido (dabar Rionas — Kaukazo kalnuose) rytuose iki Heraklo stulpų (Gibraltaro sąsiaurio) vakaruose.

54—115 c. Šitos dialogo vietos tikslų atpasakojimą randame pas Ciceroną (*Tusc. disp.* I, 103): *Cum enim de immortalitate animorum disputavisset (Socrates) et iam moriendi tempus urgeret, rogatus a Critone quem ad modum sepeliri vellet, „multam vero", inquit, „operam, amici, frustra consumpsi; Critoni enim nostro non persuasi me hinc avolaturum neque mei quicquam relicturum. Verumtamen, Crito, si me assequi potueris aut sicubi nanctus eris, ut tibi videbitur, sepelito. Sed, mihi crede, nemo me vestrum, cum hinc excessero, consequetur*".

55—115 e. Trys laidotovių momentai: 1) πρόθεσις — kūno išstatymas, 2) ἐκφορά — kūno eksportacija ir 3) ταφαί — kūno užkasimas.

[56]—118 a. Asklepijas — gydymo meno dievas. Jam skirti gyvuliai: ožka, pelėda, gyvatė ir gaidys. Pagiję ligonys paprastai aukodavo Asklepijui gaidį. Primindamas Kritonui paaukoti gaidį, Sokratas tartum laiko savo mirtį pagijimu nuo ligos — žemės gyvenimo.

LITERATŪRA APIE „PUOTĄ“ IR „FAIDONĄ“:

Baumann J. Platons Phädon. Gotha, 1889.
Biltz O. Der Phädo Platos und Mendelssohns. Brl., 1896.
Bischof A. Plato's Phädon. Erl. 1866.
Boll Fr. Platon. Gastmahl. München, 1926.
Burnet J. Plato. Phädo. Ed. wiih introd. and notes. Oxford, 1911.
Bury R. Plato. Symposion. Cambridge, 1900.
Couvreur M. Platon. Phédon. Texte grec., annoté. Paris, 1908.
Gaumitz Präparation zu Phaidon. 3 A., 1910.
Gräf A. Ist Platons oder Xenophons Symposion das frühere? 1898.
Gronau K. Platons Symposion. Leipzig, 1927.
Hartmann L. Chronologia Symposii Platonis. 1798.
Hartmann L. Die Erote Socratis in Symposio Platonis. 1791.
Hartmann L. Prolusio de mytho Aristophanis in Symposio Platonis. 1799.
Hassa K. Gastmahl oder von der Liebe. Lpz. 1915.
Hermann-Wohlrab. Platonis Symposion. Brl., 1925.
Hild-Archer. Plato. Phädo. Ed. with introd. 2 ed. London, 1894.
Hommel A. Platonis Symposium. 1834.
Hug. A. Platonis Symposion. 1909.
Huit C. Etudes sur le banquet de Platon. Paris, 1889.
Iahn O. Symposion. Bonn, 1875.
Kassner u. Preisendanz. Platonis Convivium. 1906.

Kranz W. Diotima von Mantineia (Hermes, 1926, pg.437).
Lagérborg R. Die Platonische Liebe. Lpz. 1926.
Lebedev D. Platon o duše. Odessa, 1874.
Olympiodorus Philos. In Platonis Phaedonem commentaria ed. W. Norvin. Lpz. 1913.
Rettig G. F. Platonis Symposium. Halle, 1875.
Robin L. Platon. Le banquet. Paris, 1929.
Robin L. Platon. Phédon. Paris, 1928.
Schmidt H. Krit. Kommentar zu Platons Phaedon. 1850-52.
Schwegler A. Ueber die Composition d. platon. Symposion. 1893.
Simson E. W. Begriff d. Seele bei Plato. Lpz., 1889.
Sommer M. Platon. Phédon. Paris, 1910.
Spiller J. De oratione Agathonis in convivio Platonis habita. 1857.
Sybel L. Platonis Symposion. Mrbg. 1888.
Uhle H. De Platonis convivii locis quibusdam explicandis. 1890.
Vahlen J. De Phaedonis quodam loco. Brl. 1896.
Verburgh J. Ueber platonische Freundschaft. Zürich, 1931.
Was H. Plato's Symposion. Eine erotische Studie. Arnhem, 1887.
Witwitcki W. Platon. Uczta. Warszawa, 1922.
Wohlrab M. Plato. Phaedon. 4 A. 1925.
Zeller E. Versio convivii Platonis vernacula. 1856.
Žebelev S. Platon. Fedon. Pir. Ptrbg, 1922-23.